

Düşünce ve Kuram Dergisi | SAYI 28

Demokratik Modernite

Üç Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın

Sayı: 28

Temmuz - Ağustos - Eylül - 2019

ISSN: 2147-1703

Roza Yayınları Adına Sahibi

Nahit Onat

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Berfin Dilan Güven

Editör

Veysi Arancak

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.

Roza Yayınları

İletişim

Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sk.
No: 7/3 Beyoğlu/İstanbul
Tel: 0212 243 59 59

www.demokratikmodernite.org
facebook.com/demokratikmodernite1
twitter.com/dmodernite
instagram.com/demokratikmodernite

editor@demokratikmodernite.org
demokratikmodernite@gmail.com

Kapak Mizanpaj
Nesimi Aday

İç Mizanpaj
Berfin Dilan Güven - Hividar Yıles

Abonelik Koşulları

Yıllık Abonelik Bedeli: 40 TL
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 50 Euro
Türkiye İş Bankası
Sancaktepe Şubesi / Nahit Onat
Hesap No: 1292-0579986
IBAN: TR 92 0006 4000 0011 2920 5799 86

Basım Yeri
Ceylan Matbaacılık Reklam Film
Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. 318 Güven San. Sit.
B Blok Zeytinburnu, İstanbul
Tel: 0 212 613 10 79

İçindekiler

Gerçekliği Balçıklama

Editör

Akademi ve gündelik hayatımızda kullandığımız kavram ve kuramlar yaşamımızı yönlendiren, değiştirip dönüştüren sistematik düşünceleri ifade etmektedirler. Dolayısıyla bu kavramları anlaşılır kılmak ve çarpıtılanları teşrih etmek, onları yerinde ve doğru kullanmak; yaşamımıza daha bilinçli eğilmemize yol açacaktır. Bu nedenle kavramları tartışmaya; siyasal, toplumsal, tarihsel, ekonomik, felsefi ve daha birçok yönüyle onların anlam ve önemini açığa çıkarmaya devam ediyoruz.

Bu sayımızda, "Post Gerçek Çağ"ı dosya konusu olarak işledik. Teorik olarak Türkiye'de pek tartışılmayan bu kavram, aslında hayatımızın orta yerinde cereyan etmektedir. Kavramsal olarak adı tam olarak konulmasa da, uzun yıllardır hayatımızın bir parçası halindedir. Bu anlamda belki de başımıza gelen musibetlerin birçoğunu tetikleyen ve etkili olduğunu belirtebiliriz post gerçekliğin. Binlerce yıldır kurulan düşünce üretim merkezleri, başlangıçta toplumsal ihtiyaç ve gereçleri karşılamayı amaç edinselerde, iktidar ve devlet gaspına uğradıktan sonra vizyon ve misyon sapması yaşamaya başlamışlardır. Buna göre söz konusu düşünce merkezleri, toplumsal değerlerin gerçekliklerine müdahale edecek ve onları çarpıtacaklardır,daha derin çarpıtmaya da devam etmektedirler. Gerçekliği manipüle eden düşüncelerle, iktidar-güvenlik-değer çalma konsepti oluşturmuştur. 20. ve 21. Yüzyılla birlikte bu konsept teorik olarak sistemleştirildi ve post gerçeklik olarak ifade edildi.

"Sözlük tanımının katılığının ötesinde kavramsal olarak gerçek, olguların, hakikatin artık geçerli olmaması durumu anlamına geliyor. Yani post-gerçek siyaset dediğimizde, gerçeklerin öneminin olmadığı bir siyasal alandan bahsetmiş oluruz. Peki, bu post-gerçek kavramı yeni mi ortaya atıldı? Elbette ki hayır. Siyasi literatüre daha çok 'Post-truth' olarak giren bu mefhumu ilk kez 2004 yılında Amerikalı araştırmacı yazar Ralph Keyes kullanmıştır. Truth İngilizce bir kelime olarak; gerçek(hakiki), olmuş-olgu anlamına gelir. Post-truth kavramı diğer yandan ise hakikat sonrası durumunu ifade etmek için kullanılıyor. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir şey var ki oda 'Hakikat'in epistemolojik ve ontolojik boyutudur. Zira epistemoloji de ontolojik olarak hakikat somut inkâr edilemez 'gerçek' olurken, felsefe de 'hakikat', gerçeğin bilince çıkma halidir. Dolayısıyla bu şekilde bakıldığında 'gerçek sonrası' olarak duruyor post-truth. Bunu politik olarak ele aldığımızda, ortaya tasarlanmış gerçek ve kurgulanmış olaylar olarak karşımıza çıkıyor. Esas olarak gerçekliğin manipüle edilerek sunulması olan Post-truth kavramı, manipüle edilen bilginin üzerine yaratılmış sahte gerçekliktir. Post-truth Batının eğitim-bilgilenme mihengi olan Oxford Sözlük 'ünde 2016'nın kelimesi seçilmiş ve Avrupa'da, 2016 yılıyla birlikte dolaşıma sokulmuştur. Özellikle enforme, siyasi ve medya çıkmazlarına iz düşen post-truth, Oxford Sözlüğünde 'nesnel olguların kamuoyunun şekillenmesinde, duygular ve kişisel inançlardan daha az etkili olduğu durumlar' olarak tanımlanırken; bozulan ya da kişice yaratılan 'yeni gerçek' olarak, içtenliğin ve dürüstlüğün günümüzde deforme edilmesi anlamını temsil etmektedir. Diğer bir tanımlamayla; "algılama ve düşünme yetilerinde meydana gelen bozukluklara bağlı olarak; kişinin

davranışlarında meydana gelen bozulmalar. Bu bozulmalar neticesinde kişi, gerçeklerden uzaklaşarak, kendisini rahatsız etmeye başlayan dış dünyadan bağımsız, yeni bir dünya kurar."[1]

Eylemin kendisi düşüncede başlar. İnsan ve doğanın, diğer bir deyimle mikro ve makro evrenin döngüsünü bu şekilde yorumladığımızda; düşüncenin kendisine hâkim olabilmenin tanrısal güce ulaştığını görebilmek mümkündür. Dolayısıyla düşün yetisine hükmetmek eyleme-eylemciliğin kendisine de hükmetmektir. Maneviyat, uhreviliği maddiyatçılığa araçsallaştıran kapitalist-modernist sistemde; tanrının yeryüzüne inmesi de bu şekilde yorumlanabilir. Anlamın şeyleştiği ve görme yetisinin kontrol edilebilir olduğu bir yerde, görülenin "gerçek"liği de tartışmaya açılmaktadır.

Elbette yaratıcılığın üretimle buluştuğu yerde, yeniliğin açığa çıkardığı ilk belirtilerden biridir eski ve dolayısıyla eskiyen gerçeklikler inkâr edilemez. Zaman akarken ve insan ona paralel ilerleme kaydederken, buna orantılı olarak geçmişte gerçekleşen şeylerinde yenilenmesi; zamanın ruhuna göre uyarlanması kaçınılmazdır. Bu anlamda eskiden çıkmanın gerektirdiği yenilik bilinciyle üretim halinde olunması ve bu şekilde de gerçekleşmiş olan eskilerin tartışılması gerektiği açıktır. Ancak böyle yapmak yerine (yaratım-üretimden uzak bir şekilde) toplumsal yaratımla açığa çıkarak gerçekleşmiş olanı eskilik üzerinden tartışmaya açmak bir sorun halidir. İnsan-doğa döngüsüne göre açığa çıkmış toplumsal yaratımları eskimişlik üzerinden mahkûm etmek ve bunun yerini kapitalist modernleşmeyle doldurmaya çalışmak, insan-doğa döngüsüne ciddi zararlar vermektedir.

Yalanın doğru, sahtenin gerçek, taklidin aslı, sahtekârın ise dürüstün yerini aldığı bir dünyada, yolunda giden en başarılı şeyin algı yönetimi olduğu açıktır. Çünkü ontolojik olarak insanın kendisi bir şeyin onarım-tamirine yanlışı idrakle başlar. Eğer bunca şeyden sonra yanlışlık toplumsal hayatta daha da derinleşip yayılıyorsa orada yanlışa yanlıştır diyemeyenlerin niceliği açığa çıkar ki, bu niteliği etkileyecek kadar güçlü olduğu görülmektedir. Bu gücü binbir argümantasyon ve araçlarıyla açığa çıkaran iktidar, hâkimiyet kurmayı bu şekilde beceri "sanatına" çevirmiştir. Refah, güvenlik, konfor ve istikrarlı bağımsız bir gelecek sloganıyla kullandığı medya, basın, internet, ibadet yerleri ve miting alanları gibi birçok araçla toplumsal algı yönetimi uygulanmaktadır.

Kapitalist Modernite de herşeyin ve herkesin bir fiyatı vardır. Eğer paha biçilemeyecek kadar bir şey varsa oda kendisi ve yıllanmış tarihidir! Saltanat zihniyetli iktidar böyle kartopu gibi birikerek büyür. "Paha biçilemez saltanat" için, herşey ve herkes harcanmaya değer olur. Böylece gerçeklikle her türlü oynamaya uygun hale getirilmeye çalışılır.İrrasyonel kılınmaya çalışılan insan zihniyeti, gerçekle çarpıtılmışın ayırdına varamaz ve çarpıtılanı gerçek olarak algılar.

" Kapitalizm bireye ve topluma müdahale ediyor. 'Sen düşünme, ben senin için düşünürüm, sen duygulanma, ben senin için duygu yaratırım, sen ağlama, ben senin için ağlarım.' Yani yaşadıklarına karşı çıkma, muhalefet yapma yönünü öldürüyor. Bunlar duygusal zekâ ile bağlantılıdır. Yaşam giderek sanallaşıyor ve ayakta ölüm gerçekleşiyor. Yani beden var, ruh yok. Ruhunuza müdahale edilmiştir. Günümüzde insanlar salt rasyonel düşünceden dolayı bazı değerleri kaybetmiştir. Yani akıl gereklidir fakat akılcılık farklı sonuçlara ve yetersizliklere yol açmıştır."[2]

Bu sayımızda gerçek ve onun manipülasyonunu irdelemeye çalıştık. Konuya ilişkin hayli derinlikli metinlerin olduğunu düşünüyor ve düşün hayatının doğru oluşumuna katkı yapacağı inancındayız. gelecek sayımızın dosya konusu olan "Tarihsellik ve Şimdilik" temasında buluşmak dileğiyle...

İçindekiler İçin Tıklayınız

---

[1] Demokratik Modernite Dergisi, Post Gerçek Çağda Kadın Olmak, Sayı.28, Sonay Başaran.

[2] Demokratik Modernite Dergisi, Gerçeğin Kalbine Doğru Kapitalizmin Tersine Yürümek, Sayı.28, Ali Haydar Hengirvanlı.

Çarpıtılan Gerçeklik ve Tarihsel Kürtlük

Ali Fırat

Kapitalist modernite döneminin olgusal, yapısal sistematiğini derinliğine kavramadan, yol açtığı toplumsal sorunları kavramak ve çözmek çok zordur. Sistematiğin kritik sorunu olgu ve algı arasındaki ilişkidir. Olgu ve algı arasında kurulan aynılık ve farklılık yaklaşımları çok problemlidir. Bu da sistemin özüyle ilgili bir durumdur. Sistem bütün felsefesini algı ve olgu arasındaki aynılık ve farklılık üzerine inşa eder ki, bunun altından çıkmak mümkün değildir. Sistem felsefesi bütün ekolleriyle kendi içinde çözümsüzdür. Kendi yorumum, çözümü aynılık ve farklılık dışında arama yönündedir. Algı ve olgu evrenin temelindeki ikilemle ilgilidir. Madde-enerji, yapı-işlev, parçacık-dalga gibi evrensel ikilemler algı ve olgu arasında da geçerlidir. Bana göre bu ikilem insan ruhu ve bedeni, evren ve zihni arasında aldığı biçimi ifade eder. Zihnin evreni tam kavraması mutlak bilgi kavramına götürebilir. Fenafillâh, Nirvana, Enel-Hak, Mutlak Bilgi (Hegel) öğretileri bu ideayı taşır. Bu imkânsıza yakın bir sonuç gibi görünmektedir. Algı ile olgunun tamamen farklı olması ise, zihin ile gerçeklik arasındaki bağın kopuşunu ve hakikat dışına taşmasını ifade eder. Avamî, düşüncesi çok az gelişmiş olanları kapsar. Hakikat payı çok zayıf ve inşa değeri, yapısallığı düşük bir zihniyettir.

Mutlak bilgi durumunda algı-olgu ikilemi ortadan kalkar ki, bu da hâdisin (oluş) ortadan kalkmasıdır. Algı ve olgunun birbirinden tamamen kopması ise tam yabancılaşmayı ifade eder. Felsefî bilgi bu iki uç arasındaki varlık bilgisinin özünden ve mantığından oluşur. İki uç arasındaki savrulmalara düşmemek, daha da önemlisi uçlara kaymadan hakikat arayışında olmak bilgeliği, felsefi duruşu ifade eder ki, doğru tutum da budur.

Düşünce yapımız sanıldığından daha fazla yalan ve çarpıtma makinesi olan hiyerarşik ve devletçi mekanizmaların ürünüdür. Kapitalist uygarlığın kendisini âdeta "maskesiz tanrı ve çıplak krallar" rejimi biçiminde sunması (bu anlamda) oldukça dikkate değer bir gelişmedir. Bu durum anlam derinliği, kapsamlılığı gelişkin yorumlar gerektirir. Çarpıtma, yanıltma ve içinde eritme (asimilasyon) gücü en yüksek toplum sistemidir. Kapitalizmle analitik zihnin en hilekâr ve komplocu biçimlere büründüğünü iyi anlamak gerekir. Borsa bu gerçekliğin en çarpıcı ifadesidir; spekülatif (kurgusal) zekânın müthiş kâr getiren alanıdır. Spekülasyon ve kurgusal zekâ sistemde ikiz kardeş haline gelirler. Politik ve askeri alanda da öyledir. Savaş hilekârlık ve kurnazlık üzerine kuruludur. Avcı kültürünün zirvesi oluyor. Kurgusal zekâ borsa, politika ve askerlik alanlarında bugüne kadar görülmemiş ölçüde manipülasyon ve komplo aracı haline gelmiştir. Vicdan ve duyguya zerre kadar yer vermez.

"Öznellik, aşırı anlamlılık" adı altında sergilenir. Bu anlayış, başta ulusal olgular olmak üzere, modernite döneminde ortaya çıkan birçok olguyu hayali, fantastik icatlar olarak sunmaya çalışır. Geleneğin icadı olarak bir yorumcu anlayış geliştirir. Elbette "ikinci doğa" karakterinde olmaları itibariyle toplumsal olgular inşa edilmeye, icat edilmiş olgular olmaya elverişlidir. Ama bu elverişlilikten kalkarak toplumsal olguların varlıksal değerini kuşkulu hale getirip sadece zihniyet oyunlarına indirgemek, en az nesnellik yaklaşımı kadar sakıncalı ve hatalı sonuçlara yol açar. Bu sefer olgular kesin, katı, nesnel değerler yerine hayali, uçup giden ve varlığı pek olmayan kavramlar-

dan ibaret sayılır. Gerçekle hakikat arasında bu ikinci ciddi sapmayla bilimsel sonuçlara varmak mümkün değildir. Öznelcilik, kendine inancını yitirmiş modernite ideolojisinin geç post-modernite döneminde aldığı yeni biçimdir. Nesnelciliğin post-modernite ifadesidir. Sonuç olarak toplumsal sorunları hayali sorunlar olarak görmek ve günübirlik terapi seanslarıyla (psikolojik yöntemlerle) çözmeye çalışmak, ya da üzerini örtmek bu yaklaşımın vardığı aşamayı gösterir ki, yaşamın kendisi başarısızlığını günlük olarak kanıtlamaktadır.

Toplumsal Gerçeklik ve Onun Yitimi

Toplumsal doğalar zihinsel yanı gelişkin esnek doğalardır. Anlam yüklüdürler. Genelde canlılardaki anlam yükü cansızlardakinden fazladır. En basit atom parçacığından en karmaşık bileşimlerine doğru bir anlam artımı söz konusudur. Anlam artımının özgürlükle ilişkisi vardır. Enerji-madde ikilemindeki katılaşmış maddi parçacık denilen yan hep anlamı engellemekle yükümlüdür, tıpkı duvar gibi. Duvar içindekileri korur, ama aynı zamanda hapseder. Evrende bu ikilem her olguda vardır. Duvar bazen tam bir savunma aracı olurken, bazen de hapishane halini alır. Madde kısmının bu yönlü bir özelliği hep vardır. Toplumsal doğada (evrende, maddede) çok gelişkin bir anlam birikimi bulunmaktadır. Toplumsal örgüler, organlar, yapılar, sistemler özünde anlamca belirlenirler. Anlamını en iyi dile, söze ve yapılanmaya kavuşturan toplumlar en gelişmiş toplumlar tanımına kavuşurlar. Bunlar özgürleşme düzeyi gelişkin toplumlardır. Özgür toplumlar kendilerini anlamlandıran, dillendiren, konuşturan, ihtiyaca göre çok yönlü yapılandıran toplumlardır. Özgürlükten yoksun toplumlar ise tersine dillerini geliştirememiş, açıkça ifade edememiş, kendilerini çok yönlü yapılandıramamış toplumlardır. Bu tanım çerçevesinde çağlar boyunca toplumsal anlamı, hakikat gelişimini değerlendirmek sosyal bilimin özüdür. Hakikat, esasta çağlar boyunca gelişen toplumsal anlamlılığın insan bilincine çıkmış halidir. Kendini mitolojik, dinsel, felsefi, sanatsal ve bilimsel yollarla ifadeye kavuşturma işine hakikati araştırma, dile getirme işi diyebiliriz.

Toplumlar sadece hakikat örgüsü değildirler, aynı zamanda açıklama gücüdürler. Hakikatini açıklayamamak en ağır kölelik, asimilasyon ve soykırım durumunu ifade eder ki, bu da bir nevi varoluştan kopma ve gerçeklik olmaktan çıkma durumuna düşmek demektir. Hakikatsiz toplum, hatta birey anlamsız kılınmış, başka öznelerin hakikati içinde erimiş ve kimliğini yitirmiş varlığa dönüşmüş, daha doğrusu anlamsızlaşmış varlık haline gelmiş demektir. Bu durumda anlamla hakikat arasında sıkı bir ilişki vardır. Anlam bir nevi hakikatin potansiyelidir. Bu potansiyel dile geldikçe, özgürce konuşulup yapılandırıldıkça hakikat haline erişilmiş olacaktır. Hep 'içimdeki hakikat' demek hep 'içimdeki konuşamayan çocuk' demektir ki, en kötü toplumsal durumu ve en kötü birey haline düşmüşlüğü ifade eder. Toplumsal anlamlılıklar (mitolojik, dinsel, felsefi, sanatsal, bilimsel yöntemlerle) hakikat haline gelmedikçe, bu aşamaya ve aktifliğe (potansiyelden entellegyaya) erişmedikçe yaşamsallık kazanamazlar. Çocukluktan kurtulamamak Ezop dilini aşamamak demektir ki, bu durum da hakikat haline erişememeyi ifade eder. Baskı altına alınmış toplumsal gerçeklikler bu durumu yoğunca yaşarlar. Hakikat açısından toplumsal gerçekliğe baktığımızda, ancak bu gerçeklikler (toplumsal doğalar, yapılar) herhangi bir hakikat yöntemi (mitolojik, dinsel, sanatsal, felsefi ve bilimsel) ile dile geldikçe, aktifleştikçe, yeniden örgütlenip yapısallaştıkça anlamlı toplumdan hakikatli topluma erişeceğimizi görürüz.

Toplumsal Gerçeklik ve Yabancılaşma Biçimleri

Toplumsal gerçeklik gerek kendi içinde gerek dışında baskı ve sömürüye alan bırakmadıkça, anlam ve hakikatinin özgür gerçekleşiminden bahsedilebilir. Bu durumda anlam ve hakikat özgürdür.

Özgür olmak, anlamlı ve hakikatli olmakla mümkündür. Özgürlüğü olmayanın kimliği, dolayısıyla anlamı ve hakikati de olmaz.

Doğal koşullardan kaynaklanan tehditlerle (kıtlık, vahşi hayvanlar, iklimsel zorluklar, bulaşıcı hastalıklar) bollukların (bol yiyecek taneleri, meyveler, av hayvanları, elverişli iklimler, güvenlikli ve sağlıklı ortamlar) egemen olduğu koşullardaki hakikat biçim-

leri ile toplumsal baskı ve sömürünün sürdürüldüğü toplumlardaki hakikat biçimleri farklı oluşur. Ana hatlarıyla bu biçimleri şöyle sıralayabiliriz:

1- Henüz toplumsal tahakkümün (hiyerarşi ve devlet) gelişmediği koşullarda hakikatin başlıca ifade biçimleri mitoloji, din ve sanatlardır.

Hakikati açıklamada felsefe ve bilimin payı sınırlıdır. Ağır basan ifade biçimi ise mitolojidir. Mitoloji bilindiği üzere söylence, efsane, masal, öykü biçimindeki anlatılardır. Mitolojilerde mutlaka bir hakikat gizlidir. Daha doğrusu, mitoloji hakikatin bir söylem biçimidir.

Şiir, tahakküm tanımayan eski özgür toplumun dili ve hakikatidir

Uygarlığa batırılmamış din de mitolojiye göre inanç yanı daha ağır basan, hakikat değerliliğine kesinlik katan bir biçimdir. Din kesin olduğuna inanılan mitolojilerdir. Dinin inanç ve yargılarında hakikatle eşitlenme, özdeşleşme vardır. Bilgelik (felsefe) ve bilim mitoloji ve dinin ağır etkisini taşır. Sanat bir hakikat biçimi olarak dinsel ve mitolojik zihniyetle sıkı bağ içindedir. Müzik ve çizim olarak anlamı ifadelendirmek ister. Müzik, resim ve heykele yüklenen anlamı araştırmak önemli bir hakikat çalışmasıdır. Önemli olan müziğin, resmin, heykelin kendisi değildir; ifade ettiği anlam ve hakikat olarak değerleridir.

Mitoloji ve dinin dilinin şiirselliği esastır. Dilin kendisi doğuşundan itibaren uzun süre şiirsel anlatımlıdır. Dolayısıyla şiirle hakikat arasında sıkı bir ilişki vardır. Şiir tahakküm tanımayan eski özgür toplumun dili ve hakikatidir. İlk ozanlar bilgelerden, peygamberlerden önceki hakikat açıklayıcılarıdır. Bir toplumun dilinin şiirselliği ve ozan anlatımlı gücü, o toplumun ne denli özgür ve anlamlı bir toplumsal gerçekliğe sahip olduğunu gösterir.

2- Sınıflı ve devletli toplum sistemi olarak uygar toplum hem kendi içinde hem dışında tahakküme uğradığı ve yarıldığı için, anlam ve hakikat olarak da parçalanır. Mitolojik ve dinsel anlatıma tahakküm karıştığından hakikat yabancılaşır. Yabancılaşma uygar toplumun özüne, varlığına ilişkindir; sadece söyleme dayanmaz. Tahakküm örgütlenmeleri içerdikleri anlamları hakikat olarak sunduklarında, toplumsal yaşam paradigmaları köklü değişimler geçirir. Toplumda çelişkili yaşam ve ona yön veren paradigma biçimleri oluşur.

Yabancılaşma hakikati kemirerek, yontarak, eriterek yaşanır. Yabancılaşmanın hakikat olarak değeri çarpıtılma, bastırılma ve karartmaların kabulü için girişilen çabalar sonucunda sürekli azalır. Savaşılacak bir hakikati kalmadığında, yabancılaşmayı yaşayan toplum anlamsız bir yapılar yığını haline gelir. Söz konusu yapılar toplum için sadece bir yüktür; bir nevi toplumsal hastalıktır. Tutuculuk, softalık, faşizm biçiminde patolojik adlarla anılır. Yabancılaşma hastalık halindeki toplumsal gerçeklik olarak artık anlamsızdır. Anlam yitimi en tehlikeli toplum halini yansıtır.

Uygarlık çağında felsefe ve bilim, hakikatin ifade biçimleri olarak önem kazanırlar. Bunda hakikat arayışı ve mücadelesi temel rol oynar. Mitolojik ve dinsel anlatımla kendini eskisi kadar gizleyemeyen maskeli tanrı-kralların yerini metafizikle örtünmeye çalışan sistemler alır. Metafizik, nesnel idealizm olarak tek tanrılı dinlerin yetmezliğe düşmesi sonucunda hâkim uygarlık sistemlerinin öznelliği olarak geliştirilir. Tanrı yerine hakikat olarak "idea"lar ikame edilir. İdealizm, devletleşen tanrı olarak daha çok hakikatmiş gibi sunulur. Bu nedenle idealizmle yabancılaşma arasında sıkı bir ilişki vardır. Toplumsal hakikatler tanrılarla değil, idealarla ifade edilmeye çalışılır. Toplumsal hakikatin aşınıma, erimeye ve çarpıtılmaya uğraması idealizmle önemli bir aşama kaydeder. Hegemonik iktidar ve sömürü sistemi olarak uygar geçinen sayısız devlet, gittikçe daralan toplumsal anlamlılığını gizlemek için abartılı, süslemeli ve heybetli sanatsal biçimlenişlere de ağırlık verir. Örneğin Roma ve Grek uygarlığı mimarî, heykel, müzik, mozaik alanında hakikat olarak böylesi bir sunuma çok büyük önem vermiştir.

Sistem kendini ne kadar abartılı sunarsa, toplumsal anlamı (sömürülen ve ezilenlerin gerçeğini) o denli gizlemeye, çarpıtmaya çalışır.

Bilim, felsefe ve sanat, mitolojik ve dinsel çağda olduğu gibi iktidara bağlanır, devletleştirilmeye çalışılır. Dolayısıyla toplumsal yarılmaya karşılık gelen

bir bilim ve felsefi mücadele süreci yaşanır. Anlam yitimine karşı direndikleri oranda bilim ve felsefenin hakikati ifade etme güçleri de artar. İktidar ve devlet sahiplerinin emrine girdikçe dogmalaşıp hakikatle bağını yitirir, yabancılaşmanın bir söylem aracı olarak rol oynarlar. Hakikatle bağını yitiren mitolojik ve dinsel ifadelere karşı hakikat ifadesi olarak gelişen bilim ve felsefe, toplumun kendisi için değil, baskı ve sömürü tekellerinin çıkarı için rol değiştirdiğinde, tıpkı eski mitolojik ve dinsel yabancılaşmalar gibi dogmalaşıp hakikatle olan bağlarını yitirme sürecine girerler. Sanatlarda da benzer süreçler yaşanır. Hakikatle bağını yitiren sanatlar abartılı duruma düşerek ve minimalize olarak toplumsal gerçekliği ifade etmekten uzaklaşırlar.

Uygarlık çağında tahakküm nedenli toplumsal sorunlar, hakikatin bütün ifade tarzlarında kendini sorgulamayı ve çözüme kavuşturmayı dayatırlar. Hakikat sorunlarının kaynağı toplumsal olduğu kadar, çözümleri de toplumsal bilim kapsamındadır. Toplumsallıkla bağını yitiren bilimin yabancılaşması, dolayısıyla hakikatle bağını yitirmesi kaçınılmazdır. Kendini hakikatin tüm yöntemlerinde yetkinleştirmiş toplumlar, sorunlu olmaktan ve yabancılaşmadan kurtulmuş, eşitlikçi, özgür ve demokratik (ahlâkî ve politik) toplumlardır.

Toplumsal Gerçeklikten Tarihsel Kürt Gerçekliğine

Kürtlük tarihte hep sabit duran bir gerçeklik değildir. Her toplumsal olgu gibi dönüşüm geçirerek varoluşunu geliştirir. Şimdiki haldeki dönüşüm çok daha kapsamlı ve hızlıdır. Günümüzde Kürt olgusu çok yönlü bir açıklanma süreci yaşamaktadır.

Mevcut tarih yöntemleriyle Kürtlerin varlığını tespit etmek ve tanımlamak birçok zorluk içermektedir. Yaşadıkları coğrafya ve tarihleri varoluşlarını şiddetle etkilemiş, kendilerini marjinal kalmaya zorlamıştır. Son araştırmalar bugünkü insanların atası sayılan Homo Sapienslerin yaklaşık son üç yüz bin yıllık tarihlerinde yükselişe geçip hâkim tür haline gelişlerinin Verimli Hilal'de (Kürtlerin çoğunlukta yaşadıkları bugünkü Kürdistan'ın merkezinde yer aldığı coğrafyada) gerçekleştiğini göstermektedir. İnsan türünün tespit edilen üç milyon yılı aşkın tarihlerindeki Homo Sapiens aşaması simgesel dilin doğuşuna denk gelmektedir. Simgesel dilin gelişimiyle öne geçen Homo Sapiens devrimi, Verimli Hilal'deki tarihe daha köklü yaklaşmayı gerektirmektedir. Homo Sapiens devriminin bu alanda yoğunlaştığı gen araştırmalarıyla da kanıtlanmaktadır. Son Buzul Dönemi'nin yirmi bin yıl öncesinde sona ermesiyle buzulların geriye çekilmesi Neolitik Tarım Devrimi'ni mümkün kılmıştır. Coğrafyanın bitki ve hayvan zenginliğiyle Homo Sapiens'in düşünce gücü birleşince, insanlık tarihinin en köklü devrimi olan tarım-köy toplumuna geçiş Verimli Hilal'de büyük gelişmelere yol açmıştır.

Kürt gerçekliği... büyük tarihsel aşamanın bir ürünüdür, hem de bu kültürde çakılı kalmanın güçlü belirtilerini taşımaktadır

Tarım ve Köy Devrimi ile dil ve düşüncede yaşanan sıçrama, o döneme dek eşi görülmemiş bir toplumsal biçimlenişe yol açmıştır. Hâkim dil-kültür grubu olan Hint-Avrupa (Bu unvan yanlış olarak verilmiştir; Aryen dil-kültür grubu demek daha doğrudur) toplulukları oluşmuştur. Bugünkü Kürtler'in kökenini Hint-Avrupa topluluklarının kök hücresi olarak tanımlamak mümkündür. Kürt dili ve kültürü üzerindeki araştırmalar bu gerçekliği ortaya çıkarmaktadır. Hem yaşam coğrafyası hem de tarihi bu gerçekliği daha da doğrulamaktadır. Son kazılarla kalıntılarına ulaşılan ve geçmişi on iki bin yıl öncesine kadar giden en eski kabile ve din merkezi olduğu keşfedilen Göbeklitepe mevcut kültürün gücünü kanıtlayan önemli birer örnektir. Dünyanın hiçbir yerinde böylesine eski bir örneğe rastlanmamıştır.

Din ve kabilenin halen etkili olan gücü değerlendirildiğinde, arkasındaki tarih ve coğrafyanın belirleyici konumda olduğu görülecektir. Bir toplum tarih ve coğrafyanın ne kadar uzun süreli ve derinliğine etkisi altında kalmışsa, o toplumun otoktonluğu, yerelliği de o denli güçlü ve kalıcı olur. Güçlü ve kalıcı etkiler daha sonraki tarihsel gelişiminde toplumu tutucu da

kılar. Kürtlerin otantik, yerel olma özellikleri halen gözlemlenebiliyorsa, bu gerçekliğin temelinde hep güçlü ve kalıcı etkilenmelerin yattığından bahsetmek gerekir. Şüphesiz neolitik dönemde henüz halklaşma olgusu oluşmamıştır. Bu dönemde kabile toplumunun doğuşuna tanık oluyoruz. Klan toplumuna göre kabile büyük bir devrimsel gelişmedir. Neolitik devrime kabile devrimi demek de mümkündür. Kabile toplumunda dil-kültür farklılaşması, göçmenlik-yerleşiklik ilişkileri gelişmeye başlamıştır. Göbeklitepe'deki dinsel merkez kendi döneminde binlerce yıl göçmenlik ve yerleşikliği iç içe yaşayan kabilelerin Kâbe'si durumundadır. Özelde Urfa'da, genelde Kürtlerde din duygusunun halen güçlü olmasında bu gerçekliğin payı küçümsenemez. Sümer şehir uygarlığından binlerce yıl önce oluşmuş ve binlerce yıl sürmüş güçlü bir kültürün varlığıyla tanışmaktayız. Dikilitaş'larda ilk harf ve hiyeroglif öncesi yazı örnekleriyle karşılaşmaktayız. On iki bin yıl öncesinde o taşları yontmak ve simgesel dili hiyeroglif benzeri yazıya dönüştürmek, tarihsel değeri büyük bir aşamadır.

Sümer ve Mısır şehir toplumu kendiliğinden doğmadı. Bu örneklerin de kanıtladığı gibi, kaynağını kesinlikle Yukarı Mezopotamya'daki kültürden almaktadır. İbrahim peygamberin muhtemelen üç bin yedi yüz yıl önce yaptığı Mısır'a yönelik seferi, Verimli Hilal'deki tarihsel diyalektiğin nasıl geliştiğine dair çok önemli diğer bir kanıttır. Mısır ve Sümer uygarlığını doğuran kültür, Toros-Zagros dağ kavisindeki bu kültürdür. Önemli olan, toplumsal tarihte etkileri halen süren çok büyük bir kültür aşamasının varlığıdır. Bu kültürel merkezin izleri Kürtlerde halen yoğun biçimde yaşanıyor ve bu halk halen bu coğrafyanın en eski yerleşik halkı olarak varlığını sürdürüyorsa, bu durumda Kürt gerçekliğinin oluşumunu bu kültüre dayandırmak kaçınılmazdır. Yaklaşık sekiz bin yıl önce kabile toplumu Toros-Zagros coğrafyasında belirginleşmeye başlamıştır. Bu öylesine otantik bir kültürdür ki, sanki kendini bir yandan ilk büyük Kâbe'siyle, diğer yandan ilk evrensel müzik kültürü, davulu, zurnası ve kavalıyla ilan eder gibidir. Zurna ve kaval bu kültürün sanatsal ifadesidir. Din merkezi onun düşünsel ifadesidir.

Kürt gerçekliği hem bu büyük tarihsel aşamanın bir ürünüdür, hem de bu kültürde çakılı kalmanın güçlü belirtilerini taşımaktadır. Bir kültürel kabileler halkı olarak kalmaktaki ısrarı salt uygarlık güçlerine karşı savunma durumunda kalmasıyla izah edilemez. Kültürün kendisi çok derin köklere sahip olmazsa, ya kendisi bizzat uygarlaşır ya da oluşumuna yataklık ettiği uygarlıklar içinde erir. Bu biçimde eriyen binlerce kabile toplumuna tanıklık etmekteyiz. Kürtler bu yönüyle örneği olmayan bir halk topluluğudur. Bir toplum tarihsel bir devrimi köklü olarak yaşamışsa, sosyolojik bir hakikat olarak o toplumun kendi içinde ikinci bir büyük ve farklı devrime önderlik etmesi zordur. Yaşadığı öz devrimin kendi zihniyet ve kurumsal dünyasını tamamıyla işgal etmesi bunda rol oynar. Başka bir devrim başka bir zihniyet ve kurumsallık gerektirir. Bu devrim de ancak güçlü kültür merkezine nazaran çevre teşkil eden ikincil kültürler içinde mümkündür. Bütün tarihsel veriler sadece üç yüz bin yıllık Homo Sapiens devriminin değil, yaklaşık on dört bin yıllık tarım devriminin de yerleşik Kürt kültüründe kalıcı etkiler oluşturduğunu göstermektedir. Genetik haritalar hem Homo Sapiens türün, hem de tarım devriminin bu kültür merkezinden çevresine ve dünyaya yayıldığını kanıtlamaktadır.

İnsanlığın temel formu kabiledir ve hiçbir zaman aşılmaz

Uygarlık aşamasına geçişte bu coğrafyanın sadece kültürel temel oluşturma bakımından değil, uygarlığın içeriği ve biçimlenişinin geliştirilmesinde de rolü belirleyicidir. İlk tarihsel uygarlıklar olan Sümer ve Mısır uygarlıklarının üzerinde yükseldiği coğrafyanın, Aşağı Mezopotamya ve Aşağı Nil'in (Nil Vadisi) önceden gelişmiş bir kültürel temeli yoktur. Koşulları klan toplumunun yaşamasına bile elvermemektedir. Beş bin yıl önce gelişme gösteren bu uygarlıklar, bütün zihinsel ve kurumsal temelini binlerce yıllık görkemli bir yaşamı olan bu kültüre borçludur: Tıpkı Avrupa uygarlığının İslâm ve Çin uygarlığına, Amerika uygarlığının Avrupa uygarlığına dayanması gibi. Tarih ve sosyoloji biliminin halen en zayıf yanı, kültür ve uygarlık arasındaki ilişkinin teorik ve pra-

tik yönlerini yeterince çözümleyememesidir. Bunda Yukarı Mezopotamya ile Aşağı Mezopotamya ve Nil Vadisindeki kültürel ve uygarlıksal geçişlerin çözümlenmemesi önemli rol oynar. Tarih ve sosyoloji sadece analitik yöntemlerle bilimselleştirilemez. Tarihte nasıl olmuşsa öyle anlaşılmadıkça tarih, toplum nasıl ise öyle kavranmadıkça sosyoloji bilimselleştirilemez.
Kürtlerin kendi varlıklarını halen kültürel karakterleriyle korumaları, dayandıkları tarihsel kültürün gücünden ileri gelir. Kültürel yaşamı uygarlık yaşamına tercih etmeleri basit bir gericilik veya ilkellikle izah edilemez. Yaşadıkları kültür bir kent, sınıf ve devlet kültürü değildir; kendi içinde otoriterleşmeye, sınıflaşmaya yer vermeyen ve kabile demokrasisinde ısrar eden bir kültürdür. Kürtlerin kolay zapturapt altına alınamamaları bu kültürel demokrasileriyle ilgilidir.

Kentli, sınıflı ve devletli bir toplum yaşamının erdem değil düşüş olduğunu çok sonradan kavrayacaktım. Şüphesiz Rankeci (Tarihçi Leopold von Ranke, 1795-1886) ulus anlayışı da ulusal sorun kavrayışımızı etkilemede başat rol oynamıştır. Herhangi tikel bir toplumu düşünürken devletli, sınıflı ve ulusal olmasını gerçekliğinin asli özelliklerinden saymaktayız. Bu özellikleri kapsamayan toplumları toplumdan saymamak gibi idealist tutumlara sıkça düşmekteyiz. Batılı devlet-ulusçu düşüncenin temel bir özelliğine evrensel özellikler atfediyoruz. Tarih ve toplum kavramlarını Batı merkezli ideolojik hegemonyanın bu devletçi ve ulusçu kalıplarından kurtarmadıkça, bilimsel bir anlayış geliştirmek güçtür. Devletli ulus olmak için tarihsel ve toplumsal zihniyetimizi aşırı zorluyoruz. Her toplum için bir tarih inşa etmek âdeta ulus ve devlet olma koşuluna bağlanmaktadır. Eğer tarihte 'saygın' (artık her neyse) bir ulus ve devlet özelliğine sahip değilsek, toplum sayılma şansımızı kaybedecekmişiz gibi bir duyguya kapılıyoruz. Kesinlikle kapitalist modernitenin sömürü ve tahakküm zihniyetinin temel unsurları olarak gelişen bu ulusçu ve devletçi zihniyet, tarih ve toplum bilimindeki yetersizliğin, çarpıklığın ve körlüğün altındaki temel etkendir. Tarih ve toplum bilimlerinde ufkumuzu karartan, kapitalist hegemonyanın sömürücü ve ideolojik aygıtlarıdır.

Dolayısıyla insanlık tarihinin ve toplumsal kültürün en büyük aşamasını belirlemeye çalışırken, bugünden o döneme ulusçu ve devletçi bir anlayışla yaklaşmıyoruz. Kürtlü'ğe ilişkin kalıplar oluşturmuyoruz. Evrensel tarihin ve toplumun peşindeyiz. Çok iyi bilmek gerekir ki, evrensel tarih ve toplum anlayışına bağlı kalmadıkça, herhangi bir tikel topluluğu tarihte ve toplumdaki gelişmelerin neresine bağlayıp oturtacağımızı da kestiremeyiz. Yapacağımız tikel tarih ve toplum çalışmalarını evrensel tarih ve toplumdan kopuk ele alırsak, varacağımız sonuçlar sübjektif yargılar olmaktan öteye gitmez. Batı uygarlığı merkezli düşüncenin savunucuları neden evrensel tarih ve toplumsal gelişmeden kaçınmakta, kendilerini azami olarak Greko-Romen tarih ve toplum anlayışıyla sınırlamaktadır? Açık ki, bunda ideolojik ve maddi hegemonik çıkarları belirleyici olmuştur.

Şu konuda kesinlikle yanılgıya düşmemeliyiz: "Şimdi"yi yaşayan bir toplum, ne kadar devletsiz olursa olsun, ulus nitelikleri ne kadar az gelişmiş olursa olsun, kesinlikle evrensel tarihin ve toplumun bir parçası olmaktan kurtulamaz. Yanılgı birçok toplumun evrensel tarihten ve toplumdan kopuk olarak incelenebileceğine ilişkindir. Anti-bilimsel ve her tür önyargıya açık olan bu zihniyetle tarih ve toplum anlaşılamaz. Kaldı ki, bütünsellik salt toplumsal doğanın değil, fiziksel, kimyasal ve biyolojik doğanın da temel bir özelliğidir.

Kürtlere ilişkin tüm ayrıksı ve marjinal düşüncelerin bu tip bir sübjektif önyargıya dayandığını özenle belirtmek gerekir. Günümüzde ne kadar evrensel tarih ve toplumun dışında bırakılmış olurlarsa olsunlar, Kürtler tersine olarak klan toplumunun aşılmasından itibaren başlayan ve uygar toplumun gelişmesine kadar süren evrensel tarihin ve toplumun tüm evrelerinde başat rol oynayan kabile toplumunun temsilcisidir. Kabile kültürünün inşa edilmesinde ve sürdürülmesindeki başat unsurdur. Kabileyi çağdışı ve dönemi kapanmış bir toplumsal olgu saymak yanlıştır. İnsanlığın temel formu kabiledir ve hiçbir zaman aşılmaz. Biçim ve içerik değiştirebilir, ama toplumsal olgudan tamamen dışlanması mümkün değildir. Toplumsal olgudaki klan ve ulus formları kabile formu kadar evrensellik ve tarihsellik taşımaz. Şüphesiz klan ve ulus formları da evrensel özellik taşır, ama kabileninki kadar etkili değildir. Toplumsal inşanın

temel formu kabiledir. Kapitalizmde bile kabilenin aşılması şurada kalsın, bütün önde gelen kapitalist tekeller ve holdingler son tahlilde birer kabile örgütüdür. Belki tarihi oluşturan tarımsal toplumun, göçebeliğin kabileleri değiller, olamazlar da; kriz, çöküş toplumunun kentli kabileleridir: Hiyerarşik, devletçi, sömürgen kabileler.

Yazılı tarihten itibaren Sümer uygar toplumuyla ilişkilerinde Kürtlerin prototipine sıkça rastlamaktayız. Sümerler, dayandıkları ana kaynaklar olmaları itibariyle Kuzey ve Doğu'daki dağlık bölge halkına halen de anlam ifade eden KURTİ, Batı'daki kabile halklarına ise AMORİTLER genellemesiyle karşılık verirlerdi. Kurti kelimesinin sözcük anlamı "Dağlı Halk"-tır. Kürt deyince günümüzde de ""dağlılık" temel bir özellik olarak çağrışım yapmaktadır. Aslında Sümer döneminin Kurti'leriyle günümüz Kürti'leri arasında belki de "u" harfi üzerindeki iki nokta farkı kadar bir fark vardır. Binlerce yıllık kabile kültürlü Kürtler, Kürt halkı içinde halen ağır basan kabile Kürtleridir. Şehirlisi, ovalısı, sınıf ayrışması yaşayanı, devlet işbirlikçisi, devlet karşıtı olanı bolca vardır. Ama ana gövde Kürtlük, soyunu güçlü yaşayan Kürtlük geleneksel kabile özellikleri ağır basan Kürtlüktür, ana kabilesel Kürtlüktür. Şehirli, egemen sınıflı ve devletli Kürt, çoğunlukla ve geleneksel olarak Kürtlükten kopmuş, asimilasyona yatmış geçiş Kürtlüğünü ifade eder. Gılgameş Destanı'ndaki ilk şehirli işbirlikçi Kurti olan Enkidu, belki de tüm şehirli, sınıflı ve iktidar işbirlikçisi Kurti'lerin ilk atasıdır. Destandaki Humbaba, Dağ Kurti'sidir. Enkidu ihanet ettiği Humbaba'yı öldürmesi için Gılgamış'a âdeta yalvarır. Günümüzdeki işbirlikçi Kürti'yi ne de yaman çağrıştırıyor! Demek ki ikisi arasındaki fark "u" harfi üzerindeki noktalar kadar olabilir derken pek de haksız sayılmayız.

Sistematik Olarak Anti-Uygarlık Demokratikliktir

Toplumsal değişimi, diğer bir deyişle tarihsel toplumu düşünürken bazı köklü yanılgılara düşmemek önem taşır. Bu köklü yanılgılardan en önemlisi, toplumsal gelişimi veya tarihi "düz ilerlemeci" paradigmatik görüşle değerlendirmektir. Aydınlanma çağında hegemonik ideolojik çizgi haline gelen bu felsefi zihniyet, her tür değişimi ezelden ebede düz bir çizgi halinde ele alır. Dün dündür, bugün bugündür! İkisi arasında sanki hiçbir bağ veya aynılık yokmuş gibi yorumlar. Diyalektik gelişimin yanlış bir yorumudur bu. Bu paradigmanın zıddı değişimi kabul etmeyen, "döngüsel", kendini sürekli tekrarlama anlayışıdır. Değişim denen olguyu sürekli tekrarlamadan ibaret sayar. Birbirine son derece zıt görünen bu felsefi anlayışlar özünde idealisttirler. Her ikisi de liberal ideolojinin iki değişik versiyonudur. Birincisinin sonsuz ilerlemeciliğiyle ikincisinin sonsuz döngüselliği özünde değişimi inkâr etmekte buluşur.

Değişimin olabilmesi için değişmeyen bir şeyin olması gerekir. Değişim değişmeyene göredir

Felsefenin ve dinlerin, hatta mitolojinin bu en eski meselesi çıkmazla sonuçlanır. İroniktir, mekân-zaman ilişkisini kavrayamamışlardır. Varlıkla zaman arasındaki ilişkinin oluş yani değişim olarak tezahürünü anlayamamışlardır. Anlayamamak, bu zihniyetleri kaçınılmaz olarak ilerlemecilik ve döngücülük biçimine zorlar. Bu noktada diyalektik felsefenin getirdiği en önemli yenilik evrensel gelişimin özüne ilişkindir. Mekân ve zaman ancak varoluşla mümkündür. Değişim varlık (mekân) ile zamanın mevcudiyetinin doğal bir sonucudur. Varlık ve zamanın olması için değişim şarttır. Değişim varlık ve zamanın kanıtıdır. Değişim kavramının içeriğini çözümlemek daha da önemlidir. Değişimin olabilmesi için değişmeyen bir şeyin olması gerekir. Değişim değişmeyene göredir. Değişmeyen ise hep aynı kalandır. Değişmeyen asli varlıktır, öz olarak varlıktır, Varoluş'un kaynaklandığı ve baki kalan özdür. Belki burada mistik bir tanrısal kavrama yaklaştığımız söylenebilir. Fakat bu tür felsefi bir çıkarım zorunludur ve bilime de ters değildir. Kaldı ki varoluşa, mekân ve zamana dair insan bilinci tam kavrama yeteneğindedir demek metafiziktir. İnsanın "mutlak"ı kavrama yeteneğinde olduğu kuşkuludur.

Dolayısıyla tarih ve toplum biliminde değişimi inkâr etmemek kadar abartmamak da çok önemli bir husustur. Kültürel toplum uygar toplumdan daha kalıcı

olup, toplumun aslını, varlığını oluşturur. Kültürel olarak güçlü oluşmuş bir toplumun varlığı kalıcılıkta şanslıdır. Uygarlıklar ve devletler hızlı ve çoklu bir değişime tabi oldukları halde, kültürler çok sınırlı bir değişime şans tanırlar. Hiç değişme olmaz demek yanlıştır. Fakat hep değişen kültürlerden, hızlı değişen kültürel değerlerden bahsetmek de ilki, yani hiç değişmez diyen anlayışlar kadar yanlıştır. Modernitenin her şeyi bir an'a sıkıştırmasıyla yol açtığını sandığı müthiş değişim temposu özünde değişmemeyi ifade eder. Kendini tekrar eden anlık yaşamlarla son sürat değişimler aslında mümkün değildir. Bir yanıltma ideolojisi inşa edilmiştir. Liberalizmin damgasını taşıyan bu ideolojik yanılsamalar tarih ve toplum algısını, bilincini çarpıtma amaçlıdır.

Kürt olgusu ve tarihi üzerinde dururken, bu temel yöntemsel yaklaşımları göz önünde bulundurmak gerekir. Ulusal ve devletsel tarihlerle Kürt gerçeğini kavramaya çalışmak aşırı zorlamadır. Bu yönlü denemeler zoraki tarihler olup, olgusal gelişmelerle pek ilgili değildir. Mitoloji ve destanlar kadar bile gerçekleri yansıtmaz. Kültürel tarih olgusal gerçekliğe daha yakındır. Kültürel tarih uygarlık ve modernite süreçlerini de kapsamına alır. Fakat uygarlık ve modernite kültürü kültürün evrensel tarihini kapsamına almaz. Uygarlık ve modernite döneminin temel kategorileri olan devlet ve ulus, kültürel tarihin ancak bir bölümü olabilir. Kültürel evrenselliği kapsayacak yetenekten yoksundur. Kürtlerin uygarlık ve ulus tarihlerinde pek yer bulmaması, tarihsiz oldukları anlamına gelmez. Kültürel tarih bağlamında yaklaştığımızda, Kürtlerin binlerce yıllık başat bir tarihe sahip olduklarını görürüz. Bu kültürün temel niteliği kabile ve aşiret formlarını güçlü yaşaması, tarım ve hayvancılık ekonomisinde devrimsel bir rol oynamasıdır. Verimli Hilal kültürü insanlık tarihinde ne kadar rol oynamışsa, Kürtlerin halkların kültürel tarihindeki rolleri de ona denktir. Tarihte mezolitik ve neolitik dönemlerin (M.Ö. 15000-3000) merkezî kültürüdür. Çin'den ve Hint'ten Avrupa'ya kadar tüm neolitik toplum kültürlerini beslemiştir. Kültürel yayılmanın izlerini hem genetik hem de etimolojik yöntemlerle bu alanlarda tespit edebilmekteyiz. Yaklaşık olarak ve tespit edilebildiği kadarıyla Verimli Hilal merkezli on iki bin yıllık bir kültürel önderlik söz konusudur. İnsanlık tarihinde hiçbir kültürün bu denli uzun ve kapsamlı, güneş gibi aydınlatıcı, ısıtıcı ve besleyici bir rol oynadığına tanık değiliz. Varsa da, rolleri sınırlı ve yüzeyseldir.

M.Ö. 3000'lerde başladığı tespit edilebilen Sümer uygarlığı ile Mısır, Hint ve Çin uygarlıklarını Verimli Hilal'deki köklerinden kopuk düşünmek mümkün değildir. Sadece temel uygarlıkların oluşumunda değil, binlerce yıl sürdürülmelerinde de Verimli Hilal kültürünün ana kaynak rolünü oynadığı tartışmasızdır. Bilindiği üzere, uygarlık kültürleri ancak neolitik kültürün verimli ortamında gelişebilirler. Kendi başlarına sıfırdan başlayan inşa yetenekleri yoktur. Verimli Hilal'deki Mezopotamya neolitiği neredeyse tek başına ilk çağ uygarlığına (M.Ö. 3000 - M.S. 500) beşiklik etmiştir. Mezopotamya merkezli uygarlık da dünya uygarlıklarının belli başlı olanlarına M.Ö. 3.000'den M.Ö. 300 yıllarına dek merkezlik yapmıştır. ABD'nin daha yüzyılı bile bulmamış hegemonyasıyla karşılaştırırsak, aralarındaki muazzam farkı daha iyi kavramış oluruz.

Ulusal ve devletsel tarihlerle Kürt gerçeğini kavramaya çalışmak aşırı zorlamadır

Kürt neolitiğinin bu tarihsel rolü önemlidir. Merkezî uygarlık sisteminin (beş bin yıllık bir sistem) Mezopotamya kökenliliği ve üç bin yıllık merkezî önderliğinde yaşanması, neolitik kültürün öneminin daha iyi kavranmasını mümkün kılar. Kültürleri ve uygarlıkları halkların adıyla belirlemek abartma olabilir, dolayısıyla doğru bir yöntem olmayabilir. Fakat en azından prototip aşamasındaki rollerinden bahsetmek doğrudur. Tarihi sadece tanınmış bazı imparatorluklar ve hanedanlıklarla tanımış olmamız gerçeğin ifadesi için yeterli değildir. Yine tanınmış bazı kavimlerle tanımlamak da çok yetersizdir. Hele tanınmış modernite uluslarını tarihin taşıyıcı gücü olarak tanımlamak, tarihte en büyük tahrifatın yapılması anlamına gelir. Tikel-evrensel bağını kurmayan, daha çok ideolojik hegemonyalardan miras kalan bu tarihsel zeminler aşıldığında, daha doğru bir insancıl toplumsal tarihle karşılaşırız. Tarihsiz bırakılan halklar ve emekçilerin tarihini ancak bu yöntemle inşa edebiliriz.

Kültürel tarihle demokrasi ilişkisi sosyolojide pek işlenmeyen bir konudur. Asıl demokratik kriter uygar olmakla değil, uygarlık karşıtlığıyla bağlantılıdır. Bir toplumun uygarlık güçlerine karşı gösterdiği direnç en önemli demokratik kriterdir. Liberalizm ise bunun tersini iddia eder. Demokrasi için uygarlaşmayı şart koşar. Uygarlaşmamış kültürlerin özünde güçlü bir demokratik gelenek vardır. Devlet formunun antitezi olarak var olan yönetimler demokratiktir ve bu özellikleriyle güçlü bir demokratik gelenek oluştururlar. Kent surlarının gerisinde sınıflaşmaya karşı direnen ve günümüze kadar devam eden kabile ve aşiret toplulukları, dinsel ve mezhepsel cemaatler, devletsiz halklar ve uluslar demokrasinin temel güçleridir. Sistematik olarak anti-uygarlık demokratiklikir. Marksizm'in ve liberal ideolojilerin demokrasiyi kent, sınıf ve devlet bağlamında kavramlaştırmaları ve kurumlaştırmaları büyük bir çarpıtmadır. Kent, sınıf ve devlet kapsamına alınan demokratik sistem iğdiş edilmiş, demokratik kültürünün içeriği boşaltılmış, hâkim kent ve sınıfın devlet egemenliği altına alınarak boşa çıkarılmıştır. Uygarlık esas olarak demokratik kültürün zıddı olarak gelişen bir sistemdir.

Kürt kültürünün uygarlıklar karşısındaki konumunu değerlendirirken, yukarıda tanımlamaya çalıştığımız diyalektik bağı hep göz önünde tutmak gerekir. Sümer uygarlık kültürüne karşı Kurtilerin hep direniş halinde olduklarını gözlemlemekteyiz. Bunu özellikle Dağ Tanrıçası Ninhursag'ın söz konusu edilen mitolojik anlatılarından izlemek mümkündür. Gılgamış Destanı özünde Sümer uygarlaşmasına karşı direnen Kurtilerin özgürlük ve varlıklarını koruma mücadelesini ifade eder. Kurtilerin içine sızan uygarlık direnişle karşılaşsa da, kendi zihniyet ve kurumsal temellerini de atar. Uygarlık kültürü genelde olduğu gibi pazar etrafında kentlerin kuruluşuyla neolitik toplumu etkisi altına alır. Somut olarak M.Ö. 4300'lerden itibaren Aşağı Mezopotamya kökenli El Ubeyd kültürünün Yukarı Mezopotamya kültürünü etkilediğini tespit edebilmekteyiz. El Ubeyd kültürü, güçlü hanedanlar etrafında oluşan hiyerarşik toplumla daha önceki kabile kültüründen ayrışır.

Daha eşitlikçi kabile kültürüyle sınıflaşmaya başlayan hiyerarşik kültür arasındaki ilişki ve çelişkiler Hurrilerin oluşumunda önemli rol oynar. Hurriler de tıpkı Kurtiler gibi aynı kökenden (Sümercede "Kur" ve "Ur" kelimeleri "Dağ" ve "Tepe" anlamındadır) gelmektedir. Toros-Zagros sistemindeki dağ ve tepeliklerde yoğunlaşan toplum, adları her iki kelimeden türetilen aynı toplulukları ifade etmektedir. Kabileyle iç içe gelişen hanedan kültürü, Kürtlerin geleneksel kültürünün önemli bir parçası haline gelir.

Totem Kabilenin Kimliğidir!

M.Ö. 2000'lerden itibaren Hurrilerin (Kurti) uygarlık yolunda önemli adımlar attıkları ve Gudea Hanedanlığı'yla Sümer kentleri üzerinde (M.Ö. 2150-2050) hâkimiyet kurdukları tespit edilebilmektedir. M.Ö. 1600'lerden itibaren de İç Anadolu'da Hititler ve Yukarı Mezopotamya'da Mitanniler adıyla iki komşu ve akraba imparatorluk tesis ettikleri görülür. Hitit ve Mitanni kültürü, Sümer kültürünün etkisindeki Hurrilerin tarihe geçen en önemli ve güçlü uygarlaşma örneğidir. Her iki gücün özellikle dönemin Sümer kültürü üzerine kurulan Semitik kökenli Babil ve Asur güçlerine karşı birleştikleri, M.Ö. 1596'da Babil kentini işgal ettikleri görülmektedir. M.Ö. 1500-1200'lerde, Ortadoğu'nun en etkili uygarlık güçleri olarak, Mısır uygarlığı üzerinde de etkili olabilmişlerdir. Meşhur Nefertiti (Mısır'a gelin giden Mitannili prenses) bu etkinin ne denli güçlü olduğunu kanıtlamaktadır. Asurluların M.Ö. 1200'lerde yükselen gücü karşısında Hurrilerin uygarlık gücü olarak dağıldıkları, döndükleri eski kabile kültürünü uzun süre yaşadıkları anlaşılmaktadır. Nairi Konfederasyonu (M.Ö. 1200-850; Nairi Asurcada Nehir, Su Halkı anlamına gelmektedir) adıyla gevşek kabile birlikleri halinde yaşadıkları tespit edilebilmektedir. Bu dönemlerde imparatorluk gibi güç merkezîleşmelerinin öncesinde ve sonrasında sıkça gevşek konfederasyonların kurulduğuna tanık olunmaktadır.

Ünlü Urartu Krallığı (M.Ö. 850-600), geleneksel Aşağı ve Yukarı Mezopotamya kültürleri arasındaki ilişki ve çelişkilerden doğan diğer önemli bir örnektir. Uygarlıkta özellikle demircilik sanatıyla öne çıkmaktadır. Muhtemelen Hurri kökenliliği de bulunan ve bugünkü Ermenilerin o dönemdeki temsilleri olan kültürel öğelerin sentezinden oluşan Urartu kültürü, merkezî uygarlık sisteminin güçlü bir halkasını teşkil eder. Dönemin hegemonik gücü olan Asur İmpara-

torluğu'na karşı koyabilen, ayakta kalan ve zaman zaman Asurluları gerileten tek güçtür. Kürt ve Ermeni kültürü başta olmak üzere, bölgenin tüm kültürel zihniyet ve yapılanmalarında güçlü bir etkiye sahiptir. Zagroslardan Asur'a karşı yaklaşık üç yüz yıllık bir direnmeden sonra M.Ö. 612'de Asur'un başkenti Ninova'yı yakıp yıkan Med (Asurluların Hurrilere taktığı bir ad olsa gerek) Konfederasyonu bir imparatorluğa dönüşür. Kısa süren imparatorluk döneminin ardından, hanedan entrikaları sonucunda M.Ö. 550'lerde Fars Akhamenit soyundan kralların eline geçtikten sonra da bu imparatorluğun en etkili kültürünü yine Med kültürü oluşturmaktadır. Özellikle askeri sanatta böyledir. Pers İmparatorluğu adıyla sınırları Ege Denizinden Hindistan içlerine, Mısır'dan bugünkü Türkmenistan'a kadar uzanan tek cihanşümul güç haline gelir. Merkezî uygarlık sisteminin en güçlü halkalarından biridir. M.Ö. 330'da İskender'in eline geçinceye kadar iki yüz elli yıl boyunca dünyanın tek hegemonik gücü olmuş, uygarlık kültüründe derin izler bırakmıştır. Roma uygarlığını doğuran özünde Med-Pers uygarlığıdır. İskender'in fethinden sonra aracı halka olarak kurulan krallıklar, giderek Sasaniler (Perslerin devamı; M.S.216-650) ve Roma (M.Ö. 500-M.S. 500) arasındaki çatışmalarda kullanılan yedek güçler haline gelirler. Antikçağın son iki büyük gücü olan Sasaniler ve Romalıların birbirlerini tamamen yenemeyip yorgun düşmeleri İslâmî fethin yolunu açmıştır. Arap Yarımadasındaki çok güçlü kabile kültürünü İslâmîk kültür adıyla birleştirme hünerini gösteren Hz. Muhammed'le birlikte tarihin yeni bir kültürel çağı başlar.

Proto Kürtler açısından İslâmiyet'e kadar gelen iki bin yıllık ikinci uygarlık aşaması kendi kentlerini inşa ettikleri, egemen sınıflarının oluştuğu ve devletlerini kurdukları dönemdir

Yaklaşık dört bin yıl süren ilk çağ uygarlık kültürünün tüm önemli olayları Yukarı Mezopotamya ve yakın çevresinde cereyan etmiştir. Proto Kürt kültürü bu ikinci uzun dönemde olumlu veya olumsuz birçok gelişmeyi yaşamıştır. Hurriler, Mitanniler ve Hititlerin ilk iki bin yılda evrensel çapta etkiye yol açtıkları rahatlıkla belirtilebilir. Grek ve Roma kültürünün oluşumunda ve Batı kültürünün ortaya çıkışında esas belirleyici halka, Hurri-Mitanni-Hitit kültürüdür. Hem kendi öz yaratımlarını hem de Sümer kültür mirasını Batı'ya, Greko-Romenler'e taşırarak, merkezî uygarlık sisteminin kesintisiz sürmesinde altın halka rolünü oynamışlardır. Bu altın halkanın rolünü belirlemeden tarihin akışını izah etmek mümkün değildir. On iki bin yıllık neolitik kültür ve iki bin yıllık uygarlık kültürü tarafından beslenmeseydi, herhalde bugüne damgasını vuran bir insanlık kültüründen bahsedemezdik.

Uygar toplumun ilk iki bin yılında Proto Kürtlerin uygarlıkla ilişkileri çok yoğun olmuştur. İki yönlü bir ilişki tüm gelişmelere damgasını vurmuştur. İlk yönüyle uygarlık kültürünün baskıcı ve sömürücü kent, sınıf ve devlet unsurlarıyla hep çatışmalı olmuşlardır. Bazen sömürü ve baskının merkezlerini istila etmeye kadar varan hamleler (Babil'in fethi, Ninova'nın yıkılışı) yaparken, güçleri yetmeyince de çoğu zaman dağların fethedilmez doruklarına çekilerek (Zagrosların güney eteklerinden Dersim'e kadar benzer lehçeleri konuşan Hewrami ve Zaza kültürü bu gelişmelerle yakından bağlantılıdır) varlıklarını korumaya, bağımsız ve özgür yaşamdan vazgeçmemeye özen göstermişlerdir. Bu kültürün izleri bugün bile oldukça etkilidir. Dağ Kürtleri denilen kesim esas olarak bu hat üzerinde yaklaşık beş bin yıl boyunca yaşayan Hurri kökenli kabilelerdir. Hurrice bazı kelimelerin kökeniyle Zazaca ve Hewramcanın birçok kelimesinin çakışması bu gerçekliği yeterince izah etmektedir. Uygarlık kültürüyle ilişkilerinde ikinci yön geliştirilen ilişkileri olumlu değerlendirip benimseme ve özümseme temelinde olmuştur. Kürt kültüründe uygarlığın bu yansımaları kentli, sınıflı ve devletli zihniyet ve kurumların oluşması biçiminde olmuştur. Birçok örnekte karşılaştığımız ‚Yenemiyorsan benzeş ve öyle yeni kuralı burada bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Guti, Mitanni, Hitit, Urartu, Med, Pers ve Sasani örnekleri, kendilerine saldıran uygarlık güçlerine karşı kendilerini bizzat uygarlık olarak inşa edip benzeşerek yenmeyi ve ayakta kalmayı ifade etmektedir.

Proto Kürtler açısından İslâmiyet'e kadar gelen iki

bin yıllık ikinci uygarlık aşaması kendi kentlerini inşa ettikleri, egemen sınıflarının oluştuğu ve devletlerini kurdukları dönemdir. Daha çok dağ eteklerinde ve ovalık alanlarda oluşan bu kültürün karma bir özelliği hâkimdir: Benzeşmeye çalıştıkları uygarlıkların dil ve kültürlerini yaşayan yönetici aristokrasi ile alt sınıfları oluşturan ve kendi öz dil ve kültürlerini yaşayan kesimler. Kürt coğrafyasının ağır etkisi altında oluşan bu kültürün ikili karakteri çok az değişerek günümüze kadar varlığını sürdürecektir. Gerek dağ ve ova kültürü biçimindeki 'ikili ayrışma', gerekse ova-kent kültüründeki sınıfsal ikili ayrışma bu kültürün temel karakteristik özelliğidir. Üst tabaka yabancı işgalci ve fetihçi sömürgenlere karşı hep muazzam bir uyum gücü gösterip kendi öz kabile-halk kültürünü işe yaramaz saymış, ikinci plana atıp iç ilişkilerinde çok sınırlı ölçüde kullanmakla yetinmiştir. İçinde rol oynadığı veya bizzat kurduğu uygarlıklara kendi dil ve kültürünü egemen kılmak için çaba göstermemiş veya çok az göstermiştir. Gutilerden Eyyubilere kadar bu hep böyledir. Kentli ve devletli bu egemen zümre, belki de hiçbir toplumda olmadığı kadar geleneksel Kürt kültürel varlığına karşı olumsuz rol oynamıştır. Yabancı dil ve kültürler içinde erimeye götüren yüksek sınıfsal ve ailesel çıkarlar şüphesiz bu olumsuzlukta belirleyici olmuştur. Kendi içine kapanan Dağ Kürti'sinin ve alt tabakanın çoğunlukla değişmeyen kabile ve aile kültürü binlerce yıl varlığını ancak içine kapanarak erimeden günümüze kadar taşıyabilmiştir. Bu iki kültürel kesim arasında dağlar kadar bir uçurumun oluşması, gerçek Kürtlük-sahte Kürtlük biçiminde köklü bir ayrışmaya yol açmıştır. Kapitalist modernite döneminde neden güçlü bir milliyetçi Kürt burjuvazisinin oluşmadığının kökeninde bu tarihsel gerçeklik yatar.

Toplumsal kimliğe kazınmış yasalar kolay kolay silinmez ve etkisini yitirmez

Neolitik dönemde ve ilk çağlarda çok güçlü yaşanmış bir Proto Kürt kültürel olgusundan bahsetmek gerekir. Birer tarihsel olgu olan toplumsal gerçeklikler bu çağlarda kendilerini tam farklılaştırıp kimlik kazanmış halk veya kavim gerçeklikleri biçiminde sunamazlardı. Henüz bu aşamaya gelinmemişti. Halk veya kavimsellik açısından neolitik dönem ve ilk çağların görünümü kabile, aşiret ve hanedan birlikleri biçimindedir. Dinsel ve mezhepsel birlikler de henüz tam anlamıyla oluşmamışlardır. Kabile, aşiret ve hanedan bilinç biçimleri bu dönemin en gelişmiş toplumsal bilinç biçimleridir. Neolitik çağ kabilenin görkemli çağıdır. Her kabile bir totemle temsil edilir. Totem kabilenin kimliğidir. Urfa'da Göbeklitepe'deki tapınak muhtemelen en güçlü kabilenin din-tanrı merkezidir; yörenin en güçlü kabilelerinin ortak dinî merkezidir. Dikilitaşlardaki hiyeroglif benzeri işaretler her bir kabilenin soy kütüğü olarak da okunabilir. Piramit, ziggurat ve Kâbe'nin, yani ilk çağın temel iki uygarlığı olan Mısır ve Sümer uygarlıklarıyla ortaçağın İslâm uygarlığının din merkezlerinin, tanrı evlerinin ilk örneği, prototipidir. Bu nedenle tarihsel önemi büyüktür. Hz. İbrahim'in Urfa'dan çıkış yapması ve üç tek tanrılı dine atalık etmesi tesadüfî veya rastgele bir olgu değildir. Tespit edilebildiği kadarıyla en az on iki bin yıllık geçmişi olan Urfa yöresindeki dinsel merkez kültürünün bir sonucudur. Sadece Göbeklitepe'deki tapınak sistemi belki de o çağın tespit edilebildiği kadarıyla üç bin yıllık dinsel Kâbe'si rolünü oynamıştır. Harran'ın da benzer rolünden bahsedilebilir. Muhtemelen henüz keşfedilmemiş birçok merkez vardır. Siverek'te Newala Çori'deki tapınak kültürü de on bir bin yıl öncesine kadar gidebilmektedir.

Neolitik dönem kabilelerinin her birisinin genellikle bir hayvanı kendilerine totem seçtiklerini biliyoruz. Totem kabilenin bir nevi soyadı, kimliğidir derken, kabile bilincinin bir nevi ilk biçimlerini de tanımlamış oluyoruz. Nasıl bugünkü ulus-devletler bayraklarıyla kendilerini temsil edip kimliklendiriyorlarsa, kabile birliklerinin totemleri de aynı anlamı ifade etmektedir. Nasıl BM'deki bayrak sayısı kadar ulus-devlet temsil ediliyorsa, tapınak merkezlerindeki totemlerle de dönemin güçlü ve nam salmış kabileleri temsil edilmektedir. Aralarındaki fark özde değil hacimleriyle ilgilidir. Totemin belli bir tabu, tapınma özelliği taşıdığını biliyoruz. Toteme tapınma kabilenin kendini kutsallaştırma, yüceltme, böylelikle uzun vadeli güvenceli bir yaşama kavuşturma arzusunu ifade etmektedir. Ölüm sonrası yaşam inancı atalara duyulan büyük bağlılığın sonucudur. Varlık-

ları onlarla özdeştir. Atalarına saygıları ve bağlılıkları, kendilerini ölüm sonrasındaki bir sonsuz yaşam inancına götürmektedir. Daha sonraki tek tanrılı dinler bu kabile inancının, din ve tanrı anlayışının gelişmiş biçimidir.

Urfa ve yöresindeki neolitik dönem ve uygarlık çağlarının kabile kültürünü çözümlemek, yaklaşık on beş bin yıllık bir tarihi bulunan bu kültürün neden bu denli direngen ve kalıcı olduğunu ortaya koyabilecektir. Halen çok güçlü olan dinsel duygular ile aile ve namus anlayışlarının kökeninde de bu en eski kabile kültürünün kolay silinmez izleri bulunmaktadır. Namus ve kan davasının halen çok güçlü olan varlığı da yine bu kültürel toplum gerçeğinin bir sonucudur. Toplumsal kimliğe kazınmış yasalar kolay kolay silinmez ve etkisini yitirmez.

Kabilenin kültürel varlığının doğurduğu duygu ve düşünce dünyası asla küçümsenemez. Halen insanlığı ayakta tutan bilinç bu kültürel varlığın derin izlerini taşımaktadır. Sanat, bilgi, felsefe, din ve mitolojiyle dile getirilen, duyumsanan belli başlı tüm bilinç biçimlerinin kaynağında kabile kültürü vardır. Kabile kültürünü dile, duyguya getirmeyen hiçbir mitoloji, din, felsefe ve sanat ekolü yoktur. Mitolojik, dinsel, felsefi ve sanatsal farklılıkları derinliğine araştırdığımızda, her bir farklılığın temelinde kabilesel varlığı görürüz. Daha sonraki kavim ve ulus bilinçleri, çoklu kabile birliklerine dayalı olarak geliştirilen kabile bilinçlerinin türevleridir. Örneğin tarihte en çok karşımıza çıkan İbrahimî dinlerin, bu dinlerin mezhepleri ve tarikatlarının, en son dinsel milliyetçilik olarak uluslaşmalarının temelinde İbrani Kabilesi yatmaktadır. Bu dinler, mezhepler ve uluslar ortaya çıkmadan önce, gerçekliklerinin potansiyel gücü İbrani kabilesinin Verimli Hilal ve Mısır uygarlıkları arasındaki dolaşımından kaynaklanır. İbrahimî devrimin temelinde, Urfa yöresindeki tapınak merkezinde biriktirilen kabile totemleri olan putları kırıp, yerine daha iyi kavramsallaştırılmış bir kabile inancını yerleştirmesi yatmaktadır. İsevîlik İbrahimî dini yoksullaşmış kabileler ve köle döküntüleri adına dönüştürmüştür. Hz. Muhammed'in önderlik ettiği din olan İslâmiyet ise, aynı şeyi Bizanslılar ve Sasaniler arasında sıkışan ve başta Arap kabile dünyası olmak üzere benzer yaşamları olan diğer kabileler dünyası için gerçekleştirmiştir. Yoksullaşmış kabileler ve sığınacak vicdan arayan köleler yığını olmadan Hıristiyanlığı, yoksul Arap kabileleri olmadan da İslâm'ın çıkışını düşünemeyiz.

Hıristiyan cemaati ve İslâmî ümmet, kabileler ve kabilelerden kopmuş avare insanlarla işsiz köleler ve kaçak askerlerin ortak inanç temelinde oluşturdukları yeni bilinç toplumlarıdır. Burada kabileyi aşan, sınıf temeli gelişmiş bulunan yeni bir toplum ve onun yeni inançları söz konusudur. Fakat bu yeni toplum koşullarında da kabile çok az değişikliğe tabi kıldığı varlığını güçlü bir biçimde sürdürmektedir. Söz konusu olan, krize girmiş kabile toplumunun yeni bir ideolojik ve toplumsal yapılanma temelinde dönüşümüdür; kabilenin kendi öz birimi içinde bulamadığı çözümü, dışarıda kabile demokrasisinin inkârı temelinde vücut bulan şehir, sınıf ve devlet kültürünün gelişimi içinde bulmaya çalışmasıdır.

Sanat, bilgi, felsefe, din ve mitolojiyle dile getirilen, duyumsanan belli başlı tüm bilinç biçimlerinin kaynağında kabile kültürü vardır

Kabile çağında sayıları artan ve hacimleri büyüyen kabilelerin krize girmeleri söz konusudur. Kriz döneminde farklı anlayışlara sahip iki kesim belirir: Birincisi, yoksul kabile tabanı bölünerek ve özgürlüğünde ısrar ederek yaşamak isterken, ikinci kesim olan kabile hiyerarşisi ise hâkim hanedan olarak kabilenin yoksullaştırılmış tabanından kopup, genellikle uygarlık dini dediğimiz ideolojik çıkışlarla kendini yeni devlet toplumu olarak örgütler. Eski kabile kültürü uygarlık kültürüne yenik düşmüştür. Bu dönüşümle iç içe olan gelişme kentleşme, sınıflaşma ve devletleşmedir. Uygarlığın kabile kültür krizine bulduğu temel çözüm budur. Tarihte çokça tartışılan ve Marksistlerin de paylaştığı düşünce, bu dönüşümün ileriye doğru atılan dev bir adım olduğudur. Uygarlaşma hep ilerleme ve üstün yaşam biçimi sayılmıştır. Marks ve Engels bu dönüşüme tarihsel materyalizm perspektifiyle yasal bir zorunluluk atfetmişler, tarihin ileriye yönelik dev bir adımı olarak değerlendir-

mişlerdir. Ben bu anlayışı eleştiriyorum. Kabile toplumunda yaşanan, krizin zorunlu bir aşaması olarak değerlendirilemez. Yaşanan şey hiyerarşik unsurların sınıfsal tercihidir. Kabile demokrasisi, özgürlüğü ve eşitliğinin geriletilmesi pahasına sağlanan bir değişim (Gelişme diyemiyorum) olduğu için göreli olarak muazzam bir gerileme, insanlık için bir düşüş adımıdır. Tarih hep egemen zümrelerin ideolojik bakışlarıyla kodlandığından, bu değişime zorunlu, ilerletici, hatta devrimci gelişme diyoruz! Doğrusu, bunun zorunlu olmayan ya da zorunluluğu bulunmayan gerici, düşürücü ve devrim karşıtı bir adım olduğudur. Tarihin anlatılmayan diğer yüzü olan, kendi hiyerarşik hanedan elitlerinin ihanetine karşı hep mücadele eden, kabilenin demokratik, özgür ve eşitlikçi yapısında ve bilincinde ısrar eden kültür ilerleme ve gelişmeyi temsil eden asıl güçtür. Tarihin bu kültür tarafından bilimsel olarak sistematik biçimde ifade edilmemesi bir eksiklik olabilir. Ama bu gerçeklik böylesi bir tarihin mevcut olmadığını göstermez; tersine yazılmadığını, yazılsa bile bastırıldığını ve propagandasının güçlü yapılmadığını gösterir. Egemen zümrenin, ideolojik tekeller ve sömürü tekellerinin geliştirdikleri uygarlık krize çözüm olmamış; kendini hep toplumun sırtında kanser uru gibi büyüten kentleşme, sınıflaşma ve iktidarlaşmayla günümüze doğru gelindiğinde en büyük kriz kaynağına dönüşmüştür.

İnsanlık eğer yaşayacaksa, tarihsel kriz toplumuna karşı kabile çağındaki demokratik, özgür ve eşitlikçi kültürü uygarlık tarihi boyunca zihinsel ve kurumsal alanda yaşanan olumlu gelişmeler temelinde yeniden yaşamsal kılarak bunu başaracaktır.

İnsan Oluşumu Adil Gerçekleşen Gelişmedir

Evrenin bir adalet ilkesinin olduğuna inanmak gerekir. Hiçbir oluşum koşulları ve anlamı olmadan doğmaz. Doğa oluşum konusunda görebildiğimizden daha adildir. Gözlem yeteneklerimizin şaşırtılması, çarpıtılması ve kaybından uygarlık toplumunu sorumlu tutmak daha yerinde bir değerlendirmedir. İnsan oluşumu da adil gerçekleşen bir gelişmedir. Denilebilir ki, tüm evrensel düzen, biyolojik âlem ve toplumsal kuruluşlar insan oluşumunun hizmetindedir. Bundan daha büyük adalet olabilir mi? Eğer toplumdaki hiyerarşik ve devletçi güçler bu gerçeği çarpıtarak örtbas etmişlerse, bunun sorumluluğu bizzat bu çarpıtmaya başvuran güçlerde aranmalıdır.

O zaman da adaleti gerçekleştirme görevi bizzat adaletin peşine düşen insana ait olacaktır. Adaletin yerini bulması için gerekli her türlü anlam ve eylemi geliştirebilecek olan insandır. Tabii "Adalet arıyorum" diyen insanlar bu göreve talip olabilecekleri gibi, bunun gereklerine uygun olarak kendilerini anlamlı, örgütlü ve eylemli kılmalıdırlar.

Ekonomi finansal çağ hegemonyasında, tarihte eşi görülmemiş bir soygun sistemi altında can çekişirken, ulus-devletin yozlaşmasıyla iktidar tam bir manipülasyon aracına dönüştü. Endüstriyel yaşam çevre ve iklim üzerinde tam bir felakete yol açtı. Sosyal bilimlerin bu gelişmeler karşısında krize girmemesi düşünülemezdi. 1990'larda reel sosyalizmin çözülmesiyle hem sağ hem de sol liberalizmin gerçek mahiyeti daha da açığa çıktı. Sosyal bilimlerdeki krizin önemli bir öğesi olarak, liberal ideolojik hegemonyanın krizi de bu dönemde kendini iyice hissettirdi. Post modernitenin krize çözüm reçeteleri sadece modernitenin ideolojik ve bilimsel alandaki krizini kanıtlar. Böylelikle çağdaş sınıfsal ve ulusal teorik çözümlemeler ve pratik çözümler modernitenin sistematik krizini aşmada eski rollerini oynayamaz duruma düştüler. Gerçekleşmeleri halinde bile, ulusal ve sınıfsal kurtuluş ütopyalarının toplumsal sorunların girift, karmaşık doğasını anlamaya ve çözmeye yeterli olmadıkları ortaya çıktı, anlaşılır oldu. Politikanın kuralı toplum için daha iyiyi, doğruyu ve güzeli yaratmak ve bu yaratıcılığı gösteren en yüce sanat olmayı bilmektir. Bu da ancak toplumsal ahlak ve demokrasi varsa başarılabilecek bir sanattır. Burjuva hukukunun boğduğu bir alanda bu nedenle ne ahlaki ve politik olana, ne de demokratik biçimde bir icraya ve toplumsal inşaya yer kalır. Avrupa merkezli sosyal bilimi son tahlilde bu gerçeği ters yüz etmenin mitolojik ifadesi olarak yargılamak gerçeğe daha çok hizmet edecek, toplumsal hakikatlerle daha çok tanıştıracaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Gerçeğin Kalbine Doğru, Kapitalizmin Tersine Yürümek

Ali Haydar Hengirvanlı

Nesnellik ne anlama geliyor? Bir olayı, olguyu ele alırken olgunun bizzat kendisinden hareket ederiz. Yani objektif davranmak, objektif olmak, görünen olgunun gerçekliğine uygun olmalı demek isteriz. Şimdi bu boyutuyla baktığımız zaman sübjektivizme yüklediğimiz anlam nedir? Subje nedir? Öznedir, yani "ben"dir. Sübjektivizm yani öznellik kendinden yola çıkmaktır. Gerçeklikten hareket etmek yerine, "ben"den yola çıkarak gerçeği yargılamaktır. En azından bu boyutlarıyla bunların kendi içinde doğru olan yanları da vardır. Nesnellik adil olabildiği ölçüde mükemmel bir şeydir. Nesnel olmak, yani objektif davranabilmek çok önemlidir. Bu boyutuyla mahkûm edilemez. Ama diyelim ki, her şeyi objektifleştirme ve sübjektifleştirme, yani nesnelleştirme ve öznelleştirme ürkütücüdür. Nesne yani obje, subjenin hizmetindedir. Bu ayrımın esas amacı da budur. Bölmenin, parçalamanın esas amacı budur. Hiyerarşi ve devletçi toplum gerçekliği itibariyle baktığımızda; üst toplumun kendisi bir subjeyi ifade ederken, alt toplum içinde yer alanlar ise birer objedir. Yani köle bir objedir. . Bunu en fazla kim yapıyor? Kuşkusuz kapitalizm!Aristo köleyi, "konuşan bir alet" olarak tanımlıyor. Bu tarzda bir algılama gerçekten ürkütücüdür

Kapitalizm bireye ve topluma müdahale ediyor. "Sen düşünme, ben senin için düşünürüm, sen duygulanma, ben senin için duygu yaratırım, sen ağlama, ben senin için ağlarım." Yani yaşadıklarına karşı çıkma, muhalefet yapma yönünü öldürüyor. Bunlar duygusal zekâ ile bağlantılıdır. Yaşam giderek sanallaşıyor ve ayakta ölüm gerçekleşiyor. Yani beden var, ruh yok. Ruhunuza müdahale edilmiştir. Günümüzde insanlar salt rasyonel düşünceden dolayı bazı değerleri kaybetmiştir. Yani akıl gereklidir fakat akılcılık farklı sonuçlara ve yetersizliklere yol açmıştır.

Günümüzde insanlar salt rasyonel düşünceden dolayı bazı değerleri kaybetmiştir. Yani akıl gereklidir fakat akılcılık farklı sonuçlara ve yetersizliklere yol açmıştır

Başlangıçta yani doğal toplumda, neden her şey birbiri ile denge içerisinde yürüyor veya yaşıyordu? Çünkü duygusal zekâyla analitik zekâ arasında bir denge vardı. Fakat daha sonra bu denge yıkıldı ve bir kopuş yaşandı. Dolayısıyla burada insanlığın gelişiminde de bir kopuş yaşanmıştır. Yani insanlığın kaybetmesine neden olmuştur. Şimdi günümüzde bunun dengesini oluşturmadan istenilen sonuçlara ve hakikatlere ulaşamayız. Bir zekâ diğerine baskın geldiğinde değil, dengeli olduğunda o zihniyet bizi hakikate ulaştıracaktır. Örneğin analitik zihniyetin daha da gelişmesi ve baskın gelmesi, daha çok savaş, şiddet, eşitsizlik, ahlaksızlık ve adaletsizliğe yol açacaktır.

İtalyanlar moderniteyi, "modernus" olarak adlandırmışlar. Yani eski çağ ve yeni çağ olarak ayırıyorlar. Ne zaman başlıyor? 18. yüzyılda Aydınlanma sürecinde başlıyor. Akılcılık, rasyonalizm, ulus-devlet ve laiklik bu süreçte gelişiyor. Bunları kendi gelişimi için kullanıyor. Yaşamı ise özünde

boşaltıyor, özgürlüğün içini boşaltıyor, toplum-birey dengesini toplumun aleyhine bozuyor, bireyi de adeta üç maymunu oynayan bir kukla haline getiriyor. Tüm bunlar özünde kapitalizmin icraatları oluyor. Geliştirmiş olduğu birey arayıştan yoksun, sorgulamayan bir durumdadır. Arayıştan kopmuş birey, sistemin sundukları ile sınırlandırılmış bir hayata mahkûm edilmiştir.

Gerçeğe ulaşmak istiyorsak, o zaman kapitalist yaşamın tersine yürümeliyiz. Yani sistemin söylediğinin tersini yapmalıyız, sistemi tersinden okumalıyız. Özgür yaşamak istiyorsak, kararlı bir biçimde özgür bir yaşam için mücadele etmeliyiz. Kapitalizm en çok parayı öne çıkarıyorsa, o zaman biz de ona karşı onur, saygı ve değerle karşı koyacağız. Bu değerlere bağlı kalacağız. Sistem üç 'S'leri şölen tarzında örgütleyerek topluma sunmakta, toplumun ve toplumsallığın içini boşaltmaktadır. Bunlarla başta kadın ve gençlik üzerinde yoğun bir etki yaratmaktadır. Bunlarla duygusal zekaya yönelmekte ve içini boşaltmaktadır. Örneğin sanata baktığımızda görüyoruz ki, sistem medya aracılığı ile yoğun bir biçimde sanatın içini boşaltıyor ve kendi hizmetine alıyor. Burada kendi sistemini derinleştiriyor. Yine cinselliği kullanarak toplumu hapsediyor. Bunu yaparken sadece kadını değil, bütün insanlığı öldürüyor, metalaştırıyor. Özgür bir insanın bütün değerlerini, saygınlığını, onurunu ayaklar altına alıyor. Maneviyatı tümden öldürüyor ve maddiyatçılığı öne çıkarıyor. Tabii ki, kadın üzerinde bu yıkımın boyutları daha derin ve çoktur.

Yaşamın Gerçeğine Takılmamak

Bu noktada İnsanın hayalleri önemlidir. Che'nin meşhur sözüdür. "İnsan hayallerinin büyüklüğü ölçüsünde özgürdür." Bir insan kendi hayallerinin büyüklüğü ölçüsünde özgürdür. Ali Fırat , "Bir Halkı Savunmak" adlı kitabında "Günümüzün mezardan beter yapılarının içerisinden öncelikle, ütopyayla çıkış yapılır." diyor. Hayallerinizle onun içinden çıkarsınız ve önce ütopya oluşturursunuz. O açıdan hayaller belirleyicidir. Hayallerinizin peşinden koşmak, bir de yaşamın gerçeğine takılmamak önemlidir. Aslında şunu hep söylemek lazım. "Verili gerçeğin yalanını yaşayacağıma, kendi hayallerimi yaşarım." Bu verili gerçekliğe katılmamak, onun dışında kalmak, çok daha anlamlıdır.

En büyük cahil, geçmişini bilmeyen insandır

Sonuçta hayalle anlam gücü arasında da bağ vardır. Şöyle düşünün. Hayal de düşüncelerden, anlam gücünden çok da kopuk değildir. Özgür yaşama ilişkin kurduğumuz hayallerin çoğu, doğrudan özgür yaşamla, doğru ilişki tarzıyla ilişkilidir. Kurulmasını ve var olmasını istediğiniz dünyanın gerçekliğiyle ilişkilidir. O açıdan da bir düşüncedir veya en azından hayal dünyasında bir inşayla da bağlantılıdır. Bugünün hayali, yarının gerçeği olabilir. Zaten böyle başlarsınız. Bugün için düş olan, yarın için bir gerçek olabilir. Gerçekçi olmak, daha çok şimdiyle ilgili bir şeydir. Çünkü an"da var olan, reel olandır. Fakat o sadece yetmez, geleceğe açılmak zorundasınız. Geçmişi ve geleceği an"a taşımak, an"ı geçmiş ve gelecekle birlikte yaşamak önemlidir. "Şimdi" de, "geçmişin" ve "geleceğin" birlikte yaşanması. Böyle bir yaklaşım çok büyük önem taşır.

Bugün İçin Düş Olan, Yarın İçin Bir Gerçek Olabilir

Geçmişin bilinci elbette en temel bilinçtir, zaten bilinç geçmişle ilgili bir şeydir. Her bilinç tarihseldir, tarihsel gelişmenin içinden doğar, onun bilince çıkarılmasından doğar. Tarihsel olmayan tek bir bilinç bile yoktur. Bilinç bir boyutuyla toplumsaldır. O açıdan tarihten ve toplumdan kopuk bir bilinçten söz edilemez. Bilinç oluşturmak istiyorsanız, geçmişe dönmek zorundasınız. Bu boyutuyla cehalet dediğimiz şey, aslında geçmişten kopmaktır. En büyük cahil, geçmişini bilmeyen insandır. Zaten cehaletin tanımı odur. Ali Fırat "Kendi başlangıçlarını bilemeyenlerin tarih bilgisi, her türlü kötülüğün kaynağı olan cehaletin de temelidir." diyor. Her türlü kötülüğün kaynağıdır cehalet, ama o cehaletin de temeli, kendi başlangıcından kopmaktır ve dolayısıyla hakikati yitirmektir. Aslında cehalet, hakikatin yitirilmesine tekabül eder ve bu

da geçmişten kopuştur. Özellikle tümüyle an"daki bir yaşama mahkûm olmadır. Ali Fırat'ın bu tarzdaki yaklaşımı, böyle bir belirlemede bulunması, bu anlamıyla büyük önem arz ediyor ve kapitalizmin bugün yaratmak istediği an"da boğulan, bireycileşen insana güçlü bir mesaj veriyor, perspektif sunuyor.

Her Şeyin Maddileşmesi: "Fiyatınız Varsa Değeriniz Vardır"

Peki o halde sorabiliriz! Özgürlük nedir? Özgür yaşamı doğru tanımlamak önemlidir. Hakikat, doğru yaşamın kendisidir. O zaman doğru yaşam nedir? Doğru tanım olmadan, yaşam olmaz. Doğru nerede, doğru yaşamın kendisi nerede? Neye bakarak yaşamı doğru diye tanımlayacağız? Bireyciliğin dünyasında yaşadığımız kesin. Bu da edilgenlik yaratıyor. Güney Amerikalı büyük şair Eduardo Galeano'ya bir muhabir, "Küreselleşme nedir?" diye soruyor. "Küreselleşme kapitalizmin her yere girmesidir. Kapitalizmin girmediği tek bir alanın kalmamasıdır. Her yerin ve herkesin, pazar ilişkileri içerisine alınmasıdır. Değerin ölçüsü pazarda belirlenir, pazarda belirlenenin adı fiyattır. Fiyatınız varsa değeriniz vardır, fiyatınız yoksa değeriniz yoktur ve değersiz olan her şeyin yeri de çöp kutusudur." diyor. Küreselleşme budur. Metalaşma dediğimiz şey de budur zaten. Her şeyin maddileşmesi, her insanın aslında emeğini satmaya yatkın hale gelmesi, herkesin bir bakıma kendi emeğini satar konumda bulunması ki pazarın içine girmek biraz budur, bu çerçevede metalaşmasıdır. Bu çerçeveden bakıldığında pazar ilişkileri içindeki insan, boynunda görünmez bir fiyat etiketiyle dolaşır, her insanın bir fiyatı vardır. Asıl köleleşmedeki derinlik budur. Kapitalizmdeki kölelik kadar derinleşmiş bir kölelik yoktur. Derinleşme o boyuttadır ki, artık prangaya, kelepçeye ihtiyaç duyulmuyor.

Bize Marks'ın artı değer teorisi, çok basit kavramlarla anlatılırdı. Nedir artık değer teorisi? İşçi emeğini pazarda satar, pazarda emeğin alıcıları vardır. Burjuvazi de emeği satın alır. "Günlük sekiz saat çalışacaksın, sekiz saatin başına 100 lira veriyorum" biçiminde. İşçi-işveren belli bir pazarlık sonucu anlaşırlar. Marks diyor ki, "Patron alır, işçiyi çalıştırır. Kendisine verdiği 100 liranın karşılığını altı saatlik çalışma içerisinde çıkarır, ama işçi iki saat fazla çalışır. O iki saatlik fazla çalışmanın ürününü ise kendisi alır. Fazladan yarattığı değere bu tarzda el koyar." En önemlisi şudur: Emeğe değer biçilemez. Zaten bir şeye değer, fiyat biçersen onu değersizleştiriyorsun. Gerçek değer, kendisine değer biçilemeyen şeydir. Emeğe değer biçilemez. Dostluğa, yoldaşlığa değer biçilebilir mi? Bazı şeyler var bunlara fiyat biçilemez, bunların fiyatı olamaz.

Bir şeye değer, fiyat biçersen onu değersizleştirirsin. Gerçek değer, kendisine değer biçilemeyen şeydir

---

Marks "Kapitalizm katı olan her şeyi eritti, kapitalizmle birlikte katı olan her şey eridi, buharlaşıp havaya karıştı" der. Katı olan değerler sistemidir. Der ki, "Semavi olan her şey yere düştü ve maddileşti. Kutsal olan her şey anlamını yitirdi. Kutsallığın etrafındaki hale kayboldu. Kapitalizm bütün bunları yaptı, insanlar arasındaki ilişkiyi basit çıkar ilişkisine düşürdü. Erdem, soyluluk, bilmem ne bunlar anlamsızlaştı." der. "Veriyorsun, ama satamıyorsun. Alıyorsun, ama satın alamıyorsun. Sevgini verebilirsin, ama sevgi satılamaz. Sevgi edinebilirsin, ama sevgiyi satın alamazsın. Erdem böyledir, şeref böyledir, onur böyledir. İşte burjuvazi bu tür şeyleri bırakmıyor." diyor. Bu noktada kapitalizme ilişkin tanımları son derece doğrudur.

Geçmiş Ne Kadar "Geçmiştir"

Böyle bir sistemin insanda yarattığı algılar vardır. "Eskiden" söz ettiğinizde ilk aklınıza gelen şey nedir? Bu soru sorulabilir. Eski deyince ne anlıyorsun, ilk sende çağrışım yapan şey nedir? İşe yaramaz, bir kenara atılması gereken bir şey, yırtılmış, aşınmış, olumsuz, eski. Aslında kapitalist sistemde eskiyle yaratılan algı çoğunlukla budur. Dolayısıyla bir kenara atılması gerekir. Önemli olan yeni olmaktır. Sistem öyle bir şey yapıyor ki, günlük olarak bir şeye yeni bir özellik katarak, yeni bir ver-

siyon yaratıyor. Diğeri eski oluyor, onu bir tarafa atıyor. Peki, eski nedir? Bu da önemlidir. Eski olan geçmiş olandır. Eski olan biraz da geçmişle bağlantılı olan bir şeydir. Eski olan, belli bir geçmişi olan anlamına gelir. Peki, geçmiş için aynı şeyleri söyleyebilmek mümkün mü? Geçmiş nedir? Geçmiş ne kadar geçmiştir? Bu bile sorulabilir. Geçmiş dediğiniz şey ne kadar geçmiştir? "Geçmiştir" diyorsunuz. O zaman eski olmadan yeni olabilir mi? Eskiyle yeni arasında bir kopukluk mu var? Biri diğerinin reddi midir? Kutuplaşma böyle ortaya çıkmıyor mu? "Kutuplaşma" kavramının kendisi büyük önem taşıyor.

Bireyselleşme, toplumsallaşma ve evrenselleşme üçü aynı zeminde, ama iç içe, birlikte gelişen durumlar

Kutuplaşmada eskiyle yeni uzlaşmaz. Karşıtlıklar biçimindedir. Kutuplaşma, aslında çelişkileri uzlaşmaz boyutlara taşımadır. Siyah-beyaz, veya eski-yeni, böyle bazı temel şeyler var. Bunlar biri diğerini inkâr eden karşıtlık konumuna geçiyor. Bu tarzdaki bir diyalektik algısını mutlak süratle aşmak gerekir. Oysa uçlar arasında hep besleyici yan var. Aslında gelişme itim-çekim, doğru-yanlış, madde-enerji bunların karşılıklı mücadelelerinin sonucu olarak ortaya çıkıyor, gelişme böyle yaşanıyor. Üst düzeyde yeni bir sentez ortaya çıkıyor. Tez, antitez konumu yeni bir senteze ikisiyle birlikte taşınıyor. Ama ikisinin üstünde, onların toplamından daha fazla olan yeni bir şeyin doğumuna, oluşumuna götürüyor.

Oluşma üç temel zeminde oluyor, ama bunlar hep iç içe oluyor ve birbirlerine sımsıkıya bağlıdır. Bireyselleşme, toplumsallaşma ve evrenselleşme üçü aynı zeminde, ama iç içe, birlikte gelişen durumlar. Her öğrenme, yine de bireysel bir zeminde gerçekleşiyor. Toplumsallık da, evrensellik de bireysel bir zeminde vücut buluyor ve kişilikte yaşanan gelişme, evrene açılıyor, toplumsallığa açılıyor veya toplumsallığı yaratıyor. Sonuçta birbirinden ayrılmaz bir bütünlük meydana getiriyor. Kuantum fiziği bu konuda oldukça açıklayıcıdır. Kuantumik bütünlük aslında bir organizmanın bütünlüğüdür. Organizmadaki bütünlükler, o bütünlüğü oluşturan çoklukların yan yana gelmesi tarzında değildir, iç içe geçmeleri tarzındadır. Yan yana gelişle bütünlük oluşamıyor, iç içe geçiş esastır. Nasıl bir organizmada iç içe geçiş esas ise, parça bütünden söz edemiyorsanız, sadece organlardan, organellerden, dokulardan, hücrelerden söz ediyorsanız, bunların her biri de bir yönüyle bir sistem ise, evrensel gerçeklik içerisinde de çoklukların birbiriyle ilişkileri bu tarzdadır. Fakat biliyoruz ki, uygarlık sisteminin kendisi, parçalama üzerinden yükseliyor. Zaten hakikatin bütünlüğünü parçaladığı ölçüde, uygarlık gelişme ortaya çıkarıyor, gelişme gösterebiliyor ve hakikat yitimi de tam olarak buna denk düşüyor. Parçalanmaya, parçalamaya denk düşüyor. Dolayısıyla gerçeği bütünlüğü içinde görebilmek önemlidir.

Sonuç itibariyle şunu söylemek mümkün! Hepimizde az ya da çok liberalizmin etkileri vardır. Peki liberalizm ne yapıyor? Kişi de her şeyi normalleştiriyor, aşındırıyor. Örneğin reddedilen, karşı çıkılan, kabul edilmeyen ve eleştirilen olaylar karşısında sessiz kalmak bir uzlaşmayı beraberinde getirmektedir. Bu uzlaşma zamanla normalleşmekte ve normal görülmektedir. Bu aşınmanın ve uzlaşmanın bir sonucudur. Dolayısıyla bunu liberalizmin bir etkisi olarak değerlendirebiliriz. Ki sistem tam da böylesi bir karakter istemektedir. Halbuki gerekli olan itiraz eden, var olana teslim olmayıp, alternatifi inşa edendir.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Post Gerçek Çağda Kadın Olmak

Sonay Başaran

"Bir varmışsın bir yokmuşsun
Yok denilen yerde doğmuşsun
Vurulmuş, intihar olmuşsun
Bir varmışsın bir yokmuşsun"

Kadını bir et yığını olmaktan çıkaran şey ruhunun bedeniyle buluşarak edebilen haline gelmesidir. Post gerçek çağda ise kadın ruhundan bağımsız işlenen bir meta-et yığını olarak durur. Ataerkil verili sistemler kendini kurucu bir unsur olarak gerçekleştiren kadını görmezden gelirken, kendi gerçekliğine yabancılaşan kadını sisteminin baş köşesine oturtmuştur. Nasıl ki bir Kürt ancak kendi toplumsal gerçekliğine yabancılaştığında başbakan, bakan ve ya cumhurbaşkanı olabiliyorsa; kadında bu şekilde kendi gerçekliğine yabancılaşabiliyorsa sistem içinde bir yer edinebilme, sistem içine geçebilme hakkını kazanmaktadır. Sisteme entegre olma koşuluyla kendini, kendine ve özüne yabancılaştıran kadın ancak bu şekilde kapitalist devletçi modernitenin QUEEN LADY'si olmaktadır. Bir erkekten daha erkekçi olan ve en az kurnaz erkek iktidarı kadar yıkıcı olan bu lanetli pratikten çıkılması ve kadının yeniden özüne dönmesi gerekmektedir. Bu nedenle de her kadının kendini yeniden tanrıçalık süzgecinden geçirip, bu gerçekliğini inşa etmesi şarttır. Kuşkusuz bu da bir yanıyla post gerçek çağı doğru ve güçlü çözümlemesiyle gerçekleşir. Peki, post gerçek çağ nedir?

Etimolojik açıdan "Post" İngilizce kökenli bir kelime olarak aslında birçok anlama gelmektedir.[1] Ancak biz bir ön-ek olarak, iliştirilmiş anlamını paylaşalım. "Post" ön-eki gelerek iliştirildiği daha önceki kavram-anlama giren "gerçeklik"i resetler, kendince eskimiş gerçekliğinin sonrasına taşır şeyi. Aslında İngilizceden çok türkçe tercümeye daha uygun bir sözcüğe denk gelir "post gerçek çağ."[2] Yine Türkçe'deki kavram karşılığı hususunda sürmekte olan başka bir tartışma da var. Bu konuda geliştirilen öneriler: "post-gerçek", "gerçek-ötesi", "post-hakikat", "hakikat-sonrası" olarak öne çıkmaktalar. Sözlük tanımının katılığının ötesinde kavramsal olarak gerçek, olguların, hakikatin artık geçerli olmaması durumu anlamına geliyor. Yani post-gerçek siyaset dediğimizde, gerçeklerin öneminin olmadığı bir siyasal alandan bahsetmiş oluruz. Peki, bu post-gerçek kavramı yeni mi ortaya atıldı? Elbette ki hayır. Siyasi literatüre daha çok "Post-truth" olarak giren bu mefhumu ilk kez 2004 yılında Amerikalı araştırmacı yazar Ralph Keyes kullanmıştır.[3] Truth İngilizce bir kelime olarak; gerçek(hakiki), olmuş-olgu anlamına gelir. Post-truth kavramı diğer yandan ise hakikat sonrası

---

[1] https://www.limasollunaci.com/ingilizce-turkce-sozluk/post-ne-demek-turkce-anlami#sozluk

[2] Zira anlatılmak istenen şey; her çağda çıplak gerçekliktense, varoluşsal olarak pragmatist bir şekilde gerçekliğe elbise(post) giydirilmek istenmesidir. Bu şekilde gerçekliği görünmez kılıp gerçekliğin ötesinde ideolojik olarak gerçekliğe giydirilen elbiseyi gündemde tutmaktır post gerceklik.

[3] Ralph Keyes, The Post-Truth Era

durumunu ifade etmek için kullanılıyor. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir şey var ki oda "Hakikat"in epistemolojik ve ontolojik boyutudur. Zira epistemoloji de ontolojik olarak hakikat somut inkâr edilemez "gerçek" olurken, felsefe de "hakikat", gerçeğin bilince çıkma halidir. Dolayısıyla bu şekilde bakıldığında "gerçek sonrası" olarak duruyor post-truth. Bunu politik olarak ele aldığımızda; ortaya tasarlanmış gerçek ve kurgulanmış olaylar olarak karşımıza çıkıyor.

Kurnaz erkek, kadını ilk düşürmesi ve toplumsal yönetime geçmeye başlamasıyla kadının gerçeklik haline getirdiği birçok toplumsal değerle oynamıştır

Esas olarak gerçekliğin manipüle edilerek sunulması olan Post-truth kavramı, manipüle edilen bilginin üzerine yaratılmış sahte gerçekliktir. Post-truth Batının eğitim-bilgilenme mihengi olan Oxford Sözlük 'ünde 2016'nın kelimesi seçilmiş ve Avrupa'da, 2016 yılıyla birlikte dolaşıma sokulmuştur. Özellikle enforme, siyasi ve medya çıkmazlarına iz düşen post-truth, Oxford Sözlüğünde "nesnel olguların kamuoyunun şekillenmesinde, duygular ve kişisel inançlardan daha az etkili olduğu durumlar" olarak tanımlanırken; bozulan ya da kişice yaratılan "yeni gerçek" olarak, içtenliğin ve dürüstlüğün günümüzde deforme edilmesi anlamını temsil etmektedir. Diğer bir tanımlamayla; "algılama ve düşünme yetilerinde meydana gelen bozukluklara bağlı olarak; kişinin davranışlarında meydana gelen bozulmalar. Bu bozulmalar neticesinde kişi, gerçeklerden uzaklaşarak, kendisini rahatsız etmeye başlayan dış dünyadan bağımsız, yeni bir dünya kurar."[4]

Günümüzde yani içerisinde seyrettiğimiz çağda, post-gerçekliği toplumsal aktivite de anlamsal olarak işleyen birçok etmenle tartışabiliriz. İletişim araçlarına bir çark olarak tutturulan bu kavramı sosyoloji, ekonomi, felsefe, siyaset ve kitle yönetiminde görmek mümkündür. Felsefe 'de toplum bilimle ilgilenen ve anlam parçalayıcı olan pozitivizmin kurucularından John Locke[5], Auguste Comte[6], Sofistler[7] ve Niccolo Machiavelli[8] gibileri birçok kez ya var olan toplumsal gerçekleri hakikat noktasında manipüle etmiş yada demagog ve safsatalığa başvurdukları gerekçesiyle eleştirilmişlerdir. Yine Platon, günümüzden yaklaşık 2400 sene önce ortaya koyduğu idealar kuramı ile ,duyularımızın bize tanıttığı dünya ile görünüşün ardında yatan, onu var eden gerçeğin farklı şeyler olduğunu ileri sürmüş tartışmayı duyular ve akıl çevresinde genişletmiştir.

Dezenformasyon alameti-farikası olan post-gerçekliği, siyaset ve toplum yönetimi alanında ele aldığımızda; post-gerçek çağ, kavram olarak her ne kadar yeni bir şey olsa da aslında tarihsel açıdan çok köklü bir yapıya sahiptir. Öyle ki köklerini ataerkil sistemin başlangıcına bağlamak yanıltıcı olmayacaktır. Çünkü "üretim araçları, bitki, hayvan türleri binlerce yıl oralarda ana kadın toplumu tarafından kültür haline getirilmiştir. Eril iktidarın mahareti, bunlardan üst bir toplum yaratacak biçimde yeniden düzenleyip…yeni üretim tarzını başarmasında yatmaktadır. Tarihin müthiş icadı özünde böyledir. Daha sonraki süreçler binaya yeni katlar ilave etmek veya yeni temeller üzerinde tekrarlamaktır."[9] Kurnaz erkek, kadını ilk düşürmesi ve toplumsal yönetime geçmeye başlamasıyla kadının gerçeklik haline getirdiği birçok toplumsal değerle oynamıştır. Böylesi manipüle ile o gerçeği zihinden indirmiş-hakikat olmaktan çıkarmıştır. İktidar olan erkek tarihi kendinden başlatmış kendinden yöne evrilterek kendi yönetimi altına sokmuştur. Ziggurat tapınaklarında başlayan bu süreç rahip, kral, komutan ve siyaset sahnesinde

4 https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page

5 http://www.felsefe.gen.tr/john_locke_kimdir.asp#

6 http://www.felsefe.gen.tr/auguste_comte_kimdir.asp#

7 Aristotales, retorik sanatı, fallacy

8 Niccolo Machiavelli, Prens, s.71

9 Bir Halkı Savunmak, Ali Fırat, S.40

iz bırakan diğer tüm kişilikler bunu kendi dönem ve koşullarına göre devam ettirmişlerdir. Toplum algısıyla oynamak, hakikati manipüle ile zihinden çıkarmak ve bu şekilde toplumu yönetmek bir iktidar olma becerisi-hüneri haline gelmiştir.

İktidar olan erkek tarihi kendinden başlatmış kendinden yöne evrilterek kendi yönetimi altına sokmuştur

Kapitalist Modernitede neoliberalizme dayalı politikalar tarafından geliştirilen teknolojiyle fizyolojik olarak hiçliğe sokulan, varoluşsal sancılar yaşayan insanlar, yönetme ve yönlendirme amacıyla dijital iletişim araçlarında simüle çevreler edinmekte, tatmin olma arayışı ve görsel doyum etrafında yitirdikleri gerçekliklerini aramaktalar. Varoluşsal olarak fizyolojik anatomiden hareketle ontolojik temaslardan yoksun bolca görünür olma ve çevre edinme yanılsaması, yorumlar, beğeniler, sanal gezinmeler, sınırsız tüketim görselleri beklentili hayalleri kışkırttırmanın ötesine geçemez. İnsanı fiziksel ve bedensel olarak "eden" olmaktan çıkaran post gerçek etmenin en büyük silahı; gerçekliğin ötesinde duran ve bir aynaya tutulmuş sanal gerçekliklerle hayatı tümden kontrol eden araçlar olarak kurumlaşmasıdır. Kurnaz erkeğin hüküm sürdüğü her çağda gerçeklik, merkezi iktidarın denetimine alınmış, bu şekilde iktidara hizmet edecek formda yorumlanmıştır. Dolayısıyla kadın gerçekliği de bu şekilde ele alınmış ve ataerkil sisteme geçişle birlikte kendini gerçekleştiren kadın ontosuyla tarihsel olarak oynanmıştır. Dinamizme sahip olan kadın gerçekliği, algılarıyla oynanarak hafızasızlaştırılan toplumda eden enerji olarak hiçliğe itilirken; edilgen bir nesnelliğe sokularak metalaştırılmakla yüz yüze kalmış, kendini var etme noktasında tarihsel bir gerilemeye itilmiştir.

Post gerçek çağda eril sistem, gerçekliğin etik anlamsallığına bakılmaksızın kendi çıkar ve menfaatleri için dostu düşman ve düşmanı dost yapacak argümantasyonları oluşturmaktadır. Bu durumun araçları her dönemin gelişmişlik koşuluna göre değişse de özü aynıdır. Gerçek-doğru ve hakikat nirengi bu argümantasyonlarla algılarda manipüle edilir. Post-gerçek kavramı; manipülasyonla bilginin üzerine yaratılmış sahte gerçeklik olma amacını taşır. Dini engizisyon gibi rejimlerle toplumsal yönetime hâkim olduğunda bunu rahip ve imamlar yaparken, toplumsal yönetimin teokratik rejimlerden siyaset alanına geçtiğinde Napolyon, Mussolini, Reagan, Hitler gibi siyasetçiler buna sık sık başvurma ihtiyacı duymuşlardır. Çünkü güçlü bir diktatörlük için kayıtsız şartsız tüm toplumun onların politik olarak vereceği kararlara göre yaşamaları gerekir. Zira başka türlü ne savaşlarla egemenlik sınırlarını genişletebilirler ne de sınırlarının içinde kendi muhaliflerini bastırabilirler. Bunun içinde iktidara ilk geldiklerinde veya öncesinde öğrenmeyi kendilerine amaç edindikleri şey; iyi bir hatiplik ve teatral şovdur! Kurdukları sahnelerin hem yazanı hem oynayanı olma becerisi onları sahnede tutmaya yetecek en etkili durumlardan biridir. Çünkü ancak bu şekilde kitleleri retorikleri ve demagojileriyle coşturarak etkileyebilir, yönetebilirler. Tarih bunun örnekleriyle doludur.

Uydurulmuş Gerçek!

Tarih boyunca güce ve yalana dayalı bir hiyerarşinin kurulmasında en etkili yöntem mitoloji mitleridir. Yaratılan sahte mitlerde sunulan kahramanlıklarla toplumlar şekillendirilmiştir. Bu şekilde yaratılan algılarla kadın kendi gerçekliğinden istenilen şekilde koşullanarak uzaklaştırılmıştır. Devletlerin milliyetçilik, ırkçılık üzerinden uydurduğu gerçekliğe yönelik ancak gerçekliğin ötesindeki hikâyeye göre bir toplamsal örgütleyiş söz konusu olmuştur. Bu örgütlemeden hareketle hakikate götüren gerçeklik ya silikleşir yâda görülmek istenmez. George Orwell'in de dediği gibi : "Bir toplum gerçeklerden ne kadar uzaklaşırsa, gerçeği söyleyenlerden o kadar nefret ,

Bulunduğumuz lanetli çağda post gerçek (gerçek ötesi) ve popülizm kavramları, gezegenimizi farklı bir noktaya taşıyor. Kuşkusuz bu durumun sebeplerinden birisi paranın yarattığı "konfor" farklılıkları arasındaki uçurumun gitgide artması

ve herkesin kendisine göre daha steril alanlarda yaşamayı talep etmesidir. Günümüzde kendini var edebilmenin ön koşullarından biri olarak kabul edilen paranın, yarattığı gerçeklikte gizlidir. Bugün kim güçlüyse, kim iletişim kanallarına hâkimse, kim bu kanallardaki bilgiyi yönetebiliyorsa onun yazdığı doğru kabul ediliyor. Her devlet veya güç sahibi bu şekilde kendi politikasına göre kadın dünyasında cereyan eden olay ve olguları yazma cüretine girdiği için, televizyon, basın, dergi, kitap ve internet aracılığıyla yazılan olay ve olguların gerçek olup olmadığı noktasında kimse hem fikir olamıyor. Çünkü popülist söylemlerle ve uydurulmuş gerçekliklerle desteklenen tezler, bir müddet sonra kamuoyunda gerçekliğin yerini alabiliyor. Dolayısıyla bu şekilde kadınlar kendi dünyalarındaki çıplak gerçeklikten uzak tutulmak isteniyor. Başarılı olduğu oranda kadın kendi gerçekliğine kendi toplumuna ve kendini inşa etme sürecine dair bir yabancılaşmaya itiliyor.

Ben Ayşe'yim, ben küçük yaşta o pis ellerin dokunduğu küçük Leyla'yım, daha 8'ine varmadan ergin sayılan hatun kişi olan kadın Ünzile'yim

Yabancılaşmayı toplumsal gelişmenin bir aşamasında ortaya çıkan nesnel bir durum olarak ifade edebiliriz. Yabancılaşma aynı zamanda "tüketim toplumu" içerisinde değerlendirildiğinde, pazarda yabancılaşma süreci olarak da ele alınabilir. Tüketimin en fazla odaklandığı kimliğin kadın olduğu düşünüldüğünde tüketen kesimin öncelikle kendi bedenine yabancılaştırılması, tüketim faaliyetleriyle kendini olmak istediğinden çok olması gereken yani "ideal" olana mahkum ederek beden algısı çerçevelenir. Toplum tarafından üretilen ideal kadın beden algılarının etkisiyle, kadınlar bu süreci daha özel olarak yaşarlar. Kendi bedenine yabancılaşma süreci, kadın tüketiciler kapsamında birçok feminist kuram çevrelerince de incelenmekte ve tartışılmaktadır. Doğanın egemen tüketim kültürü, nihayetinde kadını kendi gerçekliğinden uzaklaştırma adına en fazla bedenine yabancı hale gelmesi üzerinden politika yürütmektedir. Kadının kendisini ideal olana yaklaştırma arayışı söz konusu idealden uzak olma algısını da besler. Bu algı tüketim kültürünün ayrılmaz parçalarından olan bir çok sektörün yine kadın çevresinde şekillenmesine ve büyümesine yol açar. (kozmetik, zayıflama ürünleri ve hizmetleri vs) bu aynı zamanda kadın onurunun kapitalizmle en dip noktaya oturması olarak da tanımlanabilir.[10]

"Ben Firdevs'im,[11] ben Ayşe'yim, ben küçük yaşta o pis ellerin dokunduğu küçük Leyla'yım, daha 8'ine varmadan ergin sayılan hatun kişi olan kadın Ünzile'yim… Çocukken tacize uğradım, okutulmadım, evlendim dayak yedim, yetmedi hırsıyla birlikte dayağının ardından tecavüze uğradım. Dışarıda hor görüldüm, ne sesim duyuldu ne fikrim! Görülen tek şeyim bedenim. Sadece bir beden. İhtiyaç görünmekten öteye gitmeyen. Hizmetten öteye gitmeyen. Köle bir beden. İçinde sıkışıp kalmış bir ruh."[12] olarak kadın çığlığı görülmez ve görünmez kılınır post gercek çağda. Ancak "eşeğin aklına karpuz kabuğunu getirir"[13] gibi sadizmi hatırlatan "Grinin elli tonu" sanal teknoloji ile gündem olur. Sinema dünyasında ise " "Bir kızın bu dünyada olabileceği en iyi şey; güzel küçük bir aptal."[14] olarak sunulur. Kadını metalaştıran eril sistem bu algıları oluşturan alet çantasıyla sadece kadının bir gerçek olarak kendisini değil, adını yapıştırdığı birçok eşyayı da alımlı kılmaktadır. Daha anlaşılır kılınması için şöyle bir analojiyle devam etmek abartılı olmaz sanırım: Eski dönemlerde bir erkek yalnız başına eksik sayılırken, onu tamamlayan ve olduğundan güçlü kılan şeyin "at-avrat-silah" olduğu söylenir. Şimdiki modern zamanlarda-

[10] Ali Fırat: Kadın Üzerine (Kitap ve konuşmalarından, 1992 – 2009)

[11] Sıfır Noktasındaki Kadın Nevâl es-Saadavi, Selma Demiröz (Çevirmen)

[12] https://1000kitap.com/kitap/sifir-noktasindaki-kadin--148176

[13] İnce Memed,Roman, Yaşar Kemal

[14] muhtesem-gatsby filmi, Baz Luhrmann, Yapım yılı: 2013, Sanat yönetmeni: Simon Duggan

ki post gerçek çağ da ise at gerçekliği "kız gibi at" olarak değişirken, kadını kadın gibi tanımlamanın yerini ise "At gibi kadın" ifadesi alır. Yine "Kız gibi araba", "Kız gibi telefon", "Kız gibi ev", Kız gibi yat" olarak uzayıp gider bu metalaştıran betimlemeler. Oysa bir şeyin gerçekleşme hali onu tamlar ve tamlanan şeye yeni bir sıfat yüklemesi gerekmez. Ev bütünleştiği kendi anlamıyla gerçekleşir ve ev olarak tanımlanır. Göreceliğin kıyısında yüzen güzellik ile betimlenmesi gerekiyorsa şayet; bu betimlemeye kadın malzeme yapılmadan o evin gerçekleşme hali işlenerek betimlenmelidir. Ancak verili eril sistem evi kendi gerçekliğinin ötesine taşıyarak "kadın gibi" sunarken, kadını da kendi gerçekliğinin ötesine taşıyarak " at gibi" sunmaktadır topluma. Bu cinsiyetçi saldırı hali daha birçok toplumsal açıdan görülmektedir.

Nasıl ki büyük imparator, onuru saydığı devlet mülküne bir şey olduğunda bunu savaş nedeni sayarsa, küçük imparator da onuru saydığı mal olarak kadına bir şey yapılırsa bunu büyük namus meselesi, dolayısıyla kavga nedeni sayar. Daha da ilginç olan, kadının ruh olarak tamamen boşaltılması, biçimsel olarak da aşırı kadınsı, süslü-sesli bir "kafeste kuş" haline getirilmesi bundandır. Ses ve makyaj düzeni, doğal kadının çok dışında öz kimliğinin ezici biçimde inkarına dayanan, kişiliğini öldüren bir durum arz eder. Kadıncılık, kadının özel olarak kişiliksizleştirilmesidir.[15]

Kadının; saçından topuklarına, göğsünden kalçalarına, göbeğinden cinsel organına, omuzundan dizlerine, belinden baldırına, gözünden dudaklarına, yanağından boynuna parçalanıp değer biçilmeyen hiçbir yeri kalmamış gibidir.[16] Toplumu doğru analiz edebilmenin tek yolu kadını çözümlemekten geçer. Kadının gelmiş olduğu durum var olan sistemin bir özetidir. Hiyerarşik ve devletçi toplumlarda kadını anlamadan toplumu anlamak ve topluma dair doğru tanımlamalar yapmak neredeyse imkansızdır. Bugün kapitalizmin bize sunmakta olduğu özgürlük anlayışlarının neredeyse tamamı bir yanılmasa ve gerçeklikten kopuştur. Çünkü bilinmelidir ki kapitalizmin getirdiğini iddia ettiğimiz özgürlüğün kendisi o sistemin özüne ters, aldatıcı ve çarpıtmalardan ibarettir.

Troll ve Post Gerçeklik

Kapitalist Modernitede kadınlara en popülist yöntemlerle yöneltilen, halkların inançlarına, duygularına, toplumsal değerlerine göre değil de, azami kârı hedefleyen "etik-estetik" kaftanı bir müddet sonra gerçekliğe dönüşebiliyor ve o kitle için başka bir gerçeğin anlamı ve önemi kalmayabiliyor. İşin en ilginç kısmı ise, uydurulmuş veya manipüle edilmiş gerçeğin ısrarla bu kitleler tarafından sahip çıkılmasıdır. Birbirleriyle internette Chat yapan, birbirleriyle güdü okşayan kitleler, artık sosyal medya ile birlikte varoluşsal olarak gerçekliklerini yitirip simülatöre haline gelmişlerdir.

Kadın cinayetleri, taciz ve tecavüzleri kolaylıkla komplo teorileriyle taraftar bulduğu gibi, bilimsel gerçeklikler mizah ve alay konusu olmuştur. Toplumlar, sosyal ve siyasal alana müdahale edebilen yeni bir güç haline geldi diye sevinirken, devletlerin kurup finanse ettiği trol fonksiyonuyla; onlar, bunlar, bizler diye ayrılan ve sosyal medyada gerçekliği perdelemek için birbirini boşa çıkarma telaşındaki insanlar haline dönüşmüşlerdir. Hem siyasi hem toplumsal alanda bunun örneklerine rastlamak zor değildir. Vahşice işlenen kadın cinayetleri, çocuk yaşta evlendirilerek cinsel şiddete maruz kalan çocuklar bu troll sistemiyle kendi gerçekliklerinden uzaklaştırılır, eril iktidarın çıkarlarına göre topluma sunulurlar. "Troll" müessesesi, gerçekliğin çarpıtılmasında duyguyu, düşünceyi, söylemi gerçekliğinden koparıp kaos yaratarak söylenen şeyin salt anlamını yitirmesini sağlayabilir. Hatta trollerce kullanılan bu argümanların gerçek sahipleri söylemediklerinin sorumlusu olabilirler. Bu bakımdan, troll dediğimiz kişiler de post-gerçek çağ kavramının içinde önemli bir yere sahiptir.

Bu nedenle bu gerçekliğe karşı teyit merkezleri ih-

[15] https://noktalivirgulkaosu.tumblr.com/post/163361637654/abdullah-%C3%B6calan-kad%C4%B1n-%C3%BCzerine/amp

[16] Ali Fırat-Bir Halkı Savunmak-Kapitalist devlet ve toplum-Uygarlığın krizi

tiyacı ortaya çıkmış, olan her olayı kendi gerçekliğiyle doğrulama arayışı gelişmiştir. Bu arayışların sonucunda Reuters Gazetecilik Araştırmaları Enstitüsü, Avrupa'da fact-checking sitelerinin büyümesine dair kısa ama çarpıcı bir tespit yapmıştır: Son on yılda, kıtada 50'den fazla "doğruluk kontrol projesi" başlatılmış, Kasım 2016 istatistiklerine göre dünya genelinde 113 etkin olgu kontrol grubu olduğu iddia edilmiştir. Bu kontrol gruplarının Türkiye'de ise Malumatfuruş, teyit.org, Doğruluk Payı olarak var olduğu bilinmektedir. Bu gibi platformlar kendilerini iktidar gerçekliğine karşı dijital alanda var olan imkânlarıyla devam ettirme gayreti içerisindedirler. Ancak toplum örgütsüzlüğünün bedelini ne yazık ki hala tuzaklara düşerek, yıkıma uğrayarak ödemeye devam etmekte, bu gibi çözüm yollarının kendisi her kesime ulaşamayarak gerçeğin bilinebilirliği imkanını tam anlamıyla karşılayamamaktadır.

Troll dediğimiz kişiler de post gerçek çağ kavramının içinde önemli bir yere sahiptir

"Foucault, toplumsal cinsiyeti "düzenleyici rejimin enstrümanı" olarak tanımlar. Çünkü cinsiyetin inşası iktidar, söylem, beden ve bunların düzenlenişi ile ilişki içindedir. Her bir özne temsil edildiği iktidar politikaları tarafından belirlenir. İktidar bu süreçte, bireyi yasalarla, sınırlarla, koruyucu açıklamalarla yönlendirir ve inşa eder."[17] Tüm kadın kırımına, cinsiyetçiliğe ve yıkıcılığına rağmen Erdoğan, Putin, Berlusconi ve Trump gibi liderlerin destek görmesi bu anlama gelmektedir. Yani gerçeğin bu denli çarpıtılıp önemsizleştirilebilmesi; kapitalist çürümenin düzeyiyle ve sanal aygıtların gelişkinliğiyle açıklanabilir. "Nesnel gerçeklerin belirli bir konu üzerinde kamuoyunu belirlemede duygulardan ve kişisel kanaatlerden daha az etkili olması" şeklinde tanımlanan post-gerçeklik, gerçekler ne olursa olsun, insanlar duygularına ve kanaatlerine göre hareket ediyor, oluşturulan isteklerine inanıyorlar. Putin, Trump ve onu zafere taşıyanlar, Erdoğan ve benzeri liderler tüm yalanlarına rağmen, yalanları çürütüldüğünde bile destek görmeye devam etmektedirler. Bunun başlıca nedenlerinden biri kullanılmakta olan siyasal iletişimin ideolojik dil üzerinden kurgulanması ve tüm medya olanaklarının buna teşne olmasıdır. Post-gerçek siyaset yaparak sürü ve irrasyonel kitleleri peşlerinden sürüklemeleri, post-gerçeklik döneminde yaşadığımızı, post-gerçek siyasetle şekillendirildiğimizi kanıtlar niteliktedir.

"Gerçekdışı 'dediğim dedik, çaldığım düdük' savlar ortaya atan bu siyasetçilerin başvurdukları araçlar sırf 'dezenformasyondan ibaret değildi. Farklı ülkelerin farklı şartlarda siyaset yapan bu politikacılarının ortak özellikleri tüm siyasi söylemlerini 'biz ve onlar' dinamiği üzerine kurmalarıydı. 'Biz halkız, biz kurbanız; onlar tuzu kuru elitler' gibi şematik, siyah-beyaz şartlanmalar ile yapılandırılan bu siyaset türünde sade 'duygular' ve 'önyargılar' devreye sokuluyor, 'nesnel bilgi', 'veriler' tümü ile dışlanıyordu. 'Post gerçek siyasetinin' ustaları zaten bilgili seçmenleri muhatap almıyordu. 'Rasyonel' kesimler, 'bilgi, belgelerle'… 'irrasyonel yana' meram anlatmaya kalktığında kendisini her durumda -bir deli kuyuya taş atmış kırk akıllı çıkaramamış hesabı- irrasyonel politikayla kuşatılmış buluyordu. Geçmişte siyasete 'yalan' karıştığında, yalanın 'gerçekle yüzleştirilmesinden' bir korku duyuluyordu. Geri planda bir 'ispat' gayreti oluyordu. Bugün böyle bir gayrete gerek duyulmuyor çünkü somut gerçeğin ne olduğu, 'post gerçek liderler' tarafından hiç kâle alınmıyor. Başka deyişle gerçeğin bir değeri yok. Veriler ve tutarlılığın, bu irrasyonel siyasette yeri bulunmuyor. Bu siyasetin aktörleri konuyu bir kez 'biz onlar' çerçevesine oturttu mu; akla gelen her şok/skandal önermeyi yapabiliyorlar... Bunun ardından Goebbelsvari bir 'propaganda çarkı' işliyor. Yandaş medyalar, troller... Lidere kenetlenip yalan yanlış tezleri, modern teknolojinin imkânlarıyla sanal âlemde milyon kere tekrarlıyor. Tekerleme gibi tekrarlanan 'post gerçek söylemler' sonra yalın gerçeğin yerine geçiyor..."[18]

---

[17] http://www.amargidergi.com/yeni/wp-content/uploads/2015/09/amargi

[18] Lozan…, Nilgün Cerrahoğlu, Cumhuriyet, 1 Ekim

Türkiye'de bu gerçeklik çok yalın bir biçimde kendini açığa vuruyor. Resmi ve gayri resmi verilere göre yaklaşık doksan milyon insanın yaşadığı bir ülke olan Türkiye de; bu doksan milyon insanın yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Ancak bu nüfusu örgütlenerek bilinçlenen kadın gerçekliğine koyduğumuzda ne yazık ki ortaya acı bir tablo çıkmaktadır. Bu tabloyu ise gerek kadın cinayet ve tacizlerine olan duyarlılıkta, gerekse 8 Mart dünya kadınlar günü gibi kadınların oluşturduğu etkinliklerde görmekteyiz. Verilen tepkiler ve etkinliğe katılan kadın sayısına baktığımızda, var olan kadın nüfusunun neredeyse % 0.1 ini bile oluşturmamaktayız. Oysa eril iktidar tarafından düzenlenen bir mitinge bile yüz binlerce kadın katılmakta ve o iktidar için sabah akşam çalışmaktadır. Bu durum kadının kimlik olarak varoluşsal açıdan ne denli kendisine yabancılaştığını göstermektedir. "Erkek karşısına çıkarılan bu kadının beş bin yıllık uygarlık ve onun beş yüz yıllık kapitalist hegemonyası altında her tür kölelik şartlanmasına uğratılmış kadın olduğunu bilmelidir. Bu kadının tek çaresi kaplansı erkeğe karşı kaplansı dişi olmaktır."[19]

Kadın Özgürlük Çizgisini Birbirimizle Var Etmeliyiz!

"Kadın özgürlüğü politik alana yönelirken, savaşımın en çetin yanıyla karşı karşıya olduğunu bilmelidir. Politik alanda kazanmayı bilmeden, hiçbir kazanım kalıcı olamaz. Politik alanda kazanmak demek, kadının devletleşmesi hareketi değildir. Tersine, devletçi ve hiyerarşik yapılarla mücadele, devlet odaklı olmayan, demokratik, cins özgürlüğünü ve ekolojik toplumu hedef alan siyasal oluşumları yaratmak demektir. Hiyerarşi ve devletçilik en çok kadın doğasıyla uyuşmazdır. Dolayısıyla anti-hiyerarşik ve devlet dışı siyasal oluşumlar uğruna kadın özgürlük hareketi öncü rol oynamak durumundadır. Köleliğinin politik alanda yıkılması özünde bu alanda kazanmayı bilmesiyle mümkündür. Bu alan mücadelesi kapsamlı demokratik kadın örgütlenmesini ve mücadelesini gerektirir. Her tür sivil toplum, insan hakları, yerel yönetimler demokratik mücadelenin örgütlenip geliştirileceği alanlardır. Tıpkı sosyalizmde olduğu gibi, kadın özgürlüğü ve eşitliğine giden yol en kapsamlı ve başarılı demokratik mücadeleden geçer. Demokrasiyi kazanmayan kadın hareketi özgürlüğü ve eşitliği kazanamaz."[20] Tam da bu temelde düşünüldüğünde kadınların örgütlülüğü ve kadın özgürlüğü mücadelesinde verilecek her türlü emek aslında kadının hem topluma hem de kendi özüne yaklaşmasının temel koşuludur. Bugün var edilmek istenen kadın formuna cevaben yaratılacak olan mücadele her yanıyla eksikliği giderici olacaktır.

Radikal bir sorgulamanın ardından gelecek olan kurtuluş kadının kontrolünde gerçekleştirilecektir

Kadın bugün eril yapının mevcut ilkelerinden güçlü bir kopuş eğilimine girmiştir. Hem ortak ezilmişliğimizin hem kolektif bilincimizin açığa çıkmasına engel olan şey bu kopuşta ki yetersizlikler ve zayıflılıklarımızdır. Feminist literatürde sıkça rastladığımız "kız kardeşlik" kavramı tamda bu noktada ihtiyaca hasıl bir kavramdır. Mevcut eril yapıdan kaynaklı yaşadığımız tüm ortak deneyimleri birbirimizle paylaşmak ve bunun üzerinden birlikte mücadele hattı oluşturmak önceliğimiz olmalıdır. Ancak ne yazık ki önemli oranda gerçekliğinden, özünden uzaklaşma, kadının bunu yapmasını güçleştirmektedir.

Kadınsız yaşanamayacağı gibi, mevcut koşullarda kendi gerçekliğinden koparılmış kadınla da yaşamak mümkün değildir. Gerçekliğinden uzaklaşma hali kadının eril iktidarın kadın kırım politikalarına ortak olması anlamına gelmektedir. Hatta bir çok kadın iktidar tarafından dayatılan bu sistemin alan açtığı kadın cinayetlerine, tacizlere, tecavüzlere kılıf üreten bir noktada durmaktadır. Yaratılan bu algı kapsamında ne yazık ki akıllara gelen ilk

2016

[19] Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü, Özgür eş yaşam, Ali Fırat

[20] Kadın Özgürlüğü, Ali Fırat

soru "Kadın kadının kurdu mudur?" sorusu oluyor.

Kadınların bugün karşı karşıya gelmelerine sebep olan en önemli unsurlardan biri "erkekler" bir diğeri ise mevcut sistem içinde elde edilmesi gerektiği düşünülen "başarı". Ancak eril aklın tarihsel ayrıcalıklarıyla muhafaza ettiği ve beslendiği kısmı bir kenara bırakırsak; kadınların en güzel ve en acılı yanları dahi birlikte paylaşan oldukları, birliklerinin bu toplumsal normlarda ne kadar çelişkiye ve zora düştüğü görülse de bilinmelidir ki mevcut durumun kendisi "kadının doğası" olarak görülemez. Var olan durumun kendisi ne yazık ki bize sistemli bir şekilde öğretilmiş toplumun her hücresine nüfuz etmiş kültürel kodların ürünüdür. Bu ezberi bozacak olan yine kendi inşasını gerçekleştirebilecek olan kadındır. Radikal bir sorgulamanın ardından gelecek olan kurtuluş kadının kontrolünde gerçekleştirilecektir. Hem geçmişten gelen mücadele pratikleri ve örnekleriyle hem de önümüzde duran bugünün koşullarında kendi gerçekliğini yaratmış bir kadın pratiği olarak Rojava'ya[21] bakmak yeterli olacaktır.

Kendi yaratımına ve yaratma gücüne yabancılaşmış kadın sadece kendine köle olmaz; kendi yavrusunu yiyerek toplumunda çürümesinde ciddi bir etmene döner

"Erkek egemen iktidarcı zihniyete karşı kadının özgürlükçü doğasal zihniyetini yetkin kılıp öncelikle ideolojik alanda kazanmayı iyi bilmek, tam sağlamak gerekir. Unutmamak gerekir ki, geleneksel kadınsı teslimiyet fiziki değil toplumsaldır). İçerilmiş kölelikten gelir. O halde öncelikle ideolojik alanda teslimiyet düşünce ve duygularını yenmek gerekir."[22]

Sonuç olarak; verili eril sistemin geliştirdiği post gerçek çağda kadın bir yandan paraya çevrilen post (kürk) haline getirilmek istenirken, diğer yandan kendi gerçekliğinden kopartılan kadın timsaha dönüştürülmek istenmektedir. Bu durum en az kanlı savaşlar kadar tehlikeli ve trajiktir. Çünkü kendi yaratımına ve yaratma gücüne yabancılaşmış kadın sadece kendine köle olmaz; kendi yavrusunu yiyerek toplumunda çürümesinde ciddi bir etmene döner.

Dolayısıyla egemenlerin bizi özne olarak görmedikleri ve özne olmamıza imkan bırakmadıkları her türlü alanı yıkmalı, yeni olanı kendi birlik ve beraberliğimizle oluşturacağımız öz gücümüzle inşa etmeliyiz. Bedenimize, kimliğimize, emeğimize, tarihimize ve geleceğimize el koyan her türlü yaklaşıma dur demeli, kadın özgürlük mücadelesi çizgisini birbirimizle var etmeliyiz. Geleneksel toplumun kalıntısı olarak gösterilmeye çalışılan baskı unsurlarının günümüz modern dünyasının esaslarından oluştuğunu ve var olan düzenin bizlerin varlığı üzerinden bu biçimle şekillendiğini bilmeli; kendi gerçekliğimizi bir an önce gün yüzüne çıkarmalıyız.

Lanetli post gerçek çağa karşı Emma Goldman'in dediği gibi; "Kurtuluş, kadının hakiki anlamda insan olmasını mümkün kılmalıdır. Kadının içinde hasretle ortaya çıkmayı ve harekete geçmeyi bekleyen her şey en zengin ifadesine kavuşmalı: bütün suni engeller yıkılmalı ve özgürlüğe giden yol, yüzlerce yıllık boyun eğişin ve köleliğin izlerinden arındırılmalıdır."[23]

İçindekiler İçin Tıklayınız

[21] http://www.jineolojidergisi.org/index/icerik/bir-kadin-devrimi--rojava--nujin-derik--ilham-ehmed-/

[22] Bir Halkı Savunmak-S.187, Ali Fırat

[23] https://dergipark.org.tr/download/article-file/222332

Klasik Düşünceden Çağımıza Hakikat Sorunu ve Siyaset

Abdurrahman Aydın

Giriş

Felsefe tarihçileri genellikle Machiavelli'yi etik ile siyaset arasındaki bağı koparan bir düşünür olarak selamlarlar. Elbette belirli bir doğruluk payı var bunun; çünkü bir metinler tarihi bağlamı içerisinde dile gelen bir önermedir bu. Yola koyulma noktası da devletin asli işinin yurttaşı erdem bakımından geliştirmek olduğunu ileri süren Platon ile Aristoteles'tir –elbette her biri kendi meşrebince ileri sürer bunu. Bu türlü bir düşünce tarihçiliğine göre, bu görüş çizgisi tek tanrılı inanç sistemlerinde de varlığını muhafaza etmiş, fakat 'erdemin' ya da 'faziletin' ne olduğu hususunda bir kırılma yaşanmıştır. Dolayısıyla devlete biçilmiş olan rolün kendisi en nihayetinde belirli bir insan ideali ile siyaset arasında doğrudan bir bağı varsayan bir rol olarak varlığını çeşitli düşünürlerde muhafaza ederek Machiavelli'ye kadar gelmiştir. Bu da aslında Machiavelli'yi erken bir Nietzsche olarak selamlamak anlamına geliyor; çünkü etiğin dönüşmüş (bu dönüşümün en iyi ifadelerinden biri İslam'daki "Üstünlük takvadadır" önermesidir) olmasına karşın siyasete biçilen rolün insani faziletleri, yani üstünlükleri esas alması gerektiği biçiminde bir rol olması, bu ikisi arasındaki bağın kopmasının anlamını "Tanrı'nın siyasal ölümü" olarak deklare etmek durumunda bırakır. Eğer böyle bir bağ vardıysa, bunu koparan Machiavelli Tanrı'nın siyasal ölümünü de ilan etmiş olmaktadır.

Büsbütün yanlış olmamakla birlikte, bu görüşün iki temel sorunlu yanı var. İlk olarak kendi çağımıza dair siyasal görüşlerimizi geriye yansıtarak düşünmüş olur ve hem Platon'u ve Aristoteles'i, hem de Machiavelli'yi aslında kendi siyaset görüşümüzün kurmuş olduğu bir bağlama yerleştirerek kendi bağlamlarından koparmış oluruz. Bu da siyasal teorideki ve bizzat siyasal tarihteki süreklilikleri ve kopmaları yerli yerine oturtamamak gibi bir başka soruna yol açacaktır. İkinci olarak da çeşitli alt disiplinlerin (epistemoloji, ontoloji, teoloji, siyasal teori, etik vs.) kendi içlerindeki süreklilikleri ve kırılmaları diğerlerine yansıtmak gibi bir sorun doğmaktadır. Örneğin epistemolojideki süreklilikleri teolojideki süreklilikler gibi ya da siyasetteki kopmaları varlık görüşlerindeki kopmalar gibi okumaya meylederiz. Bu da yapılardaki değişim ve dönüşümleri açıklamanın önüne geçecektir.

Platon ile Aristoteles gerçekten de etikle siyaseti iç içe mi düşünüyorlardı? Eğer doğruysa nasıl? Bu soru, kanımca, Foucault ile Sokrates arasındaki bir karşılaştırmada bulacaktır yanıtını. Biri "Erdem [arete] bilgidir" biçiminde, diğeri de "Bilgi iktidardır" biçiminde dile gelen iki temel önermeyi nasıl karşılaştırmak gerekir? Bunun ölçütü bence siyasal epistemolojidir. İlkin Sokrates'in önermesini kendi bağlamı içerisine oturtursak diğerinin de neyin ayna-imgesi olduğu kendiliğinden belirginlik kazanacaktır.

Savaş Alanından Konuşma Becerisine

'Erdem' olarak karşıladığımız 'arete' sözcüğü Homeros'un İlyada'sında temelde kimi bedensel üstünlükleri tarif etmek için kullanılmaktadır. Örneğin "Toplanalım gemilerin yanında tekmil yiğitler / pusu kuralım düşmana orada / erlerin yararlığı o zaman görülür asıl / orda belli olur kim korkak kim atılgan" (İlyada: 276-279) ifadesinde Azra Erhat ile A. Kadir'in 'yararlık' olarak karşıladığı sözcük arete'dir.

Yine “İyi bir oğul doğmuştu bu kötü babadan / çok iyi bilirdi koşmayı, savaşmayı” (İlyada: 642) ifadesinde de Periphetes’in ‘hem ayağına tezliğin hem de dövüşmenin bütün aretelerine sahip olduğu’ söylenmektedir. Arete sahibi olmak, yani aristoi (aristokrat sözcüğü de buradan çıkıp gelecektir) olmak, İlyada’da doğrudan savaşla ilgili becerilere gönderimle anlamını bulmaktadır. Buna ayrıca en ön saflarda savaşma cesareti de eklenmektedir. Savaş sırasında Sarpedon, Glaukos’a şöyle seslenir:

> *Glaukos, Lykia’da neden çok sayarlar bizi,*
> *neden oturturlar bizi başköşeye,*
> *neden etlerle, dopdolu taslarla ağırlarlar,*
> *neden bakarlar bize tanrıymışız gibi,*
> *ulu Ksanthos kıyılarında neden geniş topraklarımız var,*
> *hem bağ olmaya, hem buğday olmaya elverişli?*
> *Öyleyse burada bizim ödevimiz ne,*
> *Lykialıların ön sıralarında savaşmak değil mi?*
> *Kalın zırhlı bir Lykialı o zaman diyecek ki:*
> *‘Lykia’da bize baş olan krallar,*
> *yağlı koyun etleri yerler gerçi,*
> *şarabın en iyisini içerler, ama*
> *hiç de ünsüz kişiler değildir onlar,*
> *ne üstün güçleri var bak işte,*
> *dövüşürler Lykialıların en önünde.’* (İlyada: 310-322, vurgular benim. Ayrıca ‘ün’ derken de kullanılan sözcük kleros’tur).

Arete sahibi olmak en ön saflarda cesurca dövüşmek iken, VII. yüzyılda falanj düzeninin bulunmasıyla, üstünlük kolektif bir nitelik edinir. “Falanj, birleşmiş bir kitle durumunda koşup saldıracak biçimde eğitilen, derinlemesine sekiz sıradan oluşturulan ve omuz omuza savaşan askerlerden kurulu piyade düzenidir” (Ağaoğulları, 2006: 18). Artık arete disiplin, dayanışma ve konum tutmayla ilgili bir boyut taşımaktadır. Bu köklü kırılmaya işaret etmesi bakımından, Herodotos’un aktardığı bir mesel son derece önemlidir. Kserkses’in (Serhas) öncülüğündeki Pers saldırıları sırasında, Thermopylae Geçidini tutan üç yüz Spartalı savaşçıdan ikisi Eurytos ile Aristodemos hastalanmış ve Kral Leonidas da dinlensinler diye onları Alpenos’a göndermiş. Yoldayken, Perslerin, Ephialtes adlı bir Malis’liden aldıkları bilgiyle, geçide yüklenmekten vazgeçerek dağ yolunu aşmaya yöneldiklerini öğrenmişler.

Tiyatronun ürettiği söz uzamı ile agoranın ürettiği söz uzamı arasındaki köklü fark, felsefe ile tiyatro arasındaki düşmanlığı da açıklar niteliktedir

Eurytos, Perslerin çevirme manevrasını öğrenince, silahlarını getirtti, kuşandı ve hilot’u onu savaş alanına kadar götürdü; hilot onu bıraktıktan sonra kaçtı, Spartalı savaşın ortasına daldı ve orada öldü. Aristodemos, tersine, cesaretinin tükendiğini anlayarak savaştan uzak kalmıştı. Eğer Aristodemos tek başına hastalanıp da dönmüş olsaydı Sparta’ya ya da ikisi bir olup dönselerdi, diyorlar ve ben de öyle sanıyorum, Spartalılar buna kızmazlardı; ama ikisinden biri ölmüştü, öbürü, ki başka bir diyeceği yoktu, ölmek istememişti; Aristodemos’un Spartalıların hışmından kurtulması düşünülemezdi (Herodotos, VII: 229). Aristodemos’un üç yüzlerin içinden tek sağ kişi olarak dönüşü, kaçınılmaz karşılığını bulur: “Lakedaimon’a dönen Aristodemos’a herkes kötü gözle bakıyor, onu alçak sayıyordu; onurunu kaybetmiş birisi olarak yaşıyor, hor görülüyordu; örneğin hiçbir Spartalı ona ateş vermiyor, onunla konuşmuyordu; adı Korkak Aristodemos’a çıkmıştı” (Herodotos, VII: 231). Bir yıl sonraki Plataia Savaşında en ön saflarda cesurca savaşarak hayatını kaybeder Aristodemos. Fakat savaş sonrası gerçekleşen kleros paylarının dağıtımında, onur payından yine yoksun bırakılır.

Aralarından hangisinin en iyi olduğunun konuşulma zamanı geldiğinde, orada bulunan Spartalılar, Aristodemos’un alnına sürülmüş olan lekeden ötürü açıkça öldürülmek istediği ve böylelikle de çılgına dönüp saflardaki yerini terk ederek büyük bir yiğitlik sergilediği, buna karşılık Poseidonios’un öldürülmek arzusu olmaksızın kendisini kanıtladığı ve böylelikle

de ikisi arasından Poseidonios'un açık ara daha üstün olduğu yönünde kanaat bildirdiler. Belki kötü niyetleri nedeniyle böyle söylemişlerdir ve bu savaşta öldürülenler arasında olup da yukarıda adlarını saydığım herkes onurlandırılırken Aristodemos bunun dışında tutuldu; daha önce sözünü ettiğim itham yüzünden öldürülmek istemesi nedeniyle onurlandırılmadı (Herodotos, IX: 71).

Artık en ön saflarda cesurca savaşarak değil, kendi saflarında ölmek yeğdir. Disiplin ve dayanışmayı öne çıkaran falanj düzeni, savaşlara at veya atlı araba ile katılan aristoi ile piyade olarak katılan demos arasında savaşta ortaya çıkan muazzam farkı da ortadan kaldırmıştır. Savaş alanında silinen ayrım, hiç kuşku yok ki barış dönemlerinde de kendi siyasal sonuçlarını dayatacaktır. Arete'nin konumuna ilişkin bir çatallanmaya işaret eden Odysseia'da sunulan yetiler ve yetenekler (daha çok zihinsel alana vurgu yapan konuşma becerisi, kurnazlık, zekâ vs.), polis'in ortasındaki boş yerde görünür olmaya başlayacaktır. Fakat İlyada'dan Odysseia'ya geçiş öyle son derece keskin bir geçiş değildir. Werner Jaeger, İlyada'daki bir pasajın, savaşma becerisi olarak arete'nin yeni bir çağın ozanlarını tatmin etmeye yetmediğini ortaya koymakta olduğunu belirtir. Bu pasajda, Akhilleus'un öğretmeni ve danışmanı olan Phoenix, uzun söylevi sırasında, Akhilleus'a "…olasın diye iyi konuşan, iyi işler başaran" demektedir ki Jaeger, bunun, insani mükemmelliğe ilişkin orta'nın yasası ve sofist hareketin siyasal anlamı yeni idealin eylemdeki soyluluk ile zihinsel soyluluğu birleştiren bir karakter olduğunu gösterdiğini belirtmektedir (Jaeger, 1986: 8). Sonraki bir çağ, insani dünyada savaşma becerisine işaret eden bir sözcük olan arete'yi, kendi çağının yüksek ideallerine uyacak bir biçimde dönüştürmüş ve sözcük de gelişmekte olan bu ideale uyacak şekilde daha geniş bir anlamla donanmıştır. "Böylece Homeros'un destanlarına konu edindiği Kahramanlık Çağına özgü yarışmacı bireysel atılganlığın polisle ilgili ortak ilgi alanlarına aktarılması sonucunda, kahraman rolünü birey değil, polis oynamaya başladı" (Ağaoğulları, 2006: 18).

Söz ve konuşma becerisi çok büyük önem kazanmıştır artık. Sözün ve sözün sahibi olan bedenin dolaşım yeri ise agoradır. "Agora sözün (isegoria), yasanın (isonomia) ve gücün (isokratia) serbestçe dolaşıma çıktığı, değiş tokuş edildiği, kendini büyük bir çeşitlilik ve aynı zamanda bu çeşitlilik içinde büyük eşitsizliklerin yan yana gelişiyle gösteren bir alandı" (Ağaoğulları, 2011: 46). Bununla birlikte bir başka söz mekânı daha vardır: Tiyatro. Tiyatronun ürettiği söz uzamı ile agoranın ürettiği söz uzamı arasındaki köklü fark, felsefe ile tiyatro arasındaki düşmanlığı da açıklar niteliktedir. Richard Sennett bu farkı şu biçimde açıklar:

> *Atina, bedenleri, her biri kalabalığa ayrı bir konuşma dili deneyimi veren iki tür mekânda bir araya getiriyordu. Agorada birçok faaliyet aynı anda yapılıyor, insanlar aynı anda hareket edip farklı şeyler hakkında küçük rabıtalar kurarak konuşuyorlardı. Tek tek seslerden hiçbiri bütüne hâkim olmuyordu genellikle. Antik kentin tiyatrolarında ise insanlar sessizce oturup tek, devamlı bir sesi dinliyorlardı. Bu mekanların ikisi de dili tehlikeye atıyordu. Agoranın eşzamanlı ve sürekli değişen faaliyetleri içinde seslerin uğultusu, sözcükleri kolayca dört bir yana saçıyor, hareketli bedenler kitlesi, devamlı anlamın ancak belli parçalarını deneyimleyebiliyordu. Tiyatroda ise tekil ses, belagat teknikleri sayesinde kendini bir sanat eseri şeklinde biçimliyordu; insanların sesleri dinlediği yerler öyle düzenlenmişti ki seyirciler çoğunlukla belagate kurban düşüyor, onun akışıyla felç oluyorlar ve küçültülüyorlardı (Sennett, 2011: 43-44).*

Tiyatrodan agoraya bir nakil gerçekleşecek ve bu naklin taşıyıcısı sofistler olacaktır. Sofist sözün içsel mantığını tiyatro kuracak, fakat bu söz kendisini agorada ortaya koyacaktır. Bu, Avrupa Ortaçağı-Yunan Ortaçağı, burjuvazinin yükselişi-tüccar sınıfın yükselişi gibi analojilerle açıklanabilecek bir olgu değildir. Çünkü söz konusu olan yurttaşlık becerilerinden, aynı anlama gelmek üzere arete'den, 'ateşli konuşmalar' yapma yetisinden yoksun kimselerin yurttaş haline gelmeleri olgusudur ki, bu da büyük oranda Pers saldırılarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Konuşmanın Gücü

Yeri gelmişken, 'ateşli konuşma' konusuna değinmek de uygun olacaktır. Richard Sennett, ısının ve sıcaklığın Yunan dünyasındaki önemini son derece berrak bir biçimde ortaya koyarak, Platon'un 'hararetli laflar' ya da 'tartışmanın harareti' gibi tabirleri metafor olarak değil, düz anlamıyla kullandığını göstermiştir (Sennett, 2011: 36). Muhtemelen bunun geri planında 'ateş kültleri' bulunmaktadır. 'Ateş'in Herakleitos düşüncesindeki yeri, prytaneion'da sürekli yanmakta olan ateş, yeni bir koloni kurulacak olduğunda yeni koloninin yeni prytaneion'unda yakılan ateşin de merkez polisten taşındığı vs. (Ağaoğulları, 2006: 13) de hesaba katılırsa, Yunanlıların ısı ve sıcaklığa yükledikleri anlam daha görünür olacaktır. Yunanlılar, sözcüklerin, bedenin duyuları üzerinde görüntülerle aynı fiziksel etkiyi yarattığına ve bu sözel uyarımlara tepki verme yeteneğinin de alımlayıcı bedenin sıcaklık derecesine bağlı olduğuna inanıyorlardı (Sennett, 2011: 35-36). Ekklesia'yı dalgalı denizdeki bir tekne gibi bir o yana bir bu yana sallayan şey belagatin bu 'ateşli' gücüdür.

Yunan şehirlerinde gezinen sofistler, öğretimleri karşılığında oldukça yüksek ücretler alıyorlardı

Bilindiği üzere polisteki toplumsal yapı, hem hak sahibi hem özgür olan yurttaşlardan, özgür olup da hak sahibi olmayan göçmenlerden (meteikos) ve ne özgür ne de hak sahibi olan kölelerden oluşuyordu. Aristokrasi ile özgür insanlar arasındaki katı olmayan statü farklılaşması ise 'doğum ile servet arasındaki gerilim'dir (Ferguson, 2001: 131). Savaş aristokrasisinden kalma bir alışkanlık olarak, geçimlik işlerle uğraşmak yurttaşların onurunu zedeleyici bir mesele olduğu için kentin tüccarlarını ve esnaflarını büyük oranda meteikos oluşturuyordu. Sahip oldukları ekonomik gücü siyasal bir güce tahvil etmeyi başaramayan bu insanların imdadına Pers saldırıları yetişmiştir. Getirdiği pek çok siyasal değişimin yanı sıra, Pers savaşları, güçlü bir donanmanın kurulmasını da zorunlu kılmıştı ve bunun için gerekli para göçmenlerden sağlanırken, göçmenler de bunun karşılığında yurttaşlık statüsü elde etmişlerdir. Şimdi hem ekonomik güce hem de siyasal katılım hakkına sahip bu insanlar, siyaset becerisinden, yani konuşma arete'sinden yoksun durumdadırlar. Sofistliğin ortaya çıkışı tam olarak bu yoksunluğun giderilmesi girişimidir; üstelik bu durum sofistlerin verdikleri eğitime (paidea), öğrettikleri arete'ye karşılık neden bu kadar büyük paralar alabildiklerini de açıklamaktadır.

İlk dönem sofistler arasındaki en önemli iki figür Protagoras ile Gorgias'tır. Bu ikisinin temel meselesi her ne kadar bugün bildiğimiz anlamıyla felsefe olmasa da onlar, kendilerinden sonra gelen filozofları cezbeden tartışma yöntemleri ve fikirler öğretmişlerdir. Kendi bağlamları içerisinde, Yunanistan'da M. Ö. beşinci yüzyılda gerçekleşen kültürel ve entelektüel devrimin ve yeni öğrenimin ruhunu açığa vurmuşlardır. Capelle, sofizmin doğuş nedenleri arasında gerçek belirleyici neden olarak Atina demokrasisinin tamamen yeni türden bir eğitime ve bir pedagojiye duyduğu pratik gereksinimi gösterir. "Soylular döneminin bu konudaki eski gereksinimleri, Pers savaşlarının sona ermesinden bu yana değişen yaşamsal taleplerin karşılanmasına artık yetmiyordu" (Capelle, 2006: 240). Çünkü özellikle de ticaretin gelişmesiyle, aristokrat olmayan bir zengin sınıf ortaya çıkmıştı. Aristokrat olmayan bu para sahibi insanlar, elbette siyasette bir yer edinmek istiyorlardı ve bu yeri onlara sağlayacak olan şey "konuşma" becerisi, yani konuşmada aristoi olmaklıktı. Dolayısıyla yeni talepleri karşılayacak olan da yeni bir eğitim diliydi. İşte tam da bu ihtiyaca cevap olarak doğan sofistlerin "spekülasyonlarının nesnesini, birey olarak –ve dahası– toplum üyesi, yani toplumsal varlık olarak insan ve de onun biricik, bilinçli hedefi "Paideia", yani özgün anlamda "eğitim" oluşturmaktadır" (Capelle, 2006: 240). Çünkü "Atina gibi kentlerde imtiyazlar geniş bir kitleye yayıldığı için, politik liderlik artık kaçınılmaz olarak doğuştan gelen bir hak değildi; şimdi seçmenlerin hoşuna gidebilmeyi gerektiriyordu. Ve mahkeme kararını kitlelerin ellerine veren bir yargı sisteminde, davalardaki başarı yargıcın duygularını okşayabilmeye bağımlıydı" (Jones, 2006: 98).

Yunan şehirlerinde gezinen sofistler, öğretimleri karşılığında oldukça yüksek ücretler alıyorlardı, özellikle de sözcüklerin gücünü dağıtıyor oldukları

için. Sözcükler, öylesine güçlüdürler ki Protagoras, yaptığı işi, iyi yurttaş yetiştirmek olarak tarif eder ve ona göre, öğrettikleri, öğrencilerinin hem evlerini (oikos) en iyi biçimde yönetmelerini, hem de polisin işlerinde en iyi konuşup davranan kimse haline gelmelerini sağlayacaktır (Protagoras, 319a). Eğitime dönük bu vurgu cesaret, onur gibi savaşçı erdemlerin, yerlerini, tartışmada ustalık ve konuşma becerisi gibi site içi yeteneklere bırakmış olduğunu gösterir. "M. Ö. beşinci yüzyılda, savaşçı sınıfın eski değerleri artık yüksek bir itibar görmüyordu, çünkü bu değerler artık insanları bir zamanlar temin ettiği üstünlüğe götürmüyordu. Yeni değerler özünde politik ve dünyeviydi ve yeni eğitim de bu değişimi yansıtıyordu" (Jones, 2006:98). Sofistlerin öğrettikleri, aslında dönemin siyasal koşullarında başarının teknikleriydi.

Sofistlerin öğrettikleri, aslında dönemin siyasal koşullarında başarının teknikleriydi

İlyada'da henüz yalnızca şeflerin girebildiği rekabet alanı, arete'nin mental yetenekleri, özellikle de hakikatin ne olduğundan bağımsız olarak belagati ve ikna sanatını kapsayacak biçimde genişlemesiyle, artık bütün yurttaşların girebildiği bir alan durumuna gelmiştir. İlyada'da henüz yalnızca şeflerin girebildiği rekabet alanı, arete'nin mental yetenekleri de kapsayacak biçimde genişlemesiyle, artık bütün yurttaşların girebildiği bir alan durumuna gelmiştir.

Sözün gücüne ilişkin genel uzlaşım, elbette büsbütün sofizmle karşımıza çıkmış değildir. Atina ve Sicilya'da demokrasinin icadı, beşinci yüzyıl boyunca, güçlü konuşmacılara adli mahkemelerde ve meclislerde yeni güçler veriyordu, fakat sözcüklere ilişkin olan sanat, yeni bir icat değildi. Yunanlıların kamusal konuşmaların sergilenmelerine duydukları hayranlık Homeros kadar eskiydi ve onlar, söylev yarışmalarında başarılı olanları hep onurlandırmışlardır. Sofistleri ve onların fikirlerini olanaklı kılan zemin biraz da sözün bu konumuyla ilgilidir. Öyle ki sofizm, sözün bu konumunu değişen dünyaya uyarlamıştır.

Tiran Kişiliğin Temelleri

Böylesi bir art-alanda, bilinen ilk sofist olan Protagoras, "İnsan her şeyin ölçüsüdür, varolanların, varolmalarının ve varolmayanların da varolmamalarının" diyecektir. "Şeyleri belirleyen ve hakkında karar veren insandır, sadece duyularının alanına giren şeyler mevcuttur; girmeyenler ise töz biçimlerinde asla mevcut değildir (Capelle, 2006: 250). Hiçbir şeyin olmadığını, olsaydı bilinemeyeceğini ve bilinebilseydi de bunun anlatılamayacağını ileri süren Gorgias ise, Capelle'ye göre tek bir şeye inanmaktadır: Sözlerin gücüne, ustalıkla biçimlendirilmiş ve ince bir üslup verilmiş sözlere (Capelle, 2006: 258).

Bu iki düşünürün ardından gelen genç sofistler ise bu düşünüş biçimini, daha radikal sonuçlarına doğru götürürler. Demokrasi deneyimi kimi soruları kaçınılmaz sorular haline getirmiştir:

> *Ebedi yasalar ile insanlığın yaptığı yasalar, doğal ve pozitif hukuk arasındaki ilişki nedir? Bu ikilikleri kutsal bir yasa koyucuya havale etmek iyi güzel de, her birinin kendi yasaları olan değişik toplumlar arasındaki farklar nasıl açıklanacaktır? …Yoksa bütün bunlar [yasalar], sıradan faniler arasında ikna sanatı kullanılarak, insanlar için hayatı kolaylaştıran, insan eliyle yapılan anlaşmalar mıydı? Eğer böyleyse, bunları neden istediğimiz zaman değiştirmeyelim? (Wood, 2009: 63).*

Böylelikle, Protagoras'ın, doğru olduğu için değil de basitçe yararlı olduğu için yasaya itaat lehine ileri sürmüş olduğu argümanlar, yerlerini, yasanın kaynağına ilişkin daha radikal sorgulamalara bırakmışlardır. Üstelik Protagoras, gerçekliği göreli hale getirip bireysel bilgiyi öne sürmüşken, Gorgias, hem gerçekliği hem de bilgiyi toptan reddetmiştir ve elbette bu görüşün –ister karşı olunsun, ister yandaş olunsun– uyandıracağı birtakım tepkiler söz konusu olacaktır. Yasanın dayanağı tanrısal olmadığına göre uzlaşımsal olmalıdır. "Her aydınlanmış insan yasaların gerçekte insanların –ya Lykurgos gibi bireylerin ya da meclislerdeki insan topluluklarınınetkinliklerinin ürünü olduğunu biliyordu" (Jones, 2006: 105).

Para sahibi olup da yurttaş olmayan ya da ekonomik iktidara sahip olup da siyasal iktidardan pay almayan insanların, siyaset dünyasına girmelerini ve hatta bu siyaset dünyasında ciddi pozisyonlar elde etmelerini sağlamış bir eğitim hareketi olarak sofizm, daha sonra, sitenin üzerine kurulu olduğu değerler bütününü ve anlam dünyasını tahrip etmeye başlamıştır. Bu tahribatın boyutlarını Thukydides'in Peleponnesos Savaşlarından sonraki saptamalarında yakalamak mümkündür. Bu savaşların sonunda, şehir hayatının, yurttaşların istekli bir işbirliğiyle yürütülmesi ve izlenecek siyasetin tam bir özgürlükle tartışılması, yerini tam bir siyasal düzensizliğe bırakmıştır. Savaş ilerledikçe şehir devleti, yalnızca savaşın getirdiği maddi yıkımlarla değil, aynı zamanda rutin siyasal hayatın çöküşüyle de yüz yüze kalmıştır. Thukidides, üçüncü kitabında, Grek şehirlerini saran devrim ve başkaldırı hareketlerinin Grek dünyasında asli önemde olan değerleri nasıl aşındırmış olduğunu şöyle anlatır:

> *Şeylerle olan ilişkileri içerisinde sözcüklere ilişkin alışılagelmiş anlam ve kabuller, insanların onu nasıl kabul ettiklerine bağlı olarak değişti. Düşüncesiz küstahlık, partiye, cesur bir biçimde sadık olmak olarak, ihtiyatlı tereddüt aldatıcı korkaklık olarak, ölçülülük erkekliğe sığmayan bir zayıflığın bahanesi olarak ele alınıyordu ve her şeyde yetenekli olmak herhangi bir konuda hiçbir şey yapamamak halini almıştı. Çılgınca atılganlık gerçek bir adamın bir niteliği sayılıyor, fakat mütalaadaki ihtiyat vazifeden kaçmak için aldatıcı bir mazeret olarak değerlendiriliyor. Hiddetli adama her zaman güveniliyor, hiddetli olmayana ise kuşkuyla bakılıyordu. … Kan bağlılığı, partiye duyulan bağlılıktan daha zayıf bir hal edinmişti, çünkü partizanlar tereddüt duymaksızın meydan okumaya hazırdılar (Thukidides, 1956: 145).*

Sokrates adaletsizlik etmenin yanlış olduğunu söylediğinde ona "…sen şimdi doğaya göre değil de göreneğe göre … hak fikirlerine başvurmaktasın. Oysa genellikle görenek ve doğa birbirine karşıttır" diyen Kallikles, sözcüklerin tanımlanışlarında kesin ayrımların yapılması gerektiğini ileri süren Prodicos, yasanın kaynağını uzlaşımda gören Antiphon, adaletin güçlünün çıkarına olan şeyden başka bir anlama gelmediğini söyleyen Thrasymakhos, yasanın, karşılıklı bir haklar güvencelemesi olduğunu (Aristoteles, 2000: 84) ileri süren Lykophron… Bütün bunlar, aradaki zaman farkına karşın, dilsel ve siyasal bakımdan Thukidides'in bağlamına rahatlıkla oturtulabilirler. Thukidides'in bu ifadeleri, özellikle de "şeylerle olan ilişkileri içerisinde sözcüklere" ilişkin söyledikleri, bir yandan siyasal bir krize işaret ederken, öbür yandan da dilsel ve dolayısıyla da düşünsel bir krize işaret etmektedir. "Siyasal epistemoloji" olarak adlandırmaya çalıştığım şeydir bu krizi görünür kılan.

İnsandan bağımsız ve onu frenleyecek birtakım hakikatler olmalıdır

Protagoras'ın önermesinin mantıksal uç noktasında, Foucault'nun bir terimini kullanacak olursak, 'tiran kişilik' durmaktadır. Çünkü insanlardan biri çıkıp da geri kalan bütün insanların ölçüsünün de kendisi olduğunu pekâlâ ileri sürebilir. Üstelik içerisinden bir tiranın çıkmasına en müsait olan siyasal zemin demokrasi zeminidir ve tam olarak bu nedenle 'demokrasi' kendisine karşı da korunmalıdır. İşte Sokrates'in "Arete bilgidir" önermesinin de kesintiye uğratmaya çalıştığı şey de tam olarak bu diktatörce eğilimlerdir. Onun bu önermesi asıl anlamını çokça zannedildiği gibi varlık felsefesi düzeyinde değil, siyasal epistemoloji düzeyinde bulur. Bu önerme şu demeye gelmektedir: İnsandan bağımsız ve onu frenleyecek birtakım hakikatler olmalıdır.

Felsefenin Siyaseti, Siyasetin Felsefesi

Bunu bu netlikte ortaya koyan ise Platon olmuştu. Fakat Platon'un epistemolojik projesinin siyasi mahiyetini anlamak için Platon'un sofist figürüyle neyi hedeflediğini görebilmek gerekir. Sofist hangi kişilik kategorisinin temsilcisi, tarihsel devamı ve sonudur? Michel Foucault'ya göre bu sorunun yanıtı "Tiran kişiliği"dir. Foucault, tiran kişiliğinin bu hedefleni-

şinde Platon'un tek başına olmadığı fikrindedir ve Platon düşüncesine giden yolu Oedipus tragedyasında görür: "Oedipus'un tragedyası … birkaç yıl sonra Platoncu felsefe olacak olan şeye oldukça yakındır" (Foucault, 2005: 196). Foucault bu benzerliği iki farklı bellek düşüncesini öne sürerek serimler: Bir yanda ideal ve sürekli olanın belleği, öbür yanda ise görülmüş olan şeyin ampirik belleği. "Platon'a göre … kölelerin bilgisi görülmüş olan şeyin ampirik belleği, daha derin, temel bir belleğin yararına, sadece akılla anlaşılır ve bu dünyanın ötesindeki noktada görülmüş olan şeyin belleği yararına değersizleşecektir" (Foucault, 2005: 196). Böylelikle Foucault sofisti bir siyasi iktidar ve bilgi profesyoneli olarak konumlandırır. Nitekim Platon da sofisti ve söylevini bir tür dalkavukluk olarak nitelediği Gorgias diyalogunda, dört tip hakiki etkinliğe (siyaset, felsefe, hekimlik ve beden eğitimi) karşılık bunların dört taklidinin, dört sahtesinin (söylevcilik, sofistlik aşçılık ve süsçülük) bulunduğunu öAne sürerken, siyaseti hakiki bir etkinlik olarak, söylevciliği ise siyasetin bir taklidi, bir tür şarlatanlık olarak konumlandırır (Gorgias, 463a-465d). Dolayısıyla Sokrates'ten Platon'a sirayet eden öğe, yani insanın kendisinden bağımsız hakikatlerin (Platon bunlara 'idealar' adını verecektir) var olması gerektiği fikri, bizzat felsefeyi, doğumundan itibaren siyasal bir öğe olarak damgalamış durumdadır.

Siyasal antropolog George Balandier'in insan toplumlarında siyasal iktidarın ortaya çıkışı hususunda nefis bir tezi şu biçimdedir: "Toplumsal ilişkiler, kandaşlık ilişkilerinin ötesine doğru genişlediği anda, her biri, kolektivitenin kararlarını kendi çıkarları doğrultusunda etkileme çabası içerisinde olan bireyler ya da gruplar arasında az çok belirginlik kazanmış bir rekabet başlar. Sonuç olarak da siyasal iktidar rekabetin bir ürünü ve rekabeti frenlemenin bir aracı olarak belirir" (Balandier, 1970: 35). Hakikat fikri, tam da bu frenleme işlevini görecek bir öğe sağlar. Sokrates'in, ama özellikle de Platon'un bütün felsefi projesini siyasal kılan da budur.

Olgular Çağından Post-Truth Çağa

İtalyan filozof Giorgio Agamben, günümüzde gündelik yaşamın deneyime tercüme edilemezliğinin bir envanterini, bir haritasını oluşturmaya çalıştığı kitabı olan Çocukluk ve Tarih'te modern bilimin, deneyimi dışlayarak gasp etme tarzının izlerini sürüyordu. Bu bakımdan eşik noktasını Francis Bacon (1561-1626) olarak saptıyordu. Aristotelesçi tümdengelim yönteminin bilgimize yeni bir şey eklemediğini, zaten bilineni daha daraltılmış kümeler düzeyinde ifade etmemizi sağladığını söyleyerek tümevarımı bir yöntem olarak öneren Bacon… Agamben'e göre Bacon'dan itibaren modern bilimin kesinlik arayışının sonuçlarından biri, kesinlik ile bağdaşması mümkün olmayan deneyimin hesaplanabilir ve kesin hale getirilebilir olduğu anda deneyim olmak bakımından otoritesini yitirmesidir. Modern düşünce, bunu, bilgi ile deneyimi Kartezyen ego cogito'nun soyut öznesinde bir araya getirerek gerçekleştirmiştir. Deneyim bilginin öznesine dönüşünce de maruz kalınarak yaşanabilecek ama asla sahip olunamayacak bir şey halini alır. Bu da Agamben'in deneyimlenemez deneyimler dediği şeyin, hakkında konuşulabilir bir şey olarak belirmesini sağlar. "Bizim" olmayan bu deneyimler, deneyimimizin ölüme doğru uzanırken dayandığı en uç sınırını oluştururlar.

En nihayetinde bir sistem fikri bir tüccarın kredibilitesini tesis edebilir durumdaydı

Agamben'in işaret ettiği kritik eşik, bir yandan burjuva kesinlik arayışının doğum anı olarak görülebilecek bir eşik iken, diğer yandan da 'olguların' yani tekrarlanan olayların epistemolojik açıdan önem kazandığı, bir tür iade-i itibarının yapıldığı bir dönem olarak da düşünülebilir. En nihayetinde, bilgi kuramı bu döneme kadar bunca değişen şeylerin arkasında durup da değie o zamana kadar küçümsenmiş olan tarih de yavaş yavaş saygıdeğer bir bilim statüsüne yerleşecekti.

Aşağı yukarı aynı dönemin aşmadan kalan şeyin bilmeye değer olduğu kanısındaydı. Bir dönem idealar ya da Aristoteles'in terminolojisiyle 'formlar' iken bunlar, tek-tanrılı inanç sistemlerinin yaygınlaşmasıyla mantığını Antik Yunan'dan, varlık görüşünü Hıristiyanlıktan alan bir teoloji gelişmişti. Şimdi olgular

önem kazanmaya başlıyorlardı. Örneğin durmadan değişen şeylerle ilgilendiği gerekçesiyle bir insanı, bir düşünürü (herkes en nihayetinde kendi çağının çocuğudur) Niccolo Machiavelli de olguların önem kazandığı bir dünyanın içerisinden siyasal alanı kavramaya çalıştığı içindir ki olgulara öncelik vermiştir. Yoksa yazının en başında işaret ettiğim etik ile siyaseti birbirinden ayırma kadar basit bir mesele değildir Machiavelli olayı. Ya da en azından böylesi bir siyasal epistemolojik dönüşümler bağlamına yerleştirilmelidir. Çünkü, evet bir yandan Prens adlı bir metin var, fakat bir yandan da Titus Livius Üzerine Söylevler'in tarihçisi, siyaset bilimcisi olan bir Machiavelli daha söz konusu. Dolayısıyla Machiavelli'nin, modern siyaset kuramının bu kurucusunun yerleştiği bağlam olgular bağlamıdır. Onun siyasal alana dönük açıklaması, tıpkı bir fizikçinin fiziksel olayları açıklaması gibidir. Olaylara ve olgulara bakar Machiavelli; fizik bilimindeki gibi bir yasalılık ileri sürmüyor olsa da.

Aktörler artık bulgularla değil, insanların duygulanma biçimleriyle ilgilenmeye başlarlar

Bu olgusal bağlam, Batılı liberal demokrasilere de damgasını vuracaktı. William Davies'in ifadesiyle "Ne zaman demokrasi çarpık bir hal almaya başlasa, ne zaman seçmenler manipüle edilse ya da politikacılar sorunları çarpıtsa, kurtuluş için döndüğümüz yer olgulardır" (Davies, 2019). Kültür tarihçisi Mary Poovey'e göre toplumu olgusal gerçekliklerin terimleriyle tasarımlama eğilimi geç ortaçağda muhasebenin doğuşuyla başlamıştı. Francis Bacon'ı da doğuran bilgi tipinin, sosyo-ekonomik düzeyde çoktan inşa olmaya başladığı anlamına geliyor bu. Bacon, bir bilgi tipinin, bir bilme tarzının 'filozofu' olarak belirmişti aslında. Olgusal gerçekliklerin filozofu…

Poovey, bu türlü olgusal gerçekliklerin sistematik bilgi biçimlerine dönüşümünü merkantilizmin ortaya çıkış koşullarına ve bu merkantilizmin iki temel kurumuna bağlıyor: Muhasebe tutma ve ticari uyum. "Bunların ilki bir yazma sistemi olarak, modern olgusal gerçekliklerin bir prototipini üretti; ikincisi ise tüccarların birbirlerinin faturalarını kabul etmeye yönelik isteklilikleri teminat altına alan, bir tür sigorta işlevi gören ve resmi olmayan bir uzlaşımlar sistemi oluşturmuştu. Bu da etkili bir yönetim için bir model sunan ticari alışverişleri organize eden ve kurallar tarafından yönetilen bir sistemi içerimliyordu" (Poovey, 1998: xvi). Burada, tikel öğelerin üzerine çıkmakta olan bir sistem fikri, modern olgusal gerçeklikler adını verdiğimiz şeyin de teorik boyutunu oluşturacaktı. Çünkü en nihayetinde bir sistem fikri bir tüccarın kredibilitesini tesis edebilir durumdaydı.

Muhasebe defterleri, dolayısıyla da sayılar duruyordu modern olgusal gerçekliklerin temelinde. Kendileri yorumlayıcı olmasalar da yorum öncesi bir konumda duruyorlar ve belirli bir anlamdaki sistematik bir bilgi biçiminin, bir bilme tarzının ön dayanakları olarak beliriyordu sayılar. Yani bir betimleme aygıtı durumunda olan sayılar ve hesaplar, yeni ve özgül bir yorumlama biçimine yol açıyorlardı. Ama yine de bu sayılar ve hesaplar, kendi başına orada durabilecek bir hakikat türünü temsil ediyorlardı. Muhasebe defterini okuyan kişinin yorumunu ya da inanmasını gerektirmiyordu bu hakikat. Böylelikle anlatısal yorum ile sayısal temsil ve tasarım arasında grafik bir ayrım doğuyordu.

Elbette yorumlar farklılaşabilirdi ama bunun deyim yerindeyse yorumsal ekonomisini belirleyen değişmez olgusal gerçeklikler olarak hesaplar da oradaydı. Neyin sayılabilir olduğuna, maddi gerçekliğin nasıl anlaşılması gerektiğine dair kuramsal dayanaklar durumundaydılar. Aynı anda hem tikel öğeleri betimleyen, hem de dünya hakkındaki sistematik bilgiye dayanaklık eden bu 'sayma' biçim ve yöntemleri modern olgusal gerçeklikler denilen şeyleri oluşturacaklardı. Batılı liberal demokrasilerin bilgi projelerini organize eden şey de bu türlü bir epistemolojik birim olacaktı. Zaten izleyen yüzyıllarda muhasebeye istatistik, ekonomi, anketler ve başka sayısal yöntemler eşlik etmeye başladı. Fakat bu yöntemler yaygınlaşınca, standartları belirleyen kurumlara, akademik topluluklara ve profesyonel derneklere dönüşme eğilimi gösterdiler. Örneğin kısa bir süre sonra, ulusal istatistik kuruluşları resmi istatistik ofislerine teknik bilgiler sunmaya başladılar.

Yirminci yüzyılda bir bulgular endüstrisi ortaya

çıktı. Piyasa araştırma şirketleri 1920'lerde anketler yapmaya başladılar ve bunları 1930'larda kamuoyu yoklamalarına doğru genişlettiler. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında, istatistiği ve ekonomiyi yeni yönetim politikalarının düzenlenmesine uygulamak amacındaki Amerikan Girişimcileri Enstitüsü gibi düşünce kuruluşları kuruldu. 1990'ların sonuyla 2000'lerin başlarında liberal politikacılar arasında popüler olan kanıt-destekli-politika fikri, hükümet programlarının meşrulaştırılması hususunda büyük oranda ekonomiye dayanılmasına tanıklık etti. Bu dönem, post-ideolojik çağ olarak adlandırılıyordu. Yani modern-olgusal-gerçeklikler çağı ya da bulgular çağı… Çünkü istatistikler, anketler gibi teknikler birer soruşturma tekniğidirler ve soruşturup bulgularlar. Bu bulgular çeşitli aktörler tarafından çeşitli amaçlar için kullanılır.

Duygulanımları deşerek ortak bir nefret nesnesi inşa ederek toplumsal konsolidasyon oluşturmaya çabaladılar: Kürt nefreti

William Davis'in nefis tanımlamasıyla, modern-olgusal-gerçeklikler toplumundan, yani bulgular toplumundan 'veriler' toplumuna bir kaymanın ortasındayız. Bu geçiş sürecinde kamu hayatında bilginin ve sayıların kesin statüsü etrafında bir karışıklık beliriyor ve bu da hakikatin kendisinin terk edilmekte olduğu duygusunu şiddetlendiriyor. Artık bireyler salt birer bulgu nesnesi olmanın dışında, muazzam düzeyde verilerin kendilerine de akmakta olduğu bir konumda bulunuyorlar çünkü.

Bulgular, çatışma halindeki perspektifler arasında argümanları düzenlemek ve ilgili konuları basitleştirmek gibi bir işleve sahiptirler. Örneğin politikacılar doğru ekonomi politikasının ne olduğu konusunda ihtilafa düşebilirler; fakat "Ekonominin % 2 büyüme kaydettiği" ve "işsizliğin de % 5 arttığı" konularında hemfikir olabilirlerse, en azından, üzerinde tartışma yürütebilecekleri istikrarlı bir ortak gerçekliğe sahip olurlar. Veri ise bir başka yerde işlevlenir: Kamu duyarlığındaki kaymalar. Örneğin algoritmalar kullanarak Twitter'ı analiz etmek yoluyla bir politikacıya yönelik algının gerçek zamanlı güncellemelerini yakalamak mümkündür. "Duyarlık analizi" olarak bilinen şey budur. Dolayısıyla aktörler artık bulgularla değil, insanların duygulanma biçimleriyle ilgilenmeye başlarlar. Kasım 2016'da post-truth ifadesini yılın sözcüğü seçen Oxford sözlükleri de sözcük için şu tanımı veriyorlardı: Kamuoyunun şekillenmesinde nesnel gerçekliklerin duygulara ya da kişisel inançlara oranla daha az etkili olduğu koşullara gönderim yapan sözcük. Post-truth çağ, modern-olgusal-gerçekliklerin mutabakatı destekleme kabiliyetlerini yitirdikleri bir çağ. www.politifact.com adlı internet sitesi, Donald Trump'ın olgular ve olaylar hakkındaki beyanlarının % 70'inin yalan olduğunu saptamıştı. Yine de seçimi kazanmıştı Trump. Çünkü bulgular çağından veriler çağına bu geçiş sürecinin denk gelen aktörüydü. Yine İngiltere'nin Avrupa Birliğinden çıkışı konusunda yapılan referandumda çıkmayı savunanların Leave kampanyalarında AB üyeliğinin Britanya'ya haftalık maliyetinin 350 milyon sterlin olduğunu ileri sürülüyor, fakat kimse AB'den gelen paranın hesabını vermeye yanaşmıyordu. Üstelik referandumun hemen ardından ayrılma yönünde kampanya yürütenlerin hepsi kamusal düzeyde aşağılamanın ve küçük düşürmenin nesnesi haline gelmişti hızlıca. Ama Platon'un muhtemelen seveceği bir tabirle, "bir coşkunluk anında verilmiş bir kararın" da geri dönüşü yoktu; çünkü bu defa modern demokrasinin en güçlü öğelerinden olan halkoylamasının bizzat kendisi gülünçleşecekti.

2016 yılının bu iki olayı, yani Brexit ve Trump'ın ABD'de seçimleri kazanması Batılı demokrasilerin kırılganlığını açığa çıkarmıştı; fakat elbette dünyanın geri kalanı da payını alıyordu siyasal epistemolojideki küresel çaplı dönüşümden. Özellikle de Türkiye'deki siyasal iktidarın bu konudaki oportünizminin ne boyutlara vardığını gördük. Her iki tarafın (cemaat ve AKP) da birbirinden çirkin bir hale bürünerek giriştiği iktidar kavgasında, AKP'nin ve Erdoğan'ın hakikatten korkmadığına tanıklık ettik. Bunun nedeni insanların rasyonalitesini, muhasebe ve muhakeme becerilerini değil, duygulanımlarını yönlendirebilme kabiliyetinin kazananı da saptayacağını görmüş olmalarıydı. Yine bu duygulanımları deşerek ortak bir nefret nesnesi inşa ederek toplumsal konsolidasyon oluşturmaya çabaladılar: Kürt nefreti. Dolayısıyla Kürtlerin konumunda değişen pek de bir şey

olmuyor, onlar mevcut iktidar örüntüleri tarafından eskiden beri yerleştirilmiş oldukları 'harcanabilirlik' konumuna tekrar yerleştiriliyorlardı. Esas alınan şey, toplumun geri kalanının duygularını, yani nefretlerini idare etmekti. Doğrusunu söylemek gerekirse, Kürt halkı da, özellikle de genç nüfus, küresel ölçekteki bu dönüşümden payını almış ve duyguların yönetimini gerçekleştirecek öznelerin arayışına girmişti. Harekete ya da örneğin HDP'ye yönelik eleştirilerin çoğunun duygusal tonlar taşımalarının nedeni de buydu. Adeta insanlar, bir temsil örüntüleri dünyasını var sayıyor (aslında internetin sunduğu olanaklar nedeniyle beliriyordu bu uzam) ve bu temsil örüntüleri dünyasında sembolik düzeyde yerlerine dövüşecek birilerini arıyor gibiydiler.

Bir Siyasal Tarih, Bir Kayıp: Post-Truth Politika

Post-truth sözcüğünü ilk olarak ABD'li oyun yazarı Steve Tesich 1992'de The Nation'da yayınlanan bir yazısında kullanmış. Tesich, ünlü Watergate Skandalından başlayarak, insanların kademe kademe nasıl da bir yalanlar çokluğuna rıza gösterir duruma geldiklerinin izlerini sürüyor söz konusu yazıda. Bu skandal bizzat ABD başkanının, Richard Nixon'ın da dâhil olduğu bir istihbarat skandalıydı. Cumhuriyetçi Partili ajanların Haziran 1972'de Demokrat Parti'nin Watergate binasındaki ofislerine gizlice girmeleri ve dinleme cihazları yerleştirmeye kalkışmaları… Skandal, bunun bizzat Başkanın bilgisi dâhilinde gerçekleşmiş olmasıydı. Günümüzde böyle bir şey elbette vaka-i adiyeden sayılacaktır. Bir vakitler skandal olarak görülüyormuş böylesi şeyler.

Tesich, bu skandalın neden olduğu kolektif utancın, olgular ve olaylar karşısında kolektif bir tepkiye yol açtığını belirtiyordu. Hakikat kötü haberlerle eşitlenmişti bu olay sonrasında ona göre. Dolayısıyla insanlar daha fazla utanmaktan endişe duydukları ve kötü haber duymak istemedikleri için dönüp devlete bakmaya başlamışlardı. "Kötü bilgi akışlarından koru" diyen bir haldir bu. Tesich ABD kamuoyunun bu bilgisiz, hakikatsiz kalma arzusunun Ronald Reagan'a nasıl bir alan açtığını; ardından Baba Bush'un adeta oportünizmin dibine vuracak kadar nasıl da yüzsüzleşme zemini bulduğunu saptayarak ilerletiyor düşüncesini. ABD'nin Irak Büyükelçisi April Glaspie'nin diplomatik mesajları üzerindeki gizliliğin Dışişleri Bakanlığı tarafından kaldırılmasıyla hakikat konusundaki bu maskaralığın bir adım daha ileri götürülmüş olduğunu belirten Tesich şunu söylüyordu: "Fakat Bush (baba Bush) yönetiminin söz konusu mesajlar üzerindeki gizliliği kaldırmakta bir sakınca görmemesi, artık hakikatten korkmadığını gösteriyor; çünkü hakikatin üzerimizde pek az bir etkisinin olacağını biliyor. Yönetimin bizlere mesajı şuydu: Sizlere şanlı bir zafer verdik; kendinize olan saygınızı sizlere geri verdik." Türk Devletinin Afrin'e yönelik saldırısı da aşağı yukarı aynı bağlama yerleşmiyor mu? Türkçü-İslamcı çevrelere verilen sahte zafer duygusunun yerleştiği simgesel ekonomi bu türlü bir ekonomi değil mi aslında? "Sizlere bir zafer verdik" demiyor muydu bu işin aktörleri de?

Post-truth çağ, felsefi terimlerle ifade edilirse, logos'a dayanan rasyonel politik söylemlerin, pathos'a dayanan tutkulu ve ateşli politik söylemler karşısındaki güçsüzlüğünü açığa çıkardı bir bakıma. Çünkü pek az insan hakikatle, gerçekte nelerin olup bittiğiyle ilgilenirken, ezici bir çoğunluk kendi duygulanımlarını merkeze alıyor artık. Çünkü eskiden veri toplama denilen şeyin nesnelerinden biri durumunda olan bireyler, artık internet ve özellikle de akıllı telefonlar sayesinde daimi bir veri akışının ortasında buluyorlar kendilerini. Dolayısıyla bireyin her şeyin merkezine kendisini alarak konumlanması biçimindeki tutum, bir anda maddi-sanal gerçekliğin kendisi tarafındanda desteklenir bir nitelik ediniyor. Bu artık öznel yargının kendisinin büyük bir güç kazanması anlamına geliyor. Dolayısıyla kanıtlara ya da hakikate ne gerek var? O kadar fazla veri akışı oluyor ki, birileri özellikle peşine düşmezse yanılmışlık bile bir veri olarak veriler arasında kaybolup gidiyor. Kanıtlara istekli bir körlük, çeşitli korkulara (Cumhuriyetin korkuları örneğin) ya da anksiyetelere (örneğin erkeklik anksiyetesi) kök salmış duygulara dayanan argümanlar, yeni bir öznellik tipinin meşru ve geçerli olduğu hissine kapılması ve bunu sürekliléştirmek istemesi… Narsistik bir görünüm arz etmesinin temel sebebi de bu.

Öznel yargıların bu denli önem kazanması, politik söylemlerde hakikatin kendisinin kaybedilmesine

yol açtı. Bu söylemlerin eski propaganda ve komplo yöntemlerinden farkı da buna dayanıyor. Eski yöntemler, her şeye karşın bir hakikati varsayar ve bunu çarpıtmaya yönelirlerdi. Yani hakikati bilir ama yalan söylerlerdi. Post-truth çağda bunun böyle olmadığını anlamak için AKP'nin hakikatle her türlü bağı kopmuş, fantastik politik söylemlerine bakmak yeterli. Neyin olup bittiği değil, anlatının, anlatma biçiminin, görme ve gösterme biçiminin dinleyenin kendi ideolojik konumuna uygun olup olmadığıdır artık ölçüt. Dolayısıyla yalan, söylenen bir şey olmaktan çıkarak varoluşsal bir şey haline gelmektedir.

İçindekiler İçin Tıklayınız

KAYNAKÇA

AGAMBEN, Giorgio, Çocukluk ve Tarih – Deneyimin Yıkımı Üzerine Bir Deneme (Çev. Betül Parlak), Kanat Yayınları, İstanbul, 2010

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali, Kent Devletinden İmparatorluğa, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

BALANDIER, Georges, Political Anthropology (trans. A. M. Sheridan Smith), Pantheon Books, New York, 1970.

CAPELLE, Wilhelm, Sokrates'ten Önce Felsefe (Çev. Oğuz Özügül), Pencere Yayınları, İstanbul, 2006.

DAVIES, Williams, "The Age of Post-Truth Politics," https://www.nytimes.com/2016/08/24/opinion/campaign-stops/the-age-of-post-truth-politics.html, erişim tarihi 19.06.2019.

FERGUSON, Yale H., "Şefliklerden Şehir Devletlerine: Grek Deneyimi", Devlete Doğru – Şeflikler: İktidar, İktisat, İdeoloji, ed. Timothy Earle (Çev. Cahide Sarı), Ütopya Yayınları, Ankara, 2006 içinde, s.s. 122-152.

FOUCAULT, Michel, Büyük Kapatılma (Çev. Işık Ergüden-Ferda Keskin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005.

HERODOTOS, Herodot Tarihi (Çev. Müntekim Ökmen), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.

HOMEROS, İlyada (Çev. Azra Erhat, A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul, 2007.

HOMEROS, Odysseia (Çev. Azra Erhat, A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul, 2006.

JAEGER, Werner, Paideia (Translated by Gilbert Highet), Oxford University Press, Oxford, 1986.

JONES, W. T., Batı Felsefesi Tarihi 1 (Çev. Hakkı Hünler), Paradigma Yayınları, İstanbul, 2006.

MACHIAVELLI, Niccolo, Söylevler (Çev. Alev Tolga), Say Yayınları, İstanbul, 2017.

MACHIAVELLI, Niccolo, Prens (Çev. Kemal Atakay), Can Yayınları, İstanbul, 2018.

POOVEY, Mary, A History of the Modern Fact, The University of Chicago Press, Chicago, 1998.

PLATON, Gorgias (Çev. Melih Cevdet Anday), Diyaloglar 1 içinde, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998.

PLATON, Protagoras (Çev. Tanju Gökçöl), Diyaloglar 2 içinde, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.

SENNETT, Richard, Ten ve Taş – Batı Uygarlığında Beden ve Şehir (Çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul, 2011.

TESICH, Steve, "Bir Yalanlar Yönetimi" (Çev. Abdurrahman Aydın), https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya-forum/2019/06/23/bir-yalanlar-yonetimi/, erişim tarihi 25.06.2019

THUKIDIDES, The History of Peloponnesian War (Trans. C. F. Smith), Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1956.

WOOD, Ellen Meiksins, Yurttaşlardan Lordlara (Çev. Oya Köymen), Yordam Kitap, İstanbul, 2009.

Kapitalizm Toplumun Kanserleşme Düzeyinde Hasta Edilmiş Halidir

Selahattin Çetin

Uygarlaşmanın, yapısallaşmanın Sümer ile başladığı iddia ediliyor. Aslında Marksist sosyoloji de bunu böyle kabul etti. Sümer'i İlk Çağ'da, Orta Çağ'da önemsemedi. Tarihin başlangıcı olarak, "Modern toplum, uygar toplum kapitalizmle ortaya çıktı. Şehirler kapitalizm ile daha fazla büyüdü, anlam ve değer kazandı" diyerek, kapitalizm öncesi yaşamı da çok önemsemedi. Ciddi anlam ifade eden bir yaşam olarak ön görmedi. En büyük toplumsallığın ve yaşamın kapitalizmle geliştiğini düşündü, değerlendirdi ve kabul etti. En büyük yanılgısı da bu oldu.

Toplumsallık, kapitalizm ile gelişmedi. Sümer ile başlayan iktidar ve devlet sistemi, daha önce var olan toplumsallığı daraltmaya, kemirmeye çalışmasına rağmen yok edemedi. İşte kapitalizm, bu toplumsallığı tümden yok etmek için bir saldırı biçimi olarak ortaya çıktı. Bu konuda Marksizm çelişkilidir. Marks'ın kapitalizmin bir bütün olarak topluma saldırı olduğu tanımlamaları da var. Bazı boyutlarda tanımlaması böyledir, ama diğer yandan tarih tezi olarak, devlet ve iktidarı uygarlığın esası olarak görünce, birde bunun kapitalizmle birlikte en büyük gelişimini yaşadığını kabul edilince, artık kapitalizmin bir saldırı olarak görülmesi, tanımlanması çok fazla anlam ifade etmiyor. Diğer tanımlamalar bunları gölgede bırakıyor. Geriye, tarihi devletle başlatan, devletleşmeyi tarihsel toplum gelişimi içerisinde bir sapma olarak görmek yerine, en büyük gelişme hamlesi olarak görme anlayışı kalıyor. Tarih bakış açısındaki en büyük yanılgı böyle ortaya çıkıyor.

Kapitalizm bu konuda hiç bir ahlâki hatta hukuki kural tanımayan bir sömürü olarak ortaya çıkıyor. Kapitalizm bir sömürü tarzıdır. Bir istismar sistemidir. Nasıl bir sömürü tarzıdır: Hiçbir ahlâki ve hukuki kural tanımayan, doğayı ve toplumu yok etmek üzere sadece kâr elde etmek için yürütülen bir saldırı, sömürü ve eylem biçimidir. Ekonomik toplumu yok etmek için geliştirilmiş bir saldırı ve sömürü biçimidir. Kâr, yağma, talan üzerine kuruluyor. Oysa ekonomi toplumun maddi ihtiyaçlarının karşılanması üzerinedir. Oldukça temel ve önemli bir alandır. Aslında yaşamda güvenlik ve üremeyle birlikte var olmanın temel alanıdır.

Bu bakımdan düz, yüzeysel bir emperyalist saldırı biçiminde tanımlayıp onunla yetinmemek gereklidir. Öyle değildir. Kapitalizmin yayılması, emperyal saldırısı daha çok ekonomik sömürüyü gerçekleştirmek amaçlıdır. Siyasi-askeri egemenlik kurmayı ifade ediyor. İkincisi, Merkezi hegemonik iktidar gerçekliği, emperyal yayılmadaki yüzeyselliği, darlığı da aşmayı getiriyor. Kapitalizm çözümlemesinde her ne kadar zayıf kalındıysa, yanılgı yaşandıysa o çözümlemelerdeki yanılgılara dayalı olarak emperyalizm çözümlemesinde de benzer yanılgılar yaşandı. Emperyalizmi sadece kapitalizmin son aşaması olarak görme esas alındı, emperyal yayılmanın sömürgeciliği sadece ekonomik sömürü ile sınırlı görüldü, böylece hem kapitalist sömürü öncesi yayılma biçimleri, emperyal yönelimler görülemedi, değerlendirilemedi, hem de bütün tarih boyunca en son kapitalizmin emperyal yönelimi, yayılması dar bulundu, sadece ekonomik sömürü amacıyla sınırlı görüldü. Merkezi hegemonik iktidar gerçeği doğru anlaşılamadı, değerlendirilemedi. Oysa var olan ve yayılan merkezi hegemonik iktidardı. İşte o darlık ve yüzeysellik, iktidarı, devleti doğru tanımlayamamaktan, onun merkezi ve hegemonik karakterini görememekten ileri geldi.

Ali Fırat, son yüzyılda ortaya çıkanı, kapitalizmin merkezi hegemonik iktidar sistemini küresel boyuta ulaştırması ardından gelişen duruma ilişkin, şu tespite varıyor: "Artık merkezi hegemonik iktidar sistemi var olan bütün rezervlerini tüketmiştir, daha fazla yayılacak, genişleyecek yeri kalmamıştır."

İktidar ve devlet güçlerinin iddiası şudur: Tek yönetim biziz, toplumu ancak biz yönetebiliriz. Bizim dışımızda bir yönetim olamaz ve bu sorunları çözemez. Herkes buna zorla ya da hileyle de olsa inandırılmıştır. En devrimciyim, en sosyalistim diyenler bile inandırılmıştır. Aslında kapitalizme, devlete en çok karşı olduğunu söyleyen sosyalist güçler, devrimciler bile sonuçta kendilerini devlet ve iktidarla bağladılar. Düşüncelerini devlet ve iktidar olarak pratikleştirmeyi, hayata geçirmeyi; özgürlüğü, eşitliği, paylaşımı, güzel yaşamı devlet ve iktidarla kurmayı ön gördüler. İnandırma o düzeye kadar gitti.

Burada bir yalan ve hile var. Evet, iktidarın ve devletin bir yönetimi var. Eskiden iktidarı "devlet yönetimi" olarak tanımlıyorlardı. Hükümet olarak ön görüyorlardı. İktidarcı-devletçi paradigmayı esas alan tüm güçler son tahlilde aynı tanımlamaya geliyorlardı. Ayrım şöyle oluyordu. "onun devleti kötü benimkisi iyidir; onun iktidarı kötü, benim iktidarım iyidir" deniliyordu. Kendisini iyi görüp öbürünü kötü görme ayrımı oluyordu. Devletleri birbirinden bu kadar ayırıyorlardı, iktidarı birbirinden bu kadar ayırıyor ve parçalıyorlardı. Oysa iktidar ve devlet sisteminde boşluk ve kopukluk yoktur; doluluk ve süreklilik vardır. Zihniyetten uygulamaya kadar gelen bir devletçi sistem var. Bu da "kar topu nar topu gibi büyüyerek geliyor." Merkezle çevre ilişkileri değişiyor, birisi yıkılıyor onun külleri üzerinden hemen yerine yenisi kuruluyor. Bir süreklilik ve bütünlük var, parçalılık ve kopukluk kesinlikle yoktur. Onun için 'benim devletim iyi öbürünün kötü, benim iktidarım iyidir sosyalizmi getirir, devrim doğurur; öbürünün iktidarı baskı ve sömürü getirir' denilemez, çünkü iktidar-iktidardır. Kim yaparsa yapsın, nerede uygulanırsa uygulansın aynı sonucu verir. Devlet-devlettir. Nerede olursa olsun, hangi kurumlara sahip olursa olsun, kimler tarafından yönetilirse yönetilsin, aynı sonucu verir, aynı anlama gelir.

Aslında devlet üzerinde yoğunlaşıldığı zaman bütün sosyalistler devletin tekelciliğini, çeteciliğini, baskı, sömürü ve terör gücü olduğunu kabul ediyorlar. Ama toplumsal yönetimin devlet ve iktidar dışında olamayacağını baştan var saydıkları ve kabullendikleri için, sonuçta devlete dönük eleştirilerin hiç birisi pratikte bir değer ifade etmiyor. Kendileri de devletçi paradigmayı esas alınca bir devleti yıkıp yenisini kurunca, kendileri de bir iktidar sistemi yaratınca, aslında var olanın şubesi olmaktan öteye gidemiyorlar.

Dikkat edilirse ABD, Sovyetler bloklaşması o kadar keskindi. Sovyetler birliği alternatif olduğunu söylüyordu, ama Sovyetler Birliği çökerken ortaya çıkardığı devlet yapılarını daha iyi gördük ki, aslında merkezi devletçi-iktidarcı sistemin birer şubesiymişler. O halde Sovyetler Birliği adlı devlet de Sümer'den ABD'ye kadar gelen iktidarcı devletçi sistemden kopuk bir aygıt değilmiş; ABD ile çelişmesi çatışması karşıt ve alternatif olduğu anlamına gelmiyor, sistemin kendi içinde zaten bu tür çelişki ve çatışmaları tekeller düzeyinde ortaya çıkıyor. Bu sistemin karakteriyle bağlantılıdır. Baskı ve sömürü gücü olmasıyla, tekelci ve hegemonik olmasıyla bağlantılıdır.

Buradan ele aldığımızda şimdiye kadarki devrim tanımlamalarının yanlış olduğunu görebiliyoruz. Devrimi, "bir devleti yıkıp yeni bir devlet kurmak" olarak ele almak, 'o devlet kötüydü, benim devletim iyi olacak, özgürlük ve eşitlik getirecek' demek yanlıştır. Diğer yandan yine bir iktidar değişimi olarak öngörmek, bir iktidarı yıkıp yenisini kurmak, gerçekten de devrim yapmak değildir. Oysa iktidar ve devlet sistemi içerisinde şimdiye kadar devrim böyle tanımlandı. İktidar ve devlet paradigmasıyla olay ve olgulara bakan, düşünen herkes devrimi böyle algıladı. Devrimcilik şimdiye kadar buna göre yapılmaya çalışıldı. Devim bu demek değildir. Bir devleti yıkıp bir başka devlet ya da iktidar kurmak değildir.

Devrim, günümüzde iktidar ve devlet sistemine karşı, demokratik toplumu, demokratik yönetimi geliştirmek ve güçlendirmek anlamına geliyor. Devlet + demokrasi formülünde demokratik yönetimi, demokrasi ayağını daha doğrusu toplumsal ayağı sürekli bilinçli ve örgütlü kılmak ve güçlendirmektir. Böylece giderek devlet ve iktidarı daraltıp sınırlandırıp zayıflatarak devletsiz, iktidarsız bir toplumsal varoluşa ulaşmaya çalışmak oluyor.

Böyle olunca devrimci yöntem, yıkıcı yöntem demek değildir. Kavgacılık, eşittir yalnız başına devrimcilik anlamına gelmiyor. Devrimcilik, devrimci yöntem de şimdiye kadar böyle tanımlandı. Ne kadar radikal oluyorsan, kavgacı oluyorsan, yıkıcı oluyorsan o kadar devrimcisin! Yıkıcı, kavgacı değilsen devrimci değilsin, reformistsin, uzlaşmacısın sayıldı. Oysa öyle değildir. Devrim, değişim yaratmakla ilgilidir. Yani devlet ve iktidar sistemini daraltmakla ilgilidir. Devlet ve iktidar gücünü ne kadar daraltıyor, toplum alanını ne kadar büyütüyorsan devrimi o kadar geliştiriyorsun, o kadar devrimci değişiklik yapıyorsun. Onu yaratan yöntemler devrimci yöntemlerdir. Ama bir devleti yıkıp yerine ondan daha ağır baskı ve sömürü uygulayan yeni bir devlet kurduysan, bu devrim falan değildir, devleti güçlendirmektir. Aslında çürümüş ve zayıflamış olanı ortadan kaldırarak daha taze, yeni dinamiklere sahip dolayısıyla daha baskıcı, saldırgan, otoriter bir devlet gücünü ortaya çıkartmış olmayı ifade ediyor.

Sosyalizmin Özü Toplumcudur

Tarihsel olarak baktığımızda, ilk çağ, orta çağ devletçi yapısında devlet ve toplum arasında gerçekten bir farklılık ve ayrım var. Bir toplum var. Devlet, toplum üzerinde egemenlik kuran, baskı ve sömürü uygulayan tekelci bir çete, ama ayrı bir sistemdir. Kendisini toplum ile özdeşleştirmiyor. Topluma inmiyor, toplumu kendisine katmıyor, topluma inişi, toplumun katılmasını kendisi için bir aşağılanma olarak görüyor. Böylece devletin bir darlığı var, sınırlılığı var. Topluma var olma alanı bırakıyor. Onun üzerinde baskı ve sömürü uyguluyor, onu bir düzeye kadar tahrip ediyor, toplumsal varlığın tümüne dönük bir saldırı yürütmüyor. İşte ulus-devlet bu noktada tehlikelidir. Devletin bu karakterinin aşılması oluyor. Ulus-devlet, devleti gerçekten de toplum haline getiriyor. Öyle oluyor ki, devlet = toplum, devlet = vatan, devlet = ülke, devlet = dil, hiç birbiriyle aynı olmayan, eşit ve özdeş olmayan kavramları özdeşleştiriyor ve böylece topluma dair ne varsa herşeyi devlet hegemonyasına almak istiyor ve devletleştiriyor. Bu biçimde de toplumsal varlığı en çok tahrip eden, yok eden oluyor.

Ulus-devletin bu gerçekliğine rağmen, kapitalizme karşı olduğunu, kapitalizmi yıkma görevini üstlendiğini söyleyen sosyalizm, onun reel sosyalist biçimi, bu ulus-devlet sistemini esas alıyor. Böyle bir toplum karşıtlığını devrimcilik, ilericilik ve gelişme olarak değerlendiriyor. Dolayısıyla onu güçlendiriyor, geliştiriyor, sağlamlaştırıyor, koruyor, tüm imkanları devleti için seferber ediyor. Devletin bekası, devletin varlığı her şey oluyor. Her kesi devlet memuru haline getiriyor, her bireyi bir küçük devlete dönüştürüyor. Bunun sosyalizmin; özgürlük, eşitlik, demokrasi, adalet, paylaşım ilkeleriyle bir alakası yoktur.

Kavgacılık, eşittir yalnız başına devrimcilik anlamına gelmiyor

Dikkat edelim ondan tümüyle kopukluğu ifade ediyor. İstediği kadar bu ilkeleri öngördüğünü, esas aldığını söylesin, fakat ulus-devletçi olduğu müddetçe bu ilkelerle hareket edemediği açıktır. Reel sosyalizmin, sosyalizmi ilkelerinden uzaklaştıran, tekelci devlet kapitalizmine dönüştüren temel özelliği budur. Nitekim Sovyetler Birliği çözüldüğünde bu gerçeklik net bir biçimde ortaya çıktı. Ancak demokratik yönetimle kendisini uygulayabilecek olan sosyalizm uygulanamadı. Alternatif bir sistem olamadı, sistemden kopamadı. Dikkat edilirse alternatif olma iddiası ile ortaya çıktı, ama olamadı. Sonunda görüldü ki, iktidar ve devlet sistemi olarak alternatif değil, onun bir türevi olarak kapitalizmin tekelci biçimi ortaya çıkmıştı.

Böyle olunca reel sosyalizm giderek zayıflığı ve başarısızlığı teori haline getirmeyi yaşadı. Dünya devrimiyle yola çıkıldı, Avrupa devrimini, dünya devrimini gerçekleştirecek merkez olarak gördü. Ekim Devrimi ile birlikte, "dünya devriminin başladığını, Avrupa'da zafer kazanarak bir dünya devrimine dönüşeceğini" iddia etti. Bu yönlü çabalar da harcadı, ama başarılı olamayınca, örneğin Almanya'da devrim yenilgi alınca bu sefer yenilgi üzerine teori oluşturdu. İlke bir yanda kaldı. Somut pratik durum ilkenin yerine geçti. Rus devrimciliği, reel sosyalizm çok pragmatist bir yaklaşım sergiledi. Ondan sonra dünya devriminden, Avrupa devriminden vazgeçti. "Tek ülkede sosyalizm" teorisini geliştirdi. Daha da öteye giderek, "tek ülkede komünizm" dedi. Ama görüldü ki, öyle dediği yerde, dünyanın yaşadığının en geri, en zayıf bir biçimini

kendisi yaşıyormuş da haberi yokmuş. Bir hayal dünyasında geziyormuş. Ve buna gerçekten de inanıldı. Öyle olmadığı ortaya çıktı.

Nitekim en son alternatif çözüm iddiasıyla ortaya çıkan reel sosyalizm akımı bu hale geldi. O da çözüm modeli olma iddiasındaydı, alternatif olma amacıyla ortaya çıktı. Fakat ideolojik içeriğini yeterli ve doğru kuramaması, sosyalizmin ideolojik ilkelerini esas alıp yürütememiş olması, sosyalizm adıyla yeni bir ulus-devlet modelinin, tekelci devlet kapitalizminin ortaya çıkmasına yol açtı. Sadece "sosyalizm" kavramını kullanmak, sosyalist olmak için yetmiyor. Bu iş sadece kavramla ilgili bir şey değildir. ideolojiyle, felsefeyle, ahlakla ilgilidir, yani yaşam ilke ve ölçüleriyle ilgilidir. Ad olarak ne takılırsa takılsın adla uyumlu olmalı, ama adını sosyalist koyar, kapitalizmi yaşayabilirsin. Reel sosyalizm de özünde böyle oldu. Reel sosyalizmdeki gibi böyle bir tehdit ve tehlike bütün özgürlükçü akımlar için tarih boyunca var olmuştur.

Sosyalizm ve kapitalizm kavram olarak, sırasıyla toplumculuk ve bireysellik olarak tanımlanabilir. Türkçe olarak anladığımız dille tanımlarsak, kapitalizmin özü bireyciliktir, sosyalizmin özü toplumculuktur. Zaten sosyalizmin Türkçe anlamı da toplumculuk oluyor, özgür ve eşit yaşam esastır. Bunu kapitalizm de reddetmiyor, sosyalizm de reddetmiyor, ama kapitalizm "özgürlüğü ve eşitliği'" bireyciliğe göre tanımlıyor. Sosyalizm ise "toplumculuk, toplumsallık" temelinde ele alıp tanımlıyor.

Burada şöyle bir tespit yapmakta fayda var. Tarihsel olarak sosyalizm ve kapitalizm gelişimi hep mücadele halinde olmuştur. Ama şöyle değiller: Reel sosyalizme göre kapitalizm vardı, sosyalizm ona karşı ortaya çıktı. Öyle değildir. Sosyalizm vardı, aslında kapitalizm ortaya çıktı. Dolayısıyla kapitalizm oldu da, onu aşmak için sosyalizm icat olmadı. Çünkü toplumculuk ve toplumsallık vardı. İlk çağın, orta çağın iktidar ve devlet sistemleri her ne kadar daraltmaya çalışmış olsa da yine de böyle bir toplumculuk vardı. Kapitalizm bu toplumsallığa bir saldırı olarak ortaya çıktı. Sosyalizm; bu saldırıyı önlemek, toplumsallığı daha üst bir evreye taşımak üzere bir bilimsel kuram olarak tanımlandı, bir mücadele gücü olarak bu ortaya çıktı.

Sosyalizm, kapitalizmden sonra gelmiyor. Reel sosyalizmin en temel yanılgılarından birisi de bu oldu. Zaten reel sosyalizm tarihsel toplumu, "köleci, feodal, kapitalist toplum" olarak tanımladı, sonra da "sosyalizm olacak" dedi. Kapitalizm üzerinden bir sosyalizmin inşa olacağını tanımladı ki, bu da reel sosyalizmin çözülüşüne giden tanımlama olarak ortaya çıktı. Sosyalizm, kapitalizmin üzerinden inşa olacak bir toplumsal sistem değildir. Tam tersine kapitalizme karşı mücadele edip, onun zıddı olarak var olan, gelişen bir yaşam tarzı, ilke ve ölçüsüdür.

Komünizmi tümüyle kapitalizmin aşılması biçiminde ve kapitalizmin sonucu olarak gerçekleşebileceğini öngördü ve inandı. Öyle ki, sanki bunlar iç içe değiller, mücadele halinde değillermiş gibi, "Bir dönem kapitalizmdir, ondan sonra kapitalizm tümden aşılacak bu sefer de herkes sosyalist olacak" biçiminde tanımlamalara gittiler. Tarih boyunca iç içe var olan, mücadele halinde olan bir sistem, ideolojik duruş olarak değil; tam tersine peş peşe gelen, bıçakla da kesilir gibi kesilen, birbirinin devamı olan sistem ve ideolojiler olarak öngörüldü. Dolayısıyla düz ilerlemeci çizgi böyle ortaya çıktı. "Kapitalizm geldi, o da yok olacak, sosyalizm gelecek" buna iman edercesine inanıldı ve en son Sovyetler Birliği, "komünizme geçtiğini, sonsuza kadar da böyle kalacağını" ilan etti. Ama gerçeklik tam öyle olmadı.

Bir Kişi Tarihi ve Toplumu Temsil Edebilir

Kapitalizmi sadece 13.-14. yüzyıldan sonra ve Avrupa'da ortaya çıkan bir sömürü tarzı olarak görmek yanlıştır. Kapitalizm, iktidar ve devlet sistemi var olduğu andan itibaren var oldu. Kapitalizm, hiçbir ahlak, hatta hukuk bile tanımadan, tamamen toplumu yok etmek üzere topluma yöneltilmiş bir saldırı, bir istismar sistemidir. Tamamen toplumun ahlaki ilkelerini, politikasını yok etmeyi öngören, azami kârı mubah sayan, her şeyi kâra dayandıran bir yaşam tarzı, sömürü biçimidir.

Buradan yola çıkarak kapitalizm toplum olarak tanımlanamaz. Kapitalizm bir toplum değil, toplumsal hastalıktır. Yani toplumun kanserleşme düzeyinde hasta edilmiş halidir. Bir varlığı, canlıyı, insanı tanımlarken ölüm haliyle mi tanımlarız, kanserleşmiş haliyle mi tanımlarız, hasta haliyle mi tanımlarız; yoksa sağlam

ve diri haliyle mi tanımlarız? Kuşkusuz canlı ve diri haliyle tanımlarız. O halde kapitalist toplum tanımlaması olmaz. Kapitalizm toplumu yok eden bir sistem, topluma onu yok etmek üzere dayatılan bir saldırı biçimidir.

Özgürleşmenin doğru anlaşılması önemlidir. Özgürlük nedir? Neyle oluyor? Neye özgürlük deniliyor? "Eşitlik" kavramı yalnız başına toplumsal yaşam gerçekliği içerisinde yeterli değildir. Ortaya konan amacı vermiyor. Çünkü iktidarcı-devletçi sistem var, toplum baskı ve sömürüyü tanımış, bu anlamda ciddi biçimde bir farklılaşma yaşamış, toplumun kendi içinde farklılığı var. Baskı ve sömürü sistemi, devlet ve iktidar düzenleri bunlara dayanarak bir egemenlik biçimi geliştirmiştir. O halde sadece eşitlik olarak ele aldın mı, bu sistemin yarattığı toplumsal düzeyin egemenleri üzerinde, hakikati üzerinde bir eşitleşme oluyor. Öyle bir eşitlik kavramı doğru değildir. Günümüzde sadece yalnız başına "eşitlik" kavramından söz edilmiyor. Farklılıklar temelinde eşitlik, farklılıkları öngören, esas alan, farklılıkların varlığını ve özgürlüğünü tanıyan bir eşitlik. Farklılığı kabul eden bir eşitlik, her farklılığın kendi özgünlüğü içerisinde özgürce var olup katıldığı, kendisini temsil ettiği bir eşitlik; başkasına dönüşen, başkasına benzeşen, farklılıkları yok eden bir eşitlik değil, tam tersine var eden, esas alan, geliştiren bir eşitlik kavramıdır.

Kapitalizmi de her şeye hakim görmemek gerekiyor. Evet ciddi tehlikeler var. Kapitalizm; insan ruhunu, duygusunu, düşüncesini her şeyini değiştiriyor, yok ediyor. Hepsine dönük bir saldırı oluyor. Dolayısıyla toplumsal dokuyu, tarihsel olarak oluşmuş toplumsal geleneği, onun komünal özelliklerini tümden yok etmeyi hedefliyor. Bu bakımdan birey ve toplum için ciddi bir tehdit ve tehlikedir. Bu tehlikeyi görmek gereklidir. Son 500 yıl içerisinde kapitalist saldırı yoğundur, fakat her şeye hakim olmuş değildir. Toplumları tümden hala yok edebilmiş değildir. Kapitalizmin gücü aldatıcılığından, karşıdakini zayıflatmasından geliyor.

Kapitalizmin ideolojisi olarak liberalizm her kılığa girebilen, karşıtını kendine çekebilen bir özelliğe sahiptir. Yani karşıtla aynı söylemi söylemek, onun elindeki düşünce gücünü, ideolojik gücü aynı kavramları kullanarak, özünü boşaltarak oradanmış gibi görünmek, liberalizmin esasıdır. Kapitalizmin gücü de böyle bir ideolojiye sahip olmasından ileri geliyor. "Özgürlük, eşitlik, toplum, kadın, yaşam" diyerek her şeyin üzerinde duruyor, ama hepsinin özünü boşaltıyor. Toplumsal karakterini, komünal yaşam ve kolektif dokusunu ortadan kaldırıyor. Toplumu, toplumculuğu yok ediyor. Topluluğa dayalı özgür bireyi yok ederek bireyciliği ortaya çıkarıyor.

Özgür birey, bireycilik değildir. Bireycilik, toplumdan kopmuş, toplumla karşıtlaşmış her şeyi maddileştirmiş, maneviyatı yok etmiş, aslında yaşamı bitirmiş fosilleşmiş, robotlaşmış bir insan duruşudur. Kapitalizm, bunu ortaya çıkarıyor, ama buna özgürlük diyor, bunu ilerleme ve gelişme olarak koyuyor. Kuşkusuz gerçeklik böyle değildir.

Özgür yaşam konusu, salt bireysel ele alınarak liberalizmin tuzağına düşülmeyecek kadar ciddi bir konudur. Ciddiyeti, konunun toplumsal ve tarihsel oluşundan gelir. Ne kadar güncel ele alınmaya çalışılırsa çalışılsın, o kadar tarihe gitme zorunluluğu ortaya çıkar. Zira yaşam, yaşanılan andan ibaret değildir. Bizler yaşamın anlamından söz ediyorsak doğalığında şu anın dışında bir yaşamla kendimiz arasında kurduğumuz bağ var demektir. Bu bağı inkâr etmek kendini inkâr etmektir. Bu da liberalizmin zaten istediği, beklediği ve sınırsız yatırım yaptığı bir düşünme, aslında düşünmeden yaşadığını sanma biçimidir. Özgür insan ve özgür yaşam, tarihsel-toplumsal öneme sahiptir. Bu önemi oluşturan da demokratik modernite toplumsallığıdır.

Bir kişi tarihi ve toplumu temsil edebilir. İnsan bu potansiyele sahiptir. Buna rağmen kapitalist modernite insanı öyle bir hale getirmiştir ki, insanın toplumsallaşmasıyla oluşan potansiyeli dahi açığa çıkamamaktadır. Hatta bu potansiyel yutulmakta ve sistemi besleyen bir kaynağa dönüşmektedir. Kendinde evrensel değerlerin kolektif bileşkesini oluşturan erkek ve kadınlar, estetiğin, çekici aklın, özgürlük cazibesinin, yaratıcı zekânın, özgürlük ahlakının ve düşünsel güzelliğin de kaynağı olurlar. Kendini bu tanımdaki gibi kaynak yapmayı başarmış olan kişiler, demokratik modernitenin özgür eş yaşamını inşa etme gücünü yaratabilen kişilerdir. Çünkü onlar yaşama adım attıklarında yenilmezler, sistem hastalıklarının tuzağına düşmezler. Çünkü onların özgürlük düzeyi, kendi bağışıklık sistemlerini kapitalist modernitenin zerresi dahi giremeyecek kadar güçlü kılmışlardır.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Yıkıntılar Arasında Post Gerçeklikle Baş Etme

Hasan Kılıç

"Lacan'a 'Hayaletler neden geri döner?' diye sorarlar. 'Uygun şekilde gömülmedikleri için' der."

2016 yılında Oxford Sözlüğü tarafından yılın kavramı seçilen "post-truth" (post-gerçeklik) üzerine tartışmalar kamuoyunda devam etmektedir. Bu kavramın gündemi yoğun şekilde meşgul etmesinin, siyasal ve toplumsal arka planı var. Bu yazı yoğun meşguliyetin peşinden giderek post-gerçeklik kavramı ve kavramın yansımaları üzerine düşünmeyi, bu düşünme sürecini de post-gerçeklik ile birlikte güncel başka bir kavramla birlikte sürdürmeyi deneyecektir. Yazıya göre post-gerçeklik kavramının bu denli gündeme gelmesinin ve aslında kavramın kendisi üzerine daha derin bir şekilde düşünebilmenin yolu, post-gerçeklik kavramını popülizm (özellikle etnik-dinsel otoriter popülizm) ile birlikte düşünülmesinde fayda vardır. Bu kapsamda, siyasalın öte kısmında bulunan iktidarı ve iktidar stratejilerini anlamak için aynı zaman ve mekânda var olan popülizm ile post-gerçeklik arasında gerçekleşen salınımı, yakınlaşmaları ve temasları çözümleyebilmek kritik bir önem taşır.

Bu dertten bağımsız olarak post-gerçeklik kavramının ne olduğu, hangi tarihsel ve güncel politik meselelere ışık tuttuğuna dair farklı olaylara, farklı yorumlar üretilir. Kimi kuru yalanı bile post-truth olarak görmeye dayanan bu yorumların etraflıca ele alınarak tartışılmasına ihtiyaç vardır. Antonio Gramsci'nin 1918 yılında dediği gibi "Kavramlar da elden ele geçen madeni paralar gibi yıpranmaktadır." Söz konusu yıpratmaya düşmemeye çalışarak bu yazıdaki anlamıyla post-gerçeklik, yaşanmışlığı yeniden ele alarak kendinden menkul bir enerji biriktiren, yeniden yorumlayan ve yeniden sunan; böyle olmaklığı ile rıza üretimi ve kurumsal kapasite oluşturma imkânlarını elde eden bir olgu olarak ele alınacaktır

Post Gerçeklik ile Popülizmi Birlikte Düşünmek

Post-gerçeklik kavramı, günümüzdeki siyasal, toplumsal ilişkileri anlamanın anahtarlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu anahtar kavramın içerisinde bulunduğu alet çantasının bir diğer önemli kavramı ise kuşkusuz ki popülizmdir. Popülizm Avrupa'dan Ortadoğu'ya, Amerika'dan Balkanlara kadar geniş bir siyasi coğrafyada yayılmakta; otoriter yönetimleri tanımlamak üzere sıkça başvurulan kavramlardan biri haline gelmektedir. Faşizm ile benzerliklerinin sıkça gündeme getirildiği popülizmi başka kavramlarla birlikte düşünmenin zamanı geldi gibi. Nitekim bu yazının da temel amacı popülizmi, post-gerçeklik kavramı ile birlikte düşünmektir.

Bu yazı, post-gerçeklik kavramını, aynı zaman-mekân aralığında parlayan popülizm ile birlikte düşünmek hem post-gerçeklik kavramı üzerine daha derin tartışmalar yürütmeye hem de popülizmin mevcut kurumsallığı yıkıma uğratması sonrasındaki yeniden inşa sürecinde

post-gerçeklik ile girdiği ilişkinin etkilerini anlamaya yoğunlaşır. Bu etkilerin toplumsal alanda yarattığı etkileri değerlendirerek yıkıntılar arasından alternatif düşüncenin nasıl doğabileceğini Walter Benjamin ile Ali Fırat'ın düşüncelerini bir araya getirerek tartışır. Alternatif yaşam için alternatif bir tarih felsefesine ve araçlarına ihtiyaç duyduğumuz gerçekliğinden hareketle, Ali Fırat ile Walter Benjamin'in tarih anlayışları arasındaki benzerlikleri, devrimci momentlerin birleştirilmesini dünden daha çok ihtiyacımız olan bir hakikat olarak düşünmenin vaktidir!

Yıkım Sürecinde Popülizm

Popülizmin mevcut kurumsallığı yıkıma uğratmasının çeşitli patikaları vardır. Bunlardan ilki kuşkusuz ki, toplumun bir bütün olarak geçmişiyle ve öğretilmiş siyasi tarihle bağını koparmaktadır. Toplumsal hafızadaki yıkım ve bilgi yapılarının iptal edilmesi, toplumsal hafızanın ve bilgi yapılarının yeniden inşası için zemin hazırlar. İkinci patika ise mevcut kurumsallığın yıkımıdır. Yürürlükteki yasal-anayasal kurallar, ahlaki normlar ve teamüller hedef alınarak oluşturdukları meşruluklar sorunlu hale getirilir. Üçüncü ve son patika da toplumsal direniş odakların direnişini kırmaya yöneliktir. Burada ikili bir yola girilir. İlki direniş odağının dinamiğini yok etmek, ikincisi de direnişin kendisini sürekli yeniden üreten yaşamsallığını, dayanışmayı ve birlikte yaşama pratiklerini çekip almaktır. Otoriter popülizm bu patikalarda mesafe alırken çeşitli zor araçlarına başvurur. Bu noktada dikkati Şok Terapisine çekmekte fayda var. Kanadalı yazar, gazeteci, aktivist Naomi Klein, kapitalizmin geldiği aşamada kendi varlığını başka biçimlerle sürdürmek için Şok Doktrini geliştirdiğini ifade eder1. Bu kapsamda, iktidarın topluma yönelik uyguladığı şok terapisi hem toplumsal hafızanın yitimini hem de post-gerçeklik aracılığıyla yeni bilme biçimlerinin oluşturulmasını sağlar.

Naomi Klein'e göre "Şok Doktrini terimi, halkın uğradığı kolektif bir şokun (savaşlar, darbeler, terör saldırıları, piyasa çöküşleri ya da doğal afetlerin) ardından halkın yönünü bulamamasından sistemli bir biçimde faydalanarak, oldukça vahşice bir yola, genellikle 'şok terapisi' adı verilen bir içerikte, büyük şirketler yararına köklü tedbirler alma taktiğine başvurmanın karşılığı "dır. Şok Doktrini, popülist otoriter liderlere kendi siyasal ajandalarını gerçekleştirmek için kimi zaman "Allah'ın lütfu" dahi diyebilecekleri zeminler sağlar. Bu zeminler, liberal demokrasi anlayışıyla oluşturulmuş ve çeşitli kültürlerde farklı biçimler kazanmış kurumsallığın yıkımı için fırsatlar sunar. Yıkım aşaması bu zeminin sağlanması ve siyasal iklimin iktidara muhalefetin tam uyum sağlaması ile gerçekleşir. Böylece toplumsal hafızanın kaybolması ve yeni bilme biçimleri ile tarihin yeniden "yürütme erki" kontrolünde kurulmasının yolu açılır.

Buna paralel olarak ikinci patikada mesafe alınmaya başlanır. Bu kapsamda Şok Terapisinin yanı sıra popülizmin alamet-i farikalarından biri daha devreye girer. Bu alamet-i farika mevcut kurumsallığın hedef alınmasıdır. Güncel siyasette popülist liderin diline pelesenk olan "seçkinciler, halktan olmayanlar" ve "biz, halk olanlar" dikotomisi işlerlik kazanır. Böylece "eskiye ait olan" her şey yadsınmaya, meşruluğunu yitirip tarihin sayfalarında bile yer almayacak şekilde yok olmaya yüz tutmaya çalışılır. Buradaki yıkıma temsili demokratik rejimin ve temsili demokratik prosedürlerin aşınması eşlik eder. Temsili demokratik rejimin otoriterleştiği, kimilerince 'rekabetçi otoriterlik' diye adlandırılan ama aslında temsili demokratik prosedürlerin otoriter popülist liderlerin seçildiği sıradan prosedürlere transfigüre olduğu bu değişim esasında temsili demokrasinin bile kırıntılarını süpürmektir. Otoriter popülizm, mevcut kurumsallığı aşındırabildiği, zor araçları ve seçim hukuku başta olmak üzere çeşitli demokratik rejimleri yıkıma uğratabildiği ölçüde ikinci patikada da mesafe almış olur. Üçüncü patika diğer ikisinden farklı olarak şiddetin daha fazla devreye girdiği bir yola işaret eder. Çünkü otoriter popülizm bu patikada çoğunlukla siyasal stratejisine şiddeti katar. Etnik-Dinsel otoriter popülizm için bir yeniden kolonize etme süreci işler. Bu kapsamda, yeniden kolonize edilecek

halka yönelik tebdil harekâtları yoğunlaştırılır. Şiddetin devrede olduğu ve aktif muhalefeti kırmaya çalıştığı bu dönem aynı zamanda şiddetin çift taraflı kurucu rol oynadığı bir mecraya döner. Siyasal stratejinin şiddet boyutunun yanı sıra hafıza mekânları, anıtlar, semboller gibi toplumsal hafıza bileşenlerine saldırılar başlar. Anıt, sembol gibi yıkımların şu etkiyi yaratması beklenir: Gördüğünü görmemek, bildiğini unutmak… Bu patikanın en çetrefilli virajı ise birlikte yaşam pratiklerini hedef almasıdır. Burada hafıza ile anımsama arasındaki makas belirginleştirilmesi, anlamı ortaya çıkarmak açısından önemlidir. Hafızanın kültleştirme, simgeselleştirme, listeleme, kurmacalığına karşı anımsama hemen az önce olan, yanı başımızda ve bizi terk etmesi mümkün görünmeyen; dolayısıyla yaşamın şimdilik haline dönüşen bir gerçekliktir. İşte etnik-dinsel otoriter popülizm hafızayı hedef alırken hiçbir zaman anımsamayı ıskalamaz. Birlikte yas tutma, birlikte neşelenme pratiklerinin uzunca bir direniş döneminde siyasal anlamlara büründüğü, kolektif kimliğin vazgeçilmez bir bileşeni olduğu gerçeği hedef alınır. Direnenlerin ortak yas tutma pratiğinden çıkan siyasal enerjinin yok edilmesi amaçlanır. Böylece birlikte yas tutma pratikleri, birlikte neşelenme ve paylaşım süreçleri hedef alınır.

Etnik, dinsel ve/veya sınıfsal yeniden kolonize etme çabaları, toplumsal direniş odaklarını hafızasızlaştırma, kimliksizleştirme ve birlikte yaşam pratiklerini ellerinden alarak topyekun teslim almayı amaçlar. Bu amaçta, esasında, bütün toplum içerisindeki direniş odaklarının yarattığı direniş enerjisi by pass edilerek, otoriter popülizmin yerleşikleşmesi önündeki en büyük engelin kaldırılacağı fikri yatar.

Yeniden İnşa Sürecinde Post-Gerçeklik

Bu üç yıkım patikasında mesafe alınarak yaratılan yıkıntı zemininde, post-gerçeklik devreye girer ve işler hale gelir. Bu noktada üç alana bakmakta fayda vardır: Tarihin yeniden inşası, mekânın yeniden tahayyül edilmesi ve kurumsal dönüşüm.

İşte tam bu noktada tarihin otoriter popülizm tarafından yeniden yorumlanması kritik bir rol oynamaya başlar. Çünkü tarih, post-gerçeklik değirmeninde otoriter popülizmin yıkıma uğrattığı hafızanın yeniden inşası için önemli araçlar sunar. Buradaki ilişkiyi anlamlandırmak için Hobsbawn'a başvurmak faydalı olabilir. Geçmişin yeniden yorumlanması, bugünün yeniden tanımlanması ve geleceğin yeniden kurgulanması ile iç içedir. Eric Hobsbawn ve Terence Ranger'in derlediği "Geleneğin İcadı" adlı eserinde Hobsbawn'ın yazdığı önsöz bu durumu çok sarih ifadelerle anlatır. Hobsbawn geleneklerin icat edildiğini ve bu icatlar yapılırken mutlaka belli bir tarihsel geçmişe referans yapıldığı ve geçmişle bir süreklilik kurulmaya çalışıldığını söyler. Ve buraya bir şerh düşerek kurulan sürekliliğin büyük ölçüde yapay ve uydurma olduğunu ifade eder. Vurgulamak gerekir ki, post-gerçeklik dolayımıyla inşa edilen tarih, tümüyle uydurulmuş öğelerden oluşmaz. Bilakis geçmişte yaşanmış olayların yeniden kronolojikleştirilmesi, konumlandırılması ve bugünün hizmetine sokulacak şekilde yorumlanması ile gerçekleşir. Dolayısıyla zaten var olan ama yine de gerçekleştirilmesi gereken bir momentten bahsediyoruz. Bu moment kuşkusuz ki içerisinde ulusun yeniden tanımlanmasından tutalım da resmi ideolojinin içeriğinin yeniden belirlenmesine kadar geniş bir skalada işlevselleştirilebilir. Dolayısıyla ortaya çıkan yıkımdan sonra yeni bir hafızanın oluşturulması çabasıdır. Yeni bilme biçimleri ve içerikleri ile topluma yeni bir kimlik kazandırılmaya çalışılır. Şok terapisinden sonra kendini tanımak, nüfusu tanımlamak önemli bir nokta olarak önümüze çıkar. Tanıma ve tanımlama sürecinde geçmişle bağlar yeniden kurularak, yıkıma uğratılandan kopuş, özlem duyulan geçmişle süreklilik telaki edilir. Otoriter popülistin dilinde geçmişin yeniden kurgulanması, gerçeğin yeniden inşası ile atbaşı gider. Geçmişte yaşananları yeniden yorumlamak yoluyla gerçekliğin yenilenmesi şeklinde vücut bulur. Nitekim bu geçmiş çoğunlukla yoğun bir öfke ve melankoli içerir. ABD Başkanı Trump'ın seçim sloganı olan "Make America Great Again"

bu içeriğin siyasal söyleme tahvil edilmesinin minyatür örneğidir. Bu söylem Amerika'nın bir zamanlar, esasında, çok parlak bir geçmişe sahip olduğunu ifade eden melankoliye işaret eder ve 'bir zamanlar'ı yok ederek Amerika'yı kötü hale getiren belirsiz 'belirsiz' düşmana karşı öfke içerir.

Post-gerçekliğin siyaseti mümkün kılmasının yollarından biri kuşkusuz ki, mekân üzerine yeniden düşünmeye sevk etmesidir. Çünkü siyasal tahayyülümüzü belirleyen esas meselelerden biri mekânsal tahayyülümüzdür. Ulus-devletin sınırlar üzerinden düşünülmesi ve dinsel-etnik otoriter popülizmin ulus-devlet sınırlarını aşan etnik-dinsel yakınlıklar kurmayı istemesi, mekânsal tahayyülü genişletmeye ve böylece siyasetin sınırlarını, normlarını, stratejilerini yeniden çizmeye çağırır. Bu duruma en bariz örnek, Erdoğan'ın dinsel-etnik otoriter popülizmi ve bu popülizmin Cumhuriyet ile yaşadığı kopuş ve Osmanlı'nın padişahlık sistemi ile kurduğu süreklilik bağında görülür. Kurulan bu bağın içeriği post-gerçekliğe başvurularak doldurulmak istenir. Böylece siyasal kronolojiler değişir, mekânsal tahayyüller farklılaşır. Siyaseti mümkün kılan mekân mefhumunu Neo-Osmanlıcılık kapsamında değerlendirmeye almak oldukça verimlidir. Aykut Çelebi'nin mekân-siyaset ilişkisine dair analiz ettiği Geniş Mekânlar Teorisi ikinci açıyı ele verecektir. Çelebi, mekânsal tahayyülün ölçeği ile siyasal ideoloji arasındaki dolaysız ilişkiyi görmüştür. Ona göre verili politik aktörün siyaset yapma mekânına dair ölçeği ile ideolojisinin niteliği arasında uyum sağlanmak durumundadır. Çelebi, siyaseti bir düzen kurma faaliyeti olarak ifade eder ve düzeni ise mekânda kurulmak üzere tanımlar. Bu kapsamda, Neo-Osmanlıcı ideoloji, siyasal hinterlandını Türkiye Cumhuriyeti coğrafyasını aşan bir projeksiyona yönelttiğinde modern ulus-devletin kurucu değerlerini de ölçeğe uygun hale getirebilmek gerekir. Nitekim bu uyumluluğu tesis edebilmek için stratejik derinliğin üçüncü sacayağını yardıma çağırır. Yani geniş mekânlar ölçeğine uyum, Türkiye toplumunun siyasal ve toplumsal özelliklerini oluşturan hafıza ve bir arada yaşam deneyimi iddiası ile sağlanmaktadır. Fakat buradaki hassas çizgi, birlikte yaşam iddiasının aynı zamanda Türk'ün yönetme/hükmetme kapasitesine bağlı olmasıdır.

Post-gerçeklik hafızanın yeniden inşası ile birlikte toplumsal rıza üretim sürecini tamamlamak ister. Bu rıza üretiminin ete kemiğe bürünmüş hali kuşkusuz ki, yeni gündelik yaşam pratiklerimizi belirleyen kurumsal düzenlemelerin yapılmasıdır. Bu kapsamda liberal demokrasinin amentüsü olan temsil mekanizması ve yasama-yürütme-yargı erkleri arasındaki örtük ayrılık iptal edilmeye; bunun yerine "hız" mefhumuna sığınılarak gücü tek elde toplayarak temsil mekanizmalarını bütünüyle plebisite çevirmeye yönelen bir anlayış belirir. Burada post-gerçeklik kendisini topluma tarih anlayışı ve fantezi aracılığıyla dayatır. Buna göre geçmişteki kurumlar yardıma çağrılarak yeniden kurgulanır. Toplumun özüne, geçmişine daha uygunluk iddiasında bulunulur. Bu uygunluk sağlandığı takdirde günümüz sorunlarının çözümünün gerçekleşeceği vaat olarak sunulur. Böylece kurumsal dönüşüm, kurumlara dair tarihsel deneyimlerin yeniden inşa edilerek bir gerçeklik (post-gerçeklik) olarak iddialı hale getirilir.

Post-Gerçeklikte Ahalinin Ahvali

Görüldüğü gibi aslında tartışmaların ana hattında iki anlayışın çarpıştığı gerçeği önümüzde durmaktadır. Kapitalist modernitenin ekonomik, politik, sosyal sömürme anlayışı her ikisi için de sabit kalmak üzere bir yandan liberal demokrasinin kurumsal kapasite güçsüzlüğü diğer yandan bu güçsüzlükten yararlanarak otoriter rejim inşa eden popülizm ve sıkça başvurulan post-gerçeklik olgusu. Bir yenişememezlik durumu, bir yeni olanı var edememe durumu söz konusu. Burada liberal demokrasinin topluma vaadinin kalmaması ile popülizmin göreli zayıflığı ile uğursuz gücü arasında kurulan makas, halkları daha derin krizlerin içerisine sürüklemektedir. Krizlerin yönetimi ile müsemma olan kapitalist modernite artık kriz yönetimi hususunda ciddi zorlanmalar yaşamaktadır. Ünlü

düşünür Antonio Gramsci'nin dediği gibi "eski olan ölüyor, yeni olan doğamıyor. Şimdi canavarlar zamanı…"

Bu ahvalde, ahaliyi betimleyen en iyi değerlendirme ise kuşkusuz ki, Karl Marx'a ait. Marx yaklaşık yüz elli yıl önce yazdığı Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i adlı eserinde şöyle der:

"Tüm göçüp gitmiş kuşakların oluşturduğu gelenek, yaşayanların beyinlerine bir kâbus gibi çöker. Kendilerini ve bir şeyleri altüst etmekle, şimdiye dek hiç olmamışı var etmekle uğraşıyor göründükleri esnada, tam da böylesi devrimci kriz dönemlerinde, endişe içinde geçmişten ruhları yardıma çağırır, onların adlarına, sloganlarına, kıyafetlerine sarılır, dünya tarihinin yeni sahnesinde bu eskilerde hürmet edilen kılıklara bürünür ve bu ödünç dille oynamaya çalışırlar."

Gramsci'nin "Canavarlar Zamanı" dediği zamanın öznesi olan popülizm ile eskinin geçerliliğini/meşruiyetini yitirmiş liberal temsili demokrasisinin karşı karşıya geldiği; her ikisinin de eşitlik, demokrasi, özgürlük adına halklara bir alternatif sunmadığı bu demde, çoğunlukla geçmişten ruhlar yardıma çağrılır. Etnik-dinsel otoriter popülizmin yarattığı korku heyulasına karşı varılan menzil ancak liberal temsili demokrasilerin kurumları, mekânları olabilmektedir. Oysa ki, bu menzil halklar adına erdemli bir varış noktasına işaret etmiyor.

Eğer bir varış noktası varsa ve/veya ulaşılmak isteniyorsa; hem post-gerçeklik ile üretilen tarihin yeniden kurgulanmasına hem de geçmişten çağrılan ruhlara karşı eşitliği, demokrasiyi, özgürlüğü esas alan geçmiş tahayyülümüzü bugünün mücadelesine ve yarının çağrılmasına ihtiyacımız var.

Yani Walter Benjamin'in uyarlayarak söylersek; devrimi öncelemek için popülizm ile post-gerçeklik arasında salınarak ilerleyen insanlık lokomotifinde imdat freninin çekilmesine ihtiyaç var. Demokrasiyi eşitlikle ve her ikisini siyasal olanla birlikte, siyasal olan üzerinden düşünmeye ihtiyaç var.

Post-Gerçekliğe Karşı Hakikati Yıkıntılarda bulmak

Popülizmin, en net post-gerçeklik görüngüsü aşırı güçlülük izlenimi ve kendisine atfettiği kadir-i mutlak olmaktır. Gücünü sınamak ve sınatmak için yıkım vazgeçilmez başvuru noktasıdır. Fakat bu aynı zamanda bir çaresizliğe de işaret eder. Kuşkusuz ki, buradaki popülist güç ve hizmetine koştuğu post-gerçeklik kadir-i mutlak bir hakikat olarak görünmek istediği için, bu böyledir. Oysaki gerçek olan şudur: Popülist güç ile fantezisi arasındaki mesafede oluşan kriz derinleşerek sürmektedir. Etnik-dinsel otoriter popülistin siyasal kurgusunda öteki yerine düşman kategorisinin alması, tarihi fantezik hale getiren psiko-patolojisi ve güç istencine dayanan mazlumluk söyleminin totalleşmesi, gerçek gücü ile siyasal fantezileri arasındaki makastan türüyor.

Bu makasın merkezinde ise post-gerçeklik yer alıp popülist gücün devamını sağlıyor. Post-gerçekliğe karşı hakikati yeniden açığa çıkarmak bir çıkış yolu sunabilir. Çıkış yolunu bulabilmek için tarihi yeniden ezilenlerin tarihi olarak yazmak, daha acili tarih felsefesini yeniden düşünmek gerekir. Yani bir anlamda Hegel'in baş aşağı duran kişisini tekrar ayakları üzerine oturtmak; "ezilen halkların tarihi yoktur" diyene "tarihi ezilen halklar yazar" diyebilmek. Bunu gerçekleştirebilmek için kuşkusuz ki, bir tarih felsefesine ve metadolojisine ihtiyaç vardır. Kendi tarihini yazan anlatılar, kendisini bugün içerisinde haklı çıkaran kronolojiler yerine uygarlığın tarihini yeniden düşünmek önümüzde duran en acil görevlerden biridir. Bu noktada Ali Fırat'ın tarih felsefesinin yeni bir soluk getirdiği söylenebilir. Kapitalist modernitenin kör, dar ve topyekûn reddi yerine tarihi bir deneyim, geçmiş ve her bir parçasını izafi değerlendirmeye tabi tutmak önümüze fırsatlar sunmaktadır. Otoriter dinsel sağ popülizmin fantezileştirilmiş tarihine karşı materyalist bir tarih anlayışını yeniden yorumlayabilmek fırsatların kapısını aralar.

Ne toptancı retçi bir anlayışa ne de bir bütün olarak kabule dayanmayan bu felsefe, toplumun savunulmasına dayanır. Toplumu yok oluşa sü-

rükleyen, tüketen değil; varlığını tahkim eden, demokratik, eşitlikçi, özgürlükçü bir şekilde yeniden kuran bir tarih felsefesi bugünkü krizlerin çözümü olarak öne çıkmaktadır. Toplumsal hafızayı, siyasal fantezilerle beslemek yerine; bu hafızayı toplumun günceli ve geleceğini eşitlikçi şekilde kurmak için tekrar değerlemektir esas olan. Bunun yolu tarihin her bir farklı okunuşunun seslendiği insan-bencil merkezli, erkek-egemen anlayışa karşı kadının özgürlüğünü ve ekolojiyi temel özne haline getiren bir tarih felsefesine ihtiyaç olduğu gün gibi açıktır.

Ali Fırat'ın çerçevesini çizdiği ve içeriğini doldurduğu bu tarih felsefesinin araçlarını Walter Benjamin'de bulmak mümkündür. Walter Benjamin, geçmişin yıkıntılardan oluştuğunu ve tarihin ancak bu yıkıntılar arasından bir koleksiyoncu titizliği ile seçilecek parçalardan oluşabileceğini söyler. Geçmiş yıkıntılardan oluşmaktadır. Bu yıkıntılardan bir gelecek inşa etmek ise hassas iştir. Yıkıntılar arasından, binlerce yıllık tarihin kalabalığından, toz duman içerisinde dizilmiş raflar içerisinden; tarih bilerek, felsefe yaparak, sanat icra ederek gerçekleştirilen ciddi bir inşadır. Her biri belki de birbirinden oldukça bağımsız şeyleri bir araya getirmek suretiyle yeni bir yolu, alternatif bir yaşamı betimlemek. En küçük parçada bile değerine uygun anlamlar bulmak. İşte bunun için koleksiyoncu emek verir, bulur; estetize eder ve her şeyden önemlisi yorumlar. Tüm bu estetize etme ve yorumlama sürecinde etik ilişki beliriverir. Bu etik ilişkinin ana yuvası demokrasi, eşitlik ve özgürlüktür.

Ali Fırat'ın tarih felsefesi ile Benjamin'in yıkıntılar arasından tarihi oluşturma fikirleri tam bu noktalarda kesişirler. Bu kesişimde hafızayı yeniden yoklamak, anımsamanın gücüne inanmak ve devrimci momentleri bir araya getirmek vardır! Bir de elbette ki, estetik anlayışında; iyiliğe, güzelliğe, erdeme doğru yönelişler… Kuşkusuz ki bu estetik anlayış, liberal demokrasinin burjuvadan yana ahlakına karşı bir tür ahlaksızlık/kötülük işleyen popülizmin her ikisine karşı da ahlakın yeniden tanımlanması ve yorumlanmasını getirir. Son kertede demokrasi, eşitlik ve özgürlüğün kendisine uygun bir tarih felsefesi ile buluştuğu bu demde, parıldamaya çalışan değil, aydınlanan bir dünyanın sesi duyulabilir.

Nihayetinde Karl Marx'ın 1847'de müjdesini verdiği hayaleti, kimliğini değiştirerek, mekânını ise Avrupa'dan başta Ortadoğu olmak üzere dünyaya doğru genişleterek dolaşmaya davet etmek bugünkü krizde yeni olanı doğurmanın esasıdır! Unutulmamalıdır ki, tarihin meleğinin yüzü geçmişe dönüktür fakat onu bekleyen koskoca bir gelecektir!

İçindekiler İçin Tıklayınız

Post Gerçeklik Sarmalında Şiddet Sineması ile Uyuşturulmak

Dr. Aytuna Tosunoğlu Çalık
İletişim Bilimleri

Marx'a göre, üretimin ve ürünün organik birliğinin dağılmasının sonucu, insan düşüncesi, toplumsal bilinç parçalanır. Bu parçalanmanın sonucunda da bütünsel bakış olanaksızlaşır. Lukacs'a göre (2000:143), ihtisaslaşma durumu, burjuva bilimlerinin bu parçalanmışlığın ürünleri olması dolayısıyladır. Bu şeyleşmenin kaçınılmaz bir sonucu olarak özne-nesne kopukluğu gündeme gelir. Bu da beraberinde teori ile pratik arasındaki bağların kopmasını getirmektedir. Böylece insanda düşünce değişebilir olma niteliğinden vazgeçer ve salt bir gözlemci konumuna itilir.

Şiddete dayalı görüntülerin insanları çeken pek çok yönünün olduğu açıktır. Şiddet, ölüm ve öldürme görüntülerinin hedef kitlesi tek bir ortak güdüye sahip değildir. Goldstein'a göre (1998:222) bazı izleyiciler heyecan ararken, bazıları paylaşılan deneyim yoluyla yoldaşlık veya sosyal kabul aramakta, bazıları ise adaletin yerini bulduğunu görmek istemektedir. Bazıları içinse, insanlara cazip gelen en önemli şey bu "süslenmiş" dünyaya dalmaktır.

Aşağıda (Şekil 1) şiddeti cazip kılan özelliklerin neler olduğu sıralanmaktadır. (Goldstein, 1998:223). Bunları tek bir teori kapsamında değerlendirmek mümkün değildir. Bunlar her teorinin açıklamak zorunda olduğu olgu kapsamını belirlemektedir. Doğru bir teori, cinsiyet ve kişilik farklarını, şiddete dayalı eğlencenin sosyal anlamda nasıl kullanıldığını ve daha geniş anlamda üstlendiği kültürel rolleri dikkate almak zorundadır. Ancak yine de üzerinde düşünülecek bir uzam oluşturduğu açıktır.

Şekil 1 :Şiddeti Cazip Kılan Özellikler[1]

Şiddet görüntülerinden en çok etkilenenler
Erkekler
Ortalamaya göre daha agresif olanlar
Heyecan veya uyarılma ihtiyacı orta ve yüksek olanlar
Yasak olduğu için merak edenler veya nadir olduğu için ilgi duyanlar
Adaletin gerçekleştiğini veya yerini bulduğunu görmek isteyenler

Şiddet görüntülerini daha çekici kılan özellikler
Gerçek olmadığına dair ipuçları içerir (müzik, kurgu, dekor)
Abartılı veya çarpıtılmıştır
Merak uyandıran bir hayali canlandırır
Tahmin edilebilir bir sonucu vardır
Adil bir çözüm içerir

Şiddet görüntüleri ne için kullanılır
Ruh hali yönetimi için
Heyecan veya uyarılmayı düzenlemek için
Duyguları ifade etmek için bir fırsat olarak

Şiddet görüntüleri ne zaman daha çekicidir
Güvenli ve bilinen bir ortamda
Savaş veya suç belirgin olduğunda

Şekil 1'de verilen unsurların hepsi uyumlu görünmemektedir. Örneğin, şiddetin gerçek olmadığını gösteren işaretler var olduğunda şiddet görüntülerinin daha cazip hale geldiği gözlemlenmektedir. Savaşın yarattığı

[1] Yer alan veriler Goldstein'in yazısından özettir. Araştırmacı tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiş ve tablolaştırılmıştır.

gerçek şiddet, şiddet odaklı eğlenceye olan ilgiyi artırırken, ölüm ve öldürme gözden kaybolmaya başladığında da ölüm ve öldürme görüntülerinin arttığından bahsetmek mümkün olmaktadır. Şiddet odaklı eğlencenin çekiciliğini arttırdığı düşünülen özelliklerden birisi tahmin edilebilir bir sonu olmasıdır: Kötüler kaybeder, iyiler kazanır.

Duygusal ifade ve bir kişinin duygusal olarak kendisini tehdit eden görüntülerden uzak tutma yeteneği aslında konu özelliklerinden değildir. Fakat bunlar Şekil 1'de gösterilmemiştir, çünkü şiddet görüntüleri izleyicilerin kişisel olarak tatmin edici bir duygusal veya sosyal bağlılık seviyesine ulaşmasına imkân verebilir.

Bu konuda güncelliği olan araştırmaların yetersizliği bu makalenin yazımı aşamasında bir bulgu olarak ortaya çıkmaktadır. Var olanlarda ise kültürün veya alt-kültür gruplarının rolü dikkate alınmamakta ve "çekicilik", "eğlence" ve "şiddet" gibi kilit terimler tam olarak açıklanmamaktadır.

Estetik İçin Bir Uyarana Her Zaman İhtiyaç Vardır

İçinde şiddet öğeleri barındıran sinema filmlerinin izlenme yaşı PG-13 olarak belirlenmiş olmasına rağmen +18 olarak yeniden düzenlenmesi gerekliliği ayrı bir tartışma konusu olmakla birlikte etik açıdan (ve dinsel açıdan da) problemli gören çeşitli izleyici yorumlarından şiddet içeren filmleri beğenmeyenlerin çoğunlukla ebeveynler olduğu yorumu yapılabilmektedir. Bir diğer yorum da yönetmenin izleyiciden talep ettiği empatinin gerçekleşmediği, hedef izleyici grubunun ilgi alanının şiddet nesnesinin kendisi olduğudur.

Bir şiddet filminin yönetmeninin kendi filmi hakkındaki görüşleriyle, izleyicinin görüşleri arasında bir bağ kurmak yeni bir bilinmez bölgeye giriştir. Böylesi bir bilinmezlik içinde kalmamak için disiplinler arası bir betimleme ile evrilme yanılsamasına (kavramına) ulaşmak gereklidir. İncelemenin bir bölümünü oluşturan Amerikan Sineması'nın iletiyi görsel ve işitsel takip eden izleyeni için farkındalık yaratmadan bir kalabalık oluşturduğu varsayılmaktadır. Bu kalabalık hal, izleyeni bütünsel düşünme yeteneğinden uzaklaştırır.

Dikkat odaklaması bir nesne/suje ile sınırlı olmakla birlikte insan beyni farkında olmadan depoladıkları ile ilgili olarak yoğun bir işleyiş gösterir – ki bu yoğun işleyişin felsefeye dayalı uzantısı estetik tavırdır. Ayrıca duyarlık ve zihin arasındaki uyumun yanında özgür oyun olarak ifade edilen estetik hazzın derin bir psikolojik-estetik anlamı vardır ve bize insanlığımızı yaşatan aynı zamanda mutluluk da veren bir kavram olduğu söylenmiştir. O zaman estetik için bir uyarana her zaman ihtiyaç vardır; insanın uyuması için de anestetik (estetik olmayan) bir uyarana ihtiyacı vardır.

Her iki durumda da bir uyaran olması ortaklığının altını çizerek, aşağıdaki bölümde tıp bilimine dayalı bir açılımla insan beyni üzerinden (estetiğin karşıtı) anestetik olgusu incelenmiştir. Buradaki amaç büyütülmüş tümevarım yoluyla ve örneklemenin (insan beyni) tümünü temsil koşulunun varlığıyla desteklenmesi insandaki uyuşma/bilinç kaybı kavramlarının dışarıdan bir uyaran ile gerçekleşmesine ulaşmak olmuştur.[2]

---

[2] İnsan beyni ortadan enine doğru ikiye bölündüğünde, yarım metrekarelik bir alanda adeta sıkışmış konumda olan beyin lobu ortaya çıkar. Bu lob, insanın varoluşunda ve yaşamda kalmasında ona en çok yardımcı olan organıdır. Bu organ insanı hayvandan ayıran en önemli özelliğidir. Bu nedenle de, insanlarda diğer bütün canlılara oranla daha fazla gelişmiştir. Beynin bu bölümü düşünme, tanıma, seçme, hatırlama, unutma ve bilgilerin koordinasyonu ile kombinasyonunu gerçekleştirir. (Vester, 1997: 52) Buradan anlaşılan insanın en önemli organı olduğudur. Üstten bakıldığında, beynin ortasından derin bir yarıkla ikiye ayrılmış olduğunu gözlemlenir.
Dr.Vester'den kaynak kitabından özetle (1997), biri diğerinin aynısı gibi görünen bu iki bölüm, aslında sinirsel liflerden oluşan ve "Corpus Callosum" adı verilen bir köprü ile birbirine bağlıdır. Başka bir deyişle beyin birbirinin izdüşümü gibi olan iki beyin bölümünden oluşmak durumundadır. Bu, vücudun birçok yerinde de kendini gösteren dışsal bir ikilikle eşdeğerdedir. Bu sebeple insanda iki göz, iki kulak, iki kol, iki bacak ve iki böbrek vardır. Bunlara benzer olarak beyinde de bütün hareketleri yöneten iki "hareketli" merkez bulunur. Yürümek, tutmak ve çiğnemek gibi hareketleri yönlendiren bu merkezlerin yanı sıra beyinde, kasların dokunma ve eklem yerlerinin şekil alma duyarlılıklarını yöneten iki de "duyumsal" merkez bulunmaktadır. Yine buna benzer biçimde, iki görme ve iki işitme merkezi vardır. İnsan bedeninin sağ ve sol taraflarındaki bazı organlar ise, beynin kendisine göre ters olan (diyagonal) bölümü tarafından yönetilirler.
Yine Dr.Vester'den özetle, beyindeki bu simetrik durumun, hep aynı biçimde kalmadığı ortaya konur.

Her gün beyine bir yığın izlenim, bilgi, algı ve etkiler gelir. Bunlardan bir kısmı unutulur, bir kısmı beyinde kalır ve bellek denen hatırlama yeteneğini oluştururlar. İzlenimlerin beyinde uzun süre saklanabilmesi için, önce "çok kısa süreli" ve "kısa süreli" hafıza/bellek aşamalarından geçmesi gerekir. Bilimsel araştırmaların insanoğlunu getirdiği bu düzeyde, hafızaya kaydolana

Yaş ilerledikçe büyük beyin kabuğu, beynin iki yarım küresi arasında bir iş bölümü yapmaya (geliştirmeye) başlar. İnsanlar üzerinde yapılan incelemeler, bunların yüzde 90'ında aktif konuşma merkezinin sol yarımkürede, pasif -başka bir deyişle söylenenleri alan, dinleyen- konuşma merkezinin ise sağ yarım kürede yerleşik olduğunu göstermiştir.
Beynin ana merkezi, kafanın arkasında, beynin sağ ve sol yarımküresinde yer alır. Gözlerle algılanan herşey özel sinirsel kanallardan geçerek bu merkeze gelir ve burada algılar değerlendirilip, bilinçlendirilir. Yani bakılan, göze gelen enformasyon, burada "görülür". Görme merkezi beyinde simetrik olarak yerleşmiştir. Ama buna rağmen, görme merkezlerinin fonksiyonları ve üstlendikleri görevler incelendiğinde, burada da asimetrik bir durum göze çarpar: Soldaki merkez daha çok yazıları (kelime ve harfleri) değerlendirirken, beynin sağ yarım küresinde yer alan görme merkezi ise, figürler ve formlar (biçimler) konusunda aktif olmaktadır (Vester, 1997: 105).
Düşünce ve bilgilerin çağrışım yoluyla birbirleriyle ilişkiye geçtikleri, kesişip birleştikleri durumda da, onların yerleri kesin olarak saptanamaz. Böylece oluşan çağrışım alanları çok boyutludur ve çeşitli değişik bilgilerin bir araya gelmesi demektir. Düşünce, tasarım, plan yapma, değişik olaylar arasındaki bağlantıları görme, yeni fikirler ileri sürme ve karar verme gibi süreçler beynin çok boyutlu bir çalışması sonucunda ortaya çıkar.
İki yumruk büyüklüğündeki, katlanmış, sıkıştırılmış bir madde hissini veren beyin, yaklaşık 15 milyar hücreden meydana gelmiştir. Bu, iğne başı kadar olan bir alanda, yüzbinlerce minicik bağlantı ve işlem merkezi bulunması demektir. Yani gözle seçilmesi mümkün olmayan o sinir hücreleri, aynı anda saklama, hesaplama, veri alma, cevap verme ve programcılık görevlerini birlikte yerine getirmektedirler. On beş milyar nöronun her birinin diğerleriyle de bağlantıya girdiği düşünülecek olursa, ortaya çıkan ağın, ne denli karmaşık olduğu anlaşılır. Bu bağlantıların sayısı, on binin katları olarak tahmin edilmektedir. On beş milyar nöron, karşılıklı bağlantıları dışında, "şimdilik" bilinmeyen bir haberleşme kodu aracılığı ile birbirleriyle sürekli titreşim, etkileşim ve haberleşme halindedirler (Burgess et al; 2000:851).

kadar bir bilginin hangi yolları ve nasıl kat etmesi gerektiği üzerinde bazı şeyler söyleyebilmek mümkündür: Hafıza edindiği izlenimleri hemen değerlendirir ve sonra da unutur. Ancak, bu izlenimler "çok kısa süreli hafıza" içinde sönüp gitmeden (ilk yirmi saniye süresinde) bilinçli olarak düşünceye çekilir ve bilince yükseltilirse, hafızada daha uzun bir süreyle kalır (2000:857).

"Çok kısa süreli" hafıza dıştan gelen uyarıların ve beş duyumuzla yaptığımız algılamaların elendiği ilk filtredir. Gelen algı, elektriksel olarak yaklaşık yirmi saniye kadar beyinde dolanır sonra söner-gider, yani unutulur. Eğer beyinde daha önceden var olan bilgiler ile çağrışım yapar ve onlarla birleşirse, beyine kaydolma yoluna girer.

Bu durumda izlenen sinema filminde izleyen için oluşturulmuş amacın: 1) Merak uyandırmak, 2) Bir bilgiyi/enformasyonu tanınan bir enformasyon paketi içinde sunmak, 3) Algı/kayıt kanallarını devreye sokmak, 4) Tanıdık bilgiyi/enformasyonu kullanarak anlamdan arındırılmış olanı hafızaya kaydetmek olduğunu söylemek mümkündür. (Bu dört maddenin iletişimi kesintisizce gerçekleştirdiğine dair tartışma açılabilir ancak bu makalenin alanına girmemektedir.)

Sinema perdesine yansıyan öykü izleğinde dizili görsellerin boş alan bırakmadan her tarafını kavram, tanım, anlatım, sembol/şekil ile doldurmak "ne"yin "ne olduğunu" net biçimde söylemeyen bir bilgi yığını olarak algılanmasına sebeptir. Böylesi bir metin anlattıklarıyla/gösterdikleriyle bir kalıp, bir ölçünleştirilmiş malzeme olduğu için, içinde yer alan[3] "bilgiyi" kullanıma dönüştürmek mümkün olmayacaktır. Bu da insanı etkisizleştirme veya şuursuzlaştırma veya uyuşturma olarak okunabilir.

Halen şuur/bilinç/uyanık olma halini anlayamamış-

[3] Bir sanat yaratısında, Paul Klee'nin dediği gibi, "Boşluk yaratmak, en önemli edimdir. Üstelik bu, gerçek yaratımdır çünkü bu boşluk pozitiftir." Bu boşluğun en masum şekilde insanın kendisi tarafından doldurulabileceğinin tartışması Lacan'ın ayna karşısında kendisini tanıyan çocuk doktrininin girişini oluşturan bölümden açılabilir. Bizden kopartılan/alınanlar karşısında olmayanın yerine konacak bir şeyin varlığı tıp alanında da ıspat edilmiştir. Hayalet Ağrı (Phantom Pain) olarak bilinen durumun tedavisinde beynin ikna ediliyor olması boş alanı doldurduğumuzda yaşanan tatmin duygusunun, bir iyi oluş halinin vurgulaması açısından önem teşkil eder. (a.n.)

ken, bilinç dışılık/şuursuzluk/uyku halini açıklamak daha zor hale gelmektedir. Bilinç hayatın en önemli gizemlerinden biri olmaya devam etmektedir.

Bilincin kaybolması uykuda veya bir kafa travması sonucu olabildiği gibi, anestezi ile – yani dışarıdan bir uyaran ile – de sağlanabilmektedir. Tabi ki anestezi, bilince müdahale ederek, kontrollü bir biçimde uyanıklığı uyku haline, bilincin kaybolmasına

ve tekrar kontrollü olarak yerine gelmesini sağlar.[4]

Anestezi bazıları tarafından ölüm ile yaşam arası bir alacakaranlık kuşağında tutulmak/kalmak olarak da ifade edilmektedir. Bilincin sadece uyanıklık ve uyku arası net bir çizgi ile ayrıştırıldığı düşüncesi yanlıştır. Anestezi'nin değişik derinliklerle/seviyelerle uygulanması değişik duygu, algı ve işlevlerin pasifize edilmesi (işlemez hale getirilmesi) , engellenmesi adeta dimmer'li[5] bir ışığın kapatılıp açılmasına benzetilebilmektedir. Anesteziye giriş bazıları tarafından sarhoşluk benzeri bir duygu ile başlayıp daha sonra hatırlanamayan bir bilinç kaybıyla ifade edilmektedir. Bilinç kaybolur ve komutlara (dış uyaranlara) cevap alınamaz/verilemez hale getirilir.

Günümüz modern anestezi ilaçları beyinin değişik bölgelerinin hücre/nöronlarının bu ilaçlardaki kimyasal moleküllerle adeta anahtar-kilit gibi reaksiyona girerek bu nöronların işlevlerini etkisiz kılarak etkili olmaktadır. Böylece bloklanan/engellenen nöronlar bulundukları beyin bölgesi, yaptıkları iş açısından değişik görevlerini, ateşlemelerini yapamaz hale gelmektedir. Bu da değişik düzeyde bilinç seviyesinin değişmesine/bilinç kaybına yol açarlar. Neuroscientist Society konferansında[6] anestezideki bilinç kaybı şöyle ifade edilmektedir: "E-posta kutunuza ulaşan iletiler olduğu halde, iletiyi alan/alabilen kimse yoktur. Bloklanan/engellenen (anestezik maddeyle) hücreler/nöronlar ileti değiş/tokuşundan yoksun kalırlar. İlacın ve beyinde ilacın tuttuğu bölgenin özelliğine göre bilinç değişik düzeylerde önce azalır, sonra bulanıklaşır ve sonunda da kaybolur. Bu evrelerin çoğu sonrasında hatırlanamaz.

Anestezik maddenin etkisi geçince veya ilaçların antidotu, yani geri dönüştürücü ilacı verince bloklanmış/engellenmiş beyin bölgelerinin/hücrelerinin ileti alışverişi, işlevselliği geri dönmektedir. Bir uyaran ile geri dönüşün sağlandığını akılda tutmak kaydı ile, bu aşamalar arası hatırlanması istenmeyen zaman aralığı hafızada/bellekte yer almaz veya bellek tarafından kaydedilmediği düşünülmektedir. Aradaki bölgede ne olup bittiği bugün bilimsel olarak açıklanamamaktadır.

İzleyici Kontrol Altında Tutulmaktadır

Yukarıda açıklanmaya çalışılan ve genel olarak uyuşturulma hali olarak alabileceğimiz anestezinin insanda işleyişiyle, film izleğindeki işleyiş benzerliği aşağıdaki gibi bir grafik ile anlatılabilir. (Şekil 2)[7]

Şekil 2: Anestezinin işleyişi ve Ölçünleştirilmiş Sinema Filminin İşleyişi

Bu grafik, anestezinin insan bedenindeki fiziksel/ruh-

[4] Doğuda bilinen ilk anestezi uygulaması, Japon bir cerrahın ilk kez 1804'de bitkisel bir karışımla ortaya çıkarken, Batı'da 1846'da eter ile (ether) ilk kez gerçekleştirilmiştir. 200 yıllık bir geçmişi olan tıp bilimindeki anestezinin insan beyninde gerçekleştirdikleri üzerine hala tam bilgi sahibi olamayışımız, insan beyninin nasıl işlediğini hala bilemeyişimizle bağlantılıdır. (a.n.)

[5] İngilizce olan kelimenin anlamı, ışık kesici reostadır. Taşıma araçları için anlamı selektördür. Genel anlamda ise şebeke voltajıyla çalışan, genelde aydınlatma sistemlerinde yaygın olarak kullanılır. Ayrıca elektrikli aletlerde/cihazlarda gerektiğinde kullanılabilen bir güç ayarlama devresidir. (a.n.)

[6] Amerika Birleşik Devletleri, San Diego'da 3-7 Kasım 2007 tarihleri arasında gerçekleşen bilimsel konferans. Bölüm çevirisi Op.Dr.Mustafa K.Çalık tarafından yapılmıştır. (a.n.)

[7] Şekil 2 araştırmacı tarafından grafikleştirilmiştir.

sal değişim evreleriyle çoğunlukla Amerikan Sineması'nın film izleğindeki evreler arasında paralellik kurulabileceğini göstermektedir. Böylece, grafiğe dayanarak, soldan sağa evreleri paralel olarak betimlemek mümkündür.

Film kısa bir dolantı ile başlar. Anestezik maddenin insana verilmesiyle, ölçünleşmiş anlatıdaki filmin Giriş bölümü izleyicisine bir "baş dönmesi" ile dikkatini yönlendirmeye çağırmaktadır. Amaç ilgiyi uyandırmak ve bundan sonrası için ilgiyi yoğunlaştırmaktır. Anestezi bu görevi ilk başta baş dönmesi olarak algılatır ve hastaların çoğu bu ilk evreyi "keyif verici"[8] olarak nitelendirmektedir (Kesriklioğlu, 2006). Filmin ilk 5-7 dakikası izleyiciden hemen ve adına tescillenmiş bir keyif talep eder.

Grafikte işaretli ikinci evrede anestezi verilen insanda özel ve belirgin bir zaman aralığı bellekten yok olmaya başlar. Verilen anestetik madde sayesinde bilinç yavaşça "uyumaya" çağrılır. Grafik, karmaşıklaşma deviniminin yer aldığı bölümdedir: O andan itibaren filmin girişinde ortaya konulan amaçlar keskinleşmiştir. İzleyiciden talep edilen ki bu kurulu yeni dünyaya giriş yapmıştır, kendisini adaması istenir. Karmaşıklaştırma Devinimi film dışında kalan şeyleri artık unutma davetidir. Amnezi (bellek yitimi), kendisi dışında bir başka olguya giriş izni vermeyecektir.

Grafikte gösterilen ve anestezinin 3. evresi olan uyarana cevap vermeme bilincin tamamen yok olmadan önceki halidir ancak, bir zaman sonra tamamen yok olacağının da bir güvencesidir: insan sesli ve/veya fiziksel uyarana cevap vermemektedir ve geçilecek bir nokta vardır (bir kapı gibi düşünebiliriz). Sinema filminde bu, gelişme yani ilgi yoğunlaşması bölümüne karşılık gelir. Gittikçe yükselen bir grafikle zaten oluşturulmuş bulunan ilgi arttırılır. Kimi zaman koşulları tersine çeviren, yeni amaçlar oluşturan, oluşturulan durumun bir süre daha devamını sağlayan, baş kahramanın bu evre boyunca yolculuğuna katılan, uğradığı haksızlıkların hesabını sorabileceği bir noktaya doğru (bir kapı gibi düşünebiliriz) izleyici kontrol altında tutulmaktadır.

Grafikte yer alan 4. evre neredeyse tüm işleyişin amacı gibidir. Anestetik maddenin bir önceki evresinde yavaşça uyarana cevap vermeme durumundan – yukarıdaki benzetmede yer alan o kapı ile bilincin tam kaybolmasına adım atılır. Benzer bir adım yine bir kapıya doğrudur ve filmin doruk noktası climaxe ulaşılır. Bir sinema filminde serili olay örgüleri bu evrede çözüldüğü gibi, haksızlığa uğrayan kahramanın, anti-kahramanı yendiği noktadır da aynı zamanda.

Son evre, anestezi altındaki insan için yukarıda da değinildiği gibi henüz tam olarak bilinmeyen, şimdilik bir derin uyku denilen bilinç kaybıdır ve anestetik madde bu evrede amacına ulaşmıştır: Bu evrede bedeni kesilmiş, iç organları ellenmiş, fonksiyonu bozuk organı metal, teflon, titanyum vb. araçlarla tamir edilmiş, kesik yeri dikilmiştir. Sinema filminde 5. evre kötülerle girişilmiş savaştan zaferle çıkan kahramanın onaylanmasını/ ödüllendirilmesini gösterir. Benzerlik, girilen bu derin uykudadır. Anestezi altındaki insanın bilinmeyenli derin uykusu, sinema filminde bilinebilir olmaktadır: Sinema filmi bittiğinde izleyicinin ağzında kalan tat sorgulamadan bir kabul edişi gösterir. Ardışık sergilenen kısa kesmeler, bindirmeler ile bütün içinde anlamlı bir bağlam oluşturmak, beyinin işletim mekanizması ile uyuşmazlık içindedir. Hatırlama eylemi seyredilen/ işitilen bilginin "çok kısa süreli hafıza" içinde sönüp gitmeden bilince yükseltme aşamasından mahrum bırakılır. Çünkü bilince yükseltilirse bellekte uzun süreyle kalabilecektir. Oysa ideoloji sayesinde (bugün kitle iletişim araçlarının bir kısmına (da) "sahip" olan egemen ideoloji kastedilir) bilincin yerini uyum sağlama almıştır.

Adorno'nun kötümser tahminlerinin zamanla gerçekleşmesi rahatsız edici de olsa çağdaş olduğunun bir göstergesidir. Onun sözde içerik diye sunulan şeyin, sadece soluk bir ön plan olduğunu, dolayısıyla zihne kazınanların normlaştırılmış/ kural olarak benimsetilmiş işlemlerin kendi kendine devinen ardışıklığı olduğunu söylemesi, kalıplaşmışlığın belleğe olası etkisi üzerinde uygulanabilir (2007:69). Filmde yer alan görsel öğelerin düşünsel kapasite öngören mantıksal bağlantılar için fırsat vermediği varsayılır. Sahneler filmin bütününde içerik olarak seçilen olayların mümkün olduğunca hemen öncelerinde var olan durumdan doğurulur. Dolayısıyla bütünün ideası olmaz, bütünün tekrarı olur.

Film karşısında insan duyularını belli bir tempoya alış-

[8] Anestetik maddelerin keyif veren ve izinsiz/reçetesiz kullanımı yasak olan maddelerden yapıldığı bilinmektedir (a.n.)

tırmanın bir işlevinden bahsetmek mümkündür:

“(...) Sürekli törpülenmenin, bireysel direnişin durmadan kırılmasının bir toplumda yaşamanın koşulu olduğuna ilişkin eski dersi herkesin beynine kazımak...” (2007:71).

Adorno bu görüşünü animasyon filmler için kullanmıştır ve Amerikan Sineması’nda bir tür canlandırma geçidi olduğu için kendisinden ödünç alınmıştır – ki bu bağlamda hünerli, Amerikan canlandırma sinemasının özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yaratılan canlı resim dizileri arasındaki ortak noktayı: Çılgın bir hareket tutkusu, mantıksız uçlara varan durum anlayışı, gerçeküstü öğeler ve belli bir sadizm olarak ifade etmiştir (2005:33). Özellikle filmin Gelişme ya da İlgi Yoğunlaşması bölümünde durmadan akıp giden bu hareket tutkusu, ucu sadizme varabilecek şiddet gösterimi sonrası yer alan dinginlik ve çözüm anlatısı izleyeni/tüketeni için olan-biten karşısında bir değişmezlik duygusu uyandırır. Bu değişmezlik duygusu belleğe kazınır ve beyinin işleyişi için gerekli olan on beş milyar nöronun her birinin diğerleriyle de bağlantıya girmesinin engellendiği varsayılır. Dolayısıyla ağ, kendini meydana getiren zincirler arasında kopukluklarla var olur. Kısa süreli hafızayı işler durumda tutan Amerikan Sineması kendi bağlamında bir bütünlük ve tutarlılık sergiler: Biriktirtmemek/Unutturmak. Böylelikle sorgulamaların, direnişlerin, kendiliğinden oluşların önüne geçilir. Kaynağa dayanarak, sergilenen ve bölümlere ayrılmış dikkat noktaları hafızada üçü geçemeyen sayıda toplanır. Onların ne olabileceğine ilişkin açıklamayı Brecht’den yararlanarak söyleyebiliriz. Geleneksel anlatıyla ortaya konmuş bir sinema filmi izleyicisi film bittikten sonra şunları ifade eder (1977:186), “Evet. Benzerini ben de yaşadım” ya da “Eh, doğal bir şey bu, hep de böyle olacak…” ya da “Hayat işte. Değiştiremezsin.”

Başka bir deyişle, gösterileni akışkan bir görselde kısa süreli hafızaya nakledilenin sayısı üçtür (Wyble et al; 2011: 501). Bu üç her seferinde kendisini yenilemek zorunda kaldığı için – çünkü var olan sahnedeki iletiler hareket halindedir – enformasyon biriktirme zorlaşır, kalıcı olan gerçeküstü öğelerin ardışık yapıda sergilendiği akışkanlık içinde seçilen sadece şiddet gösterisi olmaktadır.

Yapılabilecek Tek Şey Sınırlarda Var Olmadır

Toplumun en altındakilerin serbestçe yararlanabileceği yegâne kaynak zamandır (Sennett; 1998:14). Zamanın kullanımını rasyonalize eden bürokratik yapıya ihtiyaç, günümüzde kitle iletişim araçları yardımıyla da giderilmiştir. Dinlenmek/eğlenmek de zaman kullanımı rasyonalize edilmiş toplumun bireyleri için sinemaya gitmek olarak şekillendirilmiştir.[9] Bu şekillendirmenin yansıması yukarıda açıklaması yapılan Amerikan Sineması’ndaki görsel anlatımın ifade ettikleri üzerinden belleksiz toplum olmak şeklinde okunur: Görüntüler tüm kalabalıklığı ile o anda tüketilir. Bol ve hareketli iletiler sayesinde hafızada dosyalar açma, dosyaları birbiri ile ilişkilendirme, sebep/sonuç ilişkisi kurabilme ötelenmiş olur ve zamanla bilginin kendisi değer ve önem yıkımına uğrar. Film öyküsünün anlatımı anestetik madde aracılığı ile uyuşmayla eş değerdedir.

30 sene önce aktif yaşamın içinde bulunan kuşak için kendi yaşamlarının bir anlatısı, bürokratik dünyaya uygun, doğrusal bir anlatısı vardı (Caunce; 2001). Şimdiki kuşak ise bir akışın hâkim olduğu dünyada yaşamaktadır. Bu dünyanın kitle iletişim araçlarının –bu makalenin konusu olan Amerikan Sineması’nın da- sayesinde akışın, geçivermenin hakimiyeti ele geçirdiğini söylemek mümkündür. Yirmi birinci yüzyılın ilk yirmi yılında ne ekonomik ne de sosyal yönden bir anlatıya sahip olmadığımızı vurgulamak gereklidir. Maigret’nin (2011) bellekle ve eleştirel yetilerle donanmış özne dediği medya izleyicisine sistemin seçme özgürlüğü tanıdığından bahisle, ortaya ifade yeteneğinden yoksun, egemenlerin dayattığı/onaylattığı şeylere muhafazakâr bir tutumla kabul gösteren bir kitlenin

---

[9] A.B.D ve Kanada’da 2013 yılında nüfusun %68’inin (228.7 Milyon kişi) sinemaya gittiği ve sinemaya giden her bir kişinin ortalama yıllık bilet alımı 6 adet olarak belirlenmiş, bu da satılan bilet sayısının toplam 1.34 Milyar (adet) olduğunu gösteriyor. Kaynak: Motion Picture Association of America, Inc. http://www.mpaa.org/wp-content/uploads/2014/03/MPAA-Theatrical-Market-Statistics-2013_032514-v2.pdf (Erişim Tarihi 15/05/2019)

doğumunu işaretlemek mümkündür.

Amerikan Sineması'nın sergilediği bu yaratıcı yıkım, sonuçları hesap edilmeyen ve ne getireceği bilinmeyen bir şey midir? Enformasyon insan için basit ve ulaşılabilir hale getirildiğinde insan zayıf düşer. Yapılan şey kavranılmadığından, iletilerle olan bağ yüzeyselleşir.

Bilinen bir örnektir: Elinizde tuttuğunuz toplu iğneyi karşınızdakine batırırsanız tepki verir. Aynı eylemi periyodik olarak tekrarlarsanız bir zaman sonra tepki yerini tepkisizliğe bırakır.[10] Anderson'ın Gramsci'den aktarımıyla, hegemonyanın da insanın mücadele alanlarından biri olduğu (2007:93) vurgusu yapılır. Çünkü medya izleyicilerinden oluşan toplum çelişkilerle doludur ve insanlar bu çelişkilerden hareketle hegemonyanın yapmak istediği şeyi kendi toplumsal ve sınıfsal çıkarlarıyla ilişkilendirebilirler. Bu yüzden de "Hegemonya tamamlanmış bir olgu değildir: (onun da) sürekli üretilmesi gerekir." (Yaylagül; 2010:112). Yukarıda anılan iğne batırma örneğindeki gibi, birinin sürekli bir diğerini – sanal ortamın sevdiği sözcükle – "poke" etmesi gereklidir. Hegemonya da süreklilik ister. Amerika Birleşik Devletleri'nde önümüzdeki yıllar için çekimi planlanan (veya kısmen çekimi başlamış olan) sinema filmi sayısının 1225 adettir.

Diğer taraftan Foucault, hegemonya kurmuş olan merkezle ilgilenmenin merkezi sarsmaya, eleştirmeye ve altüst etmeye çalışmanın hiçbir işe yaramayacağını, buna kalkışanları bir kara delik gibi içine çekeceğini, hatta bir tür merkezileştireceğini söyler (2005:123). Buna karşılık yapılabilecek tek şey sınırlarda var olunmasıdır; marjinal sayılan alanlarda ve kesimlerde, entelektüel, kültürel, sanatsal ve siyasi varoluşların kalıcı hatta dönüştürücü anlamları olabileceği konusunda uyarır, bizi. Zira işaret ettiği bu alan, merkezin yani sistemin yumuşak karnıdır; sistem buraya hâkim değildir.

Amerikan Sineması'nın sunduğu sınıfsız toplum görüntüsü ortak bir konuşma, giyinme ve hayata bakış biçimi derindeki farklılıkların gizlenmesine yarar. Herkesin eşit gözüktüğü bir düzlemdir, söz konusu olan. Filmden empoze edilen bu akışkan hareket, karşısına engel çıkmayan bir harekettir. Gelecek kuşakların kendi yaşamını aydınlatıcı bir öykü gibi çocuklarına anlatamamasının ve onu dinleyenlerin kendisi için karakterinin gelişmediği hissine kapılmasının önüne geçilmesini, sistemin henüz hâkim olmadığı marjinal sayılan alanlara doğru adım atılmasını savunmak gereklidir.

Sinema tarihi, filmlerinin anlatısı içinde henüz buluşu gerçekleşmemiş teknolojik ilerlemelerin sergilendiği, kullanıldığı, kullanılmasının insan psikolojisine etkisiyle ilgili –şimdilik yüzeysel- saptamalarda bulunduğu da bir tarihtir.

Görsel Medyada Uyarılma

Bilim insanları uzayda kullanılan, belirli aralıkla ziyaret edilen, dönüşümlü olarak içinde insanın eğitim gördüğü, deneylerde bulunduğu laboratuvar ve istasyonlar yapmıştır. Bu, insanoğlunun dünya yaşanamaz bir yer haline geldiğinde (ister insan eliyle, ister doğası gereği) uzayda yaşama alanları kurma planlarının bir parçası olarak gözlemlenmektedir. Amerikan Sineması uzaydan gelebilecek "tehlikelere" karşı hayal ürünü düşmanlarla baş edebilmenin mümkünlüğünü teknolojinin kutsanmasıyla ortaya koymaktadır. Düşmanlar bazen tanımlanamayan türler olarak şekillendirilmekte ya da tarihsel gerçeklikler üzerinde dokunuşlarla, çıkara hizmet eder şekilde yeniden yapılandırılarak kötüyü, şeytansılığı, zilliyeti tecrübelendirmektedir. Ancak, kötünün tanımı beyaz ırktan olanların şimdilik fikir birliği gösterdiği bir açılımdır. Amerikan Sineması izleyicisini beklentisinin dışında bir durumla karşı karşıya bırakmamak yolunda titiz davranır. İnsanoğlu gelecekte uzayda kurulu site içinde turuncu alevli,

---

[10] Sinemada sözde zenginleşmiş bu anlatıları sindirmeye çalışırken, "yüksek hızda, eş zamanlı, yoğun kapasiteli, karşılıklı, çok katmanlı cep telefonu ekranlarının kamusal alanda en çok kullanılan cihazlardan biri olduğu" (Akıner; 2009) söylenmektedir. Aynı kaynak, son araştırmaların gösterdiği üzere cep telefonu televizyonu kullanıcılarının sürekli güncellenen içerikten, hareketlilikten, kişiselleştirmekten, çeşitlilikten memnun olduklarını da belirtir (2009:14). Bu da sinemaya gitmeyen/gidemeyen izleyicinin cep telefonu marifetiyle film izleyebileceğini göstermektedir. McGregor ise Gramsci'den yorumlayarak egemen sınıfın iktidarını ya güç kullanarak ya insanların rızasını üreterek ya da ikisini birden kullanarak yaptığını (2000:62-63) savunur. Amerikan Sineması da –ister televizyon ekranından ister cep telefonu televizyon ekranından izleyerek- rıza üreterek bir kez daha onay almıştır. (a.n.)

mantar şeklini alan patlamaların gerçekleşmeyeceğini[11] tecrübeledikçe ve cehennemin birincil göstergesi olan ateşi göremedikçe kötüyü tariflemesi de değişebilecektir.

Ağır çekimle yol alan bir ok, hedefine isabet etmesinde oluşan kaos, devasa aygıtların devasa patlamalarından yara almadan kurtulma ve benzeri anlatılar ölçünleştirilmiş bir yoğunlukla verildiğinde insan zihnini uyuşturabileceği sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu uyuşturma sırasında ve sonrasında erk'in ne yapmak istediği ve ne yapıyor olduğu başka bir araştırmanın konusudur. Bu noktada görünen, "şiddet satar" olmaktadır.

Bütünceyi oluşturan şiddet temalı sinema filmlerinin hepsinde kopya ile gerçeklik arasındaki varoluşsal bağı ifade eden dizinsellik, ilerleyen teknolojiyle artık yerleşmiş olduğu gözlemlenen dijital görüntülerin varlığıyla tartışılır hale gelmiştir. Çünkü kamera kayıta başlamadan önce önüne yerleştirilen ne olursa olsun, kayıtla birlikte, -tümceyi Manovich'ten ödünç alarak- "ayak izi" üreten kamera arasındaki bağ kopmuştur.[12] Amerikan Sineması'nda artık filme alınan şeyler nadiren tam olarak gerçek dünyada göründükleri gibi ifade edilmektedir. Görüntünün ifade etmek istediği, nasıl gerçekleştirildiğinden daha önemlidir.

Yeni teknolojiyle hiçbir fiziksel gerçeklik kaydı yapılmadan, bilgisayar ekranında bir görüntüyü doğrudan üretmek mümkündür. Her şey piksellere indirildiğinden dijital sinema canlı devinimin ne olduğu ve animasyonun ne olduğu arasında izleyicinin gözlemleyeceği hiçbir ayrımı sunmamaktadır. Ayrıca, pikseller ham görüntüden daha kolay manipüle edildiğinden (ya da üzerinde oynama imkânı verdiğinden), Amerikan Sineması'nın erken dönem devinim filmlerinde olmayan bir hijyene[13] sahip olduğunu söylemek mümkündür. Sinema üzerine düşünenler için temel bir kaygıyı ifade etmek gerekirse bu, içinde yaşadığımız dünyayı basitçe kayda almanın temel ilkesini kaybetmek olabilir.

Günümüzde başını Bordwell ve Thompson'ın çektiği ve adına New Hollywood dedikleri yaklaşım teknolojiyle gerçekleştirilmiş filmin anlatısının da yeni analiz yöntemleri gerektiren bir dönemin varlığını vurgulamaktadır. Araştırmacıya göre, Amerikan Sineması için oluşturulan bu hijyenik alanın her türlü analizi yeni analiz yöntemi gerektirmemektir: Göstergebilimin nefes alan, yaşayan paradigmaları yeterlidir. Hızlı ve radikal dönüşümlerin gerçekleştiği teknolojik ortamların kuramsallaşmaya izin vermeyeceği ortadayken, anlatının ölçünleştirilebildiği, dolayısıyla anlatıyı oluşturan katmanların da ölçünleştirilebildiği Amerikan Sineması'nda analizlerin/akademik çalışmaların yaşadığımız yeni yüzyılda izleyici odaklı yapılması zorunluluğu öncelik taşımaktadır. Doğal akışı içinde bir hayatın masalsı anlatımı izleyicisinde empati duymasını önceleyebilecekken film boyunca gerçeğin daha da gerçek haliyle uyuşturmak nedeni belli bir durumun ön çalışması olarak mı algılanmalıdır?

Şiddet sarmalında ilerleyen bir yaratıda onun çekici yönlerini açıklamak için makro teoriye mi yoksa mikro teoriye mi ihtiyacımız vardır? Makro düzeydeki bir açıklama, toplumun değişen tanımlarına, şiddet ve şiddete dayalı eğlence ile ilgili bazen tutarsız görüşlere ve aynı zamanda şiddet görüntüleri ile din, politika, iş dünyası gibi sosyal kurumlar arasındaki ilişkiye odaklanacaktır. Mikro düzeydeki deneysel araştırmalardan şiddet görüntülerini çekici kılan bazı özellikleri ve bunları çekici bulan kişiler hakkında psikolojik haritalandırmaların varlığını da görmezden gelmek mümkün değildir.

Yine de söylemek gereklidir ki, psikolojik açıklamaların deneye tabi tutulması çok zordur ancak, yine de dikkate alınması zorunluluktur. Örneğin, tüm canlılar içinde sadece insan öleceğini bilir - bazı durumlar dışında ne zaman ve nasıl öleceğini bilmez, insan. Bu bağlamda düşünüldüğü zaman filmlerdeki şiddet görüntüleri genel olarak insanlara ilgi çekici geliyor

---

[11] Uzayda, sinema filmlerindeki gibi bir patlama olması için önce yanma gerçekleşmek zorundadır. Yanmanın olabilmesi için de oksijene ihtiyaç vardır. Uzayda oksijen olmadığına göre kırmızılı, turunculu, öbek kabarcıklar halinde dağılan, mantarı andıran patlamalar olması imkansızdır. (a.n).

[12] Manovich sinemanın dizin sanatı, yani bir ayak izinden sanat oluşturmak için bir girişim olduğunu yazmıştı (2001:15).

[13] Baç'ın (2000) demesiyle, Batı'nın söylemi hijyeniktir. Kaostan, kusurdan bütünüyle arındırılmaya çalışılan bir varoluşun aslında ne denli şiddet içerdiğini ortaya koymaya çalışır. (a.n.)

olabileceğini varsaymak mümkündür. Dolayısıyla, insanın motivasyon kaynağı marazi merak olabilmektedir. Ölüm görüntüleriyle uyarılan insan için şiddet görüntüleri kısmen ikna edici olduğu da varsayılabilir.

Cinsiyet, heyecan arama ve saldırganlık konusundaki bireysel farklar dışında, şiddete dayalı sinema filmlerinin farklı biçimlerinde izleyicilerin özellikleri hakkında az bilgi olduğu bu araştırmanın bir bulgusudur. Şu sorulara cevaplar bir ve tam bir bilimsel araştırmanın konusu olmamaktadır: Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın bir gösteri olan ve aynı zamanda hijyeni temsil eden profesyonel güreşi kimler sever? Bu kişiler detektif öyküleri okuyan veya şiddetin görselleştirildiği filmleri izleyen kişilerle aynı kişisel özellikler veya deneyimlere mi sahiptir? Kadınlar bu tür görüntüleri neden erkekler kadar ilgi çekici bulur? Erkeklerin kadınlardan farklı ihtiyaçlara sahip olması (örneğin, uyarılma için) ya da kadınların aynı ihtiyaçlarını gidermek için alternatif araçlara (örneğin, duygularını daha açık ifade edebilme) sahip olması olarak açıklanabilir mi?

Araştırma sırasında, şiddet görüntülerinin kapsamı, çekiciliği veya işlevlerini ele alan kültürlerarası veya ülkelerarası bilimsel analiz çalışmasına rastlanmamıştır. Japonya'da, olağanüstü şiddet görüntüleri hem erkekler hem de kadınlar tarafından okunan sayısız çizgi romana temel oluşturmaktadır. Bu grafik şiddetin Japonlara hitap etmesinin nedenleri Arnold Schwarzenegger filmlerinin Batılılara hitap etmesinin nedenleri ile aynı mıdır?

Bu bilgi eksikliği ile şiddete dayalı film "eğlencesi"nin gelecekteki durumu hakkında varsayımda bulunmak mümkün olmamaktadır. Teknolojik olarak mümkün olan her şeyin denenmesi kaçınılmazdır. Amerikan Sineması'nın patlayan insan bedenleri sadece yeni teknolojinin sınırlarını test mi etmektedir? Eğer öyleyse, sanal gerçeklik olarak daha fazla sayıda gerçekçi "kill them all" tarzı filmleri ve başka yeni teknolojilerin gelişmesini bekleyebiliriz.

Şiddete dayalı eğlence sahneye aniden inmemiştir ve kısa vadede bitecek gibi görünmemektedir. İnsanlar şiddet görüntüleri ile oluşturulan uyuşturulma ortamına alışmıştır ve bu heyecana sürekli ihtiyaçları vardır. O zaman, şiddet ve terörün eğlence amacıyla giderek artan bir şekilde kullanılmasını kabullenmek zorunda mıyız? Buna şimdilik verilecek cevap, evettir.

Şiddete dayalı eğlence ihtiyaçlarını şiddete bel bağlamadan karşılayan ve bu amaca hizmet eden başka bir şey var mıdır? Şiddete dayalı eğlencenin yerine geçebilecek etkili alternatifler var mıdır? İnsanlar tüm eğlence biçimlerini belirli bir heyecan veya rahatlama seviyesine ulaşmak için kullanmaktadır. Şiddet içermeyen fakat eşit derecede uyarıcı eğlence biçimleri de şiddete dayalı eğlence ile aynı ihtiyaçların pek çoğunu karşılamaktadır. Görsel medyadan uyarılma, kurgu ve özel efektler yoluyla sağlanabilir. Hitchcock'un Sapık filmindeki ünlü duş sahnesi kanlı olsa da çok az doğrudan şiddet içermektedir.

Söylemin Önemine Vurgu Yapan Dünya!

Şiddeti perspektife yerleştirmek ve bugün de yaptıkları gibi rastgele, keyfi, anarşist ve sadist şiddetin kabul edilemez olduğunu vurgulamak, sadece adalete ve insanlığa hizmet eden şiddeti alkışlamak bu içerikleri yaratanların elinde olan bir şeydir. Şiddet eyleminin tasvir edilmesi kaçınılmazdır; ancak şiddete koyulan sınırlar, şiddeti tüketme biçimi ve şiddete tepki verme yolları bir kültürün tanımlanmasına yardımcı olmaktadır.

Şiddet görüntülerini daha çekici hale getiren bir teknolojiye sahip Amerikan Sineması, bu çekicilik sarmalıyla izleyicisini uyuşturmaktadır. Küreselleşmenin dayattığı vatandaş olma şekli böyle de geçerliliğini korumaktadır, çünkü. Turner'in anlamca belirttiği, (sinema izleyicisi de olan) aktif vatandaş tanımı kendisini dünya hakları kardeşliğinin bir üyesi olarak görüp devlete kati olarak bağlı olmayan, onunla ilişkisini iktisadi düzeyde tutan şeklindedir. Buna ayrıca mobil ve gezer tanımını da ekler. Tanımlamanın bulanık oluşu günümüz insanının yaşadığı dünyada şeylerin de bulanıklaşmasındandır.[14]

Sanatın geleceğini ve bugün için ne durumda olacağını zamanından çok önce gören Benjamin, yeniden

---

[14] Küreselleşme öncesi, sırası, sonrası net olarak okunan, Stirner'e göre, "Devletin tek bir amacı vardır: Bireyi kısıtlamak, bastırmak, tabi kılmak, onu herhangi bir genel şeye bağımlı kılmak. Devlet, birey her şey olmadığı sürece varlığını sürdürebilir. Devlet benim kısıtlanmamın, sınırlanmamın, köleliğimin somut görünümüdür. Devlet, bireyin etkinliğini kendi amacına bağlar." (Akt. Arvon, 1979:37)

üretimin insan eli dışında araçlarla, teknik olanaklarla yapılacağını söylemişti. Benjamin'e göre sanatı hakiki sanat yapan en önemli özellik onun "şimdi ve buradalığı"dır (hic et nunc). Şimdi ve buradalık sanat yapıtının ait olduğu zaman ve uzama işaret eder. Başka bir deyişle, onun bulunduğu yerde biriciklik niteliğini taşıyan varlığıdır. Özgün yapıtın şimdi ve buradalığı, onun hakikiliğini oluşturur. Yeniden üretim özsüzdür. Öz, insana yaşam ve anlam ilişkisini sunduğu ölçüde esere değer katar. Amerikan Sineması'nda yaşam ve anlam birbirinden kopmuştur. Burada yeniden üretim bağlamına hem görüntünün gerçeklik yansımasından kopuşu hem de anlatıdaki ölçünleştirilmiş durum kastedilmektedir.

Anlamın içkinliği artık yerini şimdilik adına anlamsızlık diyebileceğimiz her yerdeliğine bırakmıştır. Teknik olanaklarla yeniden üretilebilen sinema değil, teknik olanaklarla üretilen, gerçekten daha gerçek olan sinema, şimdi ve buradalıktan her zaman ve her yerdeliğe geçiş yapmıştır. Artık anlatısı ve söylemi aynı olan sinema filmlerini izlemek için karartılmış (ışıktan arındırılmış) sinema salonuna gitmek de gerekmemektedir. Adına "bulut bilişimi" (cloud computing) denen, Zizek'in küresel bir zorlama olarak nitelediği (2010:491) siber alemin örgütlenmesi olarak da anılabilecek bir hipergerçeklik sayesinde küçük bir parasal bedel ödeyerek sayısı onbinleri geçen sinema filmine ulaşma imkânı vermektedir. Bir bedel daha ödenir, aslında: Bu da sinemanın özüdür. Bu sürecin, bir Amerikalı olan Andy Warhol'la başlayan ve yeniden üretimi yücelterek sanatı bulunduğu yerden indirmesinden itibaren değerlendirmesini yapmak gereklidir. Ayrıca modernizm sonrasının savunucusu olduğu nedensellik günümüz dünyasının karmaşıklığını, belirsizliğini ve benzeri olguları açıklayabilecek güce sahip değildir. Nedensel modeller bu karmaşıklıkla örtüşmemektedir.

İçinde bulunduğumuz dünya söylemin önemini vurgu yapan dünyadır. Vurgu, söylemin kolay ve anlaşılır olması gerektiği üzerinde yoğunlaşır. Amerikan Sineması, incelenen filmler göz önüne alındığında anlatılarında ifadenin sınırları içinde yer alan anlatı söylemi ile bir ve tek bir durumun karşılığını verirler: Batılı, iyi, beyaz, güzel adamın/kadının –kendisi istemediği, aramadığı halde- başı belaya girdiyse bunun altında ya iyi maskesi takmış kötü bir beyaz adam/kadın vardır (ki İncil'de yer alan şeytanın sonsuz kılığa girebilme özelliğine gönderme yapar) ya da gelişimini kendi doğasında tamamlamış olduğu göz ardı ettirilen bir uzaylı[15] yüzündendir.

Bu basite indirgenmiş durum, Propp'un masal analizlerinde ortaya koyduğu ayırımların sayısını 4 ya da 5'e indirgeyerek orijinalliğini yitirmiş öykü anlatıları içinde devinirler. Anlatının aralarına serpiştirilmiş tarihsel olgular bu araştırmada bir algı düzenlemesi ve bellek sağlamlaştırma biçiminde yer almaktadır. Bir zamanlar ahlaki ve sosyal ilerlemeye bir başlangıç ve teşvik olarak tanımlanan Nazilerin Yahudileri toplu katliamı durumunda, insanlığın ele alınışındaki en "modern" gelişmelerin bile tamamen teknik anlamdan başka bir şeyde ilerlemeyi garantileyemeyeceğinin belirleyici bir tasviri olarak yeniden oluşturulmuştur. Ahlaki ve sosyal adalet kavramlarının yeniden yorumlanmasındaki yükseliş sonunda amaçlanmayan bir sonuca ulaşılacağı paradoksunu da beraberinde getirme potansiyeli taşıdığı öngörülmektedir.

Batılı olmayan ulusların Nazi Soykırımına işlevsel açıdan eşdeğer olan travma dramları geliştirmiş oldukları malumdur. Küreselleşme bu ulus üstü gelişimin öğrencilerinin şimdiye kadar bahsettiği sosyal süreçlerden çok daha farklı bir süreci içermek zorunda kalacaktır: Doğu ve Batı, Kuzey ve Güney birbirlerinin travmalarının deneyimlerini paylaşmayı ve diğerinin acılarının dolaylı sorumluluğunu almayı öğrenmek durumundadır. Nesnesinin şiddet olduğu açıkça görülen Amerikan Sineması'nın tarifini anlatı içinde ve satır arasında yaptığı iyi/kötü karşıtlığının temel mücadelesi -ve asil bir mücadelesi- olarak vermesi şiddet hakkındaki psikolojik, sosyolojik karşılaştırmaların sonsuza kadar ve tek düzlemde irdeleneceğinin bir göstergesi olmaktadır.

Bu öğrenme süreci kurmaca öykü anlatısı içinde kendisine sinema sanatını aracı kılarak başlayabilir. İnsanlar öykü anlatan hayvanlardır. Zaferleri hakkında

---

[15] Uzaylı kavramının içine zenciler, melezler, Hıristiyan geleneklerine göre davranmayanlar, kilosu fazla olanlar, dişi çürükler, doğuştan kambur olanlar (duruş bozukluğuna dayalı kambur dahi olsa aynı kategoriye alınabilir!), travestiler, sözden dönmüşler, dünyanın Doğu kısmında yaşayan herkes ve daha birçokları alınmıştır. (a.n.)

öyküler anlatır, trajedileri hakkında öyküler anlatır. Anlattıklarının doğruluğuna inanılmasından hoşlanır, ama gerçek ve sürekli olan ahlaki çerçevelerin kendileridir, anlatmak için kullandığı olgusal malzeme değil. İnsan topluluklarının tarihlerinde, aynı olayın anlatım ifadelerinin birbirleriyle çelişmesi ve tarihi süreç içerisinde birbirlerini yerlerinden etmeleri ile sık sık karşılaşılmıştır.

Amerikan Sineması'nda görüntünün yoğunluğu, görüntünün süreksizliği ve soyutlanması kadardır. Bir şiddet imgesinin yaratılması, aslında şiddetin tüm boyutlarının birer birer elinden alınmasına dayanmaktadır. Görüntünün algısında bir katman olan büyüleyicilik ve aynı zamanda yoğunluk daha fazlasını kazanarak geri döner: Nesnelliğin aracısı olur ve daha incelikli bir baştan çıkartma için şeffaf hale gelir. Şiddet nesnesi film anlatısı içinde sürekli ayrıntılandığında baş dönmesi ile başlayan, amneziye uzanan, içinde tatmini de barındıran ve yeni bir uyuşma için uyandırılan süreçler yaratır.

Araştırmanın en önemli bulgusu şiddet merkezli Amerikan Sineması'nda film anlatısının ve söylemin aynılığı karşısında izleyicinin anestetik madde etkisinde kaldığının sorgulanabilmesidir. Bu çalışmada ayrıca vurgulanmak istenen, aynı tempoya (beat) alıştırılmak, insanın hayatın doğal akışı sırasında meydana getirilebilecek başka hijyenik (oluşturulmuş) akışlar karşısında sorgulamayan, kabullenen pasif vatandaşlara dönüşme olasılığıdır. Bu durum yine bir soruyu doğurur: Amerikan Sineması, perdeye yansıyan gerçeğin kendisinden daha gerçek olan fraktal yansımalar nedeniyle gelecek kuşakların kendi yaşamını aydınlatıcı bir öykü gibi çocuklarına anlatamamasının olası birçok nedeninden bir tanesini oluşturmakta mıdır?

Amaç, insanın daha iyi bir yere doğru evrilmesi ise, göstergebilim bu uğurda sonuna kadar başvurulacak bir paradigma olmaktadır. Yirmi birinci yüzyılın, değerleri savunmanın en iyi yolunun ideolojik bir üniforma giymekten geçmediği bir çağ olacağı öngörülmektedir. Forması olmayan araştırma yöntemi, göstergebilim kuramcıları tarafından yaşamın akışına sadık kıldırılarak, nefes aldırarak/verdirerek önümüzde durmaktadır. Üstelik bu karmaşıklığın çözülmesi yaşayan bir bilimsel yöntemi ister.

Amerikan sinemasında film öyküsü adaletle yönetilen bir dünya tasarımını, (bazen) dramatik bir aşk macerası içinde kurgularken kahramana ayrılma-manevi anlamda büyüme-eve dönüş silsilesinden oluşan bir yolculuk yaşatır. Olayların merkezinde yer alan kahramanın birey haline geliş sürecini esas alan olaylar dizisinin sonunda kahraman, değer ve sorumluluklarının farkına varan gerçek bir halk kahramanına dönüşür. Bu bağlamda, yolculuk sırasında kahramanın kolektif bilinçdışının arketipleriyle ne ölçüde karşılaştığı, onların çekimine kapılma tehlikesi yaşayıp yaşamadığı, verdiği mücadele ve sonunda elde ettiği başarı ölçünselleştirilebilirdir. Bu sayede geçişine izin verilmeyen, insanın kendini ve yaşadığı toplumu anlama çabası, geçmişten gelen unsurların bireye ne ölçüde yardımcı olduğunun ortaya konulması ve bu unsurların film metnine nasıl yansıdığı sinema evreninde son kullanma tarihi gelmiş uydular gibi boşlukta salınmaya bırakılmıştır.

Sonuçta, bütünceyi oluşturan şiddet temalı Amerikan filmlerinin hepsinde toplumsal mutluluk adına maceraya sürüklenen kahramanın, insanı yücelten ve erdemli kılan ortak bilinçdışı değerlerin yardımıyla bireyselleşme yolculuğunu tamamladığı tespit edilmiştir. Oyunun kahramanı, mitolojik bir kahraman gibi toplumu kötülüklerden kurtarmak için mücadele etmiş ve insanlığın ortak hafızasında yatan figürler film öyküsünü oluşturan post-gerçek macerada da ortaya çıkarak üzerlerine düşen görevi yerine getirmişlerdir.

Bu makaleyi Amerika Birleşik Devletleri'nin dünya üzerinde uyguladığı politikaların bir menüsü olarak da okuyabilirsiniz. Sinema "sanatının" gerçeklik karşısında aldığı halin (içinde şiddet de var) izleyende yabancılaşma yaratmaktan ziyade Brecht'in estetik kuramının tersine anestetik (yani estetik olmayan) madde etkisi yarattığını söylemek mümkündür. Her uyuşma devamındaki uyuşma talebini arttırır, derinleştirir. Hayat insanlar arasında geçenlerin tartışılabilir, eleştirilebilir ve değiştirilebilir olanların tümüdür. Hayatın ve dolayısıyla sanatın içine (de) nüfus etmiş bir post-gerçekçi yaklaşım samimiyetin ve dürüstlüğün olmadığı bir dünyayı önceler.

İçindekiler İçin Tıklayınız

KAYNAKLAR

Arvon, H. (1979). Anarşizm. Çeviren: Ahmet Kotil. İstanbul: İletişim Yayınları

Akıner, N. Birleşik Kitle İletişim Araçları Platformu: Cep Telefonu Televizyon, Mersin İletişim Fakültesi Dergisi, 2009, s:14

Adorno, T. (2007). Kültür Endüstrisi. Çeviren: Mustafa Tüzel, Nihat Ülner, Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları

Adorno, T. & Horkheimer, M. (2010). Aydınlanmanın Diyalektiği. Çeviren: Nihat Ülner, Elif Öztarhan. İstanbul: Kabalcı Yayınevi

Anderson, P. (2007). Gramsci: Hegemonya Doğu-Batı Sorunu ve Strateji. Çeviren: Tarık Günersel. İstanbul: Salyangoz Yayınları.

Benjamin, W. (1999). Pasajlar. Çeviren: Ahmet Cemal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Brecht, B. (1977). Sinema Sanat İlişkileri Üzerine Yazılar. Çeviren:Bertan Onaran, Yurdanur Salman. İstanbul: Görsel Yayınlar

Bordwell, D. (2006). The Way Hollywood Tells It: Story and Style in Modern Movies. Berkeley: University of California Press.

Burgess, W.P. (et al), The cognitive and neuroanatomical correlates of multitasking, Neuropsychologia, Volume 38, Issue 6, 1 June 2000, Pages 848-863

Caunce, S. (2001). Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi. Çeviren: Ayşe Özil Bilmez, Bülent Can. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları

Foucault, M. (2005). Özne ve İktidar. Çeviren: Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Goldstein, J. (1998). Why We Watch: The Attractions of Violent Entertainment. New York, USA: Oxford University Press

Hitchcock, A. (1960). Sapık (Psycho). Universal Pictures, Paramount Pictures, USA

Hünerli, S. (2005). Canlandırma Sineması Üzerine. İstanbul: Es Yayınları

Kesriklioğlu , G. (2006) Genel Anestezi İndüksiyonunda IV Bolus Propofol veya Tiopental Sodyum Kullanılan Hastaların Entübasyon ve Ameliyat Sırasında Farkında olma ve Uyanıklıklarının Karşılaştırılması (Yanınlanmamış Uzmanlık Tezi)

Lukacs, G. (2000). Çağdaş Gerçekliğin Anlamı. Çeviren: Cevat Çapan. Payel Yayınevi, İstanbul

Maigret, E. (2011). Medya ve İletişim Sosyolojisi. Çeviren: Halime Yücel. İstanbul: İletişim Yayınları

Manovich, L. (2001). "Digital Cinema and the History of a Moving Image". The Language of New Media. Cambridge, MA:MIT Press, p:293-308

McGregor, C. (2000). Pop Kültür Oluyor. İstanbul: Gürol Özferendeci. İstanbul: Logos Yayınevi

Marx, K. (2009). Kapital – İkinci Cilt. Çeviren: Alaattin Bilgi. Sol Yayınları, Ankara

Sennett, R. (1998). Karakter Aşınması. Çeviren: Barış Yıldırım. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Thompson, A.K. (2013, Ekim). Eylemci Sanat ve Burjuva Hayat Deneyiminin Sınırları. Çeviren: Elçin Gen. Skop Dergi, sayı 5.

Turner, B.S. (2000). "Liberal Citizenship and Cosmopolitan Value", Andrew Vanderberg (ed.), Citizenship and Democracy in Global Era. Deakin Uni. Press, China

Vester, F. (1997). Düşünmek Öğrenmek Unutmak. Çeviren: Aydın Arıtan. İstanbul: Arıtan Yayınevi

Wyble, B. (et al), Attentional Episodes in Visual Perception, Journal of Experimental Psychology: 2011, Vol. 140, No. 3, 488 –505

Yaylagül, L.(2010). Kitle İletişim Kuramları. Ankara: Dipnot Yayınları

Zizek, S. (2011). Ahir Zamanlarda Yaşarken. Çeviren: Erkan Ünal. İstanbul: Metis Yayınları

Tarihten Günümüze İktidarın "Gerçek" ile İmtihanı

Orhan Kendal

Sosyal bilim ile ilgili konuları incelerken işe kavramlardan başlamak gerektiğini düşünüyoruz. Egemen sınıflar kavramlarla oynayarak, kavramları özünden boşaltarak ya da kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde yeni anlamlar yükleyerek algılar oluşturmakta ve zihinleri bu tarzda biçimlendirmeye çalışmaktadır. Bir iktidar bunu başardığı oranda hegemonik bir özellik kazanarak iktidarını sağlama almaya çalışır. Sistem karşıtı güçler öncelikle buradan başlayarak bir düzeltmeyi yapmak durumundadır. Sistem öncelikle zihinlerde çözümlenmeli, deşifre edilebilmeli ve alternatif paradigma zihinlerde netlik kazanmalıdır.

Devletçi uygarlık güçleri politika veya siyaseti tümden kendilerine mal etmekte, devlet yönetimi, devlet işlerini yürütme vb. olarak tanımlamaktadır. Buna karşılık devlet öncesi veya devlet dışı topluma ise politika veya siyaset adına hiçbir vasıf atfetmemektedir. Bu toplumlar politika dışı veya apolitik toplumlar, ilkel ve geri topluluklar olarak görülmektedir. Bunun büyük bir çarpıtma olduğu açıktır. Politika toplumun asli bir özelliğidir. Politika ve ahlak toplumu tanımlayan ve var eden temel özelliklerdir. Politikasız bir toplum düşünülemez. Politikasız toplum dağılmayla yüz yüze olan bir toplumdur. Politika bir toplumun ekonomiden savunmaya, günlük işlerini yürütmekten taktik ve stratejik planlamalarına ve kendini yönetmeye kadar bütün bir alanı kapsamaktadır. Toplumun kendi içinde tartışması, karar alması ve yönetimini seçmesi demektir.

İddia edildiği gibi politikanın devletle yakından ve uzaktan bir ilişkisi yoktur. Devlet ve iktidar politikanın gaspı anlamına gelmektedir. Toplum politika yapar, devlet ise idare eder. Toplum ahlakla yönetir, devlet ise hukuk ve yasa ile hükmeder. Toplum politika ile demokratik bir yönetimi kendi içinden çıkarır, devlet ise iktidar kurar. Politika, demokrasi, özgürlük vb. kavramlar devletin karşıtı olan kavram ve gerçekliklerdir. Ancak devlet bu kavramları kendini toplum nezdinde meşrulaştırmanın birer aracı olarak kullanmaktadır. Bu kavramları kendisi için bir maske, bir örtü veya eki, uzantısı olarak kullanmaktadır. Bu konuda önemli bir algı yarattığı ve başarı gösterdiği de anlaşılmaktadır.

Bu nedenle toplumsal alanın siyasetle ilişkisini incelerken bu kavramların yerli yerine oturtulmasına ihtiyaç vardır. Devletçi uygarlık güçlerinin yüzündeki maskeleri indirmeli, arkasına saklandıkları örtüleri kaldırarak deşifre edilmelidir. Bu da en başta sosyal bilimin görevi olmaktadır. Sosyoloji ve tarihi doğru bir yöntemle ele aldığımız oranda "Gerçek" nedir ve bu "Gerçekten" uzaklaşılarak nasıl bir sanal dünya yaratıldığına, bunu kimin ve niçin yaptığına daha iyi anlam verebiliriz.

Toplumsal doğayı zaman ve mekan içinde bütünlüklü olarak ele almak durumundayız. Pozitivist sosyolojinin yaptığı gibi tarihsel gelişiminden kopuk ve olguyu kendi başına ele alan bir inceleme bizi sadece yanlışa değil, tehlikeli sonuçlara da vardırır. Sosyal bilimin krizi ve sorunlara çözüm olamaması bununla bağlantılıdır. Toplumsal doğayı tarihten ve tarihi de sosyal bilimden kopuk olarak ele alamayız. Hakikat bir bütündür. Bu nedenle F. Brudel'in dediği gibi; "tarih sosyolojikleştirilmeli ve sosyoloji de tarihselleştirilmelidir." Toplum ve tarih bu yöntemle ele alındığında hakikatli sonuçlara ulaşılabileceğine inanıyoruz. Bu perspektiften baktığımızda "Gerçek'ten ne zaman

koptuğumuzu daha iyi çözümleyebiliriz.

Toplumsal doğanın hakikatinden kopuşu sadece kapitalizmle başlayan bir süreç olarak görüp izah edemeyiz. Kapitalist modernite sanal dünya yaratmanın zirvesini oluşturmaktadır. Yabancılaşma ve gerçekten kopuş konusunda hiçbir sistem belki kapitalizmle kıyaslanamaz. Ancak bunun da bir tarihsel geçmişi olduğunu bilmek ve görmek durumundayız. Kapitalizm kendi başına ezel ebed bir sistem değildir. Kapitalist modernite beş bin yıllık devletçi uygarlığın bir parçası ve devamıdır, son aşamasını ve çağdaş biçimini ifade etmektedir. Kapitalist modernite bu başlangıca dayanmakta ve bu temel üzerinden gelişmektedir. Temeli anlamadan sistemin genelini de anlayamayız. Ali Fırat'ın dediği gibi; "tarih günümüzde saklı, biz tarihin başlangıcında saklıyız."

Toplum politika yapar, devlet ise idare eder. Toplum ahlakla yönetir, devlet ise hukuk ve yasa ile hükmeder

Toplumsal çelişkileri sadece kapitalist sistemin içinde aramak ve çözümü de bunun üzerinden geliştirmeye çalışmak Marksist paradigmanın ve sosyolojisinin en temel yanılgı ve yanlışlarından birisi olmuştur. Esas çelişkiyi kapitalizmdeki ezen ezilen sınıf çelişkisiyle sınırlandırmak eksik bir değerlendirmedir. Yine sınıf çelişkisini ve sınıflar arası mücadeleyi tarihin devindirici, değiştirici ve geliştirici gücü ve motoru olarak tanımlamak yetersiz bir çözümlemedir. Bunu da kapsayacak şekilde esas çelişkiyi doğal toplum ile devletçi uygarlık arasındaki çelişki olarak belirlemek daha doğru ve gerçekçi olacaktır. Bu çelişkiye dayanarak mücadele esas olarak devletçi uygarlık güçleri ile devlet dışı toplumsallıklar arasındaki mücadeledir. Devlet dışı toplumsallığı toplumsal doğanın hakikati olarak tanımlamak doğru olacaktır. Buna karşılık devletçi sistemi üstten ve alttan yaşayan sınıflar bu hakikatten ve özgürlükten kopmuş, yaratılan ve inşa edilen bir sistemin parçaları, uzantıları veya ekleri olarak görmek mümkündür. Ayrımı buradan başlatmak gerektiğine inanıyoruz.

Beş bin yıllık devletçi uygarlık sürecini köleci, feodal, kapitalist diye adlandırıp birbirinden çok farklı sistemlermiş gibi görmek de yanlıştır. İsimler, renkler ve biçimler değişse de sistem aynı sistemdir ve temel özellikleri ortaktır. Ayrıca egemen sınıfın adıyla bir toplum ne isimlendirilebilir ne de tanımlanabilir. Kendi dönemlerinde bu egemen sınıflar toplumun yüzde onunu bile teşkil etmemektedirler. Geriye kalan yüzde doksan devlet dışında yaşayan toplumdur. Toplumsal hakikati yüzde onluk bile olmayan devletçi toplum değil, yüzde doksanı oluşturan devlet dışı toplumsallık temsil etmektedir.

Egemen sınıfların tarih anlayışı yüzde doksanı oluşturan toplumu değil, azınlık durumundaki devletçi sınıfın tarihini esas almaktadır. Devlet etrafında oluşan bu sınıflar birer iktidar sistemini ifade etmektedirler. Bunların toplum ve ekonomiyle herhangi bir alakaları yoktur. Toplum ve ekonomiyi gasp edip sömüren birer iktidar odağı ve gasp şebekesi olmaktan öteye bir anlam ifade etmezler. Başka bir ifadeyle kölelik, feodalizm ve kapitalizm ne birer toplum biçimidirler ne de birer ekonomik sistemi ifade etmektedirler. Toplum ve ekonomi üzerinde kurulmuş tekeller konumundadırlar. Bu anlamda kapitalizmi son beş yüz yıllık bir olgu olarak ele almamak gerekir. Devletin ortaya çıktığı beş bin yıl öncesine dayandırmak daha doğru olacaktır. Tarih boyunca devletler ve onun etrafında oluşan egemen sınıflar toplumu sömürerek sermaye biriktirmeyi hedeflemişlerdir. Tarih boyunca eğer tüccar ve tefeci takımı son beş yüzyıldaki gibi iktidar sistemlerini oluşturamamışlarsa devlet dışı toplumun ve bu toplumdaki ahlak ve özgürlüğün güçlü olması nedeniyledir.

Bu nedenle gerçeği ve gerçekten kopuşu bu çerçevede, beş bin yıl öncesinden ve doğal topluma yabancılaşmayla başlatmak daha doğru olacaktır. Doğal toplumdan kopuş toplumsal hakikatten kopuşun başlangıcını ifade etmektedir. Özgür bir insanı köleleştirmek ve köleci bir sisteme dahil etmek kolay değildir ve sanıldığı gibi bunu şiddet ve zorla yapmak tek başına mümkün değildir. Zor daha sonra devreye girmiştir. Öncelikle insanın zihni fethedilmiştir. İnsanlar zihnen ikna edilmeden köleleştirmeye alıştırılmaları mümkün görünmemektedir. Sistem önce kendisini zihinlerde inşa etmiştir. Zihni inşa başarıldıktan sonra ve başarıldığı oranda sistem kalıcılaşmıştır.

Devlet ve İktidar Toplum Dışıdır

Denilebilir ki, zihni inşa faaliyetini tarihte Sümer rahipleri kadar başarıyla yerine getiren kimse olmamıştır. Sümer rahipleri oluşturdukları mitolojiler aracılığıyla ve inanç yoluyla insanları kendilerine bağlamışlardır. Sümer rahipleri için tanrı yaratıcılar demek yanlış olmayacaktır. Kurguladıkları mitolojilerle gökyüzünde bir tanrı veya tanrılar düzeni tasarlayıp yüceltirken, insanları da tanrıların dışkısından yaratılan varlıklar derekesine indirgeyerek alçaltmışlardır. Burada tanrılar şahsında yükseltilen ve yüceltilen egemen sınıflar olurken toplum ise ayaklar altına alınmıştır. Böylece insan iradesi kırılıp hiçleştirilirken yeni sistem kutsallaştırılarak tapınma sebebi yapılmak istenmiştir. Sümer rahiplerinin Ziggurat etrafında geliştirdikleri kurumlaşma ve kentleşme devletçi uygarlık sisteminin temelini oluşturmuştur. Beş bin yılda genişleyen, gelişen ve büyüyen kentlerin ve devlet kurumlaşmalarının maketi, prototipi veya ana rahmi bu Zigguratlar olmuştur. Ziggurat denilen tapınaktan bir şehir, bir şehirden bir uygarlık, bir uygarlıktan bir devlet, bir devletten bir imparatorluk, bir imparatorluktan bir dünya doğmuştur. Sümer rahiplerinin tarihte oynamış olduğu rolü küçümsememek gerekir. Sanal bir sistem yaratma ve algı oluşturarak zihin inşa etmede pozitivist bilimcilerin ataları sayılırlar.

Sümer rahiplerinin tarihsel rolünü Ali Fırat şu şekilde ifade etmektedir; "Henüz zorla insanları köleleştirme dönemine geçilmemiştir. Muhtemelen rahibin tüm avantajı tanrı silahını kullanmaktır. İşte burada rahibin muhteşem işlevlerinden biri devreye giriyor: TANRI İNŞA ETME görevi. Konu çok önemlidir. Bu görevde başarılı olunmazsa, yeni kent ve toplumu, dolayısıyla bol üretim gerçekleştirilemeyecektir. İlk devlet yöneticilerinin neden rahipler olduğunu da bu örnek gayet iyi açıklamaktadır. Ziggurat sadece kenti, bol üretimi ve yeni toplumu değil, tanrıyla birlikte tüm kavramlar dünyasını, hesabı, büyüyü, bilimi, sanatı, aileyi, hatta ilk değiş tokuşu da yeniden planlamak, projeye bağlamak ve inşa etmek durumundadır. Rahip ilk toplum mühendisidir, ilk mimardır, ilk peygamber taslağıdır, ilk ekonomisttir, ilk işletmecidir, ilk işçi başıdır, ilk kraldır."

Tarihte de görüldüğü ve anlaşıldığı gibi devlet ve iktidarın varlığı yalanla, çarpıtmayla, gerçekleri ters yüz etmeyle mümkün olmuştur. Algı operasyonları olmadan, zihinler çarpıtılmadan ve sanal dünyalar yaratılmadan hiçbir devlet ve iktidar ayakta kalamaz ve varlığını sürdüremez. Çünkü devlet ve iktidar toplum dışıdır, toplumun sırtında bir kambur, bir urdur. Bu asalak ve hastalıklı yapıyı kim yıllarca sırtında taşır! Nietzsche'nin dediği gibi devletler bütün dillerde yalan söyler. Varlığını ve iktidarını buna borçludur.

Kapitalist modernite bu mirası devralmakla kalmamış, en inceltilmiş yöntemlerle bunu inanılmaz boyutlara vardırmıştır. Felsefe ve bilimi de hizmetinde kullanarak kendini sağlam temellere dayandırmaya çalışmış ve toplum nezdinde meşrulaştırmış ve hakikat olarak sunmuştur. Burjuva egemen sınıf asalaklaştıkça daha fazla yalana ve zihin inşa faaliyetlerine ağırlık verme ihtiyacını duymuştur. Kapitalizmin ideolojisi olan liberalizmin kurucusu ve siyaset felsefesi olarak geliştireni John Locke'dur. Locke'a göre nasıl madde atomlardan oluşuyorsa, maddenin temel yapıtaşı atomsa, toplum da bireylerden oluşmaktadır. Bireyi tarih ve toplumun temel yapıtaşı olarak ele almıştır. Birey olmadan toplumun olamayacağını düşünen Lock'a göre her şey bireyin haklarına göre düzenlenmelidir. Tarihte bireyin önce özgür olduğunu, daha sonra toplum tarafından sınırlandığını iddia eden Locke, özgürlüğünü kazanması için bireyin hak ve hareket alanının genişletilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

Locke'un hem tarihsel yorumu hem de birey ve toplumu değerlendirme tarzı gerçekçi olmadığı gibi sonuna kadar ideolojiktir. Bireyi atom gibi düşünüp toplumdan koparmak hakikati parçalamak anlamına gelir. Kaldı ki, atomlar bile doğada tek başına serbest halde bulunmazlar, moleküller halinde birleşiktirler. İnsan toplumsuz olarak düşünülemez. Toplumsuz bir birey primat sınırında yaşamaya mahkumdur. Ali Fırat "insanlaşma ile toplumsallaşma at başı ilerlemiştir." derken bu gerçeğe işaret etmiştir. İnsanı zihin, kimlik ve kişilik olarak var eden toplumdur. Dolayısıyla ne birey toplumdan ayrı olarak ele alınabilir ne de toplumdan önce ve öncelikli bir varlık olarak görülebilir. Toplum önceliklidir ve birey toplum içinde ve toplumla birlikte bir anlama sahiptir. Locke'un yaklaşımı ideolojiktir ve burada kastedilen birey burjuva bireydir. Liberalizm bireysel haklar içinde en öncelikli olarak mülkiyet hakkına yer verir. Burada egemen sınıf ve bu sınıfa

mensup olan burjuva bireyin özel mülkiyeti güvenceye alınmaya çalışılır. Locke'un iddia ettiği gibi insan boş bir levha gibi, bir "Tabula Rasa" olarak dünyaya gelmez. Bu sistemde kimisi babadan kalma büyük bir servetle, kimisi de borçlu olarak doğar. Bireysel başarı ve zenginleşme hikayeleri de sistemi meşrulaştırma ve koruma amaçlı ideolojik kurgulardır.

Bireyi atom gibi düşünüp toplumdan koparmak hakikati parçalamak anlamına gelir

Liberalizm geniş halk kesimlerinin kilise ve mutlakiyet rejimlerine karşı duyduğu tepki ve muhalefetini de yedekleyerek önemli bir güç haline gelmeyi başarmıştır. Başta Amerika ve Fransa devrimleri olmak üzere her iki kıtada iktidara gelerek kendini sistemleştirmiştir. Amerika bağımsızlık savaşına öncülük eden Thomas Jefferson ve arkadaşlarının hazırladıkları "4 Temmuz 1776 Bağımsızlık Bildirgesi" ve Fransa devriminden sonra hazırlanan "İnsan Hakları Bildirisi" gibi belgeler siyasi liberalizmin temel felsefesindeki gelişmeleri hızlandıran tarihi süreçlere damgasını vurmuştur. Tüm bu adımlarla toplumsal muhalefetin desteğinin alınması hedeflenmiş, ancak özünde kapitalist egemen sınıfın çıkarını gözeten ve iktidarını amaçlayan gelişmelere yol açmıştır. Kapitalist modernite ve ideolojisi olan liberalizmin bütün uğraşı insanı toplumsal gerçeğinden koparıp devlet vatandaşı haline getirmek olmuştur. İnsanı ve toplumu ahlaktan kopararak yasaya bağlı vatandaşlar haline getirme liberalizmin temel başarısı olmuştur.

Faşizmin Kaynağı: Ulus-Devlet

Burjuvazinin iktidar rejimi olan ulus-devlet ve etrafında geliştirilen sistemin kendisi de tamamen kurgusaldır ve zihnen oluşturulmuş bir yapıdır. Ulus-devlet kapitalistler için azami kar ve daha fazla sermaye biriktirmenin temel aracıdır. Bunun dışında toplum veya ulus çıkarıyla uzaktan yakından bir alakası yoktur. Kendini meşrulaştırmak için geliştirdiği kavram, kuram ve kurumlar birer göz boyamadan başka bir anlam ifade etmezler. Burjuva sınıfının dini, imanı, her şeyi paradır, sermayedir ve sömürü yoluyla daha fazla kar elde elde etmektir, gerisi teferruattır. Ulus-devleti tanrı derekesine çıkarması, milliyetçiliği bir din gibi kullanması, hukuku bu dinin ayetleri haline getirmesi bununla bağlantılıdır. Babasının çiftliği gibi kullandığı ülke topraklarını vatan diye kutsaması, göstermelik seçimlerle oluşturduğu meclisi ulusal irade ve egemenlik olarak yansıtması kendi kirli sınıf çıkarlarını gizleme ve toplum nezdinde meşruiyet sağlama ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

Ulus-devlet bir toplumsal mühendislik projesidir. Üstten topluma dayatılan bir deli gömleğidir. Max Weber'in dediği gibi toplumun demir kafese alınmasıdır. Bu tekçi-monolitik zihniyet ve sistem topluma karşı bir kırım ve savaş halini ifade etmektedir. Ulus-devlet farklı kültürler ve ekoloji için bir kıyım makinasıdır. Ulus-devlet faşizmin kaynağıdır. Ancak modern cila ve renklerle piyasaya sunulmakta ve halka, topluma ait bir kurum ve değer olarak lanse edilmektedir. Bunu başarmak için pozitivist bilim burjuvaziye her türlü hizmeti sunmaktan geri durmamaktadır.

Finans kapital çağda gerçeklikten kopuş daha ileri bir aşamaya vardırılmıştır. Artık paradan para kazanma dönemidir. Borsa etrafında dönen çark bir kumar oyunundan başka bir şey değildir. Borsa oyunlarıyla, spekülasyonlarla bir günde milyarlar kazanılmakta veya kaybedilmektedir. Dünyada piyasada dönen paranın yüzde sekseni sayılardan ibarettir. Yani gerçek para değildir, sanaldır. Gerçeklikten bu kadar kopan kapitalist sistem, toplumsal yaşama ve kendi çıkarları doğrultusunda oluşturduğu siyasete bu çerçevede yön vermektedir.

Sınıflı toplum uygarlığının doruğunu teşkil eden ve yaşayan kapitalist modernite, bugün biyoiktidar dönemini yaşamaktadır. İnsanın bedeni üzerinde, yaşam alanlarının tamamı üzerinde iktidar uygulamaktadır. İktidar kendisini her insanda hücre hücre örerek içselleştirmektedir. İnsanların zihinleri kapitalist çıkarlar doğrultusunda şekillendirilmektedir. Bu çerçevede sürüleşen bir toplum yaratılmaktadır. Matrix filminde olduğu gibi içinde yaşadıkları zihinsel, kurgusal ve sanal dünyayı gerçek sanan bir toplum yaratılmaya çalışılmaktadır.

Kapitalist modernite iletişim ve bilişim alanında yaşanan yenilenme ve gelişen teknolojiyi kendi çıkarları doğrultusunda kullanmakta, burjuva iktidar ve

siyasetinin nesnesi haline gelecek bir yapay toplum yaratmaktadır. Özellikle sosyal medya ve internet üzerinden toplum esir alınmakta, zihinlere şekil verilmeye çalışılmaktadır. Kavram üretmek veya kavramlara farklı anlamlar yüklemek ideolojik işlerin başında gelmektedir. Bu anlamda "sanal toplum" kavramlaştırması neo liberalizmin en vurucu silahlarından biri durumundadır. "Ne de olsa sanaldır, bir karşılığı yoktur" denilip geçilemez; sanal olandan öyle bir karşılık türetilmiştir ki, tarihin hiçbir faşizan iktidarı bu derecede etkili bir toplum kırım aracı bulamamıştır. Sermayenin sanalıyla en büyük vurgunlar yapılırken toplumun sanalıyla neler yapılmaz ki?

Finans-kapital ne kadar toplum dışılıktan kaynağını alıyorsa sanallığın bu kadar geliştirilmesi de aynı nedene dayanmaktadır. Burada sistemin çok çarpıcı bir yönü açığa çıkmaktadır; toplumun kendisi varken sanalına niye ihtiyaç duyduğu, kapitalizmin toplumdan dışlanma düzeyini göstermektedir. Kapitalizmin dayandığı gerçek bir toplum olsaydı sanalına ihtiyaç duymazdı. Bir neden budur, diğeri ise, kapitalizmin "sanal toplum" yaratma yoluyla gerçek toplumu adeta ihtiyaç olmaktan çıkarmaya çalışması, bastırması ve dağıtması şeklindeki hedefidir.

Matrix filminde olduğu gibi içinde yaşadıkları zihinsel, kurgusal ve sanal dünyayı gerçek sanan bir toplum yaratılmaya çalışılmaktadır

Tüm iktidarlar toplumsal hafızaya hakim olmak için nasıl yalan ve çarpıtmaya ihtiyaç duyuyorsa kapitalist sistem de bunun bir versiyonu olarak sanal dünyaya ihtiyaç duymaktadır. Sanal dünya, bireyleri robotlaştırarak ve bireysel yaşam üzerinden algılar oluşturarak toplumsallıktan kopmuş makineleşen ve sürüleşen bir toplum yaratmaya çalışmaktadır. ABD'de alışveriş merkezlerinde " ne kadar tüketiyorsan o kadar varsın" sloganı genel kapitalist sermayenin özünü ve karakterini ifade etmektedir. Toplumsal ve bireysel emeği pasifleştiren ve duvarların içine hapsederek tüketen bir toplum ve birey yaratılmak istenmektedir. Tüketilen sadece maddi olgular değildir. En az onun kadar ve ondan daha fazla manevi değerlerdir. Bu, birey ve toplumun hakikatinden koparılması, özünden boşaltılması gerçeğidir.

Kapitalist sistemin pozitivist bilim üzerinden yaratmaya çalıştığı toplumsal mühendislik inşasının günümüzdeki en temel araçları medya ve basın olmaktadır. Bilişim teknolojisi üzerinden sanal bir dünya oluşturulmaktadır. Üreten ve emeği ile yaratan toplumsal geçeklikten geriye sadece tüketen bir toplumsal gerçeklik bırakılmak istenmektedir. Artık toplum yoktur, geriye sadece hayal dünyasında kendine simülasyonlar üzerinden oluşturulan içi boşaltılmış bir birey ve toplum vardır.

Sanal Yaşam: Gerçeğin Çarpıtılması

Bilim bugün iktidarların en büyük silahına dönüşmüştür. Sanal yaşam onun ruhu durumuna gelmiştir. Sanallaşan beyinler artık bilim kurguya göre hareket etmekte ve paranoyak yaşamlar üretmektedir. Artık köyde alın teri ile üreten çiftçi veya emeği ile kazanan çobanın yerini bilgisayar oyunları ve borsada manipülasyon oyunları almaya başlamıştır. Yaşam artık klavye ve dokunmatik tuşlara mahkum edilen hassas parmaklara kalmıştır. Doğadan ve toplumdan koparılarak büyük bir yabancılaşmayı yaşayan insan şimdi de sanal dünyaya sokularak hiçleştirilmektedir. Obeziteleşen sadece bedenler değildir, zihniyet çarpıtması ve bozukluklarına boğulan birey en büyük obeziteyi beyinde, maneviyatta yaşar duruma gelmiştir.

İnsanın insana dokunabildiği, acılarını ve sevinçlerini paylaştığı ve birbirini hissedebildiği dünya her geçen gün biraz daha azalmakta, geriye her bireyine kadar parçalanmış asosyal bir dünya oluşturulmaktadır. Artık birey tüm maddi ve manevi ihtiyaçlarını cihazlar üzerinden karşılamaktadır. En temel günlük ihtiyaçlarını oturduğu yerden karşılayan birey, kapitalizmin " sen düşünme sadece tüket" sloganını ete kemiğe büründürmektedir. İlişkiler yozlaşmakta, aşk ve sevgiler, arkadaşlıklar günlük tüketilen bir maddeye dönüşmüş bulunmaktadır. Güdülerin her gün hortlatıldığı, arzuların bombardımana tabi tutulduğu bu ortamda erkek ve kadın ilişkileri özünden boşaltılmakta ve bir bütün olarak yaşam anlamsızlaştırılmaktadır.

Kapitalist iktidarların ömürlerini uzatmak ve politikalarını topluma hakim kılmak için yarattıkları bu sanal

dünyada hedef kitlenin başında gençlik gelmektedir. Arayış içinde bulunan gençliğin güdülerine hitap edilerek sisteme bağlama temel yöntemdir. Genç kesime en iyi ulaşmanın yoludur sanal medya. Genç kadın ve erkekler porno tarzı filmlerle, bilgisayar oyunları ile kültürel ve entelektüel yaşamdan uzaklaştırılıp uyuşturulmakta, amaçsız, sorgulamayan ve biat eden apolitik bir gençlik yaratılmak istenmektedir.

İhtiyaçlarını oturduğu yerden karşılayan birey, kapitalizmin "sen düşünme sadece tüket" sloganını ete kemiğe büründürmektedir

Bilgisayar oyunları temel tutku haline getirilmektedir. Öyle ki, bu bilgisayar oyunlarının verdiği komutlara uyarak hareket eden, kaza yapan, hatta intihar edenler olmaktadır. Artık insanlar bilgisayar ve televizyondaki oyun, film ve dizi karakterleriyle kendini özdeşleştirmektedir. Kendi olmaktan çıkıp sanal bir kişilik olmaya çalışılmakta, özenti ve içi boşaltılmış yaşamlar yaratılarak sürüleşen bir toplum yaratılmaktadır. Özel harp dairesi de psikolojik savaş argümanlarını sonuna kadar devreye koyarak tüm toplumu teklik üzerinden militarize etmektedir. Özgürlükten, demokrasiden yana olan, kısacası toplumsal değerleri korumaya çalışan muhalefete en büyük saldırılar bu sanal dünya üzerinden yapılmaktadır.

O halde sanal denildiğinde "hiç olmayan" bir şeyden bahsetmiyoruz; olanın, yani gerçeğin kendisine değil de, ister doğru ister yanlış şekilde yazı, ses ve görüntüyle oluşturulan ortama ve ortam algısına sanal gerçeklik deniliyor. Sanal ağlarla kurulan tüm iletişim ve paylaşım sistemine ise "sanal toplum" denilmektedir. Hakikat yerine konulduğunda ve insanlar buna ikna edildiğinde esas tehlike ortaya çıkmaktadır, bu da toplum ve hakikat karşıtlığıdır. Ve ne yazık ki, 1990'lardan günümüze kat ettiği mesafe küçümsenemez boyutlara varmıştır.

Olmadığı halde varmış gibi kabul edilen bir toplum olmak aslında hiç olmamak anlamına gelir. Sanal toplum eşittir toplumun sonu! Anti-toplum karakterindeki "sanal toplum" kavramsallaştırmasına herhangi olumlu bir özellik yüklemek hiç hak etmediği halde meşrulaştırmaktır. Tarih boyunca tüm saldırılara rağmen toplumu yok edemediler; gerilettiler, ezdiler, bastırdılar ama yok edemediler. "sanal toplum" projesi toplumu yok etme projesidir.

İnsanın, özgürlüğün, anlamın bittiği yerdir "sanal alem." Gerçeği varken sahtesiyle, taklidiyle, kopyasıyla ilgilenmek yaşamı yaşam olmaktan çıkarmaktır. Ne kadar mükemmel kopyalar oluşturulursa da gerçeğin yerini tutamaz. Bir sistem ancak bu kadar yapay olgular yaratabilir ve ancak bu kadar olgucu olabilir. Yorum ve yaratıcı gücün maddeye kıstırıldığı; tüm zamanların ana sıkıştırıldığı; hakikatin olguya indirgendiği iç karartıcı felsefik bir düzleme geçilmiştir. İnsan arzuları üzerinde korkunç derecede oynanmış, sahtelik, ikiyüzlülük ilk defa bu kadar değer görür olmuştur. Makinalaşma, ruhsuzlaşma, zihnin ve bedenin birbirinden kopması, emeğe ve ürettiklerine yabancılaşma, toplumdan kopma vb insanın yabancılaşmasına dair teorilerin en ilerisi sanal kimlikle oluşturulmaktadır.

Sahte kimliklerin toplamından bir "toplum" oluşturmayı, faşizmin küresel çaptaki en büyük projesi olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Tüketim, eğlence, şov artık her şeydir; bunlara da bireysel olarak sanal medya üzerinden ulaşmak mümkündür. Topluma gerek yoktur! Toplumla ilişki kurmadan da yaşanabileceğini sanmak ve buna inanmak insanlığın düştüğü en dip noktadır. Bu konuda Ali Fırat, "medyayı ikinci bir analitik akıl gibi kullandıklarından, toplumun direnme gücünü etkisizleştirmede çok etkilidirler. Bu silahla sanal toplum inşa ediliyor. Sanal toplum, toplum kırımın başka bir biçimidir." diyerek buna işaret etmektedir.

Reel sosyalizmin çözülmesi kapitalist modernitenin zaferi olarak piyasaya sunulmuş ve liberalizmin bol bol propagandasına dönüştürülmüştü. Liberal demokrasi "tarihin sonu" olarak ilan edilmişti. Yeni dünya düzeni, çok kutuplu dünya ve küreselleşme teori ve projeleri gündeme sokulmuştu. Büyük bir umut ve iyimserlik havası yaratılmış ve insanlık 21. yüzyıla büyük umutlarla girmişti. 20. yüzyılda yaşanan korkunç savaşlar, faşizm, katliamlar, soykırımlara varan vahşetler artık bir kez daha yaşanmayacaktı. Sözde modern insan ve toplumlar bu türden kıyımlara müsamaha göstermeyecekti. Bu uygulamalar bir daha geri dönmemek üzere geçmişte kalmıştı. Evrensel hukuk ilkeleri, insan

hakları, demokrasi, kadın özgürlüğü ve cins eşitliği vb. ilkeler yükselen değerler olarak toplum yaşamlarında somutluk kazanacaktı. Her şeyin daha iyiye doğru gideceğine dair bir iyimserlik hakimdi. Avrupa Birliği fikrinin bir sistem olarak gelişmesi bu iyimser havayı pekiştirmişti.

Ancak 21. yüzyıl hiç de umut edildiği gibi gelişmedi. İçinde bulunduğumuz daha ilk çeyreğinde yaşananlar bile şimdiden derin bir hayal kırıklığı yaratmaya yetmiştir. Özellikle de Ortadoğu'da yaşanan savaşlarda yüzbinlerce insan ölmüş, ülkeler bir daha kendine kolay kolay gelemeyecek şekilde tahrip edilmiştir. Bir çok toplum büyük acılar yaşamış, katliamlara varan vahşet uygulamalarıyla parçalanmış, dağıtılmış ve yerinden yurdundan edilmiştir. Ezidi halkı bütün dünyanın gözü önünde soykırıma uğramıştır. İnsan yaşamı adeta bir hiç derekesine düşürülmüştür. Her gün açıklanan, öldürülen insan sayısı aritmetik rakamların ötesinde bir anlam ifade edemez hale gelmiş ve bu durum giderek kanıksanmıştır. Bunun sonucunda anormal olan durum normalleşmiştir. Barış, adalet, huzur, hukuk ve insan haklarına dayalı bir sistem, hayal veya ütopya gibi görülmeye başlanmıştır.

Kaos süreçlerinde küçük girdiler büyük sonuçlar yaratabilir

Ortadoğu'da tarihte ortaya çıkan ne kadar gericilik varsa adeta hortlamış ve halklarımızın başına musallat edilmiştir. Ezidi kadınların esir alınarak ilk çağ köleliğini aratmayan manzaralarla şehir pazarlarında satışa sunulması, din ve mezhep adına yapılan her türlü barbarlık, katliam ve insanlığın binlerce yıllık tarihsel ve kültürel mirasının bir anda havaya uçurulması, emperyalist ülkelerin en ileri teknolojiyi savaşın hizmetinde kullanarak insan yaşamını hiçe sayması, bölgedeki ulus-devletlerin ve gerici güçlerin ayakta kalmak için her türlü faşizan politikalara başvurmaktan çekinmemesi bunlardan bir kaçı olarak ilk elden sıralanabilir. Ortadoğu'da yaşanan kaosta kim kiminle ve ne için savaşmaktadır, belli değildir. Her gün ilişki ve güç dengeleri değişebilmekte, dün düşman olanlar bugün dost olabilmekte veya tersi gelişmeler yaşanabilmektedir. At izi it izine karışmakta, kimin eli kimin cebinde belli olmamaktadır.

DAİŞ gibi terörist yapıların Amerikan film senaryolarında betimlenen terörist grup ve insan tipolojisinden fırlamış gibi birden peydahlaması tesadüf olmasa gerekir. Bu filmlerde ne kadar kötülük simgesi varsa bu gruplara mal edilirken bunlara karşı mücadele eden Amerikan askerleri insanlığı kurtaran kahramanlar olarak yüceltilmektedir. Ortadoğu'da yaşananlar film senaryosunun gerçeğe uygulanmasıdır. Bu Amerikan filmleri nasıl ki, ABD ve CİA tarafından toplum üzerinde algı oluşturmak üzere tasarlanıp finanse ediliyorsa, benzer şekilde Ortadoğu'da yaşananların da aynı zamanda birer algı operasyonu olduğunu unutmamak gerekir. Biz ve öteki algısı yaratılmakta, bu çerçevede yabancılaşma ve düşmanlıklar sanal ve sahte çelişkiler üzerinden geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Bugün emperyalist güçlerden tutalım ulus-devletlere kadar toplum üzerinde hiçbir meşruiyeti kalmayan kapitalist modernite güçleri ayakta kalmak, varlıklarını ve sömürülerini sürdürebilmek için sanal bir dünya yaratmak zorundadırlar. Ancak algı yaratarak topluma kendilerini kabul ettirebilir ve varlıklarını sürdürebilirler. Bu devletçi ve iktidarcı güçler kendi çıkarları doğrultusunda algı oluşturdukları oranda topluma yön verebilir ve iktidarlarını sürdürebilirler. Her devlet veya iktidar oluşturdukları sanal dünya kadar vardırlar. Toplumsal psikolojiyi şekillendirdikleri oranda ve bu doğrultuda gündem oluşturdukları kadar egemenliklerini sürdürebilirler.

Kapitalist Modernite yapısal bir kriz içindedir. Kriz bünyesel ve sistemsel olduğu için çözüm bulunamamaktadır. Sorunları aşmak için başvurulan yöntemler krizi derinleştirmekten başka sonuç vermemektedir. Derin bir bunalım ve kaos yaşanmaktadır. Bu kaostan çıkışın nasıl olacağı ve nasıl bir sistemle sonuçlanacağı belli değildir. Her güç bu durumu kendi lehine çevirmeye çalışmaktadır. Korku derindir, ancak aynı zamanda fırsatlar da sunmaktadır. Kaos süreçlerinde küçük girdiler büyük sonuçlar yaratabilir. Nicelik olarak küçük bir güç doğru politika ve adımlarla büyük çıkışlar yapabilir. Buna karşılık büyük güçler de hızla dağılmayla yüz yüze gelebilir. Bu alt üst oluşta hiçbir siyasal güç kendini güvende hissetmemektedir.

İnsanın Var Oluş Biçimi Toplumsaldır

Kapitalist modernite sistemi iç çelişkilerini Ortadoğu'ya ihraç ederek kendinden uzak tutmaya çalışmaktadır. Ortadoğu Aşil'in topuğu gibi bu sistemin en zayıf noktasını teşkil etmektedir. Ortadoğu coğrafyası devletçi uygarlığın doğup yayıldığı bir alan olduğu gibi kapitalizmi hazmetmeyen ve ona karşı direnişin güçlü potansiyelini taşıyan bir toplumsal kültüre de beşiklik etmektedir. Bu sisteme ölümcül darbe vuracak olan alternatif gücün bu topraklardan çıkacağı anlaşılmaktadır. Kapitalist sistem de bu tehlikenin farkındadır. Bu coğrafyaya sürekli saldırı halinde olması ve bölge toplumlarının gözünü açmasına fırsat verilmemesi bununla bağlantılıdır.

Emperyalist güçlerin bu savaşı Ortadoğu'da vermelerinin önemli bir nedeni de, kendi toplumlarında iktidarlarına rıza oluşturma hedefidir. DAİŞ gibi bir canavarı kendi elleriyle yarattılar ve onun üzerinden algılar oluşturdular. DAİŞ'in kötülükte sınır tanımaması, kılıçla insanların kafasını kesip internette servis etmesinin arkasında hangi kurgusal akıl vardır? Bunları sadece DAİŞ'in bölge halklarını korkutmak için başvurduğu bir taktik olarak görmek eksik kalacaktır. Bunun dünya çapında yürütülen bir algı operasyonu olduğunu görmek zor değildir. Eğer DAİŞ'in arkasında emperyalist güçlerin olduğunu düşünüyorsak, bu yapılanların akıl hocalarının kimler olduğu rahatlıkla görülecektir.

Demokrasi komünalliği koşullandırırken, komünalite de demokratik olmayı koşullandırır

Bununla neyin amaçlandığı ve nasıl bir algı oluşturulmak istendiği açıktır. Her şeyden önce kendi toplumlarına dünyanın nasıl bir kötülük ve terörizmle karşı karşıya olduğunu, dünyanın başka yerlerinde nasıl bir vahşet ve kötü güçlerin olduğunu, bunu önlemezlerse bir gün gelip kendilerini de bulacağını, dünyanın diğer yerlerine oranla sistemlerinin kimi eksiklerine rağmen nasıl da en yaşanılır sistem olduğunu ve adeta şükretmeleri gerektiğini göstermek amaçlanmaktadır. Bu aynı zamanda ölümü gösterip sıtmaya razı etme taktiği olmaktadır. Böylece sistem içi çelişkilerin üstü örtülmeye, öteleyerek gün yüzüne çıkmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Yürütülen algı operasyonlarının amacı elbette bununla sınırlı değildir. Egemenler her zaman bir taşla birkaç kuş vurmayı hedeflerler. Daiş gibi yapılar aracıyla İslam dünyası da karalanmak ve kapitalizme karşı direnen kültürel İslam zayıflatılmak ve güçten düşürülmek istenmektedir. Yine emperyalist güçler en gelişmiş teknik silahlarını bu savaşlarda Ortadoğu halklarının üzerinde denemekte ve gövde gösterisi yapmaktadırlar.

Tüm bunlara karşılık kapitalist modernite güçleri bu kaostan çıkacak ve kendi sistemini yenilecek bir siyaset geliştirememektedir. Her devlet ayakta kalmak için daha fazla merkezileşmekte, militarist ve milliyetçi politikalara kaymaktadır. Burjuva siyaseti zaten ilkesizdir, bencildir. Kendi dar çıkarları uğruna her türlü toplumsal değere sırtını dönmektedir. Giderek otoriter, anti demokratik ve faşist rejimler gelişmektedir. Trump, Putin, Merkel, Erdoğan gibi faşist önderlikler bu sürecin sembol isimleri olarak sivrilmektedir. Bu kişiliklerin kendi çıkarları için yapmayacakları bir kötülük, işlemeyecekleri bir katliam ve insanlık suçu yoktur. Şimdiye kadar yürüttükleri siyaset bunun sayısız örnekleriyle doludur.

Halkların ve ezilen insanlığın bu sistemden baskı ve zulümden başka göreceği bir muamele yoktur. Sistem içi bir çözüm ve kurtuluş imkanı kalmamıştır. Özgürlüğü emperyalist güçlerden ve onların sisteminden beklemek ham bir hayal ve kendini kandırmadır. Kurtuluş, demokratik çözüm ve özgürlük bu sistemin dışında halklarımızın kendi elleriyle oluşturulacaktır. Kapitalist moderniteye karşı köklü alternatif bir dünya yaratma mücadelesine ihtiyaç vardır. Toplumsal alan ve siyaset ilişkisi bunun üzerinden yeniden kurulmak durumundadır. Devletçi sistemi aşan ve onun dışında bir toplumsal sistem inşa etme hedeflenmelidir. Küresel kapitalizme karşı küresel demokrasi mücadelesini öngören bir siyaset çizgisi ve ittifaklara ihtiyaç vardır. İnşa edeceğimiz demokratik toplum radikal, komünal ve derinliğine içselleştirilmiş olması gerekmektedir. Hedef ve amaçlarımız kadar mücadelemiz de radikal olmalıdır.

İnsanın var oluş biçimi toplumsaldır. Demokraside toplumun varoluş tarzıdır. Doğal toplumun formu da komünal ve demokratiktir. Toplum varsa komünal demokratik değerler de vardır. Komünal yaşam bireyleri ve toplumu demokratik olmaya zorlar. Gerçek komünal yaşam demokratik olmadan kurulamaz. Demokrasi komünalliği koşullandırırken, komünalite de demokratik olmayı koşullandırır. Tabana dayalı

demokrasinin radikalliği de buradan ileri gelmektedir. Toplumsallaşmanın başlangıcı çeşitlilik içerisinde farklılaşmadır. Çok farklılık, birbiri üzerinden üstünlük kurmadan yaşanılmaktadır. Bu gerçek ekolojik bilinçtir.

Radikal demokrasi devlet dışında kalmış, halkın kendisini örgütleyebildiği ve güç yaptığı bir demokratik yaşamdır

Halkın güç olduğu kendini yönetmede ve güç olmada başat hale geldiği, halkın güç olmasını ve yönetimini sağlayan araçlar, yöntemler ve uygulamaların geliştiği, devlet varlığını sürdürse de devlet sisteminin yanında halkın doğrudan demokrasiye dayanan kendi demokratik sistemini kurmasına radikal demokrasi diyoruz. Radikal demokrasi devlet dışı örgütlenmedir. Halkın doğrudan kendisini yönetmesidir. Esas olarak devleti reddeden bir demokrasi şeklidir. Çünkü devlet ve demokrasi farklı şeylerdir. Radikal demokrasi devlet dışında kalmış, halkın kendisini örgütleyebildiği ve güç yaptığı bir demokratik yaşamdır. Bu nedenle radikal demokrasi köklü bir zihniyet dönüşümü ve demokrasi anlayışını ifade etmektedir.
Radikal demokraside dar sınıf yaklaşımı yoktur. Ama sömürü ve baskıya da yer yoktur. Radikal demokrasi doğal olarak toplumsallığın yeniden kurulmasından yana olan tüm toplumsal kesimlere dayanır. Radikal demokraside tabandan örgütlenmeyi esas almak söz konusudur. Komünden başlayarak meclise dayanıp toplumun her alanında kendi yaşamını kendisinin düzenlediği bir sistem hedeflenmektedir. Bu da toplumun var oluş biçimi olan demokratik yaşam ve bu değerlerin yeniden yaşamsallaştırılmasıdır. Demokrasi devlet sınırlarını aşmaktır. Çünkü ne kadar devlet o kadar az demokrasi; ne kadar çok demokrasi o kadar az devlet demektir. Radikal demokrasinin en temel özelliklerinden birisi; devlete dayalı siyaseti topluma dayalı siyaset haline getirmesidir.

Derin demokrasi, yaşam biçimi olarak demokrasiyi benimsemektir, demokrasiyi her alanda yaşam biçimi haline getirmektir. Devlet ve iktidar zihniyetinden bir bütün olarak kendini arındırmaktır. Kapitalizm her yerdedir ve iktidar kendini her insanda hücre hücre örmüştür. Bundan arındırıldığı oranda demokrasi yaşam biçimi haline gelir. Derin demokrasi merkezi uygarlıktan köklü devrimci kopuşu gerçekleştirmek ve demokratik uygarlığa göre yaşamaktır. Demokrasiyi derinleştiren en önemli etken kadın özgürlüğünün geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve içselleştirilmesidir. Nasıl ki kadının yitirilişi toplumun var oluş biçimi olan komünal demokrasiyi darbelediyse kadının özgürlüğünü içselleştirmek yitirilen komünal demokratik değerlerle yeniden buluşmaktır.

Demokrasiyi derinleştiren en temel etkenlerden bir diğeri ise; ekolojik bilinçtir. Ekolojik bilinç geliştirildikçe insanların genlerine yerleşen egemenlik kültürü ve yabancılaşma ortadan kaldırılabilir. Ekolojik bilinç insanlık açısından ilk ve en temel bilinçtir. Ekolojik bilinç gelişmeden demokratik kültür ve zihniyet derinleşmez. Ekolojik bilinç insanın yeniden kendi özüne dönmesi, öz benliğiyle ve komünal demokratik değerlerle buluşmasıdır.

Komünal demokrasi komünlere dayalı bir demokrasidir. Komünal olan demokratik, demokratik olan da komünaldir. Her ikisi birbirini koşullandırır. Bireyleri değil komünleri esas alır. Bireyci, bencil olan komünal olamaz. Haliyle demokratik de olamaz. Toplumsallık ne kadar gelişirse insanlığın sorunları da o kadar azalır. Unutulmamalıdır ki, insan eliyle yaratılan sorunların hepsi merkezi uygarlığın birer eseridir.

Radikal komünal demokraside sınıf, zümre ve hakim ulus değil tüm toplum esastır. Bütün kimlikleri meşru kabul eder. Radikal komünal demokrasi komünal değerler üzerinde yükselen, demokratik ekolojik bilinçle donanmış, toplumsal cinsiyetçiliği reddeden, özgür birey ve özgür toplum ilkesini benimseyen; Kültürlerin ve kimliklerin serbestçe ifade edildiği içte demokratik ulus, dışta ulus üstü fikrine bağlı meşru savunma dışında zora ve şiddete başvurmayan demokrasidir. Alternatif bir dünya ve yaşam inşa etmenin yolu buradan geçmektedir.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Post Gerçek Çağın Gerçekliğine Dair

Zeki Bayhan

"Çığırından çıkmış bu zaman. Ey kör talihim benim!
Düşmez olaydı bana düzeltmek!"
Shakespeare / Hamlet

Yaşadığını zamanı "çığırından çıkmış" olarak tanımlayan Shakespeare, hayatta olsaydı günümüz dünyasını nasıl tanımlardı acaba? Ve "post gerçek çağ", "post ideolojiler çağı"[1] gibi tanımlamalar esas olarak çığırından çıkmış zamanı düzeltecek özneleri; hatta özne düşüncesinin kendisini hedefleyen tanımlamalar değil midir?

İçinde bulunduğumuz zamanın nasıl görür, tanımlarsak onunla öyle ilişkileniriz. Başka bir ifadeyle, içinde bulunulan zamanı, durumu tanımlama biçimi, onun içinde geliştirilecek eylemlerin doğrultusunu da belirler. Bu nedenle tanımlamalar birer hareket yönergeleridir aynı zamanda. Unutmayalım ki toplumlar, kendilerini imgelemler etrafında var ederler ve imgelemler kavramlarda, kavramlarla ete kemiğe bürünürler. Tersinden söyleyecek olursak adlandırmalar gelişen veya geliştirilmek istenen toplumsal zihniyet ve yaşamı imlerler. Dolayısıyla sorunun söylemsel bakımdan nasıl kurulup konulduğu hem verili sistem savunucuları hem de alternatif vizyon sahibi muhalif çevreler için stratejik bir konudur.

"Post Gerçek Çağ" ifadesine gelince: Postmodernizm kavramında "post" öneki modernizmde bir kırılma veya modernizmin ötesi dolayısıyla da ondan kopuşu ifade ediyorsa, post gerçek ifadesi de gerçekliğin ötesi veya ondan kopuşu ifade eder. Bu düzlemde "post gerçek" kavramsallaştırması baştan saçma hale gelir. Gerçekten de gerçekliğin ötesi denilen şey ne olabilir ki? Saçma… ama saçmada bir gerçeklik!

"Post" öneki son 40-50 yıldır giderek daha çok kullanılmaktadır. Post Gerçek, postmodernizm, post ideoloji, post marksizm, post feminizm, Post… Gelgelelim kavramsal manada "ötesi" anlamına gelse de, post ön ekinin felsefi ve sosyolojik bakımdan kavramlara kattığı şey daha çok anlamsızlaştırma, anlam bulanıklığı olmaktadır. Bu nedenle "postmodernizm" terimini herhangi bir şekilde kullanmak oldukça sığ ve anlamsız bir entelektüel hevese süreklilik kazandırmakla suçlanma riski taşır. Sorunlardan biri terimin hem moda hem de tanımlanmasının son derece zor olmasıdır. Model yerleşik düşünceler sözlüğünün de onayladığı gibi "bu sözcüğün hiçbir anlamı yoktur. Olabildiğince sık kullanın."[2]

Bir kavramın anlamını bulandırmak, onu anlamsızlaştırmak isterseniz başına bir "post" geçirmeniz yeterlidir. Fakat bu anlamsızlaştırma anlamsızlık değildir. Gerisinde ideolojik, siyasal motivasyonlar bulunur. O halde gerçeğin ötesinin gerçekle, modernizmin ötesinin modernizmle veya ideolojinin ötesinin ideoloji ile ilişkisi nedir? Biliyoruz ki, postmodernizmin, modernizmin ötesi olarak tanımlanmasında temel neden postmodern denilen şeyin kendi başına tanımlanmasında yaşanan zorluktur. Öyle ki, postmodernizmin içinden modernizmi çıkardığımızda elimizde sadece post kalır!

Bu nedenle Fredric Jameson, toplumu gelenek, modernizm ve postmodernizm üzerinden tanımlayarak modern öncesi toplumdan kopuşun postmodernizmle tamamlandığını söylerken haklıdır. Postmodernizm, modernizmin bir aşaması, yanı kendisidir.

Jameson kapitalizmin süreçsel gelişimi içinde de benzer bir eşleştirmeye gider. Buna göre gerçekçilik akımı piyasa kapitalizmine, modernizm akımı tekelci kapitalizme, postmodernizm ise geç-çok uluslu-tüketici kapitalizme denk gelir.[3]

Post gerçek çağı olarak tanımlanan günümüz dünyası neoliberal ideoloji, küreselleşme, bilim teknoloji ve postmodern düşüncelerin iç içe örülmüşlüğünden müteşekkür gerçek bir yerdir. Bu olguların tümü de doğrudan kapitalist moderniteyle ve onun geçirdiği aşamalarla ilgilidir.

Kriz Derin ve Uygarlıksaldır

Kapitalizmin içsel krizlerle var olduğu sıklıkla analiz konusu edilegelmiştir. Bundan kasıt kriz olgusunun kapitalizme içkin olduğudur. Bu tespit doğru fakat eksiklikdir. Bu eksiklik Ali Fırat'ın uygarlık temelli tarih-toplum çözümlemesinde "kapitalizmi devletli uygarlık sürecinin kriz aşaması olarak"[4] tanımlaması ile belirginleşmiştir. Böylece kapitalizmin kendisi kriz hali olarak tanımlanmış oluyor. Bu yazı kapsamında derinleştirilmesi mümkün olmayan bu tema, analizde stratejik bir fark yaratır. Zira içsel krizler üzerinden tanımlanması kapitalizmi işleyişsel özgünlükleri üzerinden kavrarken; devletli uygarlık sürecinin kriz aşaması olarak tanımlanması onun karakteristiğini oluşturan bağlama işaret ederek sorunun temelleri ile birlikte görür.

Kapitalizmin kendi tarihi içinde yüz yüze kaldığı irili ufaklı pek çok içsel krizini aşmanın yollarını bulmuştur. Örneğin 19. Yüzyılın sonlarında gelişen kriz emperyalist yayılma ve paylaşım siyasetiyle, 1929 büyük ekonomik bunalımı Kynesyen politikalarla aşılmaya çalışılmış ve görece aşılmıştır. Bağlantılı olarak 2. Dünya Savaşı sonrası refah devleti-sosyal devlet ve demokratikleşme siyasetleridir. Üçüncü dünya diye ifade edilen ülkelerin sömürülmesinden elde edilen kaynaklarla 1970'lere kadar sürdürülebilmiştir. Fakat 1968 Gençlik Hareketi'nden sonra kapitalist sistem yeni bir kriz sürecine girmiştir. Daha isabetli bir deneyle önceden başlayan ekonomik durgunluğun siyasal, kültürel ve ekonomik bir krize dönüştüğü "68 Hareketi"yle açık olmuştur. 68 Hareketi, sadece kapitalizm için değil, sağ ve sol veçheleri ile tüm modernist ideoloji ve sistemler açısından bir dönüm noktasını ifade eder.

Neoliberal ekonomi politikaları, küreselleşme, bilim-teknolojiye yüklenen aşırı anlamlar, postmodern düşünce çeşitlemeleri bu krizden kurtulmanın araç ve argümanları olarak geliştirilmiştir. Fakat bunların hiçbiri çözüm üretememiş ve üretememektedir. Çünkü günümüzde yaşanan kriz sadece kapitalizmin içsel dinamiklerinin tıkanıklıkları ile sınırlı değildir. Kriz daha derin ve uygarlıksaldır. Demek oluyor ki, sorun devletli uygarlığın son aşaması olan kapitalizmin tıkanıklığı değil sadece.

Sorun, kapitalizmi de var eden devletli uygarlığın yapısal krizidir. Ali Fırat'ın uygarlık temelli tarih-toplum analizinde kapitalizmin devletli uygarlığın kriz aşaması olarak tanımlanması bu nedenle stratejik önemdedir.

Liberal çevreler Sovyet sisteminin dağılmasını "komünizmin çöküşü" olarak selamladı ve bunu yeni bir çağın başlangıcı olarak sundu

---

Son 40-50 yıllık süreç içinde yoğunlaşan sistemik kriz haliyle uğraşıp baş edemeyen egemen kapitalist sistem, toplumsal gerçekliklerle bağını iyice yitirmiş, sanal dünya yaratımları, ve yoğun kültür propagandaları yoluyla dünyanın bilincini bulandırarak kendi ömrünü uzatmaya çalışmaktadır. Modernist ideolojiler olarak liberalizm de 'komünizm' de topluma vaad ettikleri geleceğin çok uzağına düştüler. Liberalizmin eşitlik, özgürlük, kardeşlik; 'komünizmin' sınıfsız, sömürüsüz dünya vaatleri 20. Yüzyılın sonlarına doğru hayal kırıklıkları yaratarak güçten düştüler. Liberal çevreler Sovyet sisteminin dağılmasını "komünizmin çöküşü" olarak selamladı ve bunu yeni bir çağın başlangıcı olarak sundu. Buna göre geleceği olan tek gerçek sistem ve umut kaynağı liberalizmdir. Gelgelelim 1989'da çökenin sadece 'komünizm' olmadığı, liberalizmin yoğun krizleriyle çok çabuk ortaya çıktı. 1989'da çöküşü belirginleşen sağ ve sol veçheleri ile modernist ideolojiler ve sistemlerdir. Bu çöküşü haber veren en önemli tarihsel gelişme de 68 Hareketi'ydi.

20. Yüzyılın son çeyreğine kadar insanların elinde hiç değilse neyi nasıl yapacaklarına dair bir ideolojik perspektif ve yarına dair uğruna mücadele edecekleri özgür, müreffeh bir gelecek umutları vardı. 20. Yüzyılın sonlarına doğru bu umut büyük oranda söndü. Bir yandan tıkanan sistem diğer yandan artık umut olmaktan çıkmış ideolojiler... Ayrıca kapitalist üretim, sistem , kar mantığının dünyayı yüz yüze getirdiği ekolojik krizi var etti. Derinleşen yoksulluk, açlık sorunları, işsizlik, toplumsal cinsiyetçilik, ırkçılık, nükleer sorun, savaşlar ve benzeri sorunlar var. Egemen sistem, bu sorunlara çözüm üretmek bir yana onları her gün daha da derinleştiriyor. Zygmunt Baumen'ın bir rapordan aktardığına göre "yerkürenin en zengin üç adamı, en yoksul kırk sekiz ülkenin toplam ulusal hasılatından daha büyük özel servetlere sahiptir: En zengin on beş kişinin serveti Sahraaltı Afrika'sının tamamının toplam üretimini aşmaktadır. Rapora göre en zengin iki yüz yirmi beş kişinin kişisel servetinin yüzde dördünden daha azı dünyanın bütün yoksullarına yeterli beslenmenin yanı sıra temel sağlık ve eğitim imkanları sağlamak için yeterli olacaktır."[5]

Postmodern düşünce ile neoliberal ekonomi argümanları aynı ideolojik bağlamın ürünüdürler

David Harvey giderek artan bu ekonomik sömürü ve eşitsizliklerin sorumlusu olarak değerlendirdiği "küreselleşme" kavramı yerine "eşitsiz coğrafi gelişme" ifadesinin kullanılmasını öneriyordu. Harvay'e göre "bir dizi söylemsel pratikten ibaret olan postmodernitenin yaptıklarının bir kısmı, var olan bağlantıları parçalamak olmuştur."[6]

"Post" öneki düşünce ve ideoloji akımları böylesi tarihsel-toplumsal bir arka plana dayanmaktadır. Postmodern düşünce modernizmin büyük anlatılarının (bilim, marksizm, hümanizm, feminizm vb.) çöktüğünü söylerken bu arka plana dayanıyor. İçinde bulunduğumuz çağın "post ideoloji çağı" olduğu savunusu da aynı düşünce ikliminin ürünüdür. Bu argümanlarla toplum, toplumsal kurtuluş veya toplumsal özgürlük adına gelişebilecek olası tüm alternatif girişimler daha en baştan demode, gerici-modern adedilerek reddedilmiş oluyor. Bu noktada postmodern düşünce ile neoliberal ekonomi argümanları aynı ideolojik bağlamın ürünüdürler. Zira postmodern düşüncenin büyük anlatıların çöktüğünü, toplumsal kurtuluş özgürlük döneminin kapandığını ilan edip tüm alternatifleri reddetmesi ile neoliberal sistemin pratik-politik yürütücülüğü dendiğinde akla ilk gelen isimlerden biri olan Margaret Thatcher'ın "alternatif yoktur" doktrini aynı şeyi söyler. Her iki söylem de toplumsal eylemselleşmenin önüne set çeker. Hatta eylemselleşme fikrini dahi akıllardan uzak tutmayı amaçlar. Benzer biçimde postmodern düşüncenin "toplum" kavramına dahi karşı çıkması ile Thatcher'ın "toplum yoktur" ifadeleri hatırlanabilir.

İdeoloji Çağımızın Temel ve Öncelikli Mücadele Alanıdır

Bu argümanların tümü aynı ideolojik bağlamdan (Gramsci'nin tanımladığı) ve hegemonya geliştirme amacıyla üretilmiştir. Başka bir deyişle "post gerçek çağ", "post ideoloji çağı" tanımlamalarını kendileri ideolojiktirler. Egemen sistemi ilanihaye var olacak muzaffer sistem olarak ilan edip benimsetmeyi amaçlarlar. Bu noktada ideolojisizlik adı altında ideolojik bir tutum geliştirilmekte; doğruluk adı altında yalana dayalı söylemler, sahte çözümler vaat edilmektedir. Sözgelimi ekolojik kriz, çağımızın en büyük krizlerinin başında gelmektedir ve kapitalist üretim sisteminden kaynaklanmıştır. Konu bağlamında ekolojik krizin bilim ve teknolojinin gelişimiyle aşılabileceğini söyleyerek bu söylemi destekleyici kimi argümanlar üretmek mümkün, hatta ilk bakışta makul de görülebilir. Fakat bu çözüm üretme değil, sorunun gerçek nedenlerini dolayısıyla da çözüm yolunu gizleme siyasetidir. Çünkü sorunun nedeni ideolojiktir, toplumsaldır, üretimseldir. Hal bu iken sorunu İdeoloji dışına çıkarıp dışsal olgulara (bilim-teknoloji) indirgemek onu çözümsüz bırakmak ve yanılsamalı çözüm siyasetleriyle var olanı olduğu gibi sürdürme arayışı ile ilgilidir.

Sosyo-kültürel ve ekonomik olarak tıkanmış, toplumsal yaşam ve hakikatlerden iyice koparak devasa

bir kan emen sömürgene dönüşmüş egemen sistem muktedirlerinin, kendi çıkarlarını sağlama alacak çok yönlü bir hegemonya geliştirmek amacıyla; toplumun gerçek gündemlerinden koparmak istemeleri, apolitize etmeleri, kamusal alanı, dolayısıyla politik alanı yok etmeye yönelmeleri anlaşılırdır.

Toplumun zihnini şekillendirmek, ele geçirmek ideolojik hegemonya meselesidir

Bir toplumun yönetip yönlendirebilmenin ilk ve en önemli şartı onun zihnini ele geçirmek ve böylece sistemin tüm uygulamalarında gönüllü katılımını sağlamaktır. Michael Foucault bunu "bireyin iktidar taşıyıcı olarak kodlanması" şeklinde ifade ediyordu. Bu, iktidar stratejileri doğrultusunda bir birey ve toplum yaratma projesidir.

Toplumun zihnini şekillendirmek, ele geçirmek ideolojik hegemonya meselesidir. Bunu sağlamanın yolu bir taraftan topluma dair her hücreyi yok etmek ve olası tüm alternatif arayışların bahsini bile önleyerek geleceğini ipotek altına almak, diğer taraftan her türlü yol kullanılarak insanları sistem çıkarlarına uygun biçimde yeniden şekillendirmektir. Birincisi postmodern düşünce ve felsefeler eliyle yapılmaya çalışılır. Büyük anlatımların çöktüğü, ideoloji ötesi bir Çağ'da yaşadığımız toplumsal kurtuluş ve özgürlük ideallerinin birer ütopya olduğu ve benzeri argümanlar bu amaca hizmet eder. İkincisi, yani insanları sistem çıkarlarına göre şekillendirmek ise önemli oranda kültür endüstrisi yoluyla sağlanır. Toplum, oluşturulan kitle kültürü hamuruyla A'dan Z'ye yoğrularak yeniden şekillendirilir, kodlanır.

Kitle kültürü kavramın yerine kültür endüstrisi kavramını kullanan Theodor W. Adorno'ya göre "kültür endüstrisi yöneldiği milyonların bilinç ya da bilinçsizlik düzeyi üzerinde yadsınamaz bir biçimde spekülasyon yaparken kitleler birincil değil ikincildir. Müşteri, kültür endüstrisinin inandırmak istediği gibi kral değildir. Kültür endüstrisinin öznesi değil, nesnesidir. Kendisini kültür endüstrisine uydurmuş olan 'kitle iletişim araçları' terimi daha en baştan vurguyu zararsız olana kaydırmaktadır ve ilk planda ne kitleler söz konusudur ne de iletişim teknikleri: Söz konusu olan onlara üflenen ruhtur, efendilerinin sesidir."[7]

Noam Chomsky de kitle medyasının ekonomi politiğini incelediği "Rıza'nın İmalatı" çalışmasında benzer konuları işler. Buna göre "pazarlamanın ve reklamcılığın sürekli gelişmesi, tüketici kültürüne geçmesine neden olmuştur."[8] Reklamcı kuruluşlar sanal cemaatler yaratırlar. Bu sanal cemaatleri kamusal alan yaratmakla ilgisi yoktur, onlar ürünleri alıp satmak üzere örgütlendirilmiş, şekillendirilmiş cemaatlerdir.

Reklamların (ve genelde kitle iletişim araçlarının) işi toplumsal bireye bir "çeki düzen" vermek, onun duygularını, arzularını, özlemlerini şekillendirmek ve tüketime sevk etmektir. Jean Baudrillard'a göre "ilk baştan itibaren tüketimi, kültürel sistemimizin üstüne oturduğu (yalnızca nesneler değil aynı zamanda toplum ve dünyayla) aktif bir ilişki kurma biçimi, sistemli bir etkinlikler dünyası ve tüm sorulara yanıt verme biçimi olarak görmek gerekmektedir."[9]

Tüketim toplumu, toplumun kendi doğasından, değerlerinden kaparılarak tüketim kriteri üzerinden yeniden şekillendirilmesini de ifade eder. Bu bağlam içinde tüketim bireyler için bir toplumsal statü, kendini tanımlama, kimliğini oluşturup sunma aracına dönüşüyor. Böylece insan, tükettiği nesnelerden insan olmayı arar hale geliyor. Dolayısıyla da tüketim toplumunda bireyler ihtiyaç duyduğu için tüketmiyor, tüketimin kendisi bir ihtiyaç haline geliyor.

Egemen sistemin ihtiyaç duyduğu toplum tipi, tüketici bireylerin yine tüketim etrafında şekillendirdiği kitle toplumudur. Oluşturulan kitle kültürü kendi ifadeleriyle hareket ettikleri yanılsamasına kapılırlar. Oysaki nasıl yaşayacakları, kendilerini nasıl var edecekleri, hatta duyguları, arzuları, özlemleri egemen sistem tarafından şekillendirilmektedir ve birey, egemen sistemin istediği gibi yaşadığı müddetçe kabul görür. Zira egemen sistem açısından "bireyin birey olarak gerekli ve hemen hemen yeri doldurulamaz olduğu yer tüketici konumudur."[10]

Sonuç itibariyle, egemen sistem yaşadığı sistemik krize çözüm bulamamakta, toplumu yörüngesinde tutarak ömrünü olabildiğince uzatmak için her yola başvurmaktadır. "Post gerçek çağı", "post ideoloji

çağı" gibi tanımlamalar da "ideolojisiz dünya" adı altında geliştirilen ideolojik argümantasyonlardır.

Bundandır ki çağımızın en önemli stratejik mücadele alanı olarak ideoloji ön plana çıkıyor. Bunca yalana, sanala boğulmuş dünya gerçeğinde her şeyden önce toplumsal hakikatlerin belirginleştirilerek açığa çıkarılması, toplumun gerçek gündemiyle buluşabilmesi için ideolojik mücadele olmazsa olmazdır.

Tüketim toplumunda bireyler ihtiyaç duyduğu için tüketmiyor, tüketimin kendisi bir ihtiyaç haline geliyor

Sosyalist mücadele perspektifini güncelleyerek içinde bulunulan çağa, çağın sorunlarına yanıt oluşturma arayışında olan Ali Fırat'ın devrimci mücadele görevlerini entelektüel, ahlaki ve politik görevler olarak tanımlamış olmasını bu bağlam içinde düşünmek gerekiyor. Entelektüel görevler, toplumsal hakikat arayışçılığı ve savunuculuğu anlamında ideolojik mücadeleyi ahlaki görevler bu mücadeleye toplumsal etik ve estetik değerlerin hakim kılınmasını; politik görevler ise kamusal (politik) alanın yeniden ve yerinden tesisi yoluyla tüm toplumsal yaşama dahilini ifade eder.

Ayrı bir çalışmanın konusu olabilecek kadar kapsamlı içeriklere sahip bu görevler aynı zamanda egemen sistemin tahrip ettiği temel toplumsal alanları kapsar. Zira ideoloji, ahlak ve kamusal (politik) alan, toplumu toplum yapan yaşam alanlarıdır. Bu alanların tahrip edilmesi, toplumun toplum olmaktan çıkarılması demektir. Ki, toplumu egemen sistemin sömürü politikalarına açık hale getiren şey de bu alanların tahrip edilmiş olmasıdır. Çözüm de ideolojik doğrultu ile başlayacaktır. Dolayısıyla ideoloji, çağımızın temel ve öncelikli mücadele alanıdır derken keyfi bir belirlemede bulunmuş olmuyoruz..

İçindekiler İçin Tıklayınız

Kaynakça:

[1] Slovaj Zizek, Ahir Zamanlarda Yaşarken, çev. E. Ünal, Metis Yayınları, İstanbul-1/2011, sf. 475

[2] Mike Featherstone, Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları

[3] Fredric Jameson, Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Mantığı, çev. N. Pülümer, YKY Yayınları, sf. 78

[4] Ali Fırat, Seçme Eserler 2

[5] Zygmund Bauman, Bireyselleşmiş Toplum, çev. Y. Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul-2011, sf. 144

[6] David Harwey, Umut Mekanları, çev. Z. Cambetti, Metis Yayınları, sf. 31

[7] T. W. Adorno, Kültür Endüstrisi/ Kültür Yönetimi, çec. M. Tüzel-N. Ülner-E. Gen, İletişim Yayınları, İstanbul-2011, sf. 1

[8] N. Chomsky-E. S. Harman, Rızanın İmalatı, çev. E. Abadoğlu, Aram Yayınları, İstanbul-2006, sf.23

[9] Jean Boudrillard, Nesneler Sistemi, çev. O. Adanır-A. Karamollaoğlu, Boğaziçi Yayınları, İstanbul-2011, sf. 23

[10] Jean Bodrillard, Tüketim Toplumu Söylenceleri Yapıları, çev. H. Deliçaylı-F. Keskin, Ayrıntı Yayınları, sf. 98

İnternet Devrimi ya da Devrimin İnterneti

Hüseyin Kalkan

Oxford Dictionaries, 2016'da "post-truth"u yılın kelimesi olarak ilan etti. Kimileri bunun post-modernizmin sonu olduğunu ileri sürdü. "Post-truth" bir sıfat olarak, "nesnel hakikatlerin belirli bir konu üzerinde kamuoyunu belirlemede duygulardan ve kişisel kanaatlerden daha az etkili olması durumu" şeklinde tanımlanıyor. Türkçe'ye "gerçek-ötesi, gerçek-sonrası" ya da "post-olgusal" şeklinde çevirmek mümkün. Ama kullanım olarak gerçek ötesi, gerçeği değiştirmek, ya da gerçek yerine sanal gerçeği koymak olarak tanımlayabiliriz.

Post-truth bir kavram olarak son on yıldır dolaşıma girdi. Kullanımın ilk olarak Brexit referandumu sırasında ciddi şekilde arttığı görülüyor. Asıl patlamayı ise, ABD başkanlık seçimleri sırasında ve sonuçlar açıklandıktan sonra yaşamış. En yoğun kullanılan hali "post-truth politics" yani "post-olgusal siyaset" şeklinde olmuş. Türkiye ve Türkçede ise daha çok gerçeğin bozulması, gerçek diye yalanın medya ve sosyal medya tarafında servis edilmesi olarak kullanıldı. Son yıllara kadar pek bilinmeyen ve kullanılmayan bu terim, basının tek elde toplanması ve bunun getirdiği sorunların artması üzerine; onların getirdiği sorunlara işaret etmek için daha çok kullanmaya başlandı burjuva basını tarafından.

İlk gazete Almanya'da yayınlandı. Johann Carolus'un 1605 yılında yayınladığı "Aller Fürnemmen und Gedenckwürdigen Historie" adlı gazetesi kâğıt üzerine basılan ilk gazete kabul edilmektedir. İlk İngilizce gazete, 1622 yılında İngiltere'de yayınlanan Nathaniel Butter; ilk Türkçe gazete ise aşağı yukarı 200 yıl sonra, 1828'de Kahire'de yayınlanmaya başlayan Vekdyi-i Misriye'dir. Medyaya, tarihsel olarak bakarsak burjuvazi yarattı ve çıkarları için de o kullanmaya başladı. Gazetelerin ilk olarak kapitalist ülkelerde yayınlanmaya başlanması boşuna değil. Daha düz bir söyleşi ile burjuvazi kendi çıkarları için medyayı yarattı ve kullandı. Daha sonra bu da bir kar kaynağı oldu, ama o başka. Kapitalist ülkelerdeki yayınlanan ilk gazeteler daha çok ilan ve ticarete dair haberler de oluşuyordu. Aslında bu durum günümüzde de devam etmektedir. Ekonomi haberleri hala dünya basının başta gelen haberleri olmaya devam etmektedir. En çok izleyiciyi ekonomik haberlere yer verene portallar toplamaktadır. İlk sosyalist gazeteler, ya da işçi sınıfının çıkarlarını savunan gazeteler de doğal olarak kapitalist ülkelerde yayınlandı.

İnternet Devrimi!

21. Yüzyılla birlikte medya ve kullanımında devrim niteliğinde gelişmeler yaşandı. Birinci olarak internet hayatımıza girdi ve her şeyi değiştirdi. Eş zamanlı internet kullanımını sağlayan araçlarda devreye girdi. Akılı telefon, bilgisayar, özellikle dizüstü bilgisayar.

Bu değişikliklerini iki türlü etkisi oldu. İlki gerçeği daha çok bükme ve gerçek yerine yalanı koyma imkanları çoğaldı ve büyüdü. Çeşitli odaklar kamuoyunu etkilemek ve kendileri lehine bir kamuoyu oluşturmak için büyük trill ordusu yapılandırıldı. Bunların faaliyeti algı operasyonu olarak kavramlaştırıldı.

Türkiye gibi tek adam yönetimlerine yelken açan ülkelerde klasik gelişmedir. Ülkedeki bütün basın ve yayın kuruluşları ve imkanları giderek rejimin elin-

de toplanır. Türkiye'de de öyle oldu. Bu eylem kısa sürede deşifre oldu ve oluşturulan grup havuz medyası veya yandaş medya olarak adlandırıldı. Bu gelişme başlangıçta yönetimin lehinde de olsa zaman içinde inandırıcılığını yitirerek tersine işlemeye başlar. Türkiye'de de bu olmuştur. Onlarca gazetenin manşeti Erdoğan tarafından belirlenmekte, bir o kadar televizyon kanalı Erdoğan'ın her adımını canlı yayında vermektedir. Ancak bu durum süreç içinde inandırıcılığın kaybetmekte ve etkisini yitirmektedir. Parasız dağıtılan havuz medyası içindeki gazeteler ilgi görmemeye, okunmamaya başlandı. AKP'nin medya içindeki gücü arttıkça oyları düşmeye başladı. Etkisi azaldı.

Yurttaş Haberciliği

İletişim teknolojilerindeki gelişmenin İkinci etkisi olumlu oldu. Habere ulaşmayı kolaylaştırdı. Bununla kalmadı haber yaymanın kolaylaşması ve ucuzlaması oldu. Aslında internet çağının en önemli gelişmesi budur. Bugün artık her yetişkinin cebinde bir film kamerası, fotoğraf makinesi, ses alma cihazı ve uydu alıcısı bulunuyor. İşte her insanın cebine sığan bu küçük alet, fazla bir eğitime gerek olmadan tanık oldukları herhangi bir olayı filme alıp, haberini bütün dünyaya yayılmasını sağlamaktadır. İletişim teknolojisi öyle bir boyutu gelmiştir ki, bir ülkenin veya bir diktatörün tek başına sansür uygulaması imkansız hale gelmiştir. Bir siteye, bir haber portalına uygulanan engelleme, yine el altında çokça bulunan karşı programlarla aşılmaktadır. Ayrıca bu işe kalkışanın adı çeşitli olumsuz listelerde yer almaktadır. Bir önceki yüzyılda olduğu gibi, sansür uygulaması, uygulayanın yanına kar kalmamaktadır. Ancak gerçekliğin bir şekilde çarpıtılması tamamen boş bir iş değil. Yalan ne kadar teşhir olursa olsun yine ona inanan bir kesim kalmaktadır. Buna 'yalancının kar payı' deniyor.

Hangisi Daha Değerli?

Bu işin bir başka yönü ise, artık dünyanın en büyük ve en değerli şirketlerinin iletişim teknolojisi konusunda faaliyet gösteren şirketler olmasıdır. Microsoft, Facebook, Apple, Twitter vb şirketlerini mali değeri milyar dolarlarla ölçülmektedir. Yazılım şirketi Microsoft'un mali değeri 1 trilyon dolar seviyesini aştı. Bunun kapitalizmin yapısında ne gibi değişikliklere yol açacağını, araştırılmaya ve tartışılmaya başlandı. Bu tür şirketlerin yapıları işlevleri gereği üçüncü ülkelerde sansüre karşı duracaklarını öne sürülüyor. Örneğin bunlarını sadece kendi karları için bile olsa, dünyanın herhangi bir ülkesinde diktatörlerin iş başına gelmesine ve ifade özgürlüğünü ortadan kaldırılmasına karşı duracaklarına inanılıyor. Sonuç olarak kapitalist modernitenin, demokrasi ile buluşması böylesine yüzeysel olarak gerçekleşmesi zor gibi. Ancak tartışmaları bu zeminde geliştirmek, demokratik modernitenin imkânlarını ortaya çıkaracaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Kapitalizmin Yalanla Dansı: Post Gerçeklik

Yusuf Gürsucu

Doğa, insan olmadan da var olan bir bütünlüktür. İnsan ise doğanın içinde sınırlarını ve ilişkilerini belirleyecek bir yer, aidiyet kuracak bir yaşam yaratmaya çabalar. İnsanın içine sığındığı mekanlar (ülkeler-yurtlar-evler) ise onun gerçekliğidir. Mekanı sınırlayan çevresel faktörler ise mekan kadar önemlidir. Mekanlarda kullanılan malzeme ve insanla kurduğu ilişki onun sınırlılığını da belirler. Danimarkalı yönetmen Lars Von Trier'in "Fırsatlar Ülkesi: Amerika" üçlemesinin ilk filmi olan "Dogville" (2003), sınır kavramını ve sorgulayan insanın yaşama yabancılaşmasını işlemiştir. Trier, Dogville ve ardından gerçekleştirdiği Manderlay filminde de "mekan" anlatısını farklı bir yere taşımış ve mekanı yok ederek bizleri mekana "yabancılaştırırken" diğer yandan ise bizim görmemizin istenmediği birçok şeyin maskesini kaldırarak görünür kılmıştır.

Bu filmin bize sonuç olarak aktardığı şey, mekan algısının yönetilebilir olduğu, bunun için beyinlerimizde yapılar inşa etmek suretiyle, gerçek ile algı arasındaki paradoksu göstermektedir. Kendimizi dış çevreye karşı korumak, aidiyet yaratmak, ilişkileri belirlemek için yarattığımız mekanları bizim belirlediğimiz unutturulmuştur. Mekanlar ya da ülkeler tarafından belirlenen hayatlar bizlere dayatılmış ve bu dayatma karşısında yaşamsal hedeflerimizin flulaştığı yönlere doğru sürüklenen birer bireye dönüştürülmüş haldeyiz. Bizlerin beyinlerinde ortaya çıkardıkları ve yalanlarla bezedikleri algılar üzerinden, tüm yaşamımız bir bilgisayar oyununu yönetenlerin adeta birer oyuncağı haline gelmemizi sağlamıştır.

Yalanla Gerçek Yer Değiştirdi

George Orwell, "Faşizmin Kehanetleri" kitabının bir paragrafında şöyle yazıyordu, "A ile B ne zaman ters düşse, A'ya saldıran ya da onu eleştiren herkes B'ye yardım etmekle ya da suç ortağı olmakla itham edilir. Eğer dünyayı ikiye böler ve A'nın ilerlemeyi, B'nin gericiliği temsil ettiğini varsayarsanız, A'ya zarar verecek hiçbir hakikatın hiçbir zaman açığa çıkmaması gerektiğini gerçekten iddia edebilirsiniz." Orwell'dan yaptığımız alıntıda, doğru ve gerçek arasında ince çizginin, algı operasyonları ile kalın bir çizgiye dönüştürüldüğünü görebilmekteyiz.

Yaşama o kadar yabancılaşmışız ki, yalan ile gerçeği ayırt edebilme yeteneğimiz körelmiş

Oxford Sözlüğü'nde post-gerçeklik: "Nesnel gerçekliklerin kamuoyunu şekillendirmede duygusal ve kişisel görüşlerden daha az etkili olması" olarak özetlenmektedir. Orwell'ın, "Bir toplum gerçeklerden ne kadar uzaklaşırsa, gerçeği söyleyenlerden o kadar nefret eder" sözü post-gerçekliğin bir özeti gibidir. Post-gerçekliğin sözlükte geçen tanımın ötesinde yalın gerçeklerin günümüzde geçerli olmadığı anlaşılmaktadır.
Orwell'ın, "Bir toplum gerçeklerden ne kadar uzaklaşırsa, gerçeği söyleyenlerden o kadar nefret eder" sözü, aynı zamanda içinde bulunduğumuz çağın da bir özeti. Yaşama o kadar yabancılaşmışız ki, yalan ile gerçeği ayırt edebilme yeteneğimiz körelmiş.

Post-gerçeklikle postmodernizm, kapitalist modernitenin sadece birer türevi olduğu ve gerçeklerin geniş halk yığınlarından saklanması, kapitalist sömürünün sürdürülebilmesinde önemli bir nokta olduğu bize yani insana uzak bir kavram olarak dayatılmıştır. Foucault, hangi koşullar altında hangi iktidar mekanizmalarının, hangi bilgiyi ürettiği ve bu bilgiyi isimlendirip onu nasıl doğallaştırmakta olduğu üzerinde dururken ondan öğreneceğimiz çok şey olduğunu burada belirtmek gerekiyor.

Gerçek Olmayana İlgi Yaratıldı!

Yalanlar o kadar arttı ki yalan yalanlıktan çıktı ve sadece bir kaosa hizmet eder duruma geldi. Infotainment, yani haber-eğlence kavramı her yanımızı sarmış durumda. Bugün internetin yaygınlaşması sonrası sistemden beslenen medya herhangi bir içeriği bağlamından koparıp magazinleştirerek bizlere sunmakta. Toplum eğlensin ne var bunda diyenimiz olabilir ancak yine aynı yolla ciddi bir korku psikolojisi de topluma enjekte edilmektedir. Okura sunulan gerçeküstü ya da post-gerçeklik bu yolla ilgi odağı haline getirilip insan yaşamında belirleyici hale gelebilmektedir. Artık, değerler post-modern hale getirilirken yerel olansa küreselleşmiştir. Post-modernleşen değerler gerçek olmayana yani gerçek üstüne olan ilgiyi arttırmaktadır.

Her şey magazine bulanmış biçimde savaşlar dahi naklen yayınlara konu olurken, insan yaşamı yok sayılmıştır

Küreselleşme sürecinde itibar ve kabul görme, onaylanma gibi içsel ihtiyaçların parasal alan üzerinden sağlandığı yanılsaması yaratılmaktadır. İçinde bulunduğumuz bu dönemde paranın satın alabildiklerinin önem kazanması bireyler üzerinde ağır bir baskı yaratmıştır. Haber ve belgesel metinler gerçeğe dayanmak zorundadır. Ancak, haberin, bilgi verme ve halkın yararına olması gereken gerçek işlevi geçerliliğini yitirmiş durumdadır. Her şey magazine bulanmış biçimde savaşlar dahi naklen yayınlara konu olurken, insan yaşamı yok sayılmıştır. Bunun yanında yok edilen doğal yaşam, ormanlar, tarım arazileri, su havzaları vb. yaşamsal değerler naklen yayınlanan savaşların içeriğinde yer tutmaz.

Ekolojik Kriz İnsana Yükleniyor!

Günümüzde bilgiye ulaşmak geçmişe göre daha olanaklı hale gelirken, geçmişten pekte farklı olmayan şey ise gerçeklerin ters yüz edilmiş haline yakalanma olasılığımızın da yükselmiş olmasıdır. İnternet üzerinden ulaşmaya çalıştığımız bilgileri sınama olanağımız yoksa mutlaka yanlışlar bizlere doğru olarak kavratılır. Bugün dünyada ciddi ve bir o kadar da büyük bir ekolojik kriz yaşanmaktadır. Bu durum artık bilgiye ulaşmaktan yoksun bırakılmış halklarda dahi bir algı ortaya çıkarmıştır. Tüm insanlık doğal yaşamla birlikte süren ekolojik krizin etkilerine açık bir şekilde bu durumu yaşamaktadır. Ekolojik krizi yaratan kapitalizmin aşırı üretim ve tüketim baskısı olduğu gerçeği ise tüm metinlerde görünmez kılınmaktadır.

Yaşanan ekolojik krizin 'insan etkinlikleri' etiketiyle işlenmesi, krizi insana yıkıp gerçeği yani kapitalizmin kirli yüzünü örtme işlevi görmektedir. Haber sunumlarında bu etiket vazgeçilmez sihirli bir kelime olarak işlenmektedir. Aşırı üretim ve tüketimlerin tartışılması gündeme getirilmez. Çünkü bu kapitalizmin sonunun başlangıcı demektir. Öyleyse bu durum görünmez kılınmalıdır. Post-gerçekliğin en can yakıcı biçimi burada ortaya çıkmaktadır. Kitlesel ölümler, soykırımlar, açlık ve susuzluk dünyayı kaplamaya başlamıştır. Yukarıda değindiğimiz gibi en geri bıraktırılmış toplumlar dahi bu gerçeğin farkındadır. Ancak kapitalist modernite bu gerçeği de kendi çıkarlarına bağlamakta başarılıdır.

Ekolojik krizin başlıca göstergesi olan küresel ısınma ve buna bağlı her geçen gün büyüyen iklim değişimi ve bununla mücadele, kapitalizmin kendi çıkarları için ortaya koyduğu 'alternatif enerji' üretimleri vb. yaklaşımlarla önlenebileceği yalanı, insanlar üstünde etkili olabilmektedir. Kapitalizmin halklara dayattığı ve sempati toplamayı başardığı iklimle mücadele perspektifi görece farklılıkları ortaya çıkarsa bile bundan beslenecek ve nihai olarak ekosistemin ölüm hükmünü veren kapitalist zo-

runluluk, yani ekonomik büyüme, yani sermayenin birikim sürecinin kesintisiz sürdürülmesinin yaşamın baş düşmanı olduğu gerçeği saklanmaktadır.

Yaşamı yok edeni görmezden gelmek, post gerçeklik yani gerçeğin ters yüz edilmesi insanlığın varabileceği en kötü nokta olsa gerek

İklim zirvelerinin birer zırvalıktan öte bir işlevi olmadığı alınan kararlara uyulmamasından ya da temiz havayı dahi ticari meta haline getiren Kyoto sözleşmesiyle şapkadan çıkarılan karbon borsalarına bakınca anlaşılmaması olanaksızdır. Dogville filminde çok güzel ortaya konmuş olan yaşama yabancılaşma hali, kapitalizmin ekolojik krizle mücadelesine inanabilmemizle birlikte yeni bir evreye taşınıyor. Yani yaşamı yok edeni görmezden gelmek, post gerçeklik yani gerçeğin ters yüz edilmesi insanlığın varabileceği en kötü nokta olsa gerek. Pavlov'un köpeklerle yaptığı deneyde ki gibi, koşullanarak kapitalizmin yalanlarına inanabiliyor olmamız şaşkınlık yaratabilir, ancak durum neredeyse bundan ibarettir.

Kapitalizm Sıkışmış Durumda!

2. Dünya Paylaşım Savaşının hemen ardından 1954 yılında kurulan, başında ise Rockelfeller ailesinin olduğu iddia edilen ve ABD'nin emperyalist politikaları üzerinde etkinliği olan 'Bilderberg Toplantıları' kesintisiz olarak her yıl yapılmaktadır. Bu yılki toplantı İsviçre'nin Montrö kentinde 30 Mayıs ile 2 Haziran tarihleri arası yapıldı. Her yıl belirli temaların ele alındığı toplantının bu yılki gündeminde, iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik, Brexit, Çin, Rusya, kapitalizmin geleceği ve sosyal medyada örgütlenme gibi konu başlıkları yer aldı. Konu başlıklarında ki 'iklim değişimi ve sosyal medyada örgütlenme' dikkat çekiciydi.

Yukarıda belirttiğimiz gibi iklim krizinde kapitalizmi görünmez kılmak ve buna bağlı olarak toplumların bu gerçeğe daha çok sosyal medya üzerinden ulaşabiliyor olması, kapitalizmin ağa babalarında sıkıntı yarattığını ortaya koyuyor. Kapitalizm kontrol altında tuttuğu basın ve yayın organlarıyla örneğin iklim krizini insana bağlama ve aşırı üretimlerin doğa üzerindeki baskısını görünmez kılmak adına ortaya koyduğu söylem, sosyal medya üzerinden boşluğa düşebiliyor. Toplantıda bu başlıkların ele alınmasının başkaca bir amacı olamaz. Post-gerçekliğin sosyal medyada yaratmak istediği algı operasyonu yaratılmak istenen algıyı güçlendirmeye yetmiyor. Bu nedenle bu süreci nasıl değiştirebileceklerini tartışıyorlar.

Sermaye Faşizmi Dayatmayı Planlıyor

Faşizm, kapitalizmin şiddetli derin krizlerini aşmak adına büyük sermayenin başvurduğu yönetme biçimlerinden biri, hatta bu durumlarda başvurduğu tek yöntemidir. Faşizm, kapitalist modernitenin mülkiyetini sorgulatmayacak bir biçimde uygulanır. Çıkamayacağını düşündüğü bir krizin içine giren kapitalizm, faşizm seçeneği ile normal koşullarda uyguladığı görece özgürlükleri yok eder ve toplumsal disiplini içeren bir uygulama ile var ettiği bir lidere yüklediği değerlerin topluma dayatılmasını sağlar. 2. Dünya Savaşı, kapitalizmin büyüyememe krizini faşizm uygulaması ile aşmak ve yeni bir paylaşım yaratmak üzerinden kurgulanmıştır. Sovyetlerin dirençli varlığı faşizmin kök salmasını ve yayılmasını o gün için engellemiştir.

Faşizm, kapitalist modernitenin mülkiyetini sorgulatmayacak bir biçimde uygulanır

Kapitalizmin 1930'larda yaşadığı ve yüzde 2,5'a saplanan sermaye büyümesinin bir izdüşümü bugün yine kapitalist dünyada yaşanmaktadır. Ancak dünya 1930'lar kadar içine kapanık olmadığı gibi, insanlarda çevresinde yaşananlardan bihaber değildir. Kapitalizm krizler üzerinden silkinip yeniden kendini var etmiştir. Ancak bugünkü krizin temelinde ekolojik kriz yatmaktadır. Sermaye birikimini büyütmek adına doğadan çok daha fazlasını alma zorunluluğu kapitalizmin en büyük çıkmazıdır. Sürdürülebilir kavramına tutunmaları onlara asla yetmeyeceği gibi,

bizlere ve doğaya geri dönülmez yaşamsal zararlar vermektedirler.

Yalanlar Deşifre Edilmeli!

Yalanla gerçeği ayırt edebilme zorunluluğumuz var. Ancak buna rağmen insanların kapitalizmin seçeneklerine sarılabilmekte olduğunu görebiliyoruz. Onların diliyle gerçeği ifade etmek gerekirse 'kapitalizm sürdürülemez' noktaya varmıştır. Bu nedenle kapitalizmle mücadele ertelenemez biçimde cepheden sürdürmek ve bu yok oluş sürecinin tek sorumlusunun kapitalizm olduğu gerçeğini haykırmak zorundayız. Bu gerçeklikten uzaklaşmak sadece kapitalizmin soluklanmasına yarayacaktır.

Kapitalizme karşı ekolojik, paylaşıma dayalı, sermayeyi ortadan kaldıracak bir alternatifi yaratmalıyız

Hem iklim krizinin hem de sosyal medyanın kapitalizmin geleceği ile birlikte ele alınması sıradan bir durum değildir ve hepsi iç içedir. Kapitalizmin doğayı amansızca sömürmek dışında bir seçeneği yoktur. Ancak milyarlarca insanın gözü önünde yok edilen doğaya daha da saldırmak kendileri için de büyük bir sorundur. Bu nedenle 'doğanın sürdürülebilir kullanımı ile doğayı korumak' gibi saçma sapan önerme ve uygulamalarla soruna yaklaşır. Bu noktada gerçeğin yalanla yer değiştirmesi gerekmektedir. Kendisinin örgütlediği yapıları kullanarak 'dengeli sürdürülebilir kullanım' gibi yalanları halklara yedirmeye çalışır. İşte bu noktada kontrol edemedikleri yayınların sosyal medya üzerinden yığınlara ulaşabiliyor olması ele aldıkları sorunların niçin iç içe ve niçin birbirinden koparılamayacağını göstermeye yetmektedir.

Yalana her dönem ihtiyaç duydular ve dünyayı bugüne kadar yalanlarla yönettiler. Ancak artık zorlanıyorlar. Çünkü yalanlar çabuk deşifre ediliyor. Geleceğini yalan üzerine kuran ve bu durumu sürdürmek isteyen kapitalizm, sosyal medyayı da halkın elinden almaya hazırlandığını söylemek herhalde kahinlik olmasa gerek. Facebook, twetter gibi sosyal platformlarda son dönemde daha sık karşılaşılan uygulamalar dikkat çekicidir. Paylaşılan içeriğe göre paylaşımınız görünmez kılınabilirken, aynı anda yasaklanabilmektedir. Bu uygulamanın yakın zaman içinde daha da büyüyeceği şimdiden bellidir.

Sonuç olarak yaşadığımız çağda; coğrafyaya, kente, köye, dağa, dereye, ağaca, kuşa, kurda yabancılaştırıldık. Bu yabancılaşmayı yaratan da, bu durumdan çıkarı olan da kapitalizmdir. Kapitalizm ekonomi politikaları ve yalanları ile insanı yurduna yabancılaştırırken onları büyük metropollere göçe zorlamış ve aynı zamanda kentlerin içinde yaşayan makineleşmiş birer köle haline gelmesini sağlamıştır. Kapitalizme karşı ekolojik, paylaşıma dayalı, sermayeyi ortadan kaldıracak bir alternatifi yaratmalıyız. Bu süreci kapitalizmi cepheden hedef alan ve sadece gerçeğe dayanan bir perspektifle ele almalıyız. Bunu insanlık 1871'de ve 1917'de başarmıştır. Yeniden denemeliyiz ve asla vazgeçemeyiz. Kapitalizmin post-gerçekliği olan yalanı her platformda deşifre etmek ve yalın gerçeklere sarılmak yeni bir başlangıç için bir mihenk taşı olacaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız

Reel Sosyalizm Sonrası Yeni Dünya Düzeni: Gelmeyen Düzen, Bitmeyen Kaos

Selami Bulut

İkinci dünya savaşından sonra uluslararası sistemin üzerinde yükseldiği denge SSCB'nin dağılması ile birlikte ortadan kalktı. Esasen Gorbaçov'in ortaya koyduğu Perestroyka ve Glasnost hamleleri, Doğu Bloku içerisinde yer alan Çekoslovakya'da yaşanan "kadife devrim" ve Berlin Duvarının yıkılması dengenin daha önceden ortadan kalktığını göstermiş, SSCB'nin 1991'de dağılması malumun ilanı olmuştu. Bu süreç Fukuyama tarafından ideolojilerin sonu ve liberalizmin zaferi olarak daha 1989'da selamlanmıştı. Fukuyama kendi Hegelyen yorumuyla 'mutlak tini' Baba Bush'ta görmüştü. Huntington ideolojiler döneminin bittiğini kabul etmesine karşın yeni sürecin çatışmalarının farklı medeniyetler temelinde gerçekleşeceğini öngörmüştü.

İdeolojilerin bittiği iddiası iki fikri ön gerektirir: Birincisi Sovyetler Birliği'nin diğerine karşıt ya da diğerinden özsel farklılığa sahip bir düşünce üzerine inşa edildiği ve ikincisi artık mevcut sistem dışında bir özgürlük arayışının faydasız olduğu. 1990'larda yaşanan belirsizlik ve kafa karışıklığı esasen sistemi optimum dengede tutan SSCB'nin varlığının son bulmasıdır. Yani Sovyetler uluslararası sistemin ihtiyaç duyduğu varlığını gerekçelendirebilme, güç dengelerini de bu koşul üzerine oluşturabilme yeteneğini sağlamıştır. Öte yandan oluşturduğu iktidarcı-devletçi düzen sebebiyle alternatif bir inşayı var kılamamıştır. Bu nedenlerle mevcut durumu yarışan ideolojiler arası savaşın, bir tarafın zaferiyle son bulması olarak okumak yanıltıcı olacaktır. Alternatif bir dünyanın yokluğu düşüncesi ise her hegemonik sistemin kendi sonsuzluğunu ve biricikliğini ilan etmesinden öte bir anlam taşımamaktadır.

Bunun karşı kutbunda yer alan sistem karşıtı hareketlerin reel sosyalizmin çözülüşünü başarıyla karşıladıkları söylenemez. Öncelikle sistem karşıtı hareketler yüzlerce yıllık kapitalizm karşıtı hareketin mirasının despotik bir şeytana indirgendiği yeni bir sabaha uyandılar. Reel sosyalizmin çözülüşü, özgürlüğün despotizm karşısındaki zaferi olarak sunuldu. Kapitalizmin doğasında var olan iktidar olgusunun üstü çizilerek, sistem özgürlük ile eşitlenirken, Sovyetlerde gelişen devlet kapitalizmi modeli bütün kötülüklerin anası olarak gösterildi. İki sistemin birbirine ne kadar bağlı olduğu ve birbirini ne kadar beslediği ise üzerinde durulmaması gereken önemsiz bir ayrıntı olarak kaldı. Sol bu akımla mücadele yeteneği gösteremeyince, milyonlarca kişinin özgürlük umuduyla giriştiği bütün modern dönem mücadeleleri, yarım kalmış despot olma sevdaları olarak damgalandı. Bunun sonucunda ise sistem karşıtı hareketler sistemin dümen suyuna girerek liberal dalgaya teslim oldular. Bu konu, doğası gereği uzlaşmaz bir radikallik barındırması gereken kadın hareketinin, sistemin sunduğunu sloganı haline getiren feminizm incelendiğinde kolaylıkla görülebilecektir. Madalyonun öbür ucunda ise Ortodoks Marksist gelenek içerisinde kalmakta ısrarcı olan, bunun yolunun da Sovyetleri bütün günahlarıyla savunmak gerektiğine inanan hareketler gelmektedir. Kapitalist sistemin Sosyalist mücadele tarihini kanlı bir despotik yapıya indirgemesine karşı ancak bu şekilde mücadele edilebileceğine kani bu hareketler, gerekli özeleştiriyi yaparak özgürlük umudunu taşımak yerine giderek küçülmüş ve siyaseten esamesi okunmama derekesine düşmüşlerdir.

Yoğun kafa karışıklığı ve belirsizlik barındıran bu sürece Baba Bush müdahale etmiş ve körfez savaşını ilan ettiği konuşmasında; iki kutuplu dünyanın bittiği, artık devletlerin sorunlarını rahatlıkla tartışıp çözebileceği Yeni Dünya Düzenini muştulamıştı. Dünyayı düzenli yapma ya da görme isteği birinci ve ikinci dünya savaşları sonrasında da dile getirilmiş pekte yeni olmayan bir fikirdi. İki savaşı da görece zararsız olarak geçirmiş ve ekonomik olarak güçlü çıkmış ABD'nin hegemonyasını yayma çabası olarak görmek mümkündür. Soğuk Savaş sonrası ilan edilen Yeni Dünya Düzeni doktrini yine ABD'nin hegemonya mücadelesinde rakiplerinin önüne geçme hamlesidir. Fakat kanaatimizce son doktrin hegemonik güçler arası iç mücadele olmanın ötesinde, ABD öncüllüğünde sistemin bir bütün olarak 1970'lerden beri kesintisiz olarak yaşadığı krizden bir çıkış hamlesi olarak değerlendirilmelidir. Bu yazıda Yeni Dünya Düzeninin kodları üzerinden sistemin krizinden çıkış çabaları ve bunun yapısal sınırları tartışılacaktır.

"Ebedi Barış" = Kesintisiz Savaş

George Bush'a göre soğuk savaşın bitmesi artık hiçbir ülkenin diğerini tehdit olarak göremeyeceği bir sistemin ortaya çıkmasını sağlamış ve uluslararası düzenin bu hali, aşkın bir organizasyon olan Birleşmiş Milletlerin işlerlik kazanarak ebedi barışı sağlanmasını mümkün kılmaktadır. Bush, Kant'ın 300 yıl önce idealize ettiği sistemi pratikleştirme iddiasında bulunmaktaydı.

Bu barışı bozmaya kalkışanlar tabi ki olacaktı. Uluslararası barışı bozma tehlikesi barındıranlar, insan hakları ve demokrasi karşıtları, küçük şeytanlar ve terörist gruplar, ideolojik zaferini ilan etmiş özgür dünyanın eşit devletlerinin koalisyonu tarafından küçük askeri müdahalelerle engellenecekti. Düşük yoğunluklu demokrasiler çağı büyük savaşlara ihtiyaç duymuyordu.

Bush barış manifestosu ile Körfez savaşına müdahaleyi aynı konuşmada ilan etmişti. Soğuk savaş sonrası barış olarak kodlanan şey esasen, kapitalist modernitenin sistemik krizini aşmaya çalışırken, kendine öncü rol biçen ABD'nin hegemonik rakiplerini yanında görmek istemesidir. Yani barış hegemonik güçler arası savaşın olmaması durumudur. ABD kapitalist modernitenin talana uğratmadığı tek bir nokta bırakmamaya yemin etmiştir ve rakiplerini ancak bu şekilde krizi aşabileceklerine ikna etmeye çalışmaktadır. Bunun ancak kendi aralarında kuracakları bir savaşsızlık durumu ile mümkün olduğunu düşünmektedir.

Yeni Dünya Düzeninin bir düzenden çok tam bir belirsizlik ve kaos hali olduğunu söyleyebiliriz

Bu görüş çok geçmeden kendini sınadı. Körfez savaşında bölgenin tarihi, sosyo-politik yapısı ve siyasi güç dengelerinden bağımsız bir şeytan figürü olarak Saddam fikri yaratıldı; onun tehdit ettiği "mazlum" Kuveyt'in kurtarıcılığına koşan ABD ise özgür dünyanın öncüsü bir barış hamılı rolüne büründü. Takip eden yıllarda dağılan Yugoslavya ülkelerinde ortaya çıkan çatışmalı durumlara ise BM çatısı ile 'insani müdahaleler' serisi; Kosova, Bosna, Ruanda'da devam etti. Darfur katliamında ise BM'nin neden insani müdahalede bulunmadığı tartışma konusu bile olmadı. 'Meşru Savaş' teorilerinin havada uçuştuğu bu yıllarda, ABD think-tankleri savaşa gerekçe olarak yeni bir kavram üretti: önleyici savaş (preemptive war). ABD uluslararası barışı tehdit edeceği hissine kapıldığı ülkeye, herhangi bir saldırıya uğramasa dahi, önlemek amacıyla saldırıda bulunabilecektir. Afganistan ve Irak müdahaleleri böyle meşrulaştırılmış ve hatta Birleşmiş Milletlerin onayına dahi ihtiyaç duyulmamıştır.

Bu 30 yıllık savaş yıllarında hegemonik güçlerin tamamının yan yana geldiğini görmek mümkün değildir. Örneğin Körfez Savaşına İngiltere destek verirken Almanya ve Fransa karşı çıkmıştır. Yani Bush'un iddia ettiği gibi özgür dünyanın devletleri şeytanlara karşı birleşmemiştir. Hegemonik iç mücadeleler varlığını korumuştur. Buna karşın Almanya ve Fransa'nın sağlamaya çalıştığı tek Avrupa idealinin de gerçekleşmediği (ki Brexit tartışmaları ile bu iyice açığa çıkmıştır), Japonya'nın 30 yıldır aşamadığı ekonomik kriz nedeniyle bir türlü çıkış yapamadığı ve Çin ile Rusya'nın ise hala caydırıcı bir güç haline

gelemediği belirtilebilir. Özcesi ABD'nin sisteme öncülük ettiği ve fakat iç mücadelenin de devam ettiği görülüyor.

Bizim ele almak istediğimiz temel mesele iç mücadeleler ya da askeri müdahalelerin doğası değildir. Biz Yeni Dünya Düzeni ilanının temellendiği esas düşünce olan barışın bir türlü gelememesi bir yana, savaşın her geçen gün derinleşmesi olgusu üzerinde durmak istiyoruz.

Düzen Orta Doğuya müdahale ilanı ile başladı ve bugün o ilk müdahaleyi kat be kat aşan bir düzeyde halen devam etmektedir. Bugün artık bir şeytana müdahale eden ABD ve dostları nosyonu yerle bir olmuştur. 7 yıldır devam eden Suriye savaşına asker göndermeyen ülke neredeyse yok gibi. 30 yıldır devam eden bu savaşın "eli kanlı bir diktatöre" karşı özgür ülkelerin vermediği artık çok açıktır.

Peki bu kadar devlet askeri, nüfusu 20 milyonu bile bulmayan küçücük bir ülkede ne aramaktadırlar? Kapitalist modernist güçler yeryüzünün her parçasını sistemin ilkelerine göre dizayn etmek istemekteler. Savaşılan ülke yönetimlerinin kapitalizm karşıtı olduğunu söylemeye çalışmıyoruz. Yönetimler soğuk savaşın dengesi içerisinde varlıklarını korumuş, verilen görevleri yerine getirmiş ve şimdi ayak bağı haline gelmiştir. Anılan ülkelerde yaşanan savaşlar bu yönetimleri devirmekten öte bölgede kapitalist modernist sistemi hakim kılmaya çalışmaktadır. Bu devlet başkanlarını oldukça aşan, toplumun sisteme entegrasyonunu gerektirir ki girişilen bin bir savaşın bir türlü istenilen sonuca varamamasının esas sebebini bu toplumların tarihsel toplumsal gerçekliğini şekillendiren ve tarihi on beş bin yıl öncesine giden kültürel kodlarda aramak gerekir. Özcesi savaş sistem güçleri ile toplum arasında geçmektedir.

Sistemin açmazı da burada boy vermektedir. 1990'da düşünülen ya da umulan; dengenin ortadan kalkması ve ideolojik zaferin ilanı ile bütün dünyanın müreffeh Batı gibi olabilmek için gönüllü olarak sisteme entegre olacağıydı. Bu gerçekleşmeyince küçük askeri müdahalelerle sorunun aşılacağı varsayıldı. Buna karşın her askeri müdahale yeni sorunları beraberinde getirdi. Bugün gelinen noktada Orta Doğu'nun her yeri savaş alanına döndü ve bu alanın daralması değil aksine genişlemesi konuşuluyor. Tartışma konusu ise ne yönde genişleyeceği noktası üzerinde oluyor. Ebedi Barışı tesis iddiasıyla çıkılan yolda derin bir savaşın yaratıldığı görülmektedir. Bu sebeple Yeni Dünya Düzeninin bir düzenden çok tam bir belirsizlik ve kaos hali olduğunu söyleyebiliriz.

Sanal Gerçeklik

ABD soğuk savaşın galibi olduğunu 1990 yılında bir fotoğraf ile ilan etmişti: Sovyet Moskova'sında açılmış dünyanın en büyük Macdonald'sı önünde kuyruğa girmiş binlerce Rus'un fotoğrafı. Bu artık Sovyetlerin ayak diremekten vazgeçtiği ve Rusların da dünyanın diğer özgür milletleri gibi özgürce hamburger yiyebileceğini tüm dünyaya tartışmasız bir şekilde ilan etmişti. İşte yeni dünya düzeni bu fotoğraf üzerine inşa edildi.

İletişim teknolojilerindeki muazzam gelişme, enformasyon çağı olarak nitelendi, dünyanın bir köy haline geldiği savunuldu ve süreç bilgiye ulaşmanın kolaylaştığı iddiasıyla kutsandı. Kanımca bu dönemin esaslı adlandırması gerçekliğin yitimi olmalıdır. Gerçek kolayca ulaşılabilir olmamış, aksine gerçek kolayca yitirilebilir hale gelmiştir. Bu çağın iki özelliği bu kanımızı güçlendirmektedir.

Öncelikle sanal olanın kontrolü ulaşabilen tüm insanlara ait değildir. Aksine bu alanda hızla enformasyon tekelleri oluşmuştur. Bunun doğal sonucu hiç olmayanı varmış gibi gösterme ve bunu milyonlarca insana kanıksatma olanağının doğmasıdır. Bütün dünyaya bilgi akışını sağlayan bir avuç medya tekelinin ortaya attığı yalanı teşhir etmeye milyonlarca insanın cebindeki akıllı telefonlar yetmemektedir. Yani bilgiye ulaşım kolaylaştı ama tekellerin yaydığı bilgiye. Baudrillard Körfez Savaşı Gerçekte Yaşanmadı derken bu gerçeğe işaret etmektedir.[1] Körfez savaşı bir bütün olarak: medya eliyle şeytanlaştırılan Saddam'a karşı kimsesizlerin kimsesi ABD figürü, ABD'nin tartışmasız teknolojik üstünlüğü karşısında Saddam'ın üçüncü dünyaya ait, geri silahları ve ABD askeri için bir savaş oyunu kadar basitçe halledilen bir müsamereye dönüştürüldü. Bu görüşler fotoğraf ve videolarla desteklendiği için kimse gerçekliğini

---

1 Baudrillard, Jean. (1995). The Gulf War Din Not Take Place. İndiana: Indiana University Press.

sorgulama gereği duymuyordu. Bu alışkanlık ABD ile sınırlı kalmadı ve hızla yayıldı. Suriye savaşında stüdyoda üretildiği sonradan anlaşılan onlarca kimyasal saldırı videosu internette hızla yayıldı. Türk televizyonları TSK operasyon videosu diye onlarca kez bilgisayar oyunu videosu yayınladı. Bu durum gerçek ile yapay olanın arasındaki çizginin ne kadar belirsizleştiğini dehşet verici bir şekilde ortaya koymaktadır.

Körfez savaşından 11 yıl sonra ikiz kuleler canlı yayında yıkıldığında ABD'nin işgalini meşrulaştırmak için başka bir gerekçeye ihtiyacı kalmamıştı. Savaş artık video ile başlatılan ve televizyondan izlenen bir aktivite haline geldi. Yani savaş hiçbir yıkıcılığı ihtiva etmeyen seyirlik bir eğlence nesnesine dönüşmüştü. Show programının malzemeleri ise güçlü olan tarafından sağlanıyordu. Tekeller eliyle istenilen gösteriliyor, olumsuz değerlendirilenler ise sümen altı ediliyor.

Bütün dünyaya bilgi akışını sağlayan bir avuç medya tekelinin ortaya attığı yalanı teşhir etmeye milyonlarca insanın cebindeki akıllı telefonlar yetmemektedir

İletişim teknolojilerindeki gelişmenin bir diğer önemli etkisi ise duygu yitimidir. İnsana ait ne varsa bir görüntüye indirgenmiştir. Görüntü ele alınanı nesneleştirmiş ve görüntünün gerçeği ile hemhal olmanın olanağını yok etmiştir. Televizyonda can sıkıcı bir şey gördüğünüzde kapatabilirsiniz, telefonunuza bir video ya da fotoğraf düştüğünde bir tıkla tüm derdinizden kurtulabilirsiniz. Bu halde Suriye savaşına ait bir bebek cesedi sizin için gerçekte yoktur. O ceset hemen kapatılabilecek, cansız, ruhsuz bir fotoğraf karesidir sadece. İŞİD'in kafa kesme videoları, anlık olarak videolara ulaşabilen insanlar için aslında hiç olmamıştır. Dünyanın bir yerlerinde birilerinin kafa kesebileceği düşüncesi, insanı ahlaki olarak o kadar zorlar ki, bu ahlaki muhasebenin önüne geçilmesi ancak sanalın gerçeği ikamesi ile mümkündür. Bu nedenle Baudlilard'ı güncelleyerek İŞİD Aslında Hiç Kafa Kesmedi diyebiliriz.

Sanal dünyanın bir diğer ve belki de en önemli etkisi ise finans sermayesine sunduğu mobilite imkânıdır. Bu hususu daha kapsamlı bir biçimde ekonomi başlığı altında incelemek istiyoruz.

Bitmeyen Ekonomik Kriz

1970'lerden itibaren dünyada kesintisiz bir kriz durumu yaşanmaktadır. Bu krizi Çin, SSCB ve Doğu Bloku ülkelerinin ekonomik 'reformları' da önleyememiştir. Peki bu ardı ardına farklı ülkelerde başlayarak hızla yayılan ve tüm dünyayı etkisi altına alan kesintisiz kriz durumunun sebebi nedir? Bu konuda öncelikle söylenmesi gereken kapitalizmin, iktisadi hayatın dışında bir olgu olduğudur. Wallerstein farkı şöyle ortaya koyar: "İşte size resmimiz o hâlde: iktisadi hayat düzenli, alışılagelen usullere uygun; kapitalizm ise nevzuhur, görülmedik bir olgudur. İktisadi hayat kişinin olacakları önceden bildiği bir alandır, kapitalizm ise spekülatiftir. İktisadi hayat saydamdır, kapitalizm gölgeli yahut opak (kesif). İktisadi hayat küçük kârlar ihtiva eder, kapitalizm istisnai kârlar. İktisadi hayat özgürleşmedir, kapitalizm cangıl. İktisadi hayat hakiki arz ve talebin otomatik fiyatlandırmasıdır, kapitalizmde ise fiyatlar güç ve kurnazlık (hilekârlık) tarafından empoze edilir. İktisadi hayat denetimli rekabeti içerir, kapitalizm hem denetimi hem de rekabeti ortadan kaldırmayı. İktisadi hayat sıradan insanların alanıdır; kapitalizmin teminatı hegemonik güçtür ve kapitalizm o güçte mücessemdir (Wallerstein, 1996, s. 240)."[2] Bu uzun alıntı kapitalizm zeminini teşkil eden harcı ortaya koymaktadır: Öngörülemezlik, spekülasyon, belirsizlik, kurnazlık, rekabet karşıtlığı ve tekelleşme. Bu yapısal karakterler son 50 yıllık krizden çıkış çabaları ve reel sosyalizmin çözülüşü ile birlikte oldukça görünür kılınmış, iktisadi bir barbarlaşma şaha kalkmıştır.

1990'larda ABD, Dünya Bankası ve IMF tarafından oluşturulan, Latin Amerika ülke ekonomilerini kalkındırmayı amaçladığı iddia edilen ve Washington Konsensüsü olarak adlandırılan neo-liberal ekonomik paket hızla tüm çevre ülkelerine dayatılmıştır. Genel olarak uluslararası ticaretin önündeki engelle-

[2] Wallerstein, Immanuel. Braudel on Capitalism, or Everything Upside Down. The Journal of Modern History, vol. 63, no. 2, 1991, pp. 354–361.

rin kaldırılması, sermayenin tam hareketliliği, kamu harcamalarının sınırlandırılması ve özelleştirmeler gibi maddeleri ihtiva eden sabit bir program olan bu konsensüs, esasen çevre ülkelerinin sistem içindeki konumunu konsolide ederken, uluslararası ticaret tekelleri için tüm dünyayı pazar haline getirmeyi ve finans sermayesinin tam akışkanlığını amaçlamıştır. Bunun mekanizmalarını anlamaya çalışalım.

ABD başkanının attığı bir tweet Türkiye'de doları bir günde %20 arttırabilmektedir

Bu süreç iki örgüt üzerine inşa edilmiştir: Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Uluslararası Para Fonu (IMF). WTO 1995 yılında kurulmuş ve uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması rolünü üstlenmiştir. Öncelikle fikri mülkiyet hakkı, yani ürünün fiziki olmayan parçası koruma zırhı ile örülmüştür. Bu 1990'larda yaşanan ekonomik dönüşümün olmazsa olmazı olarak görülmüştür. Ürünün fiziki üretimi ise teknolojik gelişmişlik sebebi ile herhangi bir yerde üretilebilir hale gelmiştir.

Fikri mülkiyet büyük bütçeli uzun araştırma-geliştirme çalışmalarını gerektirdiğinden bu haktan ancak hegemonik ülkelerin yararlanacağı açıktır. İnsanlığın binlerce yıllık birikiminin belki küçük bir halkası olabilecek bir yeniliği bu türden bir zırha büründürmek tartışmasız hırsızlıktır. Bu durumun diğer bir yönü ise çevre ülkelerin elde edemediği bu hakkı kullanan uluslararası ticaret tekellerinin önündeki tüm engellerin kaldırılması ile birlikte dünyanın her bir karışının sömürülebilir hale gelmesidir. Buna fiziki üretimin herhangi bir yerde yapılabileceği gerçeği de eklendiğinde sömürünün düzeyinin korkunç olduğu anlaşılacaktır. Bir tekel kendisine ait olduğunu iddia ettiği ve bunun korumasını WTO eliyle sağladığı ürünü, en ucuz işgücünün bulunduğu yerde üretip, maksimum kar elde edebileceği yerde satabilir hale gelmiştir. Bu çılgınlık 'en zengin 8 kişinin serveti ile en fakir %50'nin gelirini eşitlemiş'[3] ve 'en zengin %1'i %99'dan daha zengin'[4] hale getirmiştir.

Dönüşüm sürecinin ikinci kurumu olan IMF ise borca batık ülkeleri kurtarma iddiasıyla finanse ederken, ilkeleri Washington Konsensüsü ile belirlenmiş olan sabit reçeteleri çevre ülkelere dayatmıştır. Ülkelerin özgünlüklerin göz önüne alınmadan ve esasen uluslararası ticaret tekelleri ve finans sermayesinin ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan bu reçeteler kalkındırılacağı iddia edilen ülkeleri bir bir iflasa sürüklemiştir ki, yakın tarihli örneği Yunanistan'dır. Kendisine daha da bağımlı hale getirdiği ülkeleri kendi siyasal ajandası çerçevesinde baskılayabilmektedir. Artık ekonomik ambargonun ötesine varan bir iktisadi müdahale şansı elde edilmiş bulunmaktadır.

Yeni Dünya Düzeni finans sermaye düzenidir. Ülkelerin çekmeye can attığı yabancı sermaye, vergi kolaylıkları ve ucuz işgücü nedeniyle gelen çok sınırlı reel yatırımdan ziyade kısa-uzun vadeli borçlanma esasına dayanan finans sermayesidir. Tahvil, bono, hisse senedi üzerinden işleyen ve yaşamla hiçbir bağı bulunmayan para giriş çıkışları: işte sistemin derin krizine bulduğu çözüm budur. Spekülasyon ve rant 'ekonomik' sistemin doğal parçalarıdır artık. Sıcak para giriş çıkışları olarak adlandırılan bu süreç birkaç saat içerisinde bir ülkeyi batırmaya muktedirdir. ABD başkanının attığı bir tweet Türkiye'de doları bir günde %20 arttırabilmektedir.

Finans sermayesinin bu akışkanlığı elde edebilmesi iletişim teknolojilerinde devasa bir ilerlemeyi öngerektirmekteydi. Gelinen aşamada milyarlarca doların bir ülkeden başka bir ülkeye kayması birkaç dakikayı almaktadır. İşte bu çağın ekonomisi bu kadar gerçek bu kadar sanaldır. Yaşamı var kılmanın olmazsa olmazı olan iktisadi yaşam, bir avuç borsa spekülatörünün sınırsız kar hırsına indirgenmiştir.

Finans sermayesinin bugünkü görünümü borçlanma üstüne kuruludur. Devletlerin uluslararası finans kuruluşlarına borçlanmasından başlayarak bireylerin bankalara borçlanmasına kadar her düzeyde borç-

---

[3] Elliott, Larry. (2017). World's Eight Richest People Have Same Wealth As Poorest 50%. https://www.theguardian.com/global-development/2017/jan/16/worlds-eight-richest-people-have-same-wealth-as-poorest-50.

[4] Elliott, Larry. (2016). Richest 62 People As Wealthy As Half Of World's Population, Says Oxfam. https://www.theguardian.com/business/2016/jan/18/richest-62-billionaires-wealthy-half-world-population-combined.

lanma esastır. Bugün Türkiye'de bankalara borcu olmayan neredeyse tek bir kişi kalmamıştır. Kredi kartları ile harcama yapanlar borçlandıklarının farkında bile değildir. Bu yöntem sistemin kendini ve iktidarını yeniden üretmesinin en kurnaz yoludur. Birey borçlanarak sisteme iliklerine kadar bağımlı hale gelmektedir.

Birey borçlanarak sisteme iliklerine kadar bağımlı hale gelmektedir

Yaşanan ekonomik değişim, iletişim teknolojilerindeki gelişim ile birlikte dünyanın küresel bir köy haline gelmesi ve çok uluslu şirket ile uluslararası kuruluşların artan etkisi sebebiyle artık ulus devlet çağının geride kaldığı iddia edilmektedir. Örneğin Habermas "Milletlerarası ticaretin, bilhassa sanayi malları ticaretinin muhtelif pazarlarda daha geniş coğrafyalara yayılması ve yoğunluk kazanması ile milli ekonomiler dünya ekonomisinin birer şubesi durumuna gelmişlerdir."(S. 63)[5] diyerek ulus-devletleri pasif birer şube olarak nitelemektedir. Bauman daha da ileri giderek "Devletlerin bu baskıya karşı koymaya yetecek kaynağı ya da manevra özgürlüğü yoktur; bunun nedeni basittir, zira girişimleri ve hatta devletlerin kendilerinin çökmesi için bir birkaç dakika yeterlidir." (S. 77)[6] iddiasında bulunmuş ve ulus-devletlere şube rolünü bile çok görmüştür.

Sermayenin sınırsız dolaşımı, çok uluslu tekellerin etkinliği ve uluslararası kuruluşların etki gücü yukarıda detaylıca işlenmiştir. Bu sürecin doğal sonucu olarak ulus-devletin eski biçimiyle devam edemeyeceği/etmediği açıktır. Ulus-devlet kendini yenileyerek sürece katılmaktadır. Öncelikle ulus-devlet bir ideoloji olarak hegemonik güçlerin ürünü olarak doğmuş ve kapitalist modernitenin hegemonyasını genişletme stratejisinin dayandığı zemin olarak dünyaya yayılmıştır. Dolayısıyla hiçbir zaman bağımsız ve özgün bir ulus-devlet olmamıştır, olmayacaktır. Projenin mimarları kendi kontrolleri dışında bir yapıya müsaade etmeyecektir. İkinci olarak ulus-devletler her zaman hegemonik bir güçle ilişki halinde var olmuşlar ve iktisadi yaşamlarını ancak bu şekilde var kılabilmişlerdir. Yani hiçbir zaman devletler bağımsız bir kalkınma programı çerçevesinde özgün yollarında ilerleyerek müreffeh olamamışlardır. Uzak Asya (Güney Kore, Japonya) devletlerinin ekonomik büyümesinin sırrı ABD-Çin, Almanya'nın büyümesi ABD-Sovyet çekişmesi ele alınmadan açıklanamaz. Bu devletler bağımsız oldukları için değil, güç dengesi içerisinde bir tarafla kurdukları dirsek teması sayesinde büyüyebilmiştir. Son olarak, Yeni Dünya Düzeninin iktisadi programı Washington Konsensüsünde belirlenen ilkeleri hayata geçirecek güçlü bir kurumsal yapı gerektirmektedir. Bu kurumsal yapıyı oluşturmak ve korumak ise ulus-devletin asli görevidir. Yani bugün ulus-devlete sermayenin biçtiği en önemli rol, kendisinin rahatça hareket edebileceği bir yapıyı garanti etmesidir. Bugün Türkiye'de finans sektörünü düzenlemek ve denetlemekle görevli Merkez Bankası, Sermaye Piyasası Kurulu ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bulunmaktadır. Buna kamu bankaları, genel ekonomik işleyişi düzenlemeye yetkili Rekabet Kurumu gibi onlarca kurum ayrıca eklenebilir. Bu kurumların bir kısmı 1990'larla birlikte oluşturulmuş, bir kısmı ise yeni koşullara göre kendini yeniden düzenlemiştir. Şunu anlatmaya çalışıyorum: Türkiye uluslararası tekeller ve finans sermayesi açısından makul, yatırım yapılabilir bir ülke haline gelebilmek için, devlet eli ile muazzam bir örgütlenmeyi gerçekleştirmek ve onun devamlılığını sağlamak zorunda kalmıştır. Bu ulus-devletin kurumsal yapısında biçimsel bir farklılığı getirmiştir. Fakat özü itibariyle dayandığı zihinsel kalıplar değişmemiş ve bazı açılardan (bankacılık sektörüne müdahale gibi) daha da güçlenmesi gerekmiştir. Bu nedenlerle ulus-devletin sönümlenmediğini ve fakat kendini yenileyerek sisteme entegre olduğunu söylemek daha doğru görünmektedir. Aksi halde dağılan SSCB toprakları üzerinde kurulan ve varoluşunu sınır komşusuna ırkçı düşmanlık üzerine kuran ülkeleri ya da Orta Doğu'da yaratılmaya çalışılan yeni ulus-devletçikleri açıklamakta zorlanırız. Ulus-devletlerin artık geride kaldığı görüşüne karşı

[5] Habermas, Jürgen. (2002). Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti (Çeviren: Medeni Akbaş). İstanbul: Bakış Yayınları.

[6] Bauman, Zygmunt. (1999). Küreselleşme Toplumsal Sonuçları (Çeviren: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

çıkma sebebimiz, onların aşılmasını mümkün görmediğimizden değil, ulus-devletin kapitalist modernite ile var olan birliğini vurgulamaktır. Ulus-devlet sorunları çözmek bir yana daha da derinleştirmekte ve aşılması gerekmektedir. Fakat bu kapitalist restorasyon ile değil alternatif bir zihniyet yaratımı ve toplumsal formasyon inşası ile mümkündür.

Ekonomik dönüşümü göz önünde bulundurarak şunu söylemek yerinde olacaktır: kapitalist modernite kendi yapısal krizini çözmek için girdiği yolda krizi daha da derinleştirmiş, ekonomi dışı, gerçekle bağını tamamen koparmış, tamamen spekülasyona dayalı ve temel öznelerin uluslararası tekel ve finans sermayesi olduğu; yüzde birlik kesimin yüzde doksan dokuzdan daha zengin hale geldiği bir dünya yaratmıştır.

Sonuç

Thatcher ve Reagan ile başlayan, reel sosyalizmin çözülüşünü takiben Bush'un geliştirmeye çalıştığı Yeni Dünya Düzeni yukarıda açıklanan üç yönüyle ön plana çıkmaktadır. Sistemin krizini çözmek için geliştirdiği devletlerarası ilişkinin yeni biçimlenişi ve konsolidasyonu, sınırların silikleşmesi olarak okunabilecek bu sürece eşlik eden sermayenin tam akışkanlığını hedefleyen yeni ekonomik düzen ve bu iki gelişmenin zemini olarak iletişim teknolojilerindeki sıçrama aradan geçen onlarca yıla rağmen derde deva olamamış ve krizi daha da derinleştirmiştir.

Hakikat bağrından doğduğu toplumsallık yitirildiği oranda yok edilebilir

Bu kesintisiz kriz hali ekonomik ya da siyasi alana sıkıştırılamayacak kadar derinlerde, uygarlık ile toplum arası savaşta zirveleşen bir an'a işaret etmektedir. Ali Fırat bu krizin düzeyini şöyle tarifler: "Günümüz finans kapital krizi, modernitenin yapısal krizinin en belirgin, yüzeye vurmuş halidir. ABD kaynaklı olması başta AB olmak üzere hızla küreselleşmesi modernitenin dünya-sistem olmayı tamamladığını kanıtlar. Dünya-sistemde yaşanan sadece finans krizi değildir. Kapitalizmin yapısal krizinden daha fazlasını ifade eder. Söz konusu olan 5.000 yıllık uygarlık krizidir." (S.152)[7] Uygarlık 5000 yıllık serüveninde yaşadığı belki de en derin krizi, temellendiği topraklar üzerinde yaşamaktadır. Yine kan kusturmaktadır ama bu kez kendisi de can çekişmektedir.

Sistemin yapısal krizini aşma adına attığı adımlar olayı daha da içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Bunun temel sebebi ana kaynağı sistem olan krizin, aynı dürtülere dayalı olarak sistemi daha da yayarak çözülemeyecek olmasıdır. Sistemin kendisi kriz üretmekteyse, krizsiz alan ancak onun dışında bulunabilir. Temel problemi sınırsız talan ve rant olan ekonomik yapı, talan ve ranta daha fazla alan açarak krizden kurtulamaz. Çarpıklıklar üzerine kurulu bir zihin dünyası yalanın bu kadar hızlı yayıldığı bir alanda hakikati üretemez. Kendini savaşla var edebilen bir sistem barış üretemez.

Sistemin mücadele ettiği, çatışma halinde olduğu esaslı güç toplumdur. Amaç toplumu tamamen savunmasız bırakıp iktidarını pekiştirmek ve sınırsız sömürüye devam etmektir. Bunu yaparken oluşturduğu çarpık zihniyet dünyası temel dayanağıdır. Kendi türüne karşı bu kadar düşmanca bir savaş ve milyonları aç bırakmak pahasına sürdürülen ekonomik saldırı ancak toplumsallığın yaratabileceği hakikati yok etmekle mümkündür. Hakikat bağrından doğduğu toplumsallık yitirildiği oranda yok edilebilir. Hakikat ve toplumsallık arasında var olan bu diyalektik ilişki toplumun kendini var edebilmesinin gizini bize sunmaktadır. Aksi halde 5000 yıllık barbarca saldırıya rağmen insanın hale kendini nasıl koruyabildiği açıklanamaz bir soru olarak kalacaktır.

Bu düşünceler krizinden esaslı çıkışın da şifrelerini sunmaktadır. Aşındığı iddia edilen ulus-devletlerin insana yabancı yapısı, kendini var edebilmenin olmazsa olmazı ekonominin yerini almış olan rant-talan dünyası, siyaset diye yutturulan toplumsal mühendislik oyunları ve gerçeği gizleyen yapaylıklar ortadan kaldırılarak topluma ait olanın ikame edilmesi: krizin yegane çözüm yolu budur.

İçindekiler İçin Tıklayınız

[7] Fırat, Ali. (2015). Ortadoğu'da Uygarlık Krizi ve Demokratik Uygarlık Çözümü. Amara Yayıncılık.

Algı Yönetiminde Medyanın Rolü

Ahmet Velican

“Gerçek” ile Algı’nın yer değiştirdiği, hangi bilginin doğru, hangisinin yanlış olduğunun çok fazla kestirilemediği, bu yönlü tartışmaların arttığı bir dönemden geçiyoruz. Günümüzde, hemen herkes, duyduğu,öğrendiği ve bilgiden şüphe etmekte; doğruluğu kadar yanlışlığına da bir ihtimal olarak bakmaktadır. Tersinden şöyle bir durumda mevcuttur; verili iletişim araçları insanları görüp duyduğunu gerçek kabul etmeye sevk etmekte, istediğini gerçek veya gerçek olmayan olarak topluma sunmada, negatif bir aracılık rolü oynamaktadır. Uzak olmayan tarihten bir kaç örnek var olan durumu anlamaya yetecektir: Tüm dünyanın gözü önünde ABD, “Irak’ta kimyasal silahlar var ve bunlar tehlike arz ediyor”- her ne hikmetse kendisinde bulunanlar tehlike oluşturmuyor- iddiasıyla savaş başlattı. Neredeyse bütün dünyayı arkasına aldı. On yılları bulan ve hala devam eden savaş sonunda ne kimyasal silah ne de buna yakın silahlar bulundu ama, Irak yerle bir oldu. Milyonlarca insan hayatını kaybetti. Hala ülke ciddi bir kriz ile debeleniyor. Fakat kimse de çıkıp, ‘nerede bu kadar yıkımın gerekçesi yaptığınız kimyasal silahlar’ demedi, demiyor yada diyemiyor.

Benzer bir durum,yüz yıl sonra emperyal heveslerle Enver Paşa gibi hareket eden, yeni Osmanlıcı Türk iktidarı tarafından da bölge halklarına yaşatılıyor. Gerek doğası gerekse de toplumsal mozaiği ile bölgede tam bir huzur ve istikrar adası pozisyonundaki, Kuzey Suriye’nin güzide kenti Afrin’e, 2018’in başında bir işgal saldırısı başlatıldı. Gerekçe tanıdıktı: Türkiye’ye karşı tehdit oluşturuyor, yapılan eylemlerin arka cephesi olarak kullanılıyor. Afrin’ in Türkiye’ye yönelik bir tehdit oluşturmadığı, hatta savaştan kaçan ve bu kanalı kullanarak kuzeye geçmek isteyen büyük bir göç dalgasını durdurarak, bir nevi destek sunduğu açıkça göz önündeyken, oluşturulan algı aksi yönde olmuştur. Nihayetinde Afrin yerli halkından arındırılarak, kara zihniyetli, kara kişilerin hakimiyetinde, idare edilmek istenen bir şehir haline getirilmiştir. Barışsever Afrin halkına nispet olsun diye ‘barış’ ı çağrıştıran bir adla yapılan saldırı unutulmuş değil.

Biraz uzağımıza gidelim: İspanya’nın Katalonya özerk bölgesinde Bağımsızlık referandumu gerçekleşti. Halkın çoğunluğu bağımsızlıktan yana eğilim gösterdi. Fakat ardından bu fikrin öncülüğünü yapan partinin liderleri gözaltına alınıp tutuklandı. Parti liderlerinin neden tutuklandığı, İspanya hükümetinin neden bu ölçüde baskıcı bir politika izlediği eleştiri konusu yapılmaz iken, bunlar genel basın gündeminde de çok az yer edinebildi. Adeta yapılan uygulama normal gösterildi, meşruiyet kazandırıldı. Bu gelişme demokrasinin beşiği iddiasındaki Avrupa’da yaşandı ve açıkça kimin ulus-devlet olacağına ya da olmayacağına emperyalistler karar verir, denildi.

Kuşkusuz yaşanan bu gelişmelerde ulus-devlet tarzı siyasetin, merkezi hegemonik sistemin dünyayı idare etme biçiminin büyük bir payı var. Fakat biz gerçek ve onun yerine ikame edilen gerçek olmayanı irdelerken, medyanın rolüne değineceğiz. Medyanın yaşanan sistemsel krizdeki payını, krizin derinleştirilmesi de ve var olan iktidar, devlet mekanizmasının ayakta kalmasında nasıl bir etkiye sahip olduğunu değerlendireceğiz.

Devletlerin kuvvetler ayrılığı prensibine göre idare edildiği, varsayımından hareketle bir dönem dördüncü kuvvet olarak görülen, iktidar-devlet mekanizma-

sına dışardan etkide bulunduğu söylenen medya için, günümüzde benzer bir değerlendirme yapmak, elbetteki mümkün değildir. Bir dönem için belki, böylesi bir değerlendirmenin manası vardı. Fakat özellikle bilişim-iletişim alanındaki gelişme düzeyi ile birlikte, artık farklı bir gerçeklikten söz etmek gerekir. Rahatlıkla denilebilir ki bugün, iktidar sahipleri içinde geçerli olmak üzere medya birinci güçtür. İktidar odaklarının da varlığı veyahut yokluğu medyada yer alma biçimleri ile bağlantılı olmakta, daha doğru bir ifade ile iktidarlar medya eliyle kendilerini yönettikleri topluma kabul ettirebildikleri oranda ayakta kalmakta, ya da bunu başaramayıp aşılmaktadırlar. Bu nedenledir ki, iktidar güçlerinin temel uğraşları arasında artık, tartışılmaz bir biçimde basının-medyanın denetim altına alınması da vardır. Özellikle ulus-devletler için böylesi bir tespit yapmak mümkündür.

İktidarla Medyaya Hakim Olmak İster

Her ulus-devletin kendi güdümünde bir medya örgütlenmesine gittiği, muhalif seslerin duyulmaması, kendilerini ifade etmemeleri için özel bir çalışma içinde olduğu görülmektedir. Özcesi iktidarlar, medyadan korkarlar ve bundan ötürü de hep hakim olmak isterler. Yine her iktidar odağı medyanın toplum üzerindeki etkisini bildiğinden, bu aracı azami düzeyde kullanmaktan da geri durmaz. Medya bir nevi bu tür odakların yalan-yanlış haberler ile toplumun gündemini şekillendirdikleri, halkın esas sorunlarından ziyade tali konuların öne çıkarıldığı ve bu sayede, deyim yerindeyse toplumun afyon misali uyuşturulduğu bir zemin halini alır. Bu aşamada toplumun ne yaşadığı, hangi zorluklar ile yüz yüze kaldığı değil, iktidarların münasip gördükleri medyada kendisine yer bulur. Esas ile tali açıkça yer değiştirir. Aslında istenen de tam olarak budur: Medya neyi, nasıl öne çıkarırsa esas olan odur, gerisi teferruattır, tekil gündemlerdir ve genel kamuoyunu ilgilendirmez. Daha da ötesi etkilemez.

AKP-Saray iktidarının 7 haziran 2015 seçimleri ardından iktidarda kalma biçimine bakıldığında, medyanın gerçeklerin tersyüz edilmesinde nasıl bir rol oynadığı daha somut anlaşılır. Bilindiği üzere 7 haziran seçimlerinden yenilgi ile çıkan AKP-Saray iktidarı medya desteğiyle yürüttüğü kampanya neticesinde, 3 Kasım seçimlerinden galip çıktığını söyledi. Devletin ilgili birimlerinin desteğiyle gerçekleştiği kuşku götürmeyen bu sonucun ortaya çıkmasında medyanın başat rolü oynadığı tartışma götürmez. Medya eliyle oynanan oyunlar kamuoyunu ikna edecek bir biçimde sunulmasaydı, verili durumun oluşması mümkün değildi. Dikkat edilirse her şey kameralar önünde, TV'lerden yapılan canlı yayınlar eşliğinde vuku buldu. Her yurttaş evindeki TV'den AKP'nin seçimi kazandığını izledi. Aynı mizanseni sonrasında yapılan referandumda, genel seçimlerde de gördük. Hep birlikte 'bu işte bir bit yeniği var' diye diye, AKP'nin seçimleri 'kazanmasına' tanık olduk. Muhalif camia için seçim sonuçları her daim şüphe ile yaklaşılan bir karakter taşısa da, neticenin sunulma şekli, neredeyse itiraza kapıyı kapatıyordu. Öyle ki, itiraz etmek demokratik rejime inanmamak, halkın iradesini dıştalamak, hatta onu reddetmek olarak anlam kazanıyordu. Halk deyimiyle minareyi çalan kılıfını uydurmuş, fakat bunu fark eden ahali bir itirazda dahi bulunamıyordu. Ta ki, 31 mart seçimlerine kadar! 31 Mart seçimlerinde de aynı senaryoyu devreye koymak isteyen kesimler, bu kez başarısız oldular. Halkın ezici çoğunluğunun var olan yönetimden rahatsız olduğunu gören farklı iktidar odakları, kurulan mekanizmayı deşifre ettiler. Peki bu mekanizmayı nereden biliyorlardı: Elbette, oyunu birlikte kurmalarından ötürü! Bu mekanizmayı birlikte inşa etmelerinden dolayı! Çıkarları gereği beraber hareket eden bu kesimler halkın tepkisinin zirveye yaklaştığını gördükleri anda birbirlerine, beklendiği üzere sırtlarını dönmüşler ve güya toplumdan yana eğilim göstermişlerdir. YSK Başkanı Sadi Güven'in meşhur, ''aa(Anadolu Ajansı) verileri kimden alıyor bilmiyorum, ben verileri girmeye başladığımda O yüzde 90 açılmış gösteriyordu" açıklamasını başka türlü yorumlamak mümkün değil.

Kuşkusuz açıklamanın kendisi an'a dair bir veri sunup, geleceğe ilişkin bir yol haritası açığa çıkardığı kadar, geçmiş sürece ilişkin de muazzam bir okuma yapma fırsatı açığa çıkardı. Seçim kurulu başkanının açıklaması, geçmiş seçim sonuçlarının nasıl açıklandığını, hangi verilere dayalı olarak kazanan ya da kaybedenin belirlendiğini gözler önüne serdi. Ertesinde daha da net bir biçimde anlaşıldı ki, aa verileri seçimlere katılan herhangi bir parti olan AKP'den almıştır. AKP tarafından sunulan veriler, ''objektif" seçim sonuçları ol-

muştur. Daha açık bir ifadeyle AKP alamadığı seçimleri medya eliyle almış gibi göstermiştir. 7 Haziran'dan bu yana geçen süre düşünüldüğünde en az dört yıllık bir zamanın böyle götürüldüğü anlaşılıyor. Yani bir dönemin demokrasi havarisi kesilen AKP, iktidarı tamamen gasp ederek bulunduğu konumu korumuştur. Ve bunu medya eliyle yapmıştır.

Dört yıl boyunca Türkiye toplumu, medyanın bilinçli manipülasyonu sonucunda, halkın önemli bir kısmının AKP-Saray iktidarına destek verdiğini düşünmüştür. Sokakta, mahallede çokça tartışma konusu olan, 'bu kadar yolsuzluk, hırsızlık yapılıyor, adam kayırma oluyor ama yine de toplumun yarısı bunlara oy veriyor' yorumlarının gelişmesine neden olan temel araç, medya olmuştur. AKP-Saray iktidarı seçimlerin iktidar olma yolundaki meşruluğunu çok iyi görmüş, yapılan her seçimden başarılı çıktığı görüntüsü vererek, koltuğunu sağlama almıştır. Bunu da basın- medya eliyle yapmıştır. Bu süreç kıyaslandığında, 7 haziran öncesinde görece muhalif yayın yapan TV ve gazetelerin özellikle de, medyanın tümüyle iktidarın güdümüne girmesiyle başlamıştır.

Geçmişte iktidarın baskısı olsa da, günümüze nazaran belli muhalif yayın organlarının varlığı söz konusudur. Bilindiği üzere bu yayın organları sistemli bir biçimde kapatıldı, neredeyse aykırı ses bırakılmadı. Ne 'tesadüf'tür ki bu yayınlar, özellikle 15 Temmuz darbe girişimi ardından hedef tahtasına konuldu. Nihayetinde -çok sınırlı bazı yayın organları dışında- tümüyle iktidarın denetiminde bir medya şekillendirildi. Medyadaki muhalif seslerin tek tek kısılmasıyla at başı bir biçimde, beklendiği üzere topluma yönelik algı operasyonları arttı, suni gündemler gerçek olarak kamuoyuna sunuldu ve biz bunları hep birlikte gördük,yaşadık ve tanık olduk. 15 temmuz darbe girişimi ve ardından gelişen olayları, halka dönük bilinçli bastırma politikalarını, oluşturulan bu yeni medya yapılanmasından bağımsız düşünmek abesle iştigaldi.

Medya tüm bu süreçte, halk desteğini büyük oranda kaybeden iktidarın ayakta kalması, varlığını sürdürmesinde temel araç haline gelmiştir. Yapılan her seçimin ertesi günü, çıkan basılı gazetelerin manşetleri, televizyonların haber bültenleri, iktidarın bir zafer daha kazanmasına ayrılmıştır. Her seçimde,iktidar basın-yayın organları vasıtasıyla bir zafer açıklaması daha yapmış, bunun görüntüsü oldukça organize bir biçimde verilmiştir. Dikkat edilirse, gasp edilen sınırlı, önemsiz maddi bir araç gereç değildir. Doğrudan halk iradesidir. Toplumun gelecek idealleridir. Öyle olmuştur ki, her seçimde daha iyi bir gelecek için sandık başına giden seçmen, her seçim sonrasında biraz daha umutları kırılmış, gelecek ütopyaları körelmiş bir şekilde evine dönmüştür. Mücadele azmi düşen, değişim iradesi kırılan sıradan yurttaş için bu deneyimlerin her biri daha fazla içe büzülme, köşesine çekilme ve sinme olmuş, bu da uzun vadede iktidara tümden teslim olma riskini açığa çıkarmıştır. Kuşkusuz! İktidarı elinde bulunduran güçlerin amaçladıkları da tam olarak budur: Var olan iktidar kalıcıdır, alternatifi yoktur, yapılması gereken ona tümüyle biattır. Medyanın özel savaş propagandasına tamamen entegresiyle gelişen bu durumun, insan psikolojisi üzerinde nasıl tahribatlar yarattığı ayrı bir değerlendirme konusudur. Fakat oluşturulan suni atmosferin, siyasal mücadelede 'tek'lerin konuşması biçiminde karşılık bulduğu da aşikar. Bu dönemde de farklı sesler olmadı değil, oldu. Fakat bunlar kendilerini topluma ulaştırma kanallarından neredeyse muaf kaldı. Toplum iktidar ne diyor, onu gördü, onu dinledi. Türkiye'de bugün dahi yüzde otuz-kırk bandında bir AKP desteğinden söz ediliyorsa, elbette bunun medyanın toplumun yönetilmesinde kullanılma biçimiyle ilgisi oldukça fazladır. Bir hafıza tazelemesi yapmak gerekirse; Bin odalı bir Sarayda, sınırsız hizmetkar ve danışman desteğinde, devletin neredeyse tüm imkanlarının kendisine tahsis edildiği bir 'Başkan' ; ülkedeki önemli sayıda yoksuldan oy almakta, kendisini yoksulların temsilcisi olarak lanse edebilmektedir. Sınırlı sayıdaki muhalif basına düşen haberlerde, tüm aile ve akraba çevresini önemli mevkilere getiren, onları zengin eden Başkan ve ekibi, halka kendisini 'hizmetkar' olarak sunmaktadır. Devlet bir nevi aile şirketi misali yönetilip, var olan sermaye sıfırlanmaya doğru giderken, bunun işaretleri günbegün daha fazla görülüyor iken, topluma 'büyük devlet, güçlü millet' naralarıyla slogan arttırılmaktadır.

Toplumun bir kısmı yaşanan krizi hala ''büyüyen devletimizi kıskanıyorlar, önümüze set çekiyorlar, güç olmamızı istemiyorlar" biçiminde okuyorsa, bunda medyanın payının belirleyici olduğu tartışma götürmez. Medyanın manipülatif yaklaşımları olmayıp, zayıflıklar güçlülük, her türlü adaletsizlik, milli ada-

let olarak sunulması, 'ülkemize yönelik dış saldırılar bitmek bilmiyor' yaygarası düzenli olarak yapılmasa, elbette ki toplum bu gelişmeler karşısında büyük patlamalarla sonuçlanan tepkiler verebilir. Öfkesini dışa vurabilirdi.

İktidar odaklarının medya üzerinden toplumu yarattıkları sömürü düzenine alışmaya zorladıkları, bunun için sistemli bir algı yönetimine başvurdukları hemen herkesin malumu. Tüm iktidarlar bugün ayakta kalmanın şifresini bu biçimde belirlemiş durumda: Toplum algısını ne ölçüde yönetebilirsen, o derece iktidarda kalabilirsin. Öyle ki, devlet yönetimi artık toplumun sorunlarına ne kadar çözüm ürettiğin, yaşam standartlarını ne kadar yükselttiğin ile ölçülmemekte-tarihsel olarak da böyle değildi ama yakın çağ kıta Avrupasında böyle bir yanılsama oluşturuldu- sözün gerçek manasıyla toplumu ne kadar kendi doğruların çerçevesinde idare ettiğin ile alakalı olarak değerlendirilmektedir. Ulus-devlet iktidarlarının, toplum yönetimini 'idare etme' olarak yorumlamalarının kaynağı buraya dayanır. Bu anlamda, sistem krizi en bariz yansımasını toplumsal sorunların çözüm yeri olması gereken politika alanında kendisini dışa vurur. Sistemsel krizin bir yansıması olarak toplumsal alanda ortaya çıkan sorunları, çözme gücü gösteremeyen iktidarlar, çareyi Medyaya başvurmakta bulur. Yapılan algı operasyonları ile yaşanan sorunlar 'halledilmeye' çalışılır ve bu konuda oldukça maharetli oldukları gözlerden kaçmaz.

Sanal Medya Yeni İlişkiler Ağı ve İletişim Jargonu Ortaya Çıkardı

Medyanın iktidar oyunlarında nasıl bir rol oynadığını anlamak açısından daha somut bir örneğe başvurmak, yerinde olabilir. Günümüzde hemen herkesin elinde, bir akıllı telefon ve yine herkesin mutlaka kullandığı bir sanal- sosyal medya hesabı mevcut. Sanal-sosyal medyayı kullanmayan yok gibidir. Hatta öyle bir aşamaya gelmiştir ki, diğer iletişim araçlarının gereksizliği, miadını doldurduğu tartışmaları yapılmaktadır. Elbette! Böyle bir durum yoktur fakat sosyal-sanal medyanın yaşamın temel bir parçası olduğu yönünde genel bir kanaat vardır. Basit bir anket çalışması dahi bu gerçekliği doğrular. Çevremizdeki kişilerin ağırlıklı kısmı, illa ki bir sosyal-sanal medya hesabı kullanmakta ve dışındaki dünya ile bu kanal vasıtasıyla iletişim kurmaktadır.

Sanal medya okuryazarlığı veya yalnızca medya okuryazarlığı olarak da adlandırılan, insanların medya mesajlarını daha iyi anlaması, analiz etmesi, belirli açılardan değerlendirebilmesi ve daha bilinçli olarak tüketebilmesi süreci olarak ifade edilen bu zeminin giderek hayatımızı daha fazla etkilediği aşikar. Geleneksel medya da sadece okur ve izleyici olarak yer alan birey, bugün artık bu ağın aktif bir kullanıcısı olmuş durumdadır. Etkilendiği kadar etkiler pozisyondadır. Kuşkusuz bu zemin pozitif yanları kadar negatif getirileriyle de gündemdedir. Sanal medya yeni bir ilişkiler ağı ve iletişim jargonu ortaya çıkardı. Bir müstear ismin arkasına saklanmış olmanın verdiği özgüven bireylere, muazzam bir ifade özgürlüğü bahşetmiş, insanlar bilinçaltının derinliklerinde mahsur kalmış duygu ve düşünceleri rahatlıkla ifade edebilir hale gelmiştir. Sanal-sosyal medya bağımlılığı, terim olarak literatüre girmiş durumdadır. Çevresi ile bağını koparacak ölçüde sanal-sosyal medya alanına gömülmeyi ifade eden bu durum; anti sosyal bir insan tipinin ortaya çıkmasına neden olmakta, sistemin etkisiyle zaten bireycileşen insan tipinin daha da derin bir kriz ile yüz yüze gelmesine neden olmaktadır.

Sosyal medya olgusuna dair daha fazla değerlendirme elbette yapılabilir ama pratik yaşamımızdaki yansımaları üzerinden etki düzeyini anlamak, bu algı operasyonlarında nasıl bir pay sahibini görmek daha anlamlı olacaktır. Bugün sanal-sosyal medya ortamında asıl kimliği bilinmeyen bir çok isim, an be an yorumlar yapmakta, bu yorumlarıyla diğer insanları etkilemekte ve harekete geçirebilmektedir. Sanal-sosyal medyada hemen her gün, bazen saatler içinde farklı bir gündem öne çıkmakta, tartışılmakta sonra başka bir konu konuşulur hale gelmektedir. Belli troll hesaplar üzerinden suni gündemler oluşturulmakta, toplumsal dalgalanmalar yaratılabilmektedir. Her daim olumsuz yorumlanmayacak bu aracın olumlu rol oynadığı toplumsal hareketlenmeler de olmuştur. Mısır'daki tahrir eylemleri, Sudan'daki son halk ayaklanması ve ülkemizdeki Gezi direnişi sanal-sosyal medyanın pozitif etkisine örnek gösterilebilir.

Olumlu ya da olumsuz rolü bir yana, sanal-sosyal medyanın hayatımıza en önemli 'katkı'sının, gerçeği

neredeyse ortadan kaldırmak olduğu tartışma götürmez. Sosyal-sanal medya ile birlikte artık gerçek bilgi-haber çok daha tartışmalı hale gelmiştir. Sanal- sosyal medyanın çok demokrat, ekolojik insanı büyük bir diktatör ve doğa düşmanı olarak ortaya çıkabilmekte, en hoşgörülü ve makul insanı tamamen bencil ve başına buyruk bir kişilik olarak yansıyabilmektedir. Daha ötesi bu tür durumlar artık doğal olarak algılanmaktadır. Özünde herkes sanal-sosyal medya kimliklerinin gerçek olmadığını, yapay olduğunu bildiğinden, olası bu tür durumlar karşısında da normal tepkiler vermemekte, bir nevi bu duruma alışmaktadır. Yani sosyal-sanal medya, insanın doğal reflekslerinin köreltildiği bir zemin olarak yaşama ''katkı" sunmaktadır.

İktidarlar bu zeminin avantaj ve dezavantajlarını iyi bildiklerinden kendi çıkarları doğrultusunda etkin bir rol vermekte ve topluma dönük algı oluşturma faaliyetlerinde kullanmaktadırlar. Sistemin sahibi durumundaki ABD-Avrupa ülkelerinin belli başlı sosyal medya programları-platformları üzerinden toplumları nasıl denetime aldıkları her gün daha fazla yazılmakta-değerlendirme konusu olmaktadır. Bu tür programların aynı zamanda insanları kontrol altına alma, kişisel verilerine ulaşma aracı haline getirildiğine ilişkin fazlasıyla veri mevcuttur. ABD son aldığı karar ile ülkesine gelmek isteyen insanların sanal-sosyal medya hesaplarına bakma kararı almıştır.Bir süredir benzer bir politika farklı devletler tarafından da uygulanmadadır.

AKP iktidarının oluşturduğu binlerce kişilik troll hesaplar ile, nasıl gün be gün bu zeminde gündem oluşturduğunu, oluşturmaya çalıştığına tanığız. Geçmişte yazılı ve görsel medyayı denetime alıp onun üzerinden topluma yön vermek isteyen iktidarların, bugün sanal-sosyal medya alanına da oldukça ilgiyle yaklaştıkları ve bu alanda önemli bir denetim sağladıkları görülmektedir. Buradan hareketle genel olarak, bir kaç hususun altını çizmekte yarar vardır.

Kapitalizm ve onu idare eden mekanizma olarak ulusal-devlet, açıkça bir yönetememe krizi içerisindedir ve eğer kısmi de olsa ayakta kalma becerisi gösterebiliyorsa, bunda medyanın payı belirleyicidir. Bu tespit medya her şeyi belirliyor anlamına gelmiyor, nihayetinde medyayı da idare eden kişiler var, onların zihniyetleri var. Fakat tüm bunları varsayarak, pratikte yaşanan durumu değerlendirme ihtiyacı yakıcıdır. Kuşkusuz iktidar zihniyetinin değişmesi, beraberinde medya alanında da bir değişimi getirecektir. Fakat mevcut durumda, 'şu olursa ardından şu gelişme yaşanır' demek oldukça zordur. iki olgu birbirini pozitif ve negatif olarak etkilemektedir. Verili iktidarların değişime direnme yanları göz önünde bulundurulduğunda, medyanın objektif olarak iktidar güdümünde-onların kontrolünde olmasından kaynaklı- bir yayıncılık yapması beklenebilir. Bu açıdan toplumun demokratik değişim ve dönüşümüne niyet edilirken, medya ayağını da eş zamanlı bir biçimde ifadeye kavuşturmanın, bu alanda yeni bir kurucu faaliyete girişmenin gerekli olduğu görülmektedir. Hali hazırda medya iktidar destekçisidir ve hiçbir iktidar böyle mükemmel bir araçtan yoksun olmayı göze alamaz. İktidarların klasik refleksi var olana tutunmadır. Medya olgusunda da yaşanacak olan bundan ötesi olamaz. Deneyimlerimizde gösteriyor ki, iktidara hizmet eden bir medya, her halükarda toplum karşıtıdır ve oynadığı rol ile sistemin ömrünün iyi bir uzatıcısıdır. O halde yeni bir toplumsal inşada, başat başlıklardan birinin de medya olması zaruridir.

Bu nokta da özgür basının, toplumu doğru bilgilendirme sorumluluğu ile hareket eden medyanın önemi daha fazla öne çıkmaktadır. Elbette artık, bir dönemlerin çokça tartışma konusu olan ilkesi 'tarafsızlıktan' söz etmiyoruz. Mutlak olarak herkes bir tarafta. Bu hayatın doğal akışından geliyor. Bu aşamada önemli olan objektiflik ilkesi oluyor. Hepimiz bu ''çivisi çıkarılmış" dünyada bir biçimde yaşıyor ve hayatımızı sürdürüyoruz. Her birimiz çokça eleştirisini yaptığımız, bu yaşananların bir kısmında doğrudan pay sahibi olup, olumsuz rollerde yüklensek; nihayetinde hepimiz daha iyi bir dünya istemi içerisindeyiz. Bu anlamıyla birbirimize karşı sorumluluklarımız var ve bunları yerine getirdiğimiz oranda daha yaşanılır bir dünya kurmak mümkün. Medya tam da bu yeni dünyanın yaratılmasında önemli bir rol oynayabilir, binlerce yıl önce toplumu bilgilendirme dürtüsüyle atılan ilk adımın ruhuna denk bir rolü oynayabilir.

İçindekiler İçin Tıklayınız